

चवमि

जन्म मिति:- ने. सं. १०५४

बि. सं. १९९०

माघ शुक्ल वसमी

लजगा:- जजमानया क्या:

नेवा:

संस्कार संस्कृतिया

ता:चा

(CULTURAL HERITAGE OF THE NEWARA)

चवमिया पिदने धुंकुगु कृतित

१. नेपाल जनजीवन क्रियापद्धति
२. ये देया बौद्ध पूजा क्रियाया हलज्वल
३. झीगु संस्कृतिया ब्यथासा
४. नेपादेया बिहारया ता:चा
५. धीमती अबदान
६. म्ये पुच:
७. विमलावती अबदान
८. कलशार्चण पूजा विधि
९. नेवा: संस्कार संस्कृतिया ता:चा
१०. नेपालभाषा व नेपाली भाषाया बिभिन्न पत्र-पत्रिकाय् चवसु पिदने धुंकुगु ।

पिदने मानिगु :- झीगु संस्कृतिया क्या:ता

धा:गुथाय्:- पपुलर आर्ट प्रिन्टिङ्ग प्रेस, सबल बहा, ये ।

चवमि:-

रत्नकाजी वज्राचार्य

मन्त्रसिद्धि महाविहार

(सबल बहा:)

पिकाक:-

वज्राचार्य प्रकाशन

ये

बुद्ध सम्वत् २५३३
नेपाल सम्वत् ११०६
विक्रम सम्वत् २०४६
इस्वी सन् १९८६

व्याक अधिकार चवमियाके

पिदंगु दिन- आषाढ शुक्ल पुन्ही दिल्ला पुन्ही (गुरु पुन्ही)
किकाक- वज्राचार्य प्रकाशन, येँ ।
न्हापां- ५०० गू
थाकू- पपुलर आर्ट प्रिण्टिङ्ग प्रेस, सबल बहा: येँ ।
हापं- ६०/- तका जक ।

सफू दइगु थाय्

- १) नाती वज्र वज्राचार्य भोटाहिटी दगुबहा:, येँ
- २) चवमिया छेँ मन्त्रसिद्धि महाविहार (सबल बहा:) येँ

गुरुभ्यो नमः

गुकारस्तेजवान् विद्युद् रुकारो जलदः स्मृतः ।
विद्युन्मेघो यथाकाशे गुरुरेव तथा भुवि ॥

गुकारं तेजवान् पल्पसा व रुकारं वावयेकीगु
सुपाय् धेगु क्यं । गथे आकाशय् पल्पसा
व सुपाय् मिलय् जुया: वा वयेका:
प्राणीपित उद्धार याइगु ख: अथे
हे पृथ्वीमण्डलय् गुरुं शिष्यपित
ज्ञानामृत त्वंका: उद्धार याइ ।
उजोगु गुणं सम्पन्नपि गुरुया
तय् तया: हनेबर्हपि गुरु-
वरपित दोहोलपा !

रत्नकाजी वज्राचार्य

ता:चा प्वांय

ल्या:

ता:चा पु

पौल्या:-

१.	सुभाय	क-ग
२.	नुग: खं	घ-च
३.	जिगु छत्वा:चा	छ-झ
४.	Foreword	ञ-ठ
५.	तसा	ड-ण
६.	झीगु संस्कृतिया थ:गु परम्परा	१-५
७.	वज्राचार्य व शाक्यया परम्परा	५-२४
८.	तुलाधरया परम्परा	२५-३४
९.	राजोपाध्याया परम्परा	३५-४६
१०.	श्रेष्ठ जातिया छु परिचय	४७-४८
११.	राजभण्डारीया परम्परा	४८-५८
१२.	राय जातिया परम्परा	५९-६७
१३.	ज्यापुया परम्परा	६८-७९
१४.	नापितया परम्परा	८०-८७
१५.	तण्डुकारया परम्परा	८८-९८
१६.	लोहाकारया परम्परा	९९-१०७
१७.	मानन्धरया परम्परा	१०८-११८
१८.	मालाकारया परम्परा	११९-१२७
१९.	चित्रकारया परम्परा	१२८-१४०
२०.	रंजितकारया परम्परा	१४१-१४९
२१.	राजवाहकया परम्परा	१५०-१५३
२२.	कुलुया परम्परा	१५४-१५८
२३.	नाय्या परम्परा	१५९-१६६
२४.	ध्वव्याया परम्परा	१६७-१७०
२५.	कपालीया परम्परा	१७१-१८०
२६.	छा:लाया परम्परा	१८१-१८४
२७.	थौकन्ह्य खने मदयावंगु जातत	१४५-१८६
२८.	थितिरिति	१८६-१८७
२९.	सीपिनिगु नाम याङ्गु ज्यात	१८७-१८८
३०.	ये देशस खनेदुगु जातया धल:	१८८-१८८
३१.	थुगु ता:चा प्वांय मा: हनेगुलि ग्वाहाली यापि	१८९-१८९

सुभाय

नेवा:जाति धंगु वास्तवय् जात मखु नेपा:गा:या छगू संस्कृति ख: । थ:गु हे ता:लं बलनाचवंगु संस्कारं नेवा:समाज छगू बिस्कि अस्तित्व दुगु पुच: जुयाचवंगु दु । उदारता व व्यावहारिकताया चुम्बक दुगुलि नेवा:तय् दश्वी न्ह्याम्ह व:सां नं उकी हे लतपतय् जुयावनीगु । सदिस्री तकया थुगु ता:लं नेपा:-गा: सम्य समाज व संस्कृतिया प्रदर्शन स्थल जुयाचवंगु दु ।

नेवा: संस्कृति धायेबले नेवा:या धर्म व सामाजिक जीवन हे ख: । नेवालं क:घानाचवंगु धर्म शुद्ध परोपकारी एकता स्वरूपया सेवामुखी धर्म ख: । थवं थवय् स्वागत सत्कार याना: स्वापू क्वातुकेगु थुगु जातिया विशेषता ख: । मनू यात पूर्ण संस्कारित यायेगु व सिनावने धुकूसां इमित लुमंका: मानवताया अस्तित्वयात बोध याना: मनूया मू सदां बोया लागी परलोकय् बिश्वास यायेगु थवया त.धंगु मनोवैज्ञानिक बिचा: ख: ।

थुजोगु जातिया संस्कार संस्कृतियात परिचय बी भनं रत्नकाजि दाइनं थ:गु कुत: न्ह्याकाबिज्यात । पूजा-आजा, रहन-सहन व गुथिगन्नाया अध्ययन मज्जले पुमवनीगु नेवा:जातिया संस्कृतियात उकीया षोडश संस्कारया दुने ला:गु विधि व्यवहार जक ब्वया: संस्कार संस्कृति धका: नां छुना: सफू पिथंगुली थय्क स्वयेबले मत्व:गु थें चवनीगु स्वाभाविक ख:, तर थवया नां संस्कार संस्कृति जक मज्जसे 'ता:चा' जूगुलि थव ता:चायेके साथ खने दंगु न्हय:ने चवंगु ब्वघासा जूवंगु दु । ता:चायेका: सन्हुखय् दुने चंगु दुवाले मानिगु यक्वं दनि अले थव छुमां थें नं जूवंगु दु । उकि थव सफूया थ:गु हे महत्व दु । थवयां ल्य वस्पोलं लहा: चवयेकाबिज्यात धा:सा वास्तविक संस्कृति धर:ग्वारदं थें बना: नेपा: व नेवा:या न्हाय् अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रय् हे धस्वाइ धंगु त:धंगु बिश्वास यायेथाये दु ।

छता खं बरु धायें धायेंयागु संस्कृति न्हयब्वये बले महीता:लय् नम्बरीपि स्वयंघोषित नेवा: पण्डिततसें अथे च्वेपित लितुमतु लिना: हतोत्साहित यानाबी फु । लुमंके बहुगु खं ख: कि स्वर्गीय गद्यगुरु पं. निष्ठानन्द ललित विस्तर सफू पिकया: नेपा:मि समाजयात जागृत या:बले छगू जक मसीक तंतंगु बस्तु नं पिथना: सकसिगु न्हय:ने भरंग यानाबिल धका: वस्पोल निष्ठानन्दयात दुग: हे त्व:थुलेमा: धका: लितुमतु ल्यगु खं झी रत्नकाजी दाइयात नं लगय् ज्वी धुकूगु दु । बुद्धया शील, समाधि व प्रज्ञायात वज्रयानय् थ:गु हे ता:लं स्थान बिद्यात:गु दु । थुजोगु

मृदुगु बस्तुयात जनसमक्षय तयाः धनीगु बौद्ध वाङ्मय व बौद्ध एकताया सूत्रयात न्ह्यचीकाः जातित्व व धर्म संरक्षण याःगु खँय वस्पोल रत्नकाजि छगः रत्न हे जुयाः नेपाःया इतिहासय सदां ल्यनाच्चनी तिनी थुकी संका हे मडु गथे कि ललित बिस्तरयात न्ह्यब्वःम्ह निष्ठानन्द नेपाःया समाजय कीर्तिमान्ह जुयाः अमर जुल ।

नेपाःया संस्कृतियात न्ह्यचीके बने मन्त्रतन्त्रया नं उल्लेख याये मालेयः । मन्त्र तन्त्र धंगु न्यम्ह व कम्हसिनं जक रहस्य थ्वीगु सिबे सफुती पिहाँ वयेवं वा अर्थे म्ये हाले थें हालेवं उकीया फल वंगु मखु । वेदया प्रत्येक ऋचात मन्त्र खः, अयनं व वेदया ऋचात गोप्य जुयाच्चंगु मडु सफूया रूपय पिहाँ वयाच्चंगु दु, व्याख्या जुयाच्चंगु दु । न्हिन्ह मन्त्र ब्वनाः न्हिक यानाच्चर्विपन्त विदेशी विद्वान् तसें मन्त्रया दुःयःगु अर्थ कनाः अंग्रेजी भासं पिथनाच्चंगु दु । अर्थ कने सफुपिसं जक थुकीयात गोप्य यानाः सुबुक्तातंगु सिबाय अर्थ थूपिसं सुचुकाः नं ब्वये फु, ब्वयाः नं सुचुके फु । उकिं थःके माक्व विद्वत्ताया गुण बयां नं बराय चायाः बिद्वान् धायेकः ज्वीगु मयःपि रत्नकाजी दाइ थें न्याःपिन्त हःपाः बीमाःगु दु, गुम्ह सिनं नेपाःया ल्हानाच्चंगु सांस्कृतिक धन ब्वातुकवानाः पिकयाः उपयोग याना-थकी । 'अर्थ न वर्थ गोबिन्द गाइ' जूगुलि थौया ल्याय्म्हत् थःगु संस्कृति खनाः बाक्क वयेकाः विदेशी संस्कृति कःघाःजूगु प्रत्येक संस्कृतिप्रेमी नेपाःमि बाःचायेके माःगु दु ।

थुगु सफुती नेवाःतसें छचलीगु नसात्वसाया बस्तुत छगू छगू मू ज्वनाः कःघानातःगु सीडु । गथे झी श्वय्बलय नाना प्रकारया ब्वाःघासा जोरय यानाः नयेगु याइ । थुकीया वंज्ञानिकता थय्क जक स्वःसां खने दु, दुवाल स्वःसां क्षन हे निर्मलगु लखय दुनेया बस्तु खने दु थें खनेदःबः । ईलिसे न्ह्याये मसःगुलि जक अनावश्यक थें खने दःवंगु स्वाभाविक खः । थुकीयात बांलाक सुधार यानाः कःघाये माःगु दु धंगु थुगु सफूयात बांलाक ब्वनाः स्वयेबले सीदः वं । थःत मयःगु ब्वाःघासा हतय यायेगु सुधार मखु, उकीयात हे अझ इल ध्यूकथं जोरदाम यायेगुली जोर बीमाः । फसि मयःम्हसिनं फसिव्वाः मतयेगु व ला मयःपिसं मरिभ्वय यायेगु खें तर्क सम्मतगु सुधार मखु । थाकुगु व अःपुगुया कारणं जक सुधार यायेगु धायेगु संस्कृतिया बिरोधी ज्वी, कतिलाः पाकः ज्वी । शास्त्र कथं नं मज्जीगु, व्यवहार कथं नं मज्जीगु सुधारयात छु नां बीगु ? अजःपि सुधारकतय् छु धायेगु ? त्वाःदेवा व पुलपुलुया सत्ताय मैनबति तयेगु गनं वःगु ? उकीया औचित्य छु ? कि छचलीपिसं कनेमाः कि सुधारकतसें कनेमाः ।

पिध्मकीपि भम्बः व नैत अले न्ह्यम्हमा काइपि जोगि व भाःत तनावनी-

गु व मचाब्बीबले स्वांहालि याइपि दिदिअजित तनावनीगु अस्वाभाविक मखु अले थुगु ताःलया संस्कार अस्पतालं दुकाःगु आश्रयया खें मखु, थुकी यक्वं औचित्य दु । न्ह्यम्हमा तयेबले पिखालुखी जा वायेगु तनावंगुली अझ औचित्य दु सुधारया खँय, धाःसा देपुजाबले स्वाःलि तनावंगु व बाजं प्याखं म्हनावंगुयात सुधार धाये मज्यू, श्व ला देयाविशेषतायात तंकुगु भनं नेपाःमि समाज गेर जिम्मेवारी जूगु दु, थुजोगु खँय बांलाक बिचाः यानास्वयेमाः ।

नेपाःया सांस्कृतिक विधिविधानय व्यवहार कथं बर्मनं निसें कयाः च्याम्हखलः तकया छगू हे ताःलयागु व्यवस्था जूगु छगू निश्चित वन्देजया चिं खः । थुकिं नेवाः संस्कृति व नेवाः एकतायात तिबः ब्यू । जातभातया व्यवस्था बांलाःगु खें मखु थें लःजगाःया विभाजनया खें बांमलाःगु मखु । थोत्यःमत्यःया व्यवस्था अनुदारता व शोषणया चिं खःसा ज्याया जिम्मा बीगु समाज बल्लाकेगु स्वसाः खः । श्व बिश्लेषण यायेमाःगु थौया तःधंगु आवश्यकता जूवःगु दु । १८२ पेज दुगु थुगु सफूती न्ह्यथनातःगु जातं थौया ईयात हांथ्या ब्यूगु दु, संस्कृतिया धनी धकाः हाःज्वीपिन्त ताःचा जूगु दु संस्कृतिया धूकू चायेकेन ।

ध्वब्या थें याःगु जात नेवाः समूहया दुने लाःगु खं नेवाः संस्कृतिया पहचह न्ह्यब्वया ब्यू । शाक्य, वज्राचार्य, तुलाधर, श्रेष्ठ, ज्यापु, नौ, खुसः, कौ, साय्मि, गथु, पुं, छिपा, दुइ, कुलु, नाय्, जोगि व पोःया पक्का नेवाः खः धंगु वयनाः नेवाःतय् छगू सूत्रय हनाः नेवाः भ्वाकेगु ज्या श्व सफुति याः । हानं थोकरे, लःति, बराही थें याःगु नेवाः समाजय लजगाः कथं भ्यलय पुनाच्चंगु दुगु खँयात कयाः गगु समूहयापि थें धकाः नेवाः दुने लाकेत स्वःगु इतिहास बुवालेत प्रश्न चिन्ह तःगु खः धंगु तायेके माःगु दु ।

रत्नकाजी दाइया सौजन्यताया छताखें चायेके माःगु वस्पोलं जाति हुर्क-य याये मज्यू धंभनं साय्मि, गथु धकाः मघासे मानन्धर, माली धकाः विनअ शब्द छपलाब्यूगु दु । थुकी भाषा छयली पह पुलांगु व न्हगु नितान् स्वाकज्याः साय्द थये जूगु साहित्यया दृष्टिकोणं सिबे संस्कृतिया दृष्टिकोणं आः थौकन्ह-य्या बोलिवालिवात छयःगुलि खः धंगु जि प्रफु स्वस्वं अनुभव याना ।

श्व सफू वस्पोलया अन्वेषणात्मक ज्याथा छुमां खः । थःगु जाति व भाषायात प्राण सम्भय जुयाः थःगु अमृत्य इ बिचाः थुगु सफू पिथंगुली हिम्मत-दार वस्पोलप्रति सुभाय् देछाना ।

-सुवर्ण शाक्य

ॐ बाहाः त्वाः, ये ।

१९०६ ज्याःपुन्ही ।

नुगःखं

कल्याणमित्र श्री रत्न काजि वज्राचार्यजं “नेवाः संस्कार व संस्कृतिया ताःचा” नांगु श्व सफू चवयाः नेवाः मात्रया लागी थःत थःम्हं म्हसिके दयाः अतिकं गौरव जुइगु छगू तःधंगु उपकार यानाबिज्यात । खतु नेवाःतय्गु संस्कार व संस्कृति खनाः आपलं प्रभावित जूपि विदेशी अन्वेषक अन्तुसन्धातापिन्सं नं (ओल्डफिल्ड, हडसन, अर्ले, हामिल्टन, सिलभान लेभि, के. पी. चट्टोपाध्याय आदि आदि) आपलं खं चवयावन । विदेशी विद्वानतय्गु दृष्टिकोण आपलधंथे यानाःनेवाः तय्गु सामाजिक संगठनस थी थी यरघर व कुनां जुयाचवंपिनिगु वर्गीकृत लजगायागु विशेषतास केन्द्रित ज्वंगु खनेदु । नेवाःतय्गु समाजय् थी थी जातथर कुनां दुपि नेवाःतय्गु धलः नं संकलन यानाः तःगु खनेदु । तर नेवाः समुदायस नेवाः मात्र सकसियां मंका जुयाचवंगु छगू हे मांभाया (नेपाल भाषा, नेवाः भाषा) स केन्द्रित जुयाचवंगु नेवाःतय्गु जीवन चक्रय् दुथ्यानाचवंगु संस्कार व संस्कृतियागु चवन्ट्यानाचवंगु पक्ष उलावनेगु कुतः सुनानं यानातःगु खनेमदु । अकं स्वयं थःहे छम्ह नेवाः जूम्ह श्व सफूया चवमि भाजु नेवाः समुदायया थी थी दुजः जूपि नेवाःतय्गु संस्कार व संस्कृतियात कुशलतापूर्वक उलावनेगु ज्याय् सफलता प्राप्त यागु जुल । चवमि भाजुयात आपल आपलं सुभाय् दु ।

खला श्व बिश्व ब्रम्हाण्डे मनु धयाम्ह न्हापां गन गुथाय् गुबले गथे सृष्टि जुलजुइ, थौतक थथेहे धकाः सुनानं निश्चय यायेफुगु मखुनी । गुलिसिनं भारत देशं उत्तर पाखे धाइ, गुलिसिनं अफ्रिका नं जुइफु धाइ । गुलिसिनं हान सुदूर पूर्वयात लक्ष्य यानाः जाभानिसं पैचिङ्ग तरुनं छस्वा यानाः स्वइ, अले जाभायाम्ह माकः ख्वाः लसी वोम्ह मनुयात हे मनु व माःकया दश्वी तनाचवंगु स्वापू धाइ । श्वहे झोलय् नेपाल भण्डल अर्थात् स्वनिलय् ‘नागदह’ या लः सुना वसेलि न्हापां चवनेगु थाय्वाय् दयेकाः बासंछे दनाः चवनावःपि आदिवासी मनु-तय्गु बुखे मालावं यंके बलय् कंगाः म्हुयाः कंचा कयाः बुज्या यानाः सिनाज्या म्ये हाले सये धुंकापि तथा आज्या यानाः वसः पुने सये धुंकापि ज्यापु समुदायया

(ड)

मनूतय्सं नखः चखः जात्रा उत्सव गुथिगाना छौपूजा हनाः धिमे व ताइनाइया तालय् चाःहीकीगु “धुन्यांबुन्यां” स नेवाःतय्गु संस्कार व संस्कृति केन्द्रित यायेबलय् आःजु छःयात ‘आजु’ यायेगु थें जूवइ । लिपा श्वहे आदिवासी नेवाः तय्गु पुचलय् प्रथम द्वितीय शताब्दीसं पिने स्वनिलयस द्रह्मावपि लिच्छवितनं विलीन जुयावन, अथेहे मेमेपि नं । नेवाः समुदाय विशाल जुजुवन, समृद्ध जुजुवन सुसंस्कृत जुजुवन । न्यागूगु शताब्दीसं जुजु मानदेवं थः मां राज्यवतीया नामं त्रिबिक्रम वामनयागु विशालगु देगः दयेकेबूबलय् अन ज्यायापि ज्यामित, दकःमित, सिकःमित, थकःमित, नकःमित फुकफुक धइथे नेवाः समुदाययाहे मनूत जुल जुइ । थपि सकलयागु मांभाया धाःसां, लोक भाषा धाःसां नेवाः भाषा हे जुल जुइ । थौं श्व देगः झोगु न्ह्यःने मदये धुंकासां नेवाः त्वहंकःमितय्सं दयेकातःम्ह त्वहं याम्ह अतिकं बांलाम्ह छः (त्रिबिक्रम बिष्णु विक्रान्त वामन मूर्ति, सालमिति अमिलेख सहितम्ह) छाउनी राष्ट्रिय संग्रहालयस थौतक नं सुरक्षित हे जुयाचवंगु दनी ।

छता खं लिपा, नेवाः समुदाय दुने थी थी कुल थर जुयाः थी थी लजगाः ज्वनाः ब्रम्ह, गुभाजु, स्यस्यः, बरे, ज्यापु, उराय्, साय्मि, नौ कौ, नाय्, च्यामे, पोधे आदि थी थी वगंया पुचः नं खनेदत । थुमिगु संस्कार व संस्कृतिस थःथगु कुलायन व थितिरौतिकथं छुं भति भिन्नता नं खने दत । तर नेवाः समुदायस दुने नेवाः धायेमात्रं हे इमित नेवाः भाषाया माध्यमं नेवाः जातिस छधी छपाय् यानाः तःगुलि इमिगु संस्कार व संस्कृतियागु मूल श्रोत छगूहे जुल । अले, न्हापालिपा सामाजिक व्यवस्था तथा सामाजिक स्तरया श्वलय् भिन्नता खनेदःसां, गनं देगलय् गनं बहालय्, गनं पीठय्, अथेहे जात्रा उत्सव पूजा आजा जुइवलय् छःपाला चवनी पि अथवा सम्बन्धित ज्याखेसं कार्यरत जुया चवनीपि छःभाजु, गुभाजु, आचाजु, ज्यापु, जोगी, नाय्, पोधे आदिया दश्वी ब्वावहारिक रुपं समानता नं खनेदत । अकं मचा प्वाथय् दयाः च्यालागुला दयेवं न्ह्यागु कुलघर थर व लजगाः जुया चवम्ह नेवाः जूसां न्ह्याय्मचायात धौबजि नकेमाःगु थितिरौति दत, बिस्कं श्वहे जुल कि गुलिसियां प्वाथय् दुम्ह न्ह्याय्मचा थःछेय् वंबलय् यःमधि छुनाः धौबजि नका छवइ, गुलिसियां यःमधि छुनाः धौबजि व्यक्तुं च्यानाः प्वाथय्दुम्ह न्ह्याय्मचाया छेय् थःछेखलया मनूत धौबजि नकःवनी । नेवाः भाय ल्हाइपि नेवाःतय् थःगुहे पहयागु विशेषता दुगु मंकागु संस्कार व संस्कृति ब्वल्हन गथेकि-मचाब्दीव सिचुपालु बयंके छवयेगु, ध्यः बजि नकेगु, प्युचां न्ह्याकेगु, मचानिदं बदि यायेगु, ई यायेगु, बाह्ला तयेगु, पयनंजा नकेगु, कल्यां न्ह्याकेगु, संप्याकेगु मकः कुंके छयेगु, वंजला वनेगु, छौ पूजाय् दुतकायेगु, म्ह पूजा यायेगु, ज्याजंकु यायेगु, छ्वासय् वायेगु, पाखाकुं थनेगु, लोचा वयेगु, न्हयन्मा तयेगु इत्यादि ।

(च)

श्व छलपोलपिनिगु अथवा छिगु ल्हहातिस च्वंगु सफूया विशेषता नं मूलरूपं श्वहे जूगु दु । अके श्व सफू ब्यनेबलय् नेवाः समुदायस नेवाः मान्यता मका जुयाच्वंगु सामाजिक, आर्थिक व सांस्कृतिक विशेषतायात दुवाला स्वयेमाः, नेवाः समुदायस दुने जीवनयात सरस, सुन्दर व कल्याणमय यानाः ब्वल्हकातःगु संस्कार व संस्कृतिजन्य आदर्श व ढाँचा तथा सामाजिक संरचनाया लिधंसाय् नेवाः तय्गु जनजीवन चक्र (Human Life Cycle) यात श्वीकेमाः । छाय् क्ववित धाःसानि, शीगु श्व संस्कार व संस्कृति धयागु वस्तु शी आजु तापाजुपिन्सं इलय् ब्यलय् ज्ञानं, गुणं, विश्वासं सीकाः श्वीकाः छयलाः न्ह्याकातःगु अनुभवया समष्टि खः । थुकी इलं परिवर्तन नं ह्याच्वनेफु, पिने वइगु प्रभाव नं लानाच्वनेफु । अथे नं नेवाः समुदायस ब्वल्हना च्वंम्ह नेवाःनं थःगु नेवाः पनयागु अस्तित्वयात छगु नं छगू कथं आत्मसात् यानाहे च्वनी, मयात धाःसाजा व नेवाः नामं नेवाः जूसां, कर्म नेवाः जुइ फेमखु । हानं, नामं व कर्म नेवाः हे जूसां, थःगु मांभाय् नेवाः भाय् ल्हायेमसःम्ह अथवा मल्हाम्ह जूसा, नेवाः संस्कार व संस्कृति बुलुया वनी, तनावनी, न्हनावनी । अले थुजोगु स्थिति वल धाःसा अथवा वयेकल धाःसा नेवाः नं थःत 'नेवा' गथे धायेगु थें नं जूवये फु । अतः रत्नकाजि वज्राचार्यजुं अतिकं परिश्रम यानाः चव्याबिज्यागु श्व सफूयात पिनेजक मखु, दुनेन वाला-स्वयेमाः ।

—सत्यमोहन जोशी

यल, बछुबाहा

ने. सं. ११०६ सिथि नखः

जिगु धापु

खय्तला श्री रत्नकाजि गुरुजुया नेवाः तय्गु धार्मिक व सामाजिक अनुसन्धानात्मक सफूत पिदने धुकल । आ वया हानं नेवाः तय्गु संस्कृति कथं मचा प्वाथय् दया मचा बुबले निसं कया सी धुंकाः दकिला व निर्देया तिथितकया ब्यावकं खें थो सफूलिइ वसपोलं वयना बिज्याःगु दु । थुके मेमेगु जाति साम्प्रदायी भावनाया मुलच स्वय् मज्यू । छाय्धाःसा तामाङ्ग, मगः, गुरुङ्ग, किराती व मेमेगु विभिन्न जातिया सफूतनं पिदने धुकूगु नं दु । अथे हेतु श्री गोपाल सिंह नेपालि “द नेवार” धंगु सफू चोया पी. एच. डी. या उपाधितक कयादिल । थो फुक्कला विषय अन्तरगतया खें खः । अथेहे खय्, ब्रम्ह व मेमेगु जाति नं थः थःगु संस्कृति व परम्परायात चोया न्ह्यबोया विश्वं थःगु राष्ट्रया अस्तित्व व महत्व उला केने फइ । थुकिइ हे थःगु राष्ट्रियता गौरव दइ । जि थये हे भाः पिया ।

खय्तला नेपाः गाः नाग दह छेदन याय् धुंका वज्राचार्य व शाक्य तय्गु आधिपत्य जुसेलि थुइत बौद्ध भूमि धका मानेयाना वःगु खें स्वयम्भू पुराण व स्वयम्भू महात्म्य नं वयना तःगु दु । कालान्तर लिपा थन गोपालवंश काल, लिच्छवी काल, किरात काल, मल्ल काल व शाह कालत (थो शाह कालला आ तफनं दयावयाहे च्वंगु दु दयावं चोनितिनि) वल ।

भारतय् मुमुमां तय्सं हमला यासेलि भारतया विभिन्न भागं विभिन्न जात नेपालय् दुर्हा वल । नेपालय् नं समूहसुद्दीनया नेतृत्वय् वःपि मुमुमां तय्सं नेपाःया देगः व मूर्ति त यक्को ध्वस्त यानाः कयौं धन सम्पति नं लुतय् यानावन । थुलि जक मखुकि पशुपतिया मूर्ति नं सोकुथला थकल धंगु नं किंवदन्ति दु अथेहे आद्य शङ्कराचार्यं नं बौद्ध चैत्यत यक्को ध्वस्त यानाः थकल । अय्जुसां सुनां नापय् फत । संस्कृतिला धस्वाना हे चोन तिनि । तर न्ह्यागु न्ह्यायेहे जूसां भारतपाखें वःपि अनेक जाति जूसां तभि स्वयस्य तय्गु (श्रेष्ठ) प्रधानता दवल । स्वयस्य तय्गु जाति नं छथरि, पाँचथरि, चारथरि, धकाः जातिइ विभाजन जुयावल ।

(ज)

अयजुसां नेवाः जाति यात प्रश्रय बिया नेवाः जातिया परम्परागत संस्कृतियात कथाना चोन ।

नेवाः जाति न खास याना निगु सम्प्रदायले विभाजन जुयाचवंगु दु- बौद्ध सम्प्रदाय व हिन्दु (शैव, शाक्त, व वैष्णवि) सम्प्रदाय । अयजुसां धार्मिक व सामाजिक लेंपुइ छु किसिमया भेदभाव मतसे सहिष्णुता यात तिब बिया वया हे चवंगु दु । उकि यानाहे झीगु परम्परागत संस्कृतिइ अपायचको भिन्नता खने महु । उकेसनं थेंवहि पेंमाय् (प्रधान) तय् आतक नं पूजा आजा विधिइ गुभाजु (वज्राचार्य) तया ज्या चले याना वया चोंगु दु । थोहे नेवाः तथगु छपं व छथिया तधंगु खें ख । हानं उदाहरणया रूपय् मिलय् जुगु छुं छुं खे न्ह्यबोय्:- धौबजि नकःवने, ध्यः बजि नकःवने, प्यूचां न्ह्याकः वने, मचाबू ब्यंके, भोम रथारोहण, देवरथारोहण, महारथारोहण आदि आदि ।

नेपाल सम्बन्धि विदेशी इतिहासकारत सिलबान लेभी, कर्क पेट्रिक, हेमिल्टन, राइन, पर्सि ब्राउन, वेण्डाल इत्यादि व नेपाली इतिहासकारत इतिहास शिरोमणि श्री बाबुराम आचार्य, श्री दिल्ली रमण रेग्मी, व धनवज्र वज्राचार्य इत्यादि पिसं थः थःगु पहलं अन्वेषण व अध्ययन याना चोया दिल समष्टिगत रूपे ।

आवया श्री रत्नकाजि गुरुजुं नेवाःया परम्परागत संस्कृतियात कया विभिन्न जातया मनुत नापं सम्पर्क तया अनुसन्धानात्मक रूपं थो सफू पिकना बिज्यागु दु । थुकिइ वसपोलयात जिगु दुनुगलनिसें सुभाय् दु । गुलि गुलि मनु तय्संला थः थःगु संस्कृति व परम्परा सुइतं उला कने मज्यू धका भापा कया अनेक किसिम आलताल याना आपालं झुलेयाना दुःख नं बिल । थो जि बांलाक हे स्यू । अयसां तभि नं वसपोलया अथक प्रयास लहा म्हुतु चूलाका नय्त थाकुगु जमानाय् थःगु हे आर्थिक स्त्रोतं थो सफू पिदका बिज्यात । थो वसपोलया तधंगु सहानिय ज्या व कुत मधासैं चोने फइमखु ।

आ थः थःगु जातिया परम्परागतानुसारं गुगुं काजक्रिया, कर्मकाण्ड व दीक्षाचर्या अप्पो धेंयें मिलेजुसानं गुगुं मिले मजुगु नं दु । अझ जि थोनं धाय्कि थुकिइ छुं छुं काजक्रिया व कर्मकाण्ड तोपय्गु नं दय् फु । थुकेया मूल कारण खः स्यूपि पुलापि बुराबूरी तय्सं थःगु संस्कृति व परम्परा न्ह्यबोया केने मज्यू धका मकेंगुलि जुइफु । तर न्ह्यागु थःजु थो सफू बृहत रूपेहे पिदन । थुके जि फुवकं छगु छगु याना केले हे याना चोय्गु आवश्यकता मताया । छाय् धाःसा न्हाय्कं दय्कं तुथिइ कोस वनेगुथें जुइ ।

(झ)

अन्तय् वसपोलयात जिगु दुनुगलनिसें सुभाय् दु कि हानं हानं वसपोल पाखें थन्यागु हे अनुसन्धानात्मक सफूत पिदनेमा । अजागु ज्याय् फुकुपिसं फुकुकबं ग्वाहालि यानाबिइ वा बिज्याइ धंगु भाषायाना चोना ।

। सुभाय् ।

-मणिक बहादुर चित्रकार

भू. पू. प्रधानाध्यापक

शान्ति निकुञ्ज मा. बिद्यालय

भगवती वारी, काठमाडौं ।

Foreword

Nepal, situated on the lap of the great Himalayas including Mount Everest, the highest peak of the world and guarded by ever flowing rivers such as Mechi and Mahakali in the east and the west respectively has been a land of peace and independence from the time immemorial and has attracted thousands of westerners in search of peace and tranquility. It was in this land of Nepal Gautama Buddha, an apostle of peace, was born around 600 B. C. Recognising the contribution of Buddha for the development of peace, the grateful people of Nepal have named this country as the land of Buddha in many inscriptions and manuscripts. Thousands of shrines belonging to both religious faiths Hinduism and Buddhism are scattered here and there and stand next to others. Many ethnic groups influenced by the two great religions of Asia live here in harmony in mountains, valleys and low lands. This has made Nepal a paradise to anthropologists and ethnographers. Kathmandu valley, the centre of Nepalese Culture has been inhabited by Newars from the very beginning of her civilization

Each ethnic group or the tribe of Nepal is divided into many castes. Each caste has its own traditional customs & rituals. This book Newar Sanskara Sanskritiya Tacha written by Shri Ratna Kaji Vajracharya describes in detail the sacraments of the nineteen castes of Newar from birth to death and after death. They are as follows:-

1. Vajracharya and Shakya	2. Tuladhar
3. Rajopadhyaya	4. Rajbhandari
5. Raya	6. Jyapu
7. Napita	8. Tandukara

(२)

9. Lohakara	10. Manandhara
11. Malakara	12. Chitrakara
13. Ranjitkara	14. Rajbahaka
15. Kulu	16. Naye
17. Dhobya	18. Kapali &
19. Dyola	

Among the nineteen castes described in this book fourteen castes have their Sanskrit names and the rest are in Newari language. The five Newari names like Jyapu, Kulu, Naya, Dhobya and Dyola could have been Sanskrit as Maharjan, Charmakara Khadgi, Rajaka etc. By doing so the author could avoid the irregularities in the name of the castes

The author has not only described the sacraments from birth to death but also has devoted on the funeral rites of each caste from the time of birth up to 2 years. The author, however, did not provide the scientific reasons of agreements, of each and every sacrament, nor the book could open a new and glorious chapter on Newar sacraments and rituals. This would have a new outlook on their Future to all the young generations. For instance, let us take the ritual "Machabu Byanke" which is performed, on fourth, sixth or twelfth day after the birth of a child. It has two reasons.

1. The mid-wife has to perform a special worship to local AJIMA known as Chhwasa AJIMA, which indicates of a new birth in the locality and informs the inhabitants of the locality about the coming of a new member.
2. In this Machabu Byanke ritual, the mid-wife after performing all her duties in the presence of the paternal relations, for the first time after the birth of the child, hands over to the father. The father takes the baby from the hand of the mid-wife as an acceptance of the baby as his own. Thus this ritual can be described as the acceptance of the baby by the father as his child.

Many rituals described on this book have symbolic meanings which the author did not discuss. These meanings would have added more cultural value of the book.

The learned author has done an enormous task providing the traditional rituals of nineteen castes of Newars including the untouchables. Some rituals limited to one caste has been described in detail and some which has to be performed to his own castes (the castes of the author) has been ignored. For example, the ritual known as PATHYAKA WONEGU i. e. to send the refreshment to all members of the daughter's family on the second day of the birth of the child is common only in the Shakva Caste. KOTHA JOLANG and BAGGI Bhoys are performed only by the Tuladhara Caste. The old age ritual of the Vajraeharya and Shakyas known as THAYEPA LUYE, (the Sthabirebhiseka) is not mentioned in the book. It is natural for small slip on writing but the author can add this in second edition of this book.

In the modern age where the traditional dress, food-habit and rituals are not only changing but virtually at a point of losing their existence for ever, the publication of such a book would open the eye of the country and society to those who would be glad to hear DAD and MOM instead of BA, MA. "जातिजिवति संस्कृत्या" meaning it is only the Culture that keeps the castes living. The day, the culture of any group of the society is lost, the castes also gets lost. This book would not only be helpful to the various castes of whose the rituals are described here but would be of great help to all the scholars, laymen, and anthropologists alike.

I congratulate and thank Sri Ratna Kaji Vajracharya, for bringing out this important volume which is timely and need of the day. I wish that many people would be benefitted by this work.

Suratashri Mahavihara
Kathmandu, Nepal
Date:- 4 July 1989

Purna Harsha Bajracharya
Executive Secretary
Nepal Heritage Society

श्रीगु श्व नेपागाःया आदिवासी नेवाःतयगु संस्कार संस्कृति व धर्म आदि शिगुंगू समूहया जन्म जुइ न्हयःनिसँ सिनावमाः निर्देया तिथिया दुने यायेमाःगु धितिरिति पूजा आदि न्हयःवयागु खः। थुगु समूहतयगु थःथःगु मौलिक पना कथं वनाच्चंसां वास्तविक रूपय् छगू हे किसिमं न्हयःज्यानाच्चंगु खनेदवः। थौंकन्ह्य् चलय् मजगु ४/६ गू क्रियात थुकथं खः। "पुंसवन कर्म" मचा प्वाथय् दयाः स्वला दयेकाः यायेगु, "सीमान्तोपनयन" मचा प्वाथय् दयाः खुला वा च्यालां यायेगु, "सियाल पूजा" मचाबुइ धुंकाः व्यंके धुनेव यायेगु, "नाम करण" मचाबुयाः १०/१२ न्हु कुकुहु यायेगु, "सूर्यज्वपे" मचाबुयाः लाछ वा पेला दयेकाः यायेगु, "ग्रहरक्षा" व कण्ठशोधन मचायात जानकाः कन्ह्य् कुकुहु यायेगु, न्हुतुइ हयनं बाकाः क्रिया यायेगु आदि क्रियात थौंकन्ह्य् चलय् मजयावने धुंकुगुलि थुगु सकुतिस न्हयःमव्वया। आः गुलि नं चलय् जुयावयाच्चंगु नेवाः समाजया धितिरितित दु, न्हियान्हिथं विलीन जुयावनाच्चंगु लुमंके बह जू। थौं विदेशी प्रभावया धाकूफसं पुयेके यंकेत थिक जुयाच्चंगु अवस्था वयाच्चंगु दु। श्व विडम्बनाया खे खः। तर थौं अन्तराष्ट्रया न्हयःने थःगु मयः कतःया यः घटां गुकथं झीसं थःगु धकाः उलेगु? यथार्थया इतिहास छु केनेगु? थुगु हे हुनि यानाः झी नेवाःतयत तःधंगु समस्या न्हयःने द वःगु दु। श्व निराकरण यायेत व इतिहासया रूपय् जक सां ल्यंकातये माल धावगु बिचाः कथं थुगु बःचाधंगु "नेवा संस्कार संस्कृतिया ताःचा" नांगु सफू जिगु अल्प बुद्धि चाःथे मुनाः पियनाः नेपाःमि नेवाःसमाजया ब्वंमिपनिगु न्हयःने तयागु जुल।

श्रीगु तत्कालीन समाजया प्रशासकतयसं परिश्रमी समाजसेवी जुयाः आवश्यक लजगाः ज्वनाच्चंविन्त नीच जातिइ न्हयःवयाः कोजात धकाः वर्ण व्यवस्था केनाथकल, लिच्छविकाल न्हयः श्व प्रथा मडु धयागु याउँक अनुमान यायेकु। लाय्कूया ज्या ज्वनाः सासकतय सहयोगी जुयाः राजनीति क्षत्रय न्हयः ज्याः पितजक उच्चस्तरे तयावयाच्चंगु परम्परा मल्लकालय् जक मखु लिच्छवीकाल निसँया परम्परा धायेमाः। जातभात छुवा छुत नं सासकतयगु लहाःती धाःसां मपाः इमिसं धाःसा न्हयागु याःसां ज्यू, तुरन्त जात नं दयेके ज्यू। नीच जातय घतय याये नं ज्यू। थुजाःगु हुनि बिचाः याये बले जात धयागु यथार्थय् छु मखु धयागु सोदःवः। श्व हे खँयात उलाः झी राष्ट्र नायक स्वर्गीय श्री ५ महेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव छुवाछुतया प्रथायात हतय् यानाबिज्यात।

श्व जाति विभाजन यानातःगु ला केवल लजगाः कथं जक धयागु प्रस्त जू वः। मनूनयत समान रूपं व्यवहार यायेगु अवश्य जुइमाः। नेपालवासी झी नेवाः

तयगु जातयाकारणं यानाः हेलाया दृष्टि सोइगु हुनि यानाः गुगुलजगाः इवनाचवंपि नेवाःत मेगु हे जातीवनाः ल्वाकज्याः बंगु परिप्रेक्ष बांलाक भू सीदयाः वयाचवंगु दु ।

थितिरिति संस्कार संस्कृति नं न्हापा सोयाः तचोतं भ्वासि पहलं न्ह्यानाचवंगु दु । झी नेवाः नेपालभाषा (नेवाःभाय्) ल्हाइपि दाजुकिजापिसं वाःचाय्केमाःकि थुजाःगु अर्थतन्त्र धोबजि वालाचवंगु जाति वर्गय् निम्न वर्गया पित्त समस्या बल्लकेगु ज्या याये मज्यू धयागु बांलाक घ्वा थुइकेमाः । आय-म्होपि व्यक्तितयस समाजया बाध्यताय् तर्केगु थौया युगय् ल्वः मताः । आः थन जुयाचवंगु थितिरिति बिचाः याये बले छेँ बुँ मियाः साहुँ केकाः नं विधि व्यवहार यानाचवंगु दु । थुलिनं मयाःसा समाजं धाइ ल्हाइ धयागु भय त्रास चायेका वयाचवंगु झीगु मिखां खनाचवनागु दु । छगू खेँ थ्व नं खःकि नेवातय् एकता जुयेगु बानि महु । छ सोयाः जि छु कम धकाः केवल अहं भावना यानाज्वीगु झीगु चलन दु । थुकिं यानाः गुवलसं हे एकता ज्वी मफु । थ्वहे अनेकतां यानाः विभिन्न समस्या बल्लनाः समाधानया लेंपु लुयेके मफु । थुथाय् लाक जितः छता खेँ लुमसे वः व छु धाःसा स्व. धर्मरत्न यमिजुं धर्मोदय पत्रिकास दे ४ व ल्याः २५ स छपु कविता पिथनादीगु दु । थन छगू चरण न्ह्यब्वयाचवनाः कविता थुकथं खः ।

हे ! अति व ख्वला चूलाय्वं सदां नं छवाः ज्वीपि नेवाः ।

छिपि ज्वी मफयाः छवाः काये मफयाचवन देशया सवाः ॥

सभ्यता, संस्कृति, संगीत व शिल्पया छिपि खः थुवाः ।

अयसां ज्वी मफयाः छवाः देशया ज्वी मफयाचवन पिवाः ॥

झी आजु बाज्यापिसं झीगु समाजयात गुकथं याःसा भलो ज्वी, जनहितगु कथं याये फं धयागु ता तुनाः अनेक संगथनया रूपय् गुथि गाना जात्रा पात्रा संस्कृति आदि नी सोनाथकल उकीयात लिपाथ्यकं म्वाकेगु कुतः कथं माःगु आयस्ता नं तयाः समाजसेवा यायेगु ज्या न्ह्याकावन । थौं वयाः अखः ल्वापु ख्यापु जक यानाः तृष्णाया ममतां जायेकाः समाज सेवा यायेगु पाखाय् वांछोगु अनुभव याये बहू जू । “सर्वप्रकारं जगतो हिताय” धयागु सारवचनया सार्थकताय् नं धेचुगु खने दु ।

थ्व ताःचाप्वाय् माः हनेगु कुतः दे दे न्ह्यःनिसं जुयाचवंगु खः । विभिन्न हुनि यानाः लिलिपनाचवनेमाल । थ्वहे इवल्य अध्ययनया लागी जिगु छेँय् दुस्रोझाःपि विदेशि आपालं अन्वेषसकत मध्ये जापानया भाजु कालुमि युसाजाकि व फूच मयजु कोरिना एतलिकजुपिनिगु आग्रह नं माः हनेत सार्थक जुल । अथे जूया निम्ति वय्कःपित्त दुनुगलनिसं सुभाय् बियाचवना ।

खयत ला थुकीदुने व्वाःता नं दुथ्याकेगु यानागु खः तर धन भाजुया फुति मगाःगुलि यानाः झीगु संस्कृतिया व्वाःतायात व्यागलं तथेमाल । थुगु ताःचाप्वाय् माः हनेत माःथाय् माःकथं ग्वाहालि याःपि भाजु मयजुपित्त लुमंकाः धन्यवाद देछायाचवना । उकथंया नामावलि पौल्याः १८६ स न्ह्यब्वयागु दु । थुकथं सकसिगु सहयोग व सद्भावनां हे थ्व ताःचाप्वाय्माः हने फुगु खः । अयनं गुगु ताःचात दुथ्याके मफुगु नं दु । थुकीदः दुःख ताः । थुगु माः हनागुली गनंगनं खतनयाः भः भ धायाचवंगु नं दयेफु । गनंगनं ढोकोयाः चाःमाः तुलाः चवने नं फु । थुकीवंचां बुलां जिल ला पाउँकतय् थुनां जिल ला छु गथे यायेमाःथे च्वं छिकिपिनिगु हे ल्हाःति लःल्हानाचवनाः । थुकथं हे तिव दयावन धाःसा लिपा माःहनेबलय् यचुक पिचुकः यंपुक माः हनेत ग्वाहालि जूवं धयागु मनं तुनाचवना ।

संस्कृतिप्रेमी विद्वान् समाजसेवी श्री सुवर्ण शाक्यजुं थुगु सफुती सुभाय् देछानाः सफूया महत्त्वयात उलाः लिमलाःगुयात वास्ता मयासे प्रफ आदि नं सोयाः थःगु हे ज्या भाःपा अन्तस्करननिसं ध्यानबियाबिज्याःम्ह्वस्पोल प्रति कृतज्ञता देछायाचवना ।

विद्वान् साहित्यकार हनेबहम्ह समाजसेवी श्री सत्यमोहन जोशी जुं नं नेपाःदेया नेवाःसमाजय् आदिवासी नेवाःया बुखेँ “नुग खेँ” कनाः थुगु सफू यात झझः धायेकेगु कुतः यानाः दोम्ह वय्क हितैषिजुप्रति कृतज्ञता देछायाचवना ।

विद्वान् प्रधान अन्वेषक श्री पूर्णहर्ष वज्राचार्यजुं थुगु सफूयात ल्वःकथं इङ्गलिसं “Foreword” बियाः झन हे महत्वं बिलिविलि जायेका ब्यूम्ह वस्पोल प्रति दुनुगलनिसं कृतज्ञता देछायाचवना ।

थुगु सफू च्वयेगु ज्यास आपालं मन बियाः थःपिसं र्यूथाय् तक ब्वनाः यंका दोम्ह संस्कृतिप्रति अति हे श्रद्धा दुम्ह थ्व सफूप्रति थःगु मनया खेँ प्वंकाः संस्कार संस्कृतियात तिवः ब्यूम्ह हितैषी पासा श्री माणिकवहादुर चित्रकार जुयात दुनुगलं निसं धन्यवाद देछायाचवना ।

थुगु सफू “पपुलर प्रिण्टिङ्ग प्रेस” या हामा श्री करुणामुनि वज्राचार्य (काल्दाइ) या सक्रियतां व वच्चुमुनि, कम्पोजिटर बिनोद वज्राचार्य सहित प्रेस परिवारया कुशलतां यानाः याकनं पिथने फुगु निम्ति अनपित्त दुनुगलनिसं सुभाय् देछायाचवना ।

अन्तस थुगु सफूया निम्ति माःगुतक ग्वाहालियाःपि जि काय्भाजुपि सर्वज्ञरत्न व ज्ञानेन्द्र रत्नपित्त नं साधुवाद बियाचवना । शुभाय् ।

झीगु संस्कृति थःगु परम्परा

झीगु संस्कार संस्कृतिया परम्परा प्राचीनताया इतिवृत्तान्त झीसं वयनङ्के फुगु मखुनि । अथे नं झीगु संस्कार संस्कृति व झीगु सभ्यताया प्राचीनता यव्व यव्व हे पुलां धकाः मधायेंगु गथे ! अवश्य न झीपिं झीगु जाति प्राजु पुलां हे जू धयागु जितः विश्वास दु । समाज, रीतिथिति, धर्मकर्म, आदि नं बः व्यू वः ।

नेपालमण्डल निर्माण मजुनिबले प्रकृतिया सिद्धान्त अनुसारं भानव सभ्यता न्ह्यानावयाच्चन । न्ह्यापाया मानवपि जंगलि अवस्थाय् ब्वलनाः गुफा बान कन्दराय् च्वनाः जीवन निर्वाह यायां समूहया विकास जुजुवल । नयेगु त्वनेगु, च्वनेगु सुबिधाया निमित्तय् चाचाःहिह्युं कालान्तरय् वयाः एशिया, यूरोप आदि प्राचीन सभ्यताया दासप्रथा, उत्तर दक्षिण भेगया सभ्यता वर्णव्यवस्थाया छुमां पिबन । व हे समूहतय्सं थः थःगु परम्परा दयेकाः उपत्यकां पिनेया संसारय् थीथी परम्परा कायम यानावन ।

प्राचीन कालस थुगु नेपाःगाः अथाह नागदह जुयाः प्रकृतिया शोभां छायापियाः मनोरमं भरिपूर्ण जुयाच्चंगु थुगु थासय् तत्कालीन सभ्यताया तपस्वीगणपि, साधकगणपि वयाः आनन्दया सासः पयू वइगु थाय् जुयाच्चंगु जुल । थुगु हे क्रमया झोलय् विपश्ची तथागत बन्धुमति नगरंनिसें बिज्यानाः थुगु नागदहया प्रकृति मुग्ध जुयाः वस्पोलया चिन्तनं, विचारशक्ति थुइका बिज्यानाः वस्पोलं अलौकिक पलेस्वांयागु सकि कुर्काः विजारोपन याना बिज्यात । फलस्वरूप द्वःछि हः दुगु पलेस्वां उदय जुल । उकिया तेजं नागदहयात झन मनमोहक यात । अले झनझन गरिमामय जुजुवन । अनंलिपा वयाः शिखितथागत विश्वम्भूतथागतपि नं बिज्यानाः अलौकिक पलेस्वांया ज्योतिरूप स्वयम्भूया दर्शन यानाः लिपा जुइगु खं फुक्कं कनाः वस्पोलपि लिहां बिज्यात । थुगु खं स्वयम्भू पुराण व वंशावलि आदिस उल्लेख जुयाच्चंगु दु ।

छं काललिपा महाचीनं महामञ्जुश्रीगुरु बिज्यानाः ज्योतिरूपया दर्शन पुजन धुंकाः थुगु नागदहयात मानववस्तिया लागी बिचाः यानाबिज्यात ।

चिन्तन, मननं लिपा प्रजा अभिवृद्धि यांनाः न्हासकाप छेदेन यांनाः नागदहया अथाह जल फुक्क पितृव्याः मानववस्तियात त्वयेक छिक वातावरण सृजना यांनाविज्यात । खपत ला थुगु नागदहया लः छवये न्हयः हे नागदहया छचाःछेरं तत्कालीन सभ्यताया फातफुत बस्ति दये धुकूगु खनेदःव । महामञ्जुश्रीगुरुं थुगु थासय् व्वनाहःपि व अन हे बस्ति यांनाचर्चापि मानवपिनिगु पूर्ण सहयोगं मञ्जुपतन, राजपतन आदिया नगर निर्माण यांनाविज्यात । अले उगु बस्तियात माःगु कृषि, शिल्प व च्वनेत माःगु छे आदि वास्तुकलाया विकासक्रम नं च्व- न्ह्यात । थुकथं संस्कार संस्कृतिया उत्पत्ति नं थोथी समूहया संयोजनं थःगु हे पहः धाये बहगु मौलिक संस्कृतिया जन्म जुल धाःसां छुं मपाः ।

थुजाःगु हे रूप देश दयेके धुंकाः महामञ्जुश्रीगुरुं धर्माकरयात नेपाल मण्डलया न्हापांम्ह जुजु यांनाः उपत्यकाया सभ्यता विकासया त्वाथः गयेकाबिल । अनं लिपा वयाः क्रकुच्छन्द, कनकमुनि काश्यप व शाक्यमुनि तथागतपि विज्यानाः स्वयम्भू ज्योतिरूपया दर्शन यांना स्वयम्भू ज्योतिया महिमा थःथः अनुयायीपित बोध यांनाविज्यात । थुगु खं स्वयम्भू पुराणय् दु ।

काश्यप तथागतनाप विज्याःम्ह गौड देशया जुजु प्रचन्ददेव नं स्वयम्भू ज्योतिरूपया दर्शन यांना उक्त स्थानय् च्वम्ह गुणाकर आचार्ययाके आचार्याभिषेक कयाः वज्राचार्य जुयाविज्यातः । वस्पोलं स्वयम्भू ज्योतिरूपयात स्वयम्भू महाचंत्पाकारया रूपय् थनाबिल । साधनाक्रमया लागी शान्तिपुर, पञ्चपुर आदि दयेकाः थः शान्तिपुरय् च्वनाविज्यात । अनं लिपा वयाः बिमिन्न विद्वद्गणपि, सिद्धगणपि, तपस्वीगणपि नं वयाः वसोवास यांनाचंगु खं वंशावलिइ दु ।

थुकथं कालक्रम न्हयाना ववं गोपालवंश, महिषपालवंशया शासनं लिपा किरातकाल सुरू जुल । किरातकालय् दक्षिण भेगनाप नेपाःया गाकं सम्बन्ध जूगु खनेदु । मूल सर्वस्तिवाद विनय कौटिल्यया अर्थशास्त्र आदिस नेपाःया चर्चा यांनाः उगु ताकय् अन वाणिज्य व्यापार आदि बांलाक चले जूगु खनेदु । अले संस्कृति संस्कार नं बांलाक न्हयानाचंगु धइगु अनुमान यायेकु । तर थुथाय् तक्क झीगु उपत्यकाय् ब्राह्मण, क्षेत्री, वंश्य, शूद्रया भेद खने मदुनि धायेमाः । अनं लिपा वयाः किरात शासकतय् अन्त यांनाः लिच्छविवंशया उदय जुल । गोपाल वंशावलिवा अनुसारं लिच्छवि जुजु सुपुण्ड्रदेव हे नेपाल वर्णव्यवस्था कायम यात । पशुपति देगः स्थापना यांनाः देयात झःझ धायेक लंपुलि छाल । राज्यया मर्यादा पालन यांनाः न्यायपूर्वकं फुक्क जनतातय् सुख-समृद्धि व आनन्द प्रदान यात १० । थुकथं न्हापाया परम्परायात हीकाः शैव सम्प्रदायं हाकाः

१० राजा श्री सुपुण्ड्रदेव वर्ष ७६ ॥ तेनहि नेपालभूमिश्चातुर्वर्णं कृता ॥

थागु खनेदु । अले संस्कार संस्कृतियात नं परिमाजित यांनाः न्हूगु हे परम्परां थाय् काःवःगु अनुभव जूवः । इतिहासकार धनवज्र वज्राचार्यजुं नं छथाय् यथे धयाविज्याःगु दु ।

“लिच्छविकालया शासकतय् नीति अन वर्णव्यवस्था कायम यायेगु पाछे धल्कय् जुयाच्वन । तर झीगु थन किरातकालनिसें हे वर्णव्यवस्थासिकं (स्वयां) भिन्न व्यवस्थाय् हुर्कय् जुयाचर्चापि जातितय्गु नं बसोवास दु । थुगु हुनि प्यंगु वर्णया दुने फुक्क जातियात दुतछ्वये यकूगु जुल । थये जुयाः थनया फुक्क जातिया अन्तर्भावया निमित्तय् लिपा प्यंगु वर्ण स्वीखूगु जात धाये थें हे लिच्छविकालय् प्यंगु वर्ण शिच्यागु जात धकाः धयातःगु खनेदु । ” २*

जातित्वया आधारय् दयाच्वंगु गुणात्मक भावना व कर्मसिद्धान्तं लिपा वैदिकसिद्धान्त, रङ्गभेदनीति, छुवाछूत, नयेगु त्वनेगुया विभेद व रक्त-मिश्रण आदिया कारणं जातित्वय् जटिलता पिदन । थुगु हे प्रकारया क्रियाकलापं शंकीर्णताय् दुतयंकल । अले ब्राह्मणवाद अन चर्कय् जुल । भारतया आर्यजातीय धर्म संस्कृतिया छाःपं यांना वर्णव्यवस्था व जातिभेद दुहावल । आर्यसंस्कृति दुहावसेलि तन्त्र मन्त्र धार्मिक ज्याख्ये होमकर्म आदि नं थुगु प्यंगु वर्ण शिच्यागु जातयात व्यवस्थित यायेत त्यथा जूवन । थुकथं व्यवस्थित याये धुंकाः उगु समाजयात धार्मिक स्वतन्त्रता दुगु व पेसागत स्वतन्त्रता मदुगु खनेदु । जात अनुसारं जक ज्या यायेमाः, छगू जाति मेगु जातिया ज्या याये मज्जुगु खनेदु । थुकियात माःगु प्रबन्धया लागी अथवा समाज वर्णसंकर मज्जुइमा धइगु हेतुं थुगु जाति विशेषया ज्याया रेखदेख यायेत अलग अड्डाया व्यवस्था यांनाबिल । उगु अड्डायात “ भट्टाधिकरण ” धाइ । बृगमतिया अंशुवर्माया त्वहंपति वचनाच्वंगु दु । ३

थयेतुं, ब्रह्मसमेतं शिच्यागु जातया गृहस्थपित्त कुशल मंगलया खें न्यंकालःगु त्वहंपी थानकोटया आदिनारायणया मन्दिरय् दुगु लिच्छवि जुजु

श्री पशुपति भट्टारकस्य देवालय कृतम् सङ्कलीसंछादनम् ॥ तत् सुन्दरनिमित्त नगरम् सकलराज्यमर्जादा कृत्य न्यायेन प्रजाः समस्त प्रतिपालितानि स्वस्वकीयेन भूमि.....संस्थ.....व्यवहार प्रवर्तते ॥ “धनवज्र वज्राचार्य, (गोपाल वंशावली” पौ. ल्याः २७)

२* लिच्छविकालको अभिलेख (धनवज्र वज्राचार्य पौ. ल्याः १०४)

३ लिच्छविकालको अभिलेख

वसन्त देवयान् खः । ४ थुकथं शिच्यागू जातया परम्परा, मध्यकालया पूर्वाद्धं तक्क नं लयनाचवंगु खनेदु ।

थुकथं लिच्छवि कालनिसें न्ह्यानावयाचवंगु मल्लकालय वयाः इनः हे जटिल जुल जुइमाः । थुथाय नं सिमरौनगढ आदि विभिन्न थाय्या जातिया आगमन नं मदुगु मखु । उकिं जुइ मल्लकालया जुजु जयस्थितिमल्लं विभिन्न धर्मया समुदाय धार्मिक सहिष्णुता कयनाः ७२५ जातिया परम्पराय विभाजन यानाथकल ५* । गुगु भाषा वंशावलिइ दु । लिच्छविकालया शिच्यागू जातया थासय मल्लकालय वयाः ७२५ जात दःवल । अनंलिपा पृथ्वीनारायण शाहया नेपाल एकीकरणया झोलय वयाः विभिन्न जाति समुदाययात गोरखालि धयागु संज्ञा बिल । तर थ्व गोरखालि समुदाय नेवाःत लाः मवः । थनंल्यु राणाया उदय जुसेलि खसभाषाया विकास क्रमया झोलय गोरखालि शब्दयात हाकुतिनाः नेपालिभाषा धकाः संज्ञा बिल । २००७ सालं लिपा गोरखाभाषा, खसभाषा हुयाःवळत ।

थुकथं विभिन्न जातिया जनघनत्वया दुने नेवाःजातिया संख्या म्हो जुल । थौं तक नं थ्व संख्या सीमित जुयाचवन । जातिगत आधारकथं नेपाल-नेवाल-नेपार-नेवार-नेवाः जूवःगु तथ्यया आधार फुक्क नेवाः जुयेमाःगु खः । अथे मजू । न्ह्यायेसां थजु न्हार्पानिसें नेवाः विशेष शिल्पकलाया सिद्धहस्तपि खः । कृषि क्षेत्रय नं उलि हे च्वन्ह्याःपि खः । संस्कृति क्षेत्रय, साहित्य क्षेत्रय ला धाये हे म्वाःल । विभिन्न नखःचखबले पिदिनिगु अनेक जात्रा अनेक प्याखं उलि हे तःजि जू ।

४७ जयपल्लिकाग्रामे नि (वासोपग) तान ब्राम्हण-पुरस्सरान् ब्रम्हं शुल्हमुतेपुल प्रधानाग्राम कुटुम्बिनः साष्टादशप्राकृतीन् कु (शलम्पु) ष्ट्वा समाज्ञापयति लिच्छविकालको अभिलेख (धनवज्र वज्राचार्य पौ ल्याः ६१)

५* नेवारलाई ३६ जात वनाई श्रेष्ठ भनी जातक नाम प्रख्यात गराया । जैसीका जात द आचारका जात द बैद्यका जात ४ श्रेष्ठका जात ३८ मध्ये तागाधारी १३ जात चन्देरी, सुवेरी, भण्डारी, आचार, दैवज्ञ आदि १३ जात तागाधारी हुन् । ब्राह्मणका जात जति भयाका पञ्च गौड पञ्च द्राविड यति १० मूल जात हुन् । यसै मूलबाट ब्राह्मणका जातका नाम धेरै हुन गया । जैसी ब्राह्मणाई अपूज्य गराया । ज्यापूका जात ३२ कुहालका जात द कसाइले नङ काटन्या जात ७२ खसका जात ६४ बाडाका जात ४ ठह्या । कुसल्याका जात ४ पोढ्याका जात ४ चर्मकार कुल यति सब गरी जम्मा जात ७२१ ठह्या । साना जातका हातवाट कुलनाश आयुर्दा क्षय होला ।

देवीप्रसाद लंसाल (सम्पा.) :- (भाषावंशावली द्वितीय भाग पौ ल्याः ३८-३९)

आरभ्य धाये धाःसा संस्कृत साहित्यया न्हार्पांल्यु नेपालभाषा साहित्य हे जू-बद्द । अन वयाः छगू निगू मैथिली दःसा धाये मफु । थौंकन्ह्य खसभाषा (नेपाली) साहित्यया रूपय पिदंगु गुलि हे वं दुगु खः । थ्व शीसं सि हे स्मू । बाणिज्य व्यापारय नं उलि हे च्वन्ह्याःपि जातित खः उकिं पहाड पर्वत सुदूर थ्यंकः वनाः थःगु व्यापार केन्द्रस्थलया रूपय थन अन धइगु महु । न्ह्याथाय वंसां संस्कार संस्कृतियात कस्तानाः नखः हुनाः थःगु हे समूह दयेकावयाचवंपि नेवाः जातित आःतक नं पहाड पर्वतय दनि । थुपि नेवाःतयत ब्राम्हण, क्षेत्री, थंथय, शूद्र, थ्व वर्ण व्यवस्थां छुं नापय मयाः ।

नेवाः नेपाःगाया पुलापि वासिन्दा जूगुनिंति परम्परा रीतिथिति नखः चखः व गुथिगाना आदिस विशेष श्रद्धा तइ । नेपाःया प्राचीन संस्कृति कला साहित्यया भण्डार व बौद्धिक सामाजिक देन नेवाःतयगु महत्वपूर्ण जुयाचवंगु दु । थ्व हे महत्वं जाःगु संस्कार संस्कृतिया परम्परा छतीकथं इवःछुनाचवना ।

वज्राचार्य व शाक्यया परम्पराकथं

स्वयम्भूपुराणया अनुसारं वज्राचार्य धइपि शान्तिकराचार्यया परम्परानिसें न्ह्यानावयाचवंगु खःसा वज्राचार्य परम्परा अनुसारं गुरु वज्रसत्वया निर्माणकाय स्वरूप नं धाइ । उक्त वज्राचार्यपि तन्त्र-मन्त्रज्ञ जुयाः खुइप्यंगु विद्यां पूर्णपि जुया सर्वप्रकारं जगतोहिताय धइगु सिद्धान्तयात कयच्यानाः वयाचवंपि खः । उकिं हे जातः स्वयेगु, फूफाः यायेगु, वंछ ज्या आदि व विशेष रूपं पूजाक्रिया आदि यानाः बोधिसत्वचर्याय (लेंपुइ) सदां न्ह्यानाचवंपि वज्राचार्यपि खः ।

शाक्यभिक्षु धइपि नं स्वयम्भूपुराणया परम्परानिसें बिहारय च्वनाः भिक्षुचर्या ग्रहण यानावयाचवंपि खः । बिच्छुकया आक्रमण लिपा कपिलवस्तु ध्वस्त जुसेलि अनयापि शाक्यगणपि सरणार्थी जुयाः थुखे दुहाँ वःगु मूल सर्वास्तिवाद विनय अनुसार उपस्थापक भिक्षु आनन्द नेपाः बिज्याःगुलि नं प्रष्ट याः । लिपा वयाः वाराणसीया क्षेत्रीयगणपि नं नेपाः वयाः शाक्य जूवःगु न्यने दु । भिक्षुचर्या ग्रहण यायां लिपा वयाः विभिन्न हुनि यानाः गृहस्थ जुयाः लुं बहः ज्वाहरात आदिया तिसा दयेकेपु लजगाः ज्वनाः बुद्धधर्म महायान वज्रयान धारण यानाः वज्राचार्यपिनि उपासक मू (यजमान) शाक्यभिक्षु वा शाक्यवंश जूवःगु खः ।

थन वज्राचार्यपिनिगु व शाक्यपिनिगु परम्पराय अप्पायसकं फरक जू मवःगुलि थन निगुलि छगू यानाः न्ह्यब्वयाचवना । फरक जूथाय छुतेयाना बियागु दु ।

जन्म जुड़ न्ह्यःनिसें यायेगु ज्याःखँ

धौबजि नकःवनेगुः-

थुगु चलन न्हापा न्हापा महुःगु चलन खः । थः म्ह्याय् मचायात मचा बुइ थें चनेव थःछेंय् वइबले प्वाथय् दुम्हेसित धौबजि नकेमाः धकाः धौबजि व यःमहि आदि छुनाः नकेगु चलन खः । थौकल्लय् भ्वासिपहः धाये ला छु चलन खः, भाःतया छेंय् वना नकःवनिगु चलन जुयाचवन ।

सिचुपालु वनेगुः-

ह्नापांगु पतकय् काय् बा म्ह्याय् बल धायेव मचाबुयेसाथं थःछेंखलः-पिन्थाय् ववय्या ज्वलं तयाः वयंके छ्वयेगु चलन दु । थुकियात धाइ, सिचुपालु वयंके छ्वयेगु । अले थ्व तयाहःगु अनुसारं सीबः वइ कि जिमि म्ह्याय्या काय् बल अर्थात् म्ह्याय् बल धकाः चुचंया रूपय् वयंके छ्वयेगु परम्परा खः । प्रायः यानाः थ्व सकल नेवाःतय् चलन दु । गुलि तया हःगु खः थःछेंखलःपिसं उलि हे सायाह्येमाः ।

काय् बूसाः-

चाकु १ ग्वारा, जिपवः १ ग्वः, ध्यः १ पाउ, चि १ पाउ, इमू १ पाउ, पालु १ पाउ ।

म्ह्याय् बूसाः-

चाकु १/२ ग्वारा, इमू १/२ पाउ, चि १/२ मना, ध्यः १/२ पाउ, जिपवः १/२ ग्वः, पालु १/२ पाउ ।

ध्यःबजि नकेः-

मचाबूयंके न्ह्यः थःछेंखलःपिसं ध्यःबजि नकःवये धकाः निम्न ज्वलं ज्वनावयेमाः ।

ध्यः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, बजि ६ मना, महि जहान स्वयाः सकःसितं माल । अले अनं वःपिन्त बांलाक खें महि तयाः कौला याकाः ह्येमाल ।

पाथ्याकः वनेगुः-

मचाबुयाः कल्लय्कुन्हु भ्वछिसितं महि, खेंवः, अय्लाः ज्वनाः स्वःवनेगुयात पाथ्याकः वनेगु धाइ । थ्व शाक्यतय् जक वनी ।

मचाबूयंके-

थ्व मचाबूयंकेगु क्रिया ४, ६, १२ न्ह्या दुने यायेमाः । तच्चलं आपत विपतकालय् वःलाःछि वयंकेगु धकाः मचाबुयाः कल्लय्कुन्हु हे वयंकेगु नं यानावयाचवंगु दु । अले वकुन्हु मचाबूम्ह मय्जु, छेंया जहानपि व फुकी-याकाय्पि सकसियां लुचि नियम यानाः गुरु वज्राचार्यपाखें कलशार्चन पूजा व दिदिअजि छ्वासअजिमा पूजा धाइ । आगंव्वचा आदि दान यानाः सकसितं फुकीयाकाय् आदि यात नं बहनिः भव्य नकेमाल ।

फुकीपिसं ज्वनावये माःगु- जाकि कूछि, चिकं १ खोला, धिवा १ ग्वः, शा-वयपिनि थ्व ज्वनावःगु फुकं दिदिअजि यंकीगु ।

मचाबूयंकेगु छ्वयेगु-

मचाबूयंकेगु थःछेंखलःपाखें मचाबूयंकेगु छ्वयेगु धकाः निम्न ववय्या ज्वलं तयाः मचाबूयंकेगु छ्वयेमाः ।

थःम्ह म्ह्याय्मचायात वंसः जुच्छि, मचायात वसः जुच्छि, मचायात लासा, फांगा, फुंग, मचाकथि *धोतिचौथि, सुखु १ पा, तुह्वः १ छु, अजःसला, ☐ लुईचा १ पा, ☐ वहईचा, वहया खला १ ग्वः, कय्या खलाय् चिकं १ थल, मांम्हेसित ववावितसः, वहया चमचा १ पु, बजि २ फा, ला २ धानि, (१/२ धानिया चुला, १/२ धानिया लापी, १ धानिया कवाफ) धौ १ ग्वः, ध्यः १ पाउ, चाकु १ पा, कय्या भु (जानयेगु बाताचा) स जाकि १ मना ।

थुलि ज्वनावःम्ह कुमियात समेत फुकीयाकाय् सकसितं जाभव्य नके ।

शाक्यपिनिकथं अश्वः तयाः छ्वयेमाःगु मी, झिकु, सुखुगु मल्ला, चिकं जीचुं, मल्लाचुं, मिलाचाय् बा थौकन्हय् रिक्कापिइ छथल छथल तयाः छ्वये माल ।

मचाबू स्वःवनेगु-

मचाबुयाः लच्छि मदुवं अर्थात् थःछेंय् मचाबू लह्युमवःनिबले थःछें-खलःपिसं स्वःवइगुयात हे मचाबू स्वःवनेगु धाइ । इमिसं वव्य च्वयागु अनुसारं ज्वनावनेमाः ।

* मचायात नकेगु वासः

○ वहया बत्ता, अजः तयेगु थल

○ तुयूगु कापः

☐ ह्यासुकापः

बजि २ फा, ला १/२ धानिया, ओ ३० पा, जुला १/२ धानिया, ध्वं १ बौ (तग्वःगु थापि), मरि छेया परिवारयात समेत माल । मचाबू स्वःवःपिन्त फतिफतले तःजिक भव्य नके ।

थुकुन्ह हे दक्षिना छाःवल धाःसा दक्षिना छाःवःपि सकसित पाहाँ याकाछ्वयेमाः । ज्वलं ववया अनुसारं—

खेबः, मन्हि, न्हचपु पुका, सेपुका, मेपुका, न्हाय्प पुका व अय्लाः ।

* प्यूचां न्ह्याकःवनेगु—

मचाबुया बाःछि अर्थात् १५।२० दिन दयेव ससःअबु ससःअबु मडुसा भाःतम्हं (मचाया बौ) वनाः प्यूचाः न्ह्याकःवने । मचाबूम्हेसित ववातिवासः व प्वस्तिग ज्वना स्वःवने । स्वःवःम्हेसित खेबः मन्हि तयाः पाहाँ यानाहयेमाः ।

मचाजंको (अन्नप्रासन) —

श्व मचाजंको क्रिया मिजंमचा जूसा खुला बा च्यालां, मिसामचा जूसा न्यालां बा न्ह्यालां जानकेगु चलन दु । थुगु विधि अनुसारं गुरुजु पूजा याइ । थुगु पूजाय् गुरु गुरुमां व दिविअजि समेत माः । पूजा सिधयेव सकसियां जा भव्य बहनिइ नकेगु ज्याः जुइ । थुबले थःथितिपिसं म्हचाय्मचा, जंको याःम्ह मचायात वसः जुच्छि जुच्छि नं माल । धौसगं, खे सगं, अय्लाः आदि ज्वनावयाः न्हापां सगं नि बियेमाः । अले थःछेखलः सकसित थत व्वनायंकाः कौला याके, खेबः वा खे बागः मन्हि तयाः पाहाँ याके धुंकाः भोजन याकाः छ्वये ।

यःमन्हि ववखायेके—

नःलि मचा बुइबले व मचा निदे दुकुन्ह (निदेबुल्लिकुन्ह) निग्वः यःमन्हि ववखायेकाः जन्मल्लि याये । मचाया सहेपाजुपिन्थाय् ६० ग्वः, निनिपिन्थाय् १० ग्वः थःछेखलःपि सकसिथाय् नं १० ग्वः / १० ग्वः यःमन्हि तयाः बिया-छ्वयेमाः । थुकुन्ह पाजुम्ह छम्हेसां मचायात लं १ पाः तपाः छ्वयाहयेमाः । हानं प्यदं दुकुन्ह मचायात प्यंग्वः यःमन्हि ववखायेका जन्मल्लि याइ । थुकुन्हनिसं सुयातं नं यःमन्हि बीके छ्वयेम्वाः । नःलि छवः जक बीके छ्वयेगु चलन दु । मेपि मस्त बुयाः निदेबुल्लि याइबले छुं बीके छ्वयेम्वाः । हानं शिनिदे वइकुन्ह १२ ग्वः हे यःमन्हि ववखायेकाः जन्मल्लि यायेमाः । यःमन्हि हाम्वः तयाः दयेकी ।

* ल्लातिइ न्हाइगु लुंया वाला ।

बरेछुयेगु (चूडाकर्म) —

श्व बरेछुयेगु क्रिया न्ह्यदंनिसं शिछदेया दुने यायेमाःगु क्रिया खः । थाकुलि जुइम्ह छम्ह जोरय् लाके मज्यू अर्थात् गुदं वा शिछदे दइबले जक बरे-छुयेगु क्रिया जुइ । थुयांल्यु धानाः यायेबले जंको जक धुंम्ह मचायात नं बरे-छुयेगु यानावयाचवंगु दु । मनंगनं बिहारय् सामूहिककथं गुदं वा शिछदेय् छवः बरेछुयेगु यानाचवंगु दुसा हानं मनंगनं बिहारय् याकः याकः थः यःबले बरेछुयेगु यानावयाचवंगु दु ।

ग्वय्दां तये—

बरेछुये प्यन्हु न्हचः ग्वय्दां तयेगु चलन दु । थुबले थःगु बिहारय् वनाः भगवान बुद्ध वा वदाःपाःछःयात नि पुजाभः छपाः तयाः पूजा यानाः ग्वय्दां तये । ग्वय्दां तयेबले ग्वःगु ग्वय् १० ग्वः व ग्वाः २ पाः अले गुरु, उपाध्याय, थःगुरुपिन्त, व पंचस्थविर (न्याम्ह थकालि) पिन्त बिये । सकसितं चिपं थियेके ।

छ्वय्लाभू—

ग्वय्दां तयाः निन्हु दयेकाः छ्वयेलाभू याये । गुरु, उपाध्याय, थ्याःगुरु, पंचस्थविर. निनि, पाजु, बरेछुईपि मस्त, मस्तय् मां, बौ माल । थुकुन्ह न्याता घासा तयाः चिपं थियेमाल ।

दुस्वः—

ग्वय्दां तयाः स्वन्हु दुकुन्ह यायेगु क्रियायात दुस्वः धकाः धाइ । श्व-कुन्ह बरेछुईपि मस्तयत् अशुद्ध धइतःगु चिज (ला, ध्वं, अय्लाः) आदि नये त्वने मज्यू । हानं खिचा, छयंगूलाकां आदियात थीमज्यू । बहनिइ बरेछुईपि मस्त बाहेक मेपि सकसितं भव्य नकेमाल ।

उपसम्पदा ग्रहण (बरेछुये) —

दुस्वःयां कन्हयकुन्ह बरेछुनाः चीवरवस्त्र लः ल्हानाः उपसम्पदा बिये । थुकुन्हनिसं बुद्धशासनय् दुहाँ वन धयागु भावं भिक्षुया चर्या अनुसारं देजला वनाः लाय्कुलिइ ग्वय्दां तये । थुकुन्ह थःथिति, हातानाता, इष्टमित्र सकसितं भव्य नके ।

भव्य वयेत पाजुपिसं बारां ज्वलं (जाकि व दक्षिना आदि) व मचा-यात वसः जुच्छि ज्वनाः भव्य बयेमाल ।

भ्वय् वयेत निनि वारां ज्वलं व मचायात लं १ जु अले मेमेपिसं
थःथःगु इच्छा अनुसारं ।

बरेछुइपिसं सँफःह निनियात लं १ पाः बियेमाल ।

चीवर वदत्येयेके (च्यःकुति)-

बरेछुनापि मस्तयत् प्यन्हु तक्क भिक्षाटन याकाः प्यन्हुकुन्हु बिहारय्
वनाः विधान अनुसारं चीवर वदतेले । चीवर त्वकाः गृहस्थिइ तये ।

आचाःलुये-

थुलि धुनेव छेय् वनाः बज्राचार्य परम्पराकथं गृह्यपूजा यानाः
आचार्याभिषेक बिये (आचाः लुये) । आचार्याभिषेक कायेधुनेव बिहारय् वयाः
बरेछुनापि मस्त हे मूल गुरु जुयाः सहश्राद्धतिहोम यानाः देजला वने । अनं लिहाँ
वयाः हानं बज्रयानी परम्पराकथं लोकोत्तर शेषबलि आदि गृह्यपूजा जुइ ।
शाक्यतय् श्व आचार्याभिषेक कायेम्वाः । चीवर जक वदतेलेवंगाः । थुकुन्हु
बरेछुनापि मस्त समेत सकसियां सहभोजन नये ।

कन्ह्य बा कंसकुन्हु-

प्यगु *पुइंस थःथःगु पुइया स्थविरपि, व आचार्यगुथिया भलिपि
(आचार्य गुथिया ० व्यंपालापि) बिज्यानाः वज्रयान परम्परा अनुसारं
गृह्यपूजा यानाः आचार्याभिषेक बिइ । थुलि धुनेव आचार्य गुथिया नांया धलख्य
उक्त स्थविरपि च्वनाः नां दुतिइ । अले वस्पोलपिन्त भ्वय् नकेमाल ।

होम्पिदने-

उपसम्पदा ग्रहण यानाः आचार्याभिषेक कयाः वज्राचार्य जुये धुसँलि थःगु
पीथय् नं होम याःवने माल । थुकियात हे होम्पि दनेगु धाइ । थन होम यायेबले
आभिषयुक्त यानाः चर्यागिति हालाः वज्रयानी परम्परा अनुसारं बरेछुम्ह मचा
हे मूलाचार्य जुयाः पूजायाइ ।

होम्पिदने सिधयेव थःगु गच्छे अनुसारं सकसितं भोजन याके ।

* प्यगु प्त्री- थःने, दथु, लाय्कू व ववने पुइं ।

० नकतिनि पाःफये धुकूपि ।

होम + पिथ अर्थात् पीथय् वनाः होम यायेगु ।

इहियाये-

इहि यायेगु क्रिया मिसामस्तयत् याइगु क्रिया खः । मिसामस्त न्याई व
ह्यवँभा भित्तय् इहियाइ । श्व प्रतिस्थाकर्म मजुइकं इहिकर्म जुइमखु । अथे जुया-
निन्ति छः छःपि प्रतिस्था याः थाय् वा बुडाबुडिजंको याः थाय् सामुहिक रुपं
इहिक्रिया जुइ । गुम्हगुम्हेस्यां इहिमुक्कयगु धकाः अलग्ग क्रिया खंकाः इहि मुंकाः
वयाच्चंगु दु ।

इहियाईपि मिसामस्तयत् उक्त पूजाक्रिया जूथाय् यंकाः इहि याइ । थुगु
क्रिया निन्हु बिकाः याइ । इहियाइबले ज्वनावनेमाःगु इहि ज्वलं विशेष ववय्या
अनुसारं ।

पंचामृत युक्त पुजामः १ पाः, इहिसलापाः १ पाः, व्याःभ्वः १ भ्वः,
□ कुम्बःका, ◇ स्वकी, मचायात वारां छुइत जाकि, लःह्लायेत वसः जुचछि, पूर्णा-
कुन्हु सिधयेकाः छेय् वयेकुन्हु पिछालुखुइ ॥ फँचारां छुयाः दुतकाये ।

बाह्लाः तये-

मिसामचा ६, दँ ११ दँ बा १२ दँया दुने अर्थात् रजस्वला मज्जनिबले
क्षिनिन्हु तक्क सूर्यया जलं मखयेक कँय्पवाः ह्यः तक्क नं प्वाःतिनाः दुने ववथाय्
च्वनेमाः । अन परिवारया सुंभिजंतय्सं तक्क नं स्वयेमज्यू ।

बाह्लाःतयेत साइतय् लाकाः मचायात स्वःलहुकाः नीसी याकाः पूमजुगु
वसतं पुंकाः छेया थाकुलिनकिनं धौसगं बिये । थुकुन्हुनिसे उगु ववथां पिहाँ
वये मजिल । क्षिनिन्हु तक्क ववथाय् दुने च्वनेमाल ।

बाह्लाः स्वये-

क्षिनिन्हुया दुने थःथितिपि वयाः बाह्लाः स्वःवइ । बाह्लाः स्वःवइबले
ज्वनाः वइगु ज्वलं थुकथं खः ।

पाजुं ज्वनावइगुः- छुस्यामुस्या फच्छि, बजि खुमना, महि माक्व,
दुरु छमना, सिसाबुसा माक्व, बरां माक्व ।

निनि ज्वनावइगुः- महि, सिसाबुसा, दुरु छमना, बरां माक्व,
मेमेपिसं नं थथे तुं ज्वनावयेवं गाः ।

□ ह्यासुगु न्याकु ह्वनाका ।

◇ भौतय् च्वयातःगु वज्रया किपा ।

॥ पाथिइ जायेकः सरुवा जाकि तयाः मचायात लःह्लाये ।

बाह्याः स्वःवर्षि पुष्कसितं बांलाक पाह्यां यानाछ्वये । पाह्यां याकाः छ्वयेबले खेवः, महि, अयलाः आदि । गुम्हगुम्हेस्यां भव्यं न नकाः छ्वयेगु चलन दु ।

सिछन्हु दुकुन्हु ○क्वचिकं सायेके । क्वचिकं साये धुनेव ○खयवलि वयनी । थुकुन्हु चिभ्याः नके मज्जु ।

बाह्याः पिकाये-

कन्ह्यकुन्हु बाह्याः पिकाये । बाह्याःपिकायेकुन्हु थःगुरुपाखें रजस्वला विधि अनुसारं क्रिया यानाः सूर्यमण्डलया दर्शन याकाः समाःज्वलं (ज्वलाह्वायकं व च्वलाम्) ज्वनाः इनायपुजा (स्थानगणेशया पूजा) वने । अले लिहाँ वयाः धौसग ग्वःसगं बियाः वसः लःह्वाये । विशेष यानाः छेयापिसं व पाजुपिसं सगं नापं वसः जुच्छि हे लःह्वाइ, अनं वयाः निनिम्हेसिनं लें छपाः जक लःह्वाइगु चलन दु ।

बाह्याः पिकायेकुन्हु बाह्याः स्वःवःपि थःथितिपि बाह्याः क्वथाय् म्हितःवःपि पासापि सकसितं भव्यं नकेमाल ।

व्याहा यायेगु (इहिपाः यायेगु)

ग्वय् बीगु-

व्याहा याये न्हयः भौमचा स्वयेगु अर्थात् मालेगु ज्या जुइ । भौमचा लुयेव ग्वय्बीगु ज्या जुइ । ग्वय् बिये धुनेव इहिपाः यायेगु पक्का जुइ । ग्वय् बियेगु धकाः ग्वःगु ग्वय् १० ग्वः लीया लपिचा छग्वः, छतका व घिवा छगः तयाः लमि छवयाः बीहेछ्वये । ग्वय् व्यूवःम्ह लमियात बांलाक कौला याकाःह्येमाः ।

सिसाबुसा नकेछ्वयेगुः-

ऋतु अनुसारया सिसाबुसा भम्चाजुइम्हसित नकेछ्वयेगु चलन दु । सिसाबुसा स्वता तयाछ्वइ । उदाहरणया रूप्य आमाःसि १०८ ग्वः, केरा १०८ पु व सन्नासि १०८ ग्वः तयाछ्वइ । थौकल्लय् सिसाबुसा नकःवनेगु चलन आपाःसिया चलेमज्जु धुकल थुकिया सत्ता कल्यां न्ह्याकःवनेबले हे तये जिव्व

○ जाकिचुं (क्व) छगः थलय् व चिकं मेगु थलय् तयातइ । अले क्व-चिकं बाह्याःचव्हं सायेगु धकाः क्वं भचा, चिकं भचा, लः भचा कयाः ख्वालय् बुले ।

○ चि भ्याः नये मजिल । थुकुन्हु छेया दाजु किजा वा जहानपिनि जन्मह्नि याये मजिल ।

कर्माय् यानाः तयाछ्वयेगु चलन वल । कु ज्वनावर्षि लमि कुमियात कौला बाकाः ह्येमाल ।

लखाबीगु-

भौमचाया मांबौपिसं गुलि लखा धाल उलि हे लखा बीमाः । अर्थात् १ लखा (१ धानिया त्रिनिपा ज्वःपस्ताःमहि) २ लखा (२ धानिया नीनिपा ज्वःपस्ताःमहि) । गुम्हगुम्हेस्यां छलखा जक काइ । गुम्हेस्यां निलखा नं काइ । १ धानिया १ लखा हिसाबं ४ पाउ, ८ पाउ ग्यंगु ज्वःपस्ताःमहि दयेकाः नं कायेगु याः । थुगु लखा व्याहा जुइगु क्षिन्यान्हु न्हयः वा च्यान्हु न्हयः बीगु चलन दु । महि मकाःसा महिया रूप्य धिवा नं बीगु चलन दु । लखा ब्यूवःपि लमि व कुनियात कौला याकाः ह्येमाल ।

थुगु लखा कयाः थः स्याःपि थःथिति, हातानाताकुतापिन्त इनाबी, । थःथितिपिसं महिकयागु अनुसारं कोसः बीगु याइ ।

कल्यां न्ह्याकःवनेगु-

श्व कल्यां न्ह्याकःवयेगु धकाः वज्राचार्यपिनि जूसा भौमचा काःवने प्यन्ह न्हयः थः जजमान शाक्य छम्ह व्वनावनाः न्ह्याकःवनी । शाक्यतय् जूसा व्याहा याइम्हेसिया सद्पाजु व्वनावनाः न्ह्याकःवनेमाः । कल्यां न्ह्याकःवनी-म्हेसियां वहुःया कल्लि १ ज्वः ज्वना वनेमाल । कल्यां न्ह्याकःवनी यजमान अर्थात् पाजुम्ह, कुमि, लमि वनेमाल । कल्यां न्ह्याकः वनेगु ज्वलं क्वय्या अनुसारं जुइ ।

कोतः ज्वलं १ पाः, महिकसि (नांचा) स अष्टमंगलया चिह्न अंकित यानाः नांचासि निकःमहि १२ ग्वः तयाः म्हुतुप्चाःस भौतं हिनाः तयाछ्वयेमाः । अले हान सिसाबुसा माक्वः, महि माक्वः, दुरदाइ छ्वयेगु धकाः कोरिचाय् दुर ४ मना, व १ धानिया कुन्या नं तयाःछ्वयेमाः । हानं धौसगं, भिगु वसः जुच्छि नं भौमचायात ज्वनावनेमाः ।

कल्यां न्ह्याकःवनी शाक्यभिक्षु वा पाजुम्हेस्यां भौमचायात कल्यां न्ह्याके धुनेव छेया मांम्हेस्यां न्ह्याय्मचायात सगं बिये धुनेव उगु वसः नं मांम्हेस्यां लःह्वाके बिये । अनंलि भौमचायात महिकसि नं उगु क्वथाय् तछ्याकाः बिये । महिकसीचवंगु निकःमहि गणेशःयात १ ग्वः, कल्यां न्ह्याकःवनेसित १ ग्वः भौमचायात १ ग्वः, लमियात १ ग्वः, भौमचाया मांबौपिन्त नं १ ग्वः/१ ग्वः । वयं । बाकि दुगु लित बियाछ्वये । हानं पुजाज्वलं व धौसगं नं लित बियाछ्वये ।

कल्यां नृपाकः वःपि शाक्यभिक्षु वा पाजु, लमि व कुमियात बांलाक देमाश्वय नकाः हयेमाल । भात जुइम्हेसित नं भाग तयाः बियाहये ।

छेय् लिहां वयाः यायेगु-

उकुन्हु हे बःहल्लिइ व हे पूगु कोतलं गुरुजुं मंगलवाक्य च्वनाः मिसाया जातःयात मिजंया पुलि ववतेलाः मिजंया मांम्हेसितं सगं बियेमाल । मिसाया थासं च्वनावःगु भव्य नं लःह्लाये माल । हानं निकःमल्लि ल्यंडुगु नं मिजया छेया गणेशःयात १ ग्वः, गुरुयात १ ग्वः, मां-बौयात १ ग्वः/१ ग्वः बिये । थुलि याये धुनेव गुरुयात दक्षिना बियाः कौला याकाछवये ।

भौमचा काःवने-

जन्ति मुंकाः थःथिति फुक्कं मुनाः थःछेया जिलाजं नं मोसिप्वः १ प्वः व ग्वाः भे १ भे सकसितं इनाबोके । ज्वःकोतः १ ज्वः ज्वनाः पंचबाजाया सत्ताय् थौंक्ल्य् बाछाइबाजा ज्वनाः भौमचा काःवने ।

थुकुन्हु बा छुन्हु निन्हु नृपः पयनबिया भव्य नकेगु धकाः थःथिति, पासा-भाइ, जःलाखःला आदि सकसितं भव्य नकी । भव्य वक्वसितं थःगु गच्छे अनु-सारं कोसः लःह्लाये । पाजुम्हेसितं च्वलेचा छम्ह कोसः बियेमाः । भोपाहंपिसं (भोठि धाःपि थःथितिपिसं) मल्लि व्यूय् अनुसारं तःजिगु कोसः बियेमाल ।

जन्तिवःपि मिसाया छेय् थ्येनेव अन नं सकसितं मोसिप्व १ प्व, ग्वाः १ भे बीमाः । थुलि तिधय्व जन्तवःपि सकलें लिहां वनी । ससःबौम्ह व मेपि च्याम्ह शिम्हति अन हे च्वनी । मिसापिसं कोथा बियेमाः । चाल्लय् अनया मस्तयत् मिसाप्वः धकाः मोसिप्वः इनाःबोगु नं चलन दु ।

भौमचा पितबिये-

भौमचा याकनं पित बीमाल धकाः स्वक्वःतक्कः मिजंपाखें च्वय्कः वइ । निम्ह तक्क नृपाम्ह वनाःसां च्वयेकःवनी । दकले लिपाः गुरु व ससःबौम्ह वनाः च्वयेकवनेमाः । च्वयेक वःपिन्त बांलाक्क पाहाँ यांनाहयेमाः । थुलि याये धुनेव छेय् सकसित ग्वयसायेकाः (जहानपि स्याःफुकिपिसं ग्वयफयाः सकसितं ववसः लः ह्लायेगु) सहभोजन मिसाया गुरुजु, फुकी व जहानपि सकसियां नयाः ज्वःकोतःया सगं बियाः मां-बौयात *ह्लाःग्वय्, पुतु ग्वय् लःह्लानाबी । म्हाय् मचायान मिसाया बौ नं लुकुछिनाः पिखालुखुइ थ्यंकाः ससःबौ नं दूफांगां फायेकाः भौम-

*पातया कापतय् (ज्वाला ज्वाला थीगु व मखमल थें न्याःगु कापतय्) ग्वःगु ग्वय् प्यंगः तयाः दयेकातःगु ।

चायात दुलिइ थौंक्ल्य् मोटरय् तइ । भौमचा पितबीगु ज्या सूर्य उदय मजुव पितबीमाः । दुवातय् मिजंया थाय्याम्ह गुरुजु व मिसाया थाय्याम्ह गुरुजु च्वना भम-चा खेह्लाये । खेह्लाये सिधयेकाः गनं सिसितयेगु (भमचायात मेथाय् छेय् तयेगु) खः अन तयेयंकी । १ घौ वा ३ घौ तक्क सिसितयाः अनं हयाः भिजंया छेय् यंकी । भौमचा नापं तुं समिलुच्वंवःपि (भमचायात पासा च्वंवःपि) ज्यापुनीत नं मिजया छेय् भौमचा नापं तुं भौमचा थःछेय् मवः तले (प्यंहु तक्क) च्वनाच्वनी । थुमित नं भौमचा सहः हे नकातयेमाः ।

भौमचा मिजंया छेय् थ्येनेव विधि अनुसारं लसकुसयाना दुतकाइ ।

ह्वंकेगु-

ह्वंकेया विधि अनुसारं फुकीबाकाय्पि व छेया जहानपि सकसितं ग्वय्-मायेकाः सहभोजन नकेमालः । गुम्हगुम्हेस्यां पाणिग्रहणविधि अनुसारं जज्ञशालाय् ह्वंकाः नं यानावयाच्वंगु दु । थुकुन्हु थःथिति, इष्टमित, फुकीबाकाय्, जःलाखःला आदि सकसितं व्याहा भव्य (पस्ताःभव्य) या ग्रामन्त्रणा यानाः भव्य नकी ।

सॅप्याके-

जज्ञशालाय् ह्वंकल धाःसा सॅप्याकेगु व निक्षाभू नं यायेमाल । ह्वंका कल्लय्कुन्हु सॅप्याकेगु धकाः भातःम्हं कलाःम्हेसित न्यागः सपः हिकेगुयात सॅप्याकेगु धकाः धाइ । श्व सॅप्याकेत थःछेखलःपाखें सॅप्याकेकु हे छवयाहयेमाः । सॅप्याके-कुया ज्वलं ववय्या अनुसारं जुइ ।

मल्लिकसि १ ग्वः, निकःमल्लि १२, ग्वः, च्वलामू १ मू, ज्वनाह्लायाकं, चुसापा १ पा, *भुनुनु १ गू, कतुचा १ गः, कुम्होकाः १ ग्वारा, वसः जुच्छि, ववतःज्वलं १ पाः, धौ १ ग्वः ।

शाक्यपिनि जूसा तःमकः १ ग्वः नं माल ।

कल्लय् कुन्हु वंजला वनेगु व निक्षाभू क्रिया (माजु दथइ च्वनाः काय्मचा जवय् तयाः भौमचा देपाय् तयाः माजुया चिप भौमचायात नकेगु क्रिया) यायेमाल । यदि जज्ञशालाय् मल्लिकल धाःसा सॅप्याके म्वाः कुछवया हये नं म्वाः ।

वंजला वने-

निक्षाभू याये नृपः विद्याधरी देवी [विजयासः छः] याथाय् गुरुजुं लय्सिवा-ज्वलं पूजा यानाः सिचा फायेकेगु [भाःतम्हेस्यां कलाःम्हेसित सिचास सिह्लः तय्केगु]

*वहःयाहा हाय्खा दयेकाः चुसापा दुछवयाः ह्वःतया दयेकेमाः ।

यात वंजला वनेगु धाड । गृम्हगृम्हेस्यां विद्याधरीस (विद्यासलय) मवसे निक्षाभू-
कुन्हु छेया जहानपि न्ह्याम्हेसितसां कलः छगः पुज्याके छव्याः छेय् तुं सिचाफा-
येकेगु याडपि नं दु ।

निक्षाभू-

निक्षाभूया विधि अनुसारं कलशपूजा याताः माजुम्ह दथुइ चवनाः काय-
मचा जवय् तयाः भौमचा देपाय् तयाः माजुया चिप भौमचायात नकेगुयात
निक्षाभू यायेगु धकाः धाड । पंचग्रास याताः जाभोजन जुइ । पाजुम्हेस्यां मलि
लहीमाः । थ्व जाभ्वय् गुरु, थाकुलि, फुकीबाकाय्पि व छेया जहानपि नकेमाः ।
थुकुन्हु हे बहनिइ मिसापाखें वंजलाकु छव्याहइ । वंजलाकु छव्याहयेबले माःगु
ज्वलं ववय्या अनुसारं जुइ ।

खेसंयात खेमाव, न्या माव, अय्लाः कूछि, थःम्ह्यायमचायात वसः
जुच्छि, जिलाजंयात लं छपाः ज्वनावयेमाल । बहनिइ हे थःथिति खलकं
मां-बौ, फुकीबाकाय्, भौमचा, व ब्याहायाम्हेसित ग्वःसगं धौसगं बियेमाः ।
थःथितिपिसं सगं बी सिधयेवं न्ह्याम्हेसियां जूसां वंजलाकुस तयाहःगु धौसगं
ग्वःसगं व वसः ज्वलं नं लःल्लायेमाल । लःल्लाये सिधयेवं थःथिति, फुकीबाकाय्,
भौमचा, काय्मचा, व वंजलाकु ज्वनाः वःपि लमि व कुमि सकसितं वंजला भ्वय्
धकाः नकेगु याड ।

खवाः स्वःवने-

वंजलाभ्वय् नकेयां कन्ह्यकुन्हु मिसापाखें थः थितिपि सकले मुनाः
सिसाबुसा, मन्हिचन्हि किस्तिइ किस्तिइ तयाः थः म्हाय् मचाया न्हयःने व्वये । अले
बौम्हेस्यां थः म्हाय्मचायात वसः १ जु लःल्लानाः खवाः स्वयेगु शुरू जुइ । मिसा-
पसि खवाः स्वःवःपि सकस्यां थः थःगु गच्छे अनुसारं म्हाय्मचा (भमचा) यात
धिवाः लःल्लाइ । व धिवाः फुक्क मुनाः लमि म्हाय्मचाया बौम्हेसित
लःल्लानाबौ । खवाः स्वये सिधयेवं मिजंपाखें खवाः स्वःवःपिस्त गुलुमलि छम्हु
छम्हु बियाः दुर्गसलिखं स्वलु स्वलु अय्लाः त्वंकी व ज्वःपस्ताःमन्हि छता छता
नं लहीमाः । हानं मिसाया बौयात खेवः, मन्हि, पुकाला आदि तयाः पाहाँ यायेमाः
तर बौम्हेसितं नइमखु ।

दुचायेके-

खवाःस्वयाः सकले ल्यहाँ वनेवं सुकुन्दा छगु च्याकाः जिलाजंयात सःतके-
छवइ । अले गुरुज्ज, लमि, जिलाज व पाजु प्यम्ह नापं तयाः जिलाजं नं ससःखलः-

पिस्त ग्वय् सायेकी । अले निम्हत्यपु नापं तयाः धौसगं, ग्वसगं बी । अनलिपाः भुइ
तयाः बांलाक भ्वय् नकी । थ्व भ्वय् स्याःपि फुकीबाकाय्पिस्त नं भाग बीमाः ।
यादि भाग मबिल धाःसा फुकीखलःपिस्त दुचायेकी मखु । व भाग व्यगु उमिसं
नइमखु उमित नकेत हानं मेगु देमाय् तयाः भ्वय् नकी ।

व्याहा यायेगु क्रिया थनंतुं ववचाल ।

स्वयम्बर--

थःथम्हं तुं बरमालेगुयात हे स्वयम्बर धकाः धाड । गुरु द्वारा गनं
वैद्यदेवीपिन्थाय् वनाः कलाशाचन पूजा याताः बा साधारण पुजाभू छपाः जक
पूजा याताः स्वयम्बर यायेगु चलन दु । हानं गुरु नं म्वायेत मिसा व मिजं-
पसिइयापि निखलःया थःथिति खलःपि जक वनाः मिसां मिजंयात
स्वांमां ववखायेकाः हानं मिजं नं अंगु बा सिखः बा अंगु नं सिखः नं वव-
खायेकाः सिन्चां फायेकाः थुलि याताः स्वयम्बर यातावयाच्चंगु नं दु । स्वयम्बर
भद्रकालि, म्ह्यपि, बिजेश्वरी, गुहेश्वरी, आदि देवदेवीपिनिगु स्थानस वनाः याः-
वनी । मिसा व मिजं निम्ह जक वनाः नं याःवनीगु चलन दु । स्वयम्बर याताः
थुकुन्हु हे दववः क्रिया बा साधारण क्रियां इहिपाः सिधयेकीपि न दु ।

देखाकाये (दिक्षाकाये)--

देखाकायेगु धकाः तन्त्रचर्याय् अभ्यास यायेगु खः । थुकिया पूजाक्रिया
तन्त्रय् आधारित जुइ । थौंक्न्ह्य निगु किसिमया देखाकायेगु यातावयाच्चंगु दु ।
करवीरतन्त्रया विधि अनुसारं अचःकायेगु व चक्रसम्बर सम्बोर्दयतन्त्रया अनुसारं
देखाकायेगु परम्परा थौं तक नं दनि । थ्व क्रिया बज्राचार्य, शाक्य व तुलाधर-
यात जक जुइ । मेगु जातिपिनिनिन्ति थुगु दिक्षा बियेगु यातावयाच्चंगु मदु ।

बुढाबुढि जंको--

जी नेवाःतय् थः मां-अबु, माजु, बाजु, बुढाबुढि जुइवं बा थः काय्-म्हाय्,
भौमचापिसं हनेकथं ताःआयुया कामना याताः याइगु क्रियायात हे बुढाबुढि जंको
धाड । जंको बिधि अनुसार छवय्लाभू, दुस्वः, पूर्णा व मतकायेगु धकाः प्यन्हु तक्क
क्रिया यायेमाः । स्याःपि म्हाय्मचा, भिनामचा, व फुकीबाकाय्पिस्त थ्व प्यन्हु थंकां
भ्वय् नकेमाः । मेपि जःलाखःला पासाभाडपि सकसितं पूर्णकुन्हु छम्हु जक
तःजिवक भ्वय् नकेगु चलन दु । थुकुन्हु भ्वय् नकेकुन्हु थः म्हाय्मचा
भिनामचाः थःथितिपिसं जंको याःम्हेसित लंपाः १ पाः / १ पाः बियाः गुरुज्ज-
निसं फुकीबाकाय् व काय्पिस्त वेतालि चिकेमाः । हानं सकसितं धौसगं व खेसं

नं ब्रियेमाः । श्वयु नकेसिधयेकाः गीति तथा नृत्य यानाः शेषबलि नं ब्रियेमाः ।
थुगु क्रिया स्वयं तक्क भीमरथारोहण, देवरथारोहण व महारथारोहण
धकाः याइ ।

भीमरथारोहण-

थुगु क्रिया न्ह्यन्ह्यवें (७७ दे), न्ह्यला, (७ महिना) व न्ह्यन्हु
(७ दिन) दुकुन्हु (दयेकाः) याइ । श्व यायेबले चवय् वर्णन यानागु अनुसार हे खः
तर विशेष क्रियाया रूप्य ग्रहदशा शान्त यायेगु धकाः ग्रहमण्डल दर्शन यायेगु याइ ।

देवरथारोहण-

थुगु क्रिया चय्चयावें (८८ दे), चयाला (८ महिना) व चयान्हु (८ दिन)
दुकुन्हु याइ । श्व देवरथारोहण चयवें (८० दे) जक दयेवं नं यानावयाचवंगु दु ।

भीमरथारोहण व देवरथारोहण याइबले खतय् तयाः थःगु त्वाःया इलाका
चाहीकाः सालेगु याइ । श्व यायेबले बसुन्धरामण्डल दर्शन याकाः अष्टसिद्धिया
कामना याके ।

महारथारोहण-

थुगु क्रिया गुडगुवें (९९ गुदें), गुला (९ महिना) व गुन्हु (९ दिन)
दुकुन्हु याइगु क्रिया खः । थुगु क्रियास जंको याःमहेसित रथय् तयाः काय्-महायपिसं
क्वबुयाः थःगु त्वाःया इलाका चाहीकाः श्यालं थकायेगु याइ । श्व यानाया
मू उद्देश्य देवतुल्य जुल भालपेगु खः । थुगु क्रियास उष्णीसबीजया मण्डल दर्शन
याकी ।

सीधुंकाः यायेमाःगु क्रिया

जीवन अन्त्य जुइधुंकाः दुर्गति मुक्त यायेया निमित्त शीसं गुलि नं याना-
वयाचवनागु क्रिया छसीकथं ववय् न्ह्यवये ।

सिथं नित्ता किसिमं यकेज्यू । खतय् तयाः वा कूतालय् तयाः थंकेज्यू ।
याव दीक्षा प्राप्तपि स्थविरपि अथवा धनं पूर्णपि जुल धाःसा बज्रयानया विधिकथं
उत्क्रान्तियोग यानाः खतय् तयाः सिथं थंकाः दिपय् (स्मसानय्) स्वंगु यज्ञकुण्डल
दयेकाः होमादिकर्म याइ । हानं अस्थिप्रक्षालन विधि व भग्म प्रवाह विधि यानाः
क्रियाय् च्वनाः दशपिण्ड आदि थयेमाः ।

साधारणकथं कूतालय् तयाः सिथं थंकेबले दिपय् ○ लिक्पिण्ड
(सीमहेसिया तुतिववय् च्वनाः यायेगु क्रिया) थयाः अन्त्यसंस्कार याइ । थुबले नं
अस्थिप्रक्षालन विधि यायेगु चलन दु तर अनिवार्य मजू ।

दुकापिकां तिये न्ह्यः न्ह्याय्मस्तय्सं फांगा तयेके धकाः कपाय्यागु
फांगा तःवयेमाः थौंकन्ह्य फांगा दयेकीपि मडुगु जुया निमित्त खातां न्ययेकः वयेगु
चलन दु ।

दुकापिकां तिये-

सीथाय् दुकापिकां तियेगु धकाः गोब्वरं स्वस्ति च्वकाः उगु स्वस्ति च्वःगु
गोब्वर व निगः धौभ्यगः तयाः *सीसायेके छवयाः स्वस्ति च्वयाथाय् उकिया छःने
मृतक शरीर तयाः महाद्वीप स्वरूप दुकापिकां तियेगु धकाः मि तइमहेस्यां तुयूगु
बस्त्रं (खापि कापः) म्ह छम्हं भुनाः सीमहेसिया गुण स्मरण यानाः, छवयाः, स्वस्ति
स्वति गुति मुलसुकां सुयाः बन्द यायेगु । अनंलि व स्थानं पितहयाः कूतालय् तइ ।

छ्वासय् वाये-

दुकापिकां तिये धुनेव मिसाफुकीपि मध्य छम्हेस्यां दुकापिकां तियेधुंकाः
सीमहेसिया गुण स्मरण यानाः लुमंकाः छवयाः सीमहेसिया वसः आदि छ्वासय्
वांछयेयंकी ।

पाखाकु थने-

दुकापिकां तीसिधयेव अन चयाकातःगु मत क्वतहयाः पाखाकुनय् तयाः
भाजनय् मि चयाकेगुयात हे पाखाकु थनेगु धकाः धाइ ।

सिथंयंके-

दुकापिकां तिये सिधयेव व स्थानं पितहयाः कूतालय् तयेगु क्रिया जुइ ।
कूतालय् तये न्ह्यः अष्टमंज्जल, किंकिनीजाल (तायेमाः, बालाचिमाः),
→ फयगं, अष्टमण्डल, ध्वज आदि संयुक्तयानाः मृतक शरीरयात कूतालय् तये ।
अनंलि फिगू सहित अब्रिर, स्वां, सिन्हः आदि व ज्यापुनि नं लें दुच्छि वा ह्वलाः
वनी । फुकीबाकाय् व छेया जहानपि (परिवारपि) छवयावनी । अले थःथितिपि

○ काकपिण्ड, स्वानपिण्ड, प्रेतपिण्ड

* स्वस्तिच्वयागु गोब्वर मुनाः निगः धौभ्यगतय् तयाः छगः धौभ्यगः पिखा-
लुखुइ तछ्यायेगु छगः धौभ्यगः भुजं (नइ) यात बियाः छ्वासय् वाकेछ्वये ।

→ खतय् तयाः सिथं थंकासा जक माः नत्र स्वाः ।

सकलं सनां वनी । सनांगूळः दःसा वयेमाल । यला तण्डुकारपिसं काःपुडका,
येया नायः (नायः) पिसं यम्वाद्य (नायखिं व छुस्या) थाकाः शबयात्रा
वने (सिथयंके) ।

पिचावाये-

सिथयंके धुंकाः मिसाफुकीपि मध्य छम्हेस्यां छे छळां बंपुयाः मुनागु
धू पिचाय् (धू मुनाः तयेगु थल) तयाः हानं बं पूगु तुफि सोम्ह च्वनीथाय्यागु सुख
आदि छ्वासय् वायेयंकेगु चलनयात पिचावायेगु धाइ ।

छ्वासय् वायेगु व पिचावायेगु यानावयाच्चंगुया मू कारण सिनावंम्हेसिया
रोगादि मेपिन्त मपुनेमाः धयागु हेतु खः ।

चिपं थिकः वये-

सोम्ह मुकावये धुनेव स्याःपिम्ह्याय्मचा भिनामचापिसं दूमाःपिन्त चिपं
थिकः वयेगु धकाः दव्यबिया तःगु ज्वलं ज्वनावयेमः ।

अय्लाः छमना, महि जहान स्वयाः, वजि प्यमना ।

अय्लाःया सत्ता थोक्न्हय् च्या त्वंकी ।

सोसाःथाय् दिवंगतया नामं न्हिन्हिं चिपं थिकःवःगु व ब्याःवःगु
दिवंगतयात भाग मतयेकं मेपिन्त भाग तये मज्यू व भाग तयाःगु न्हिन्हिं जोगिनि-
यात दान बियाच्चवेमाः । श्व दूव्यंकेकुन्ह छे छळां बंथिलाः भागयात भेगः छगलं
भपुयातइ । यःसूकुन्ह व हे थासय् यजकुण्डल दयेकाः गृहशान्तिहोम याइ ।

बिचाःवये-

कन्ह्यकुन्ह थःथितिपि सकलं व थःथितिपिनि सनांगूखलः दःसा बिचाः
हायेकाः (सनांगूखलःपि सकलं ज्वनाहयाः) सनांगूखलःया गुरुसमेतं बिचाः
वयेमाः । यादं सनांगूखलः मदुसा थः गुरु छम्ह ज्वनाः बिचाः वइ । अले
गुरुपिस दिवंगतया नामं दुर्गतिपरिशोधन धारणी ब्वनी । धारणी ब्वने सिमहःतले
बिचाःवःपि पियाच्चवेमाः । अथे जुयानिम्ति बिचाःवःपिन्त बजां त्वंकाः मि कुडकाः
तइ । धारणी ब्वने सिधल धायेव छेया गुरु व अनं ज्वनाः हःपि गुरुपिन्त
दक्षिना बी । हानं थः थःपिसं ज्वनाहयाःपि गुरुपिन्त थम्हं यथाश्रद्धां दक्षिना
बीमाः ।

○ ह्याया परम्परा अनुसारं बिचाःखं ह्यायेगु चलन दु । गथे धाःसा निखलःयां
गुरुपि ज्वनाः दिवंगतया विषय खं ह्याबह्या यायेमाः श्वयात हे बिचाः
खं धाइ ।

मण्डः च्वये (रजमण्डल च्वये)-

सिनावनाः स्वन्हु दयेकाः दुर्गतिपरिशोधनमण्डल पोतासं (रज) च्वयाः
अस्थिप्रक्षालन यानाः (अस्थि सिलाः) बिधि अनुसारं कलशपूजा यायेमाः ।
उत्क्रान्तियोग यानाः संस्कार याःगु जूसाः खुसिइ भूमचैत्य दयेकाः भूमप्रवाह
(नो चुइकेगु) याये । अनं छेय् ल्याहाँ वयाः अस्थिप्रक्षालन याये । दुर्गतिपरिशोधन-
मण्डलया पूजा जक यायेवं गाः ।

लोचाःवये-

सिनाः प्यन्हु दुकुन्ह बहनिइ सीथाय् छेय् दूमाःपि मिसापि जक दुर्गति-
परिशोधनमण्डल (रजमण्डल) उलाः सच्छि व च्याप्चाः देवाः (मत) च्याकाः
ख्वयाच्चनी । उगु इलय् थःथितिपि मिसापि सकलं ख्वयाःवइ । दुर्गतिपरिशोध-
नमण्डल छवाः चाःहुलाः ख्वयाःच्वंपिन्त ख्वयेमते धइगु संकेत बियाः ल्याहाँ
वनी । लोचाः वइपि ववचाल धायेव सीथाय् ख्वयाच्चंपिनि धौबजि बालाः
सीम्हेसित छगु भाग तयाः सकसियां चिपं थी ।

न्यान्हु दुकुन्ह अस्थिप्रक्षालन यानाः दुर्गतिपरिशोधन समाधि दनाः बिधि-
अनुसार पूजा याये ।

लोचाःवजि नये-

खुन्हु दुकुन्ह बहनिइ दुःखं च्वंपि फुकीबाकाय् सकलं ज्वनाः म्ह्याय्मचां
ज्वरेयाकाः भ्वय् नये ।

ब्याःवये-

थःथितिपिसं वव्यबियातःगु ज्वलं ज्वनाः सीथाय् छेय् ग्वाहालिया
रूपय् ज्वनाः वयेगुयात हे ब्याःवयेगु धाइ । सिनावनाः प्यन्हु दसांनिसं खुन्हुया
भित्तय्वयेमाःगु जुल । ज्वनाःवयेमाःगु ज्वलं थये खः ।

बजि फच्छि, धौ १ खः, साखः १ पाउ, चि १ मना, पालु १ पाउ ।

न्ह्यन्हु दुकुन्ह रजमण्डल विसर्जन यानाः मण्डल खुसिइ चुइकाः छवये ।
अले छे छळां नीसी याये ।

न्ह्यन्हुमा तये-

न्ह्यन्हु दुकुन्ह सुय न्हापां नीसी यानाः म्ह्याय्मचां न्ह्यन्हुमा ज्वरेयानाः
ज्वरेयाःम्हेस्यां हे पिखालखुस न्ह्यन्हुमा तये (न्ह्यन्हुया जा बिये) । थुकिया ज्वलं
येदेया बौद्धपूजा क्रियाया हलं ज्वलं स्वये ।

दूष्यंकः वने-

नह्यन्हुमा तये धुंकाः उकुन्हु हे दूमाःपि सकले थःगु इलाकाया तीर्थस वनाः भवःलहुयाः शुद्ध याःवने । बखि चवनीपि दःसा बखिवसः गुरुं लःह्लानाः बिये । बखि वसः पुने । ज्वालाह्वायकं स्वये । मितःमहेस्यां लें दुच्छि पञ्चगर्भे हाःहाः यानाः मार्गं शुद्ध याये ।

पाः छवयाहये-

दूष्यंकः वनेवं घःसू सिमह्वं घःसू थः म्हायमचा भिनामचापिसं ववयबियातःगु ज्वलं ज्वनाः पाः छवयाहये । बज्राचार्यपिनि फुक्क कचिगु छवया- हःसा शाक्यपिनि बुकाः ज्वरेयानाः छवयाहयेगु चलन दु ।

बज्राचार्यपिनि- कचिगु (कःसू १ मना, मुस्या १ मना, पालु १ पाउ, वाउंचा, भुति १ मना, ला १ धानि)

शाक्यपिनि- बूगु (भूति १ मना, मुस्या १ मना, पालु १ पाउ, कःसू १ पाउ, मनाछवय्ला १ धानि, वाउंचा, बजि फच्छि) ।

ग्वाःस्वांकाये-

दूष्यंकाः ल्याहाँ वयाः पाखाववय धौपती, मत, ग्वाः, ग्वय् सिका स्थापना यानाः गुरुमण्डलाचर्न पूजा जुइ । अले ग्वाःस्वांकायेगु धकाः ग्वय्, ग्वाः व सिका क्रयाः पञ्चगर्भे काये । थुलि याये धुनेव शुद्ध भाःपे ।

घःसू याये-

ग्वाःस्वांकाये धुनेवं थःगु छेय् व थःगु बिहारय सहश्राहुति यज्ञ यानाः बिधि अनुसारं घःसू याये ।

क्रियाय् चवन धाःसा सुथ न्हापां ववखं मगावं खुसिइ वनाः बिधि अनुसारं एकादशपिण्ड थयेमाः । छेय् ल्यहाँ वयाः दुर्गतिपरिशोधनमण्डल (रजमण्डल) बिशोधन यानाः अस्थिप्रक्षालन यानाः (सिलाः) पूजा सिधयेव न्ह्यन्हुमा बीगु ज्या जुइ । चवय्या खं अनुसारं घःसू क्रिया जुइ । म्हाययेमचा, भिनामचा, सीबले ग्वाहालि याःपि सकसितं सताः भवय् नकेमाः ।

पाखाजा खाये-

न्ह्यन्हुमा तयाःकुन्हु बहनिइ मनू जूमन्त धायेव सीथाय् छेय् पाखाया कुनय् पाखाजा खायेगु धकाः खमुःलिइ न्हय्ता घासा, लाग्वः, लापी, ताःतू, खें, न्या, आदि सहित जाभवय्स चाकःलि न्हय्गः सलिखं चाःहुयेकाः सलिखय् ट्याउं

थ्ये, अय्लाः, सादुरु, मेदुरु, धौ, नीलः थ्व म्हायमचां तयेगु याइ । तयेसिध- येकाः खवयाः पिहाँ वने ।

निमो-

घःसू यानायां कन्हय्कुन्हु सुथ न्हापां नीसी यानाः बँथिलाः बिधि अनुसारं लोकोत्तरपिण्ड (जाप्यं) थये । थुकुन्हुनिसें सिनाः दुःखचवनाः अशुद्ध जुयाचवगु शुद्ध जुल । थुकुन्हु फुकीबाकाय् व म्हायमचापिन्त जाभवय् नके । क्रियाय् चवसां नं थये यायेवंगाः ।

लयप्यं थये-

सिनावनाः लच्छि दयेकाः छेय् जहानपि म्हायमचापि सकलें तीर्थय् वनाः बा छेय् मासपिण्ड (पोप्यं) थये । लयलप्यपति दच्छियकं प्यं थयेमाःगु जुल । यदि क्रियाय् चवन धाःसा तीर्थय् वनेगु अनिवार्य जुयाचवन । अस्थि पुइकेया निमित्तय् दछिया दुने जामाःचो, वाग्द्वार (बाग्दुवाः) नमोबुद्ध (नमरा) आदि तीर्थस्थलय् वनाः बिधि अनुसारं अस्थि पुइकःवनेमाः ।

स्वला-

सिनाः स्वला दयेकाः यायेगु क्रिया थुकथं दु । चर्यागीति हालाः कलशपूजा मुखःपूजा, लोकोत्तरपिण्ड (जाप्यं) थये । जाभवय् नये ।

यदि क्रियाय् चवन धाःसा च्यान्हु न्हयः छेय् पंचबुद्धया न्यागु रजमण्डल चवयाः *लक्षचैत्य यानाः बिधिअनुसारं दशकर्म प्रतिस्था यानाः न्हय्नु न्हयः पूजाक्रिया जुइ । स्वला दुकुन्हु सहश्राहुति यज्ञ यानाः लोकोत्तर वा शेषबलि आदि पूजाक्रिया जुइ । थुकुन्हु जाभवय् व बजिभवय् नितं नइ ।

खुला-

सिनाः खुलादुकुन्हु चचा हालाः कलशपूजा व लोकोत्तरपिण्ड थये । जाभवय् नये ।

दकिला-

थ्व पूजा स्वलाया अनुसारं याये । कन्हय्कुन्हु भिनापूजा (भिगुपूजा) यानाः बखिफुकय् यायेमाःगु दःसा बखिफुकय् यानाछवये । थःथितिपिसं बखिचव- पिन्त तपुलि छगः व धौसगं नं ज्वनावये । जाभवय् नके ।

* हाकुचाया दःयायेगु थाःसां चीचिग्वय्कः फःसा सर्वालाख मपुसां गुलि थायेफु उलि थाइ । उगु लक्षय चैत्ययात गर्भय् तयाः चिभाः दयेकेगु नं याः ।

पाहांब्वने-

श्व पाहां ब्वनेगु धयागु स्वला, खुला बा दकिला (दच्छि) या भित्रय् पाहां ब्वनेमाः । पाहां ब्वनेगु धकाः सीबले ब्याःछ्वयाहःपि, पाःछ्वयाहःपि सहयोग याःपि, थःथिति, इष्टमित्र, हातानाता सकसितं सःताः भ्वय् नकेमाः । थुगु भ्वय्यात पाहांब्वनाभ्वय् धकाः धाइ ।

निदंयातिथि-

सिनाः निदं दयेकाः सिम्हेसिया नामं चचा हालाः कलशपूजा लोकोत्तर (जाप्यं) थये ।

जातः सिथंयंके-

झी मनूत सुं बिदेशय् वनाः देह त्याग यात धाःसा सीगु पौ थ्यनेसाथं जातःयात अन्त्यसंस्कार बिधिकथं धकिस तयाः थःगु दिपय् यंकाः दाहसंस्कार यायेयंकीगु चलन दु । न्ह्याक्व हे धिलां सीगु पौ प्राप्त जूसां घःसू तक्कया संस्कारक्रम अनुसारं यायेमाः घःसूनं लिपा सीगु दिनयात त्याः खानाः लत्या, खुला, दकिला नं यायेमाः ।

थुलि वज्राचार्य, व शाक्यपिनिगु संस्कार संस्कृति जुल ।

तुलाधरतय्गु परम्पराकथं

तुलाधर (उराय्) धयागु जात गुब्लेसंनिसें उत्पन्न जुल धयागु आः थथ्ये धाये थाकु । श्व अन्वषणया बिषय तिनि । इमिगु जातिया धलः तःताजि प्रकारया दु । गथे कि— शिलाकार (त्वहंकःमि), सिक्कीकार बा स्थापित (सिंकःमि), ताम्राकार (तम्बः- सिजः आदि धातुया ज्या याईपि), कंसाकार (कंय् धातुया ज्या याईपि), राजकणिकार (मल्लिकःमि) आदि खः । श्वय्कःपि बज्रयान व महायनया अनुयायी नं खः । गुरु वज्राचार्यपिनि यजमान नं खः । श्वय्कःपिनिगु मूलजगाः ब्यापार खः । नेपाःया अधिराज्यय् जक मखु सुदूर देशय् थंकां वनाः नं ब्यापार यानाः थःगु धर्म संस्कृतियात संरक्षण यानाः हस्तकलाबिद् जुयाः जनजीवनयात मदयेकं मगाःगु लजगाः ज्वनाः नेपाःया गौरवमय परम्परा कायम यानावयाच्चपिनिगु समूह हे तुलाधर (उराय्) खः ।

खतु वज्राचार्य, शाक्य व तुलाधरतय्गु परम्परा उथें जूसां छुं भचा पाःगु खने दःवःगुलि वय्कःपिनिगु संस्कार फुक्कं हे न्ह्यब्वयाचवना ।

वय्कःपिनि थः न्ह्याय्मचाया प्वाथय् दयाः च्याला दयेव थःछेय् वइबले जक धौबजि व यःमल्लि, नकाछ्वय्वं गाः । भाःतया छेय्वनाः धौबजि नकः वनेगु चलन मदु ।

सिचुपालु वयनेगु-

मचा बुइसाथं थःछेखलःपिन्थाय् सिचुपालु वयंके छ्वये । सिचुपालु वयंके छ्वयेगु ज्वलं वय् बियातःगु अनुसार वय्कपिनि थुकिइ तं सायाहये म्वाः थःतं तं काइ ।

इमू २ मना, जिफो ४ ग्वः, पालु १/२ धानि, ग्वःगु ग्वय् १२ ग्वः, लवं १ तोला, भुयूसिन्हः १ तोला ।

ध्यःबजि नकःवने-

मचाबुयाः वयंके न्ह्यः थःछेखलःपिसं थःम्ह न्ह्याय्मचायात ध्यःबजि नकःवनेबले वय्यबियातःकथंया ज्वलं ज्वनावनेमाः ।

छयः २ पाउ, चाकु १ ग्वारा, बजि ६ मना वा फच्छि, थ्वं १ घौ (थापि) ।

मचाबूव्यंके-

मचाबुयाः प्यन्हु दुकुन्हु वा खुन्हु दुकुन्हु व्यंकी । थ्व सकसिया (सकलजातिया) चलन छः । गुरुपि तयाः बिधि अनुसारं थुकुन्हु छे छछां नीसी यानाः सुचि नियम यानाः जहानपि फुकीबाकाय सकसिनं मोल्हुयेमाल । थुकुन्हु थःछेखलःपिसं वव्यबियातःगु अनुसारं मचाबूव्यंकेकु छवयाहयेमाल ।

बजि ६ मना, सियागु जाकिया चुं २ मना, ला १/२ धानि, कःसू १ मना, हामो १ मना, हाकुमुस्या १ मना, खिचाश्वाथः, मचायात वसः जुच्छि, मांम्हे-सित वसः जुच्छि, वहया अजःतला १ गू, क्वातिवासः धोतिचौति, पुइसुखुपाः १ पाः, पुजामः १ पाः, धौ १ ग्वः, जानेगुबाताय जाकि १ मना, चिकं चकंछि, ।

सुथन्हापां आगंश्वा दान यानाः गुरुं कलशपूजा व दिदिअजि नं पूजा-यानाः आगंश्वा मस्तयूत दान यायेगु चलन दु । अले फुकीबाकयपि सकसितं कौला याकाः जाभव्य नको । बहनिइ बजिभव्यनइ । थःछेखलःपिसं हानं ववथाज्वलं धकाः ववय्या ज्वलं छवयाहइ । थुलि ज्वनावःपि कुमियात भव्य नकाछवयेमाः ।

ववथाज्वलं-

ओ २५ पा, लापी २५ ग्वः, थ्वंथापि १ ग्वः, ।

मचाबूस्वःवये-

मचाबुयाः बाःछि नीन्हु दयेकाः थःछेखलःपि सकलें सःबियाः सकलें नापं नापं मचाबू स्वःवइ । मचाबू स्वःवःपि थःछेखलःपिन्त सकसितं बांलाक देमाभव्य (देमाय तयाः नकेगु भव्य) नकेमाः । स्वःवःपिसं ज्वनावइगु ज्वलं ववयबिया तःगु अनुसारं-

बजि ६ मना, चुंला १/२ धानि, लापी १/२ धानि थ्वंथापि १ घौ ।

प्यूचान्ह्याकः वने-

मचाबूम्ह थःछेय लह्यूवने धुंकाः बाःछि, नीन्हु दयेकाः बाःजुम्हेसिनं नवजात मचायात लुंया प्यूचान्ह्याकेव माजुम्हेसिनं पोस्तितं १/२ धानि ज्वनावने । बाःजु माजुयात खेवः महि तयाः पाहाँ यानाः कौला याकाहयेमाल ।

मचाजंको-

थ्व मचाजंको साइतय अन्नप्रासन विधि अनुसारं कलशपूजा यानाः मचायात जा नके । म्हायामचा, भिनामचा, व थःछेखलःपि नं सकलें सःताः भव्य नकेमाः । थुकुन्हु थःछेखलःपिसं ववय्या ज्वलं ज्वनावयेमाः ।

मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित जुच्छि, बोम्हेसित, कमिज १ पा, खें माक्वः, थ्वं थापि १ घौ, धौ ४ ग्वः, न्या माक्वः ।

थ्वयां कन्हयकुन्हु कथुप्वाः चायेकेगु धकाः मचायात गनेछयके वनाः छः पुजा यानाः ग्वःजा १ ग्वः लानाः मचायात चिपं थोकाः कथुप्वाः चायेका हये ।

बहनिइ थःथिति, हातानाता, इष्टमित्र, पासाभाइ आदि सकसितं लइकाः जुयाः भव्य नकेमाः । भव्य नःवःपि थःछेखलःपिसं मचायात वसः जुच्छि, मांम्हे-सित जुच्छि, जिलाजंयात कमिज छपाः । धौसंगं, खेंसंगं, थ्वं, अय्लाः आदि ज्वनाः वयेमाल । मेपिसं हयेमाःगु कर मडु । थुगु जंकोभव्य न्हापांम्ह मचा बुइबले छक्वः जक भव्य नकेगु चलन दु, हानं हानं बुइबले भव्य नके स्वाः ।

थुगु भव्य नकेबले थःछेखलःपिन्त न्हापां कौला याकाः देमाभव्य नकेमाः । मेपि स्याःपिन्त महि तयाः पाहाँ याकाः लप्तेभव्य (झोभव्य) नके ।

थ्वयां कन्हयकुन्हु कथुप्वाः चायेकेगु धकाः मचायात गनेछयके वनाः छः पुज्याना ग्वःजा १ ग्वः लानाः मचायात चिपं थोकाः कथुप्वाः चायेकाहये ।

कय्तापुजा-

कय्तापुजा (मेखलावन्धन) मस्त न्ह्यर्देनिसें शिछर्दया भित्तय छेय याइगु क्रिया छः । कय्तापुजाया विधि अनुसारं होमार्चनपूजा वा कलशार्चनपूजा यानाः छन्हु जक याइगु कय्तापुजा छः ।

दकले न्हापां कय्तापुजा याइम्ह मचायात मोल्हुका नीसी याकाः साइतय लाकाः विधि अनुसारं पाजुं लुंखोचा वहखोचां सेंखाके भाय् यानाः नोन सेंखाकी । अले पुजा सिधयेकाः स्थान गनेछयके वनेत पुजाय च्वंम्ह थाकुलि लिछिम्हचा, न्हिछिम्हचा (छगुलिइ जाकि तयाःतःगु व छगुलिइ बजि तयाः तःगु भिचा) ज्वंकाः चल्लाया छेगुलि पाछायेकाः धनुष, तीर ज्वंकाः थःथितिपिसं भिक्षा (जाकि, धिवा आदि) बियाः मांअबुयाके बिदा कयाः गनेछयेके वनी । अन विधि अनुसारं पुजा याना ग्वाःपाः ७ पाः ग्वगु ग्वय् ७ ग्वः व धिवा ७ ग्वः बय् लानाः कय्तापुजा याइम्ह मचायात न्हयपलाः ठिकाः वनान्तरय वनेगु भाय् यानाः बिस्यु वनी । पाजु जूम्हेस्यां ज्वनाः तपुलि पुकाः लिगनाः छेय हइ । छेया पिखालखुइ

फवाह्यां छयेगु धकाः जाकि फच्छि, दां १ ग्वः तयाः तले व्वनाह्याः मांबोपिसं धौ-
सगं, खेंसगं बी । हानं पाजु जूम्हेस्यां नं खेंसगं, व धौसगं मचायात वसः जुच्छि,
मांम्हेसित लं छपाः लःल्हायेमाः ।

थुकुन्हु वहनिइ थःथिति, हातानाता, फुकीबाकाय्, इष्टमित्र, पासाभाइ
सकसितं भव्य नके । भव्यःपिसं थःगु गच्छे अनुसारं मचायात भिक्षा स्वरूप
गुम्हेस्यां तपुलि आदि ज्वनावइ ।

इहियाये-

थ्व मिसामस्तयत् यायेगु संस्कार क्रिया खः । प्रायः थ्व वज्राचार्य,
शाक्य व तुलाधरपिनि उत्थं हे धायेमाः । मेमेगु जातिपिनि जक फरक खनेदु ।

बाह्याःतये-

थ्व बाह्याःतयेगु क्रिया मिसामचायात ६ दे, ११ दे बा १३ वंया वंसय्
झिनिहु तक्क सूर्ययाः जति मखयेकः सुं मिजंया किचः तक्क नं मदयेक बाह्याः
कोथा धकाः अलग कोथा बिपातइगुयात बाह्यातयेगु धकाः धयावयाचवंतः थ्व
क्रिया फुक्क जातिया नापं ज्वःलाःगु खनेदु ।

बाह्याः स्वःवने-

झिनिहुया दुने थःथितिपि सकलें वयाः बाह्याः स्वःवयेमाः । बाह्याः
स्ववइबले स्वःवइपिसं ज्वनावयेमाःगु ज्वलं थुकथं दु ।

पाजुपिसं ज्वनावयेमागुः- *छुस्यामुस्या फच्छि, मन्हि मावव, दुरु १
मना ।

मेपि थःथितिपिसंः- छुस्यामुस्या ४ मना, तु १ पु, सिसाबुसा आदि ।

बाह्याःपिकाये-

रजस्वला विधि अनुसारं क्रिया यानाः सूर्यमण्डल दर्शन याकाः इनाय्
पूजा वनाः ल्याहां वयाः छेया थाकुलिगिसं धौसगं, खेंसगं बियाः वसः लःल्हाये ।
पाजुपिसं निनिपिसं वसः लःल्हायेमाःगु चलन मदुगु जुल ।

बाह्याःपिकायेकुन्हु बाह्याः स्वःवःपि थःथितिपि व बाह्याः कोथाय् म्हितः-
वःपि पासापि सकसितं भव्य नकेमाःगु कर मदु । यदि सःताः नकल धाःसा भव्य
वइपि थःथितिपिसं वव्यबियातःकथंया ज्वलं ज्वनावयेमाल ।

*छुस्या (छवसिया) कय्गू, सिम्पु, बकुलाः, चाना, वरां आदि । मुस्या छता तये
मज्जू । छाय्धाःसा लास्वरूप मुस्या जुयानिस्ति ।

वाकिजाकि (सरुवा जाकि) ६ मना, लं पाः १ पाः, १ वंसलि, चिकं १
माली, लंपाः १ पाः ।

थःछेखलःपिन्त देमाभव्य मेपिन्त झोभव्य नकेमाल ।

व्याहा यायेगु

गव्यबीगु-

न्हापां जातलं तुकाः भौमचा माले धुनेवं गव्यबियाः व्याहा यायेगु
भवःछियेगु ज्याजुइ । गव्यबीबले वव्यबियातःकथं ज्वलं ज्वनाः लमि वनेमाल ।

लीयागु लम्पिचा १ ग्वः, ग्वःगु गव्य १० ग्वः दां १ ग्वः । थुलि ज्वनाः
वःम्ह लमियात बांलाक कौला याकाः छवयेमाल ।

लखाबीगु-

इहिपाः यायेगु च्यान्हु न्ह्यः बा झिन्यान्हु न्ह्यः भौमचाया मांबोपिसं गुलि
लखा धाल उलि लखा बिये । लखामहिया सत्ता धिबा नं बीगु चलन दु ।
निलखा तक्क कायेगु चलन दु । सिसाबुसा नकेगु हिसावं मेगु निपा लखामह
कायेगु नं याइ । लखाव्यूवःपि लमि व कुमियात बांलाक कौला याकाहयेमाल ।

कल्यां न्ह्याकःवनेगु-

भौमचा काःवने प्यन्हु न्ह्यः शाक्यभिक्षु लमि व कुमि व्वनावनाः कल्यां
न्ह्याकः वनेमाल । कल्यां न्ह्याकः वनेबले वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः कुमियात
ववइकाः वनेमाल ।

कोत १ पाः, धौ १ ग्वः, निकःमह्लि अलग कोतलय् १६ ग्वः, नांचास
१२ ग्वः निकःमह्लि, न्या तयलं (८ पाउ), चाकु १ ग्वारा, मले १ तोला, लवं १
तोला व दुरदाइस (कोरिचाय्) दुरु ४ मना, ।

अन थ्येनेवं शाक्यभिक्षु भौमचायात कल्यां न्ह्याकाः भौमचाया मामं
सगं बीकाः, वसः लःल्हाकाः भौमचापाखें मह्लिकसिनांचा तछ्याकेबिये । मह्लिक-
सिइ दुनेचवंगु निकःमह्लि भौमचायात १ ग्वः बिये । बाकि दुगु लितबिया-
हये । कल्यां न्ह्याकःवःपि शाक्यभिक्षु, लमि व कुमिपिन्त बांलाक देमाभव्य
नकाहयेमाल । भातम्हेसित नं छगू भव्य भागः तयाः बिवाहयेमाल ।

छेय् ल्याहां वयाः-

शाक्यभिक्षु, लमि, व कुमि सकसियां भव्य नये सिधयेव उकुन्हु हे
*केशरी, सन्नासिखोला व च्वकि निनाः दयेकीगु ।

मिजंया छेय वनाः मिसापाखे ज्वनावःगु फुक्क लःल्हाये । गुरुजं मंगल वाक्य वनाः मिसाया जातयात भात जुम्हेस्यां पुलि ववतेकाः सगं बोके । मिसा-पति बियाहःगु भव्य नं नके । हानं निकःमहि नं गनेछाःयात १ ग्वः, गुरुयात १ ग्वः, मांभोयात १ ग्वः/१ ग्वः नं बिये । गुरुयात दक्षिना बियाः बांलाकः कौला याकाछवये ।

कन्हयकुन्ह भौमचायात न्ह्याकाःथकूग कल्या उकुन्ह हे वा कन्हयकुन्ह त्वयाः शाक्यमिभुयात तुं लःल्हाये ।

भौमचा काःवने--

भौमचा काःवनेगु धकाः जन्त मुंकाः जन्त वववसित मोसिप्वः १ प्वः व ग्वाः १ भे बियाः पंचबाजा थाकाः थुमित भव्य नकाः ज्वःकोतः १ ज्वः, कोतः १ पाः तयाः भौमचा काःवनेमाः । मिसापिन्याय् श्यनेव मिसापति नं जन्त वःपिन्त मोसिप्वः बिये । बज्राचार्य, शाक्यपिनिगु हे परम्पराकथं भौमचा पितबी ।

भौमचापित बीकुन्ह थःथिति, हातानात, पासाभाइ, इष्टमित्र, आदि सकसित बांलाक पयनबियाभव्य नकी । भव्य वववसित थःगु गच्छे अनुसारं ववसः ज्वनावये । ववसः बीबले भौमचां ग्वय् १० ग्वः बिये । स्याःफुकी थःथितिपिके ग्वय् लित काइमखु । मेपिके ग्वय् लित कयाः चकलेत छगू/छगू बियेगु चलन दु ।

भौमचा दुतकाये--

बज्राचार्य व शाक्यपिनिगु परम्पराकथं ।

छेयत्वे--

बज्राचार्यपिनिगु अनुसारं । थुकुन्ह थःथिति इष्टमित्र, हातानाता, पासा-भाइ सकसित ब्याहाभव्य नके ।

संघाके--

भाःत जुम्हेस्यां कलाः जुम्हेसित ० कतूचाय्चवंगु कां नीछतु हिनाः न्यागः सपः हिनेत संघाके विधि अनुसारं पुजा जुइकुन्ह थःछे खलःपिसं ववय्-कथंया ज्वलं छव्याहयेमाः । ज्वनाःवःपि लमि, कुमियात भव्य नकाछवयेमाः ।

कोत ज्वलं १ पा, म्हय्छापा १ पा, धौ १ ग्व, ज्वालान्हाय्क, सिन्हःमू १ गू *चुसापा, लीया कतूचा १ गू सिन्हःबत्ता १ ग्वः, ० कोंखोला १ ग्वः ।

०जनय् तयाः कातुलेज्यगु थल ।

*दुमिसया कं । ०ख्वालय् बुलेगु क्रिम ।

बजला वने--

भौमचा, कायमचा छेया जहानपि सकलें श्री बिद्याधरीदेवी (बिज्याःस-चा) या थाय् वनाः पुजा यानाः सिन्चां फायेकाः सगं बियाः अन हे भव्य मयावयेगु । थुकुन्ह हे कलः १ ग्वः तयाः न्ह्याय्मचा बा न्ह्याम्हसां पकनाय् छःया-भाय् पुजा छवये ।

निक्षाभू--

बज्राचार्य व शाक्ययगु परम्पराकथं बजिभव्य नकेगु चलन दु ।

ख्वाः स्वयेगु--

श्व ब्याहा यानाः प्यन्हु दुकुन्ह ख्वाःस्वयेगु ज्याजुइ । थुकुन्ह भोपाहाँ थःथिति, भाइबन्धु, जःलाखःला, व इष्टमित्र आदि सकसित दक्षिना छायाः ख्वाः स्वइ । भौम्हसितं लुंया अंगु १ पाः न्ह्याकाः वसः जुच्छि लःल्हाइ । मिसाया बौया सन्मानार्थं छेवः महि, पुकाला सहितगु रिकापि न्ह्यःने तइ । खालि ब्वये जक हइ नइमखु । मेपिन्त अय्थ्या महि १ ता, दुगंसलिखय् अय्लाः १ लू, मोसिपो १ प्वः/१ प्वः व ग्वाः बी ।

मिसापति ख्वाःस्वयेत ज्वनावनेमाःगु ज्वलं ववय्कथंया अनुसारं जुइ । थुगु ज्वलं ख्वाःवपनिम्ह भौमचाया न्ह्यःने ब्वये । वसः जुच्छि, महिता मावव, तिसावुसा मावव, मोसिप्वः मावव, लखामांहु १ ता (छधानि ग्यंगु) ।

बांलाक किस्तिइ तयाः ब्वयाबीमाः ।

दुघायेके--

ख्वाःस्वयेकुन्ह बहनिइ दुघायेकेगु ज्या जुइ । जिलाजंयात वनायकाः जिलाजं व न्ह्याय्मचा नापं तयाः ससःखलःपिन्त ग्वय्सायेकी । धौसगं व ग्वःसगं बियाः ० कस्तुरिव्यं वयनाः थाय्ब्व न्ह्य्च्याकी । थाय्ब्वःस सहभोजन घासाता ब्वयेबले नीप्यता घासां चाःहीकेमाः । फत्तिफत्तले बांलाक तयाः छःछायेके । मिजंया थाय्भुस बजि फच्छि व न्ह्याय्मचाया थाय्ब्वस बजि प्यमना तये । थथे हे देमास, गुरु, फुकीबाकाय्पिन्त व पाजुयात नं भाग तयाः छःछायेकेमाः । यदि फुकीबाकाय्पिन्त भाग मतल घाःसा फुकीबाकाय्पिसं दुघायेकी मखु । थुलि छः छायेसिधल घायेव देमाय् तयाः सकसितं भोजन याकी ।

० कस्तुरीमृग (चल्ला) या त्यपचाया चाः छ्वाः व कस्तुरी प्वः १ प्वः उकी हे घानाः तयातःगु ला प्वाःचा ।

बग्गीव्याहा-

श्व बग्गीव्याहा ध्यागु तसकं तःजिक याइगु व्याहा खः । श्व व्याहा यायेगु परम्परा ८०/९० वें न्हयः हे प्रचलनय् मवये धुंकूगु धइगु धागु दु । श्व व्याहा यानाः दुचयेकेबले जिलाजं व म्ह्याय्मचायात सहभोजन नापंतुं थयेकेत तःखाः १ ग्वः, सन्याखुना १ ग्वः मेछ्यं १ ग्वः । थुकीयात ल्वयेक पुकापाका नं तयाः निम्ह कुमि क्वबुइकाः तयेयंकेमाः ।

बुढाबुढि जंको-

स्वयम्बर, दीक्षा, बुढाबुढि जंको, बज्राचार्य व शाक्यपिनिकथं ।

स्थविराभिषेक-

थःम्ह कुलदेवता (दुगु छः) याथाय् वनाः गुरुजं सहभाहृति यज्ञयानाः छेय् ल्याहां वयाः भोगाहां सकसितं धौतगं, ग्वःसगं ज्वनाः बेतालि चिकः वयेमाः । श्वय् व्याहाश्वय् अनुसारं ।

सीधुंकाः यायेमाःगु क्रिया

जीवन अन्त्य जुयावने धुनेवं सिथं यंकेत गुलि नं यायेमाःगु क्रिया (दुकापिकां तियेगु, छावासय् वायेगु, पिचावायेगु) खः । व फुककं बज्राचार्य शाक्यपिनि कथं यायेगु याइ । मेगु ज्वःमलाःगु क्वय् न्हयव्वये । विशेष दीक्षाप्राप्तपि जुल धाःसा खतय् तयाः सिथं यंकेगु याइ । खतय् तयाः सिथं यंकेबले नं बज्राचार्य व शाक्यपिनिगु परम्पराअनुसारं याइ ।

चिपंथीकःवयेगु--

सिथं यंकाः अन्त्यसंस्कार सिधयेव अथवा मुकावयेधुनेव थःथिति, स्याःपि म्ह्याय्मचा, भिनामचापिसं क्वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः चिपं थोःकःवयेमाः ।

बजि २ मना, महिमाषव, पालु १ पाउ, चि, अग्लाः । सीना स्वन्हु दुकुन्हु मण्डः च्वयेगु पाइ ।

मण्डःच्वये--

बज्राचार्य व शाक्यपिनि परम्पराकथं ।

नकःवये--

मण्डः च्वयेकुन्हु अथवा लोचाः छन्हु न्हयः थःथितिपिसं छेया जहान-

पि व फुकीबाकाय् सकसितं थः थाय् ज्वरेयानाः नकःवयेमाः । नकःवयेगु ज्वलं क्वय्कथंया अनुसारं ।

बजि, ग्रालु, वाउंचा, चना, कःसूअचार ।

लोचाःवये--

बज्राचार्य व शाक्यपिनिकथं ।

लोचाःबजि नयेगु--

बज्राचार्य व शाक्यपिनिकथं ।

व्याःवये--

बज्राचार्य व शाक्यपिनिगु परम्पराकथं व्याःवये । ज्वनावयेमाःगु ज्वलं थये खः बजि फच्छि, चि १/२ मना, पालु १ पाउ, साखः १ पाउ, धौ १ ग्वः ।

न्हय्नुमा तये--

सिनावनाः न्हय्नु दुकुन्हु सुथन्हापां नीसी यानाः म्ह्याय्मचां ज्वरेयाकाः पिखालुखुस न्हय्नुमा तये । न्हय्नुमा तये सिधयेवं फुकीबाकाय्पिन्त जा नकेमाः ।

पाखाजा खाये--

न्हय्नु दुकुन्हु हे बहनिइ लेंयजूपि मस्त धायेव पाखाजा खाये । थुकिया ज्वलं येया बौद्धपूजा क्रियाया हलं ज्वलंस उल्लेख दु ।

दूयंकः वने--

सिनावनाः झिन्हु दुकुन्हु फुकीबाकाय् सकलें खुसिइ वनाः मोःल्हयाः सुद्ध यानाः छेय् ल्याहां वयाः सकसितं कौला याके । कौला याकेया विशेष ज्वलं-बजि, पालु, चि, लई, मन्हि, अग्लाः आदि ।

घःसू याये--

झिनिन्हु दुकुन्हु न्हापां पाखां क्वय् *ग्वाःस्वांक्रिया याये सिधयेव तले याहां वनाः गृहशुद्धयज्ञ यानाः पुजा याये । पुजा सिधयेकाः फुकीबाकाय् व म्ह्याय्मस्त सकसितं क्वय् नके । गुम्हगुम्हेस्यां गुथियारपिन्त नं क्वय् नकेगु चलन दु ।

फुकीबाकाय्पिन्त फुकय्याये माःसा झिस्वन्हुकुन्हु कलशपूजा व लोकोत्त-

*खालिगु ग्वाः, ग्वय्, सिका, धौपती, मत, स्वनाः गुरुमण्डलार्चनपूजा याये ।

पिण्ड थयाः फुकय्याये । थुलि फुकय्याये धुनेव फुकीपिनि पुजा क्रिया न्ह्याग्गु याःसां जिल ।

लत्या-

सिनाः पीन्यान्हु दुकुन्हु पंचशाली व कलशार्चनपूजा यानाः लोकोत्तरपिण्ड थइ । थःगुरुयात दिवंगतया नामं यथाश्रद्धां संध्या (-लासा, फांगा, खाता-आदि) दान याइ । अले थुकुन्हु फुकीबाकाय् गुथियार आदि सकसितं जाभव्य नकी । शिनिगू तीर्थस लय्प्यं थःबंसां लत्यां कन्ह्युकुन्हु न्हापांगु तीर्थय् वनाः लौकिक पिण्ड थःवनी । थननिसैं क्रमानुसारं लय्प्यपतिकं शिनिगू तीर्थय् लय्प्यं थःवनी ।

खुला--

सिनाः खुलाः दयेव छेय् पंचशालिसहित यानाः लोकोत्तरपिण्ड थये । थुकुन्हु जाभव्य नके ।

दकिला--

पूजाक्रिया खुलाया अनुसारं याये । बखि फुकय्यायेमाःपि दःसा थःथिति-खलःपिसं ग्वःसगं धौसगं ब्यवयेमाः । सकसितं जाभव्य नके ।

पाहांब्वने--

लत्या, खुला, दकिलाया दुने थव पाहांब्वनाभव्य न्यायेकेमाः । थुबले अन्तिम अवस्थाय् ग्वाहालि याःपि पासाभाइ, जःलाखःला, ब्याः छवयाःहःपि, सकसितं सःता जाभव्य नकेमाः ।

निर्दयातिथि--

सिनाः निर्दे ब्यनिबले यायेमाःगु क्रिया निर्दयातिथि खः । थुकुन्हु पंचशाली, कलशपूजा व लोकोत्तरपिण्ड थये । फुकीबाकाय् सकसितं जाभव्य नके ।

थुलि तुलाधरपिनिगु संस्कार संस्कृति जुल ।

राजोपाध्यायपिनिगु परम्पराकथं

प्राचीनकालया वैदिक सभ्यताया नापनापं ब्राम्हण जाति पिदंगु खनेदु । नेपाःया सन्दर्भय् लिच्छविकाल स्वयाः न्ह्यः ब्राम्हण जातिया बाहुल्यतां हाकाये धुंकूगु खनेदु । थये हे लिच्छविजुजु वसन्तदेवया अभिलेखय् शिच्यागु जाति मध्ये ब्राम्हण (ब्रम्ह) या उल्लेख यानातःगु दु । थुकथं हे उगु ताकय् दथा-वयाच्चंगु विभिन्न देवदेवीपिनिगु व स्थापना पुजाआजा आदिया प्रबन्ध यानावंगु विभिन्न लिच्छविकालया त्वहंतं न्ववानाच्चंगु दु । उकिं ब्रम्हतय्गु महत्वयात उलाव्यूगु खः ।

राजोपाध्यायपिन्त छःभाजु, छःब्रम्ह, जुजु आदि संज्ञां हनावयाच्चंगु दु । थवबलेनिसैं दतधइगु छुं सी मदुनी । अथे नं इतिहासकार जगदीश-चन्द्र रेग्मीया धापु अनुसारं मध्यकालय् "कान्यकुब्ज" वर्गया विभिन्न थरिया ब्राम्हणपि दुहांवःगु खनेदु । थुपि उपाध्याय, झा, मिश्र, आदिपि खः । छुं संख्याय् पंचव्रविडया भट्ट ब्रम्हत नं थन वयाः चवंवल धयागु न्यनेदु । उकी मध्य छथ्वः ब्राम्हणपि थनया हे संस्कृतियात ज्वनाः थनया हे समाज नापं भेलेपुनाः शंव-धर्मया अनुयायिपिनि पुरोहित जुयाः कर्मकाण्ड यानावयाच्चंगु परम्परा आः तक दनि । थवय्कःपि मल्लजुजुपिनि पर्याय राजगुरु नं खः धइगु राजोपाध्या-यया पदं प्रष्ट याः । आः थन अनपिनिगु संस्कार संस्कृति छसीकथं वव्य न्ह्य-व्वयाहये ।

जन्म जुइ न्ह्यःनिसैं यायेमाःगु ज्याखँ

धौबजि नकःवने-

न्ह्याय्मचा बियाछवयाः न्ह्याय्मचाया प्वाथय् दयाः च्यालाःला दयेवं अःछेखलःया मां बा छेया परिवारपि न्ह्याम्हसां वनाः वव्यबियातःकथंया ज्वलं ज्वना धौबजि नकः वनेमाः ।

धौ १ ग्वः, बजि माक्व, साखः माक्व, ला माक्व, महि माक्व, सिसाबुसा माक्व, बगू खेंग्वः १२ ग्वः, कचिगू खेंग्वः २ ग्वः, ।

चवय्या कचिगू २ ग्वः खें मचाबुव्यथा जुइबले निगःयां छपायानाः नकेमाःया निंति तथाइगु खः । थ्व धौबजि नकःवःपि थःछे खलःपिन्त बांलाक भव्य नकाहयेमाः ।

ग्वय्सिन्हःप्वः छवये-

मचाबुयाः प्यन्हु मदुवं थःछे खलः पिन्थाय् छवयेगु ज्वलंयात हे ग्वय्सिन्हःप्वः छवये धकाः धाइ । ज्वलं ग्वय्सिन्हायःकथं ।

काय् बूसा तःग्वःगु ग्वय् १२ बागः भपुइका, म्ह्याय् बूसा थपुइकाः तयेमाः । भुय्सिन्हः १ तोला, लवं १ तोला, ।

थ्व छवयाहःगु ज्वलं मध्ये सिन्हः भचा जक कयाः मेगु फुक्कं लित बियाहइ ।

थःछे खलःपिसं चव्य कथंयागु ज्वलं थःपिसं मेगु न्यानाः कुलदेवता व छः छःपिन्त नं छायाः थःथितिपिन्त नं ज्यःनां लप्तेस सिन्हः तयाः ग्वय् समेत सिन्हः भागः बीके छवयेमाः । अले सिन्हःकाःपि थःथितिपिसं मचाबूम्ह म्ह्याय्मचायात वसः जुच्छि जुच्छि नं बोहयेमाः । अले थःछे खलःपिसं उगु नां छगू छगू तिकाः (तयाः) झिनिन्हुया कु नापं तं छवइ ।

मचाबूव्यके-

मचाबुयाः प्यन्हु दुकुन्ह, दिदिअजि छ्वास अजिमाः पुजा याइ । थःगुरुं खुन्ह दुकुन्ह छैथि धकाः स्वस्तिवाचन यायेमाः अले झिन्हुकुन्ह थः गुरुं नामकरण विधिअनुसारं कलशार्चनपूजा यानाः मचायात नां छुनाः जातः नं पुजा याइ । थुखे दिदिअजि नं छ्वासअजिमा पुजायाइ । थुकुन्ह फुकीबाकाय्पि सकसितं भव्य नकेमाः ।

थुकुन्ह थछे खलःपिसं प्यन्हु, खुन्ह व झिन्हुया कु झिनिन्हुकुन्ह छवयाः हइ । ज्वलं थुकथं दु -

प्यन्हुकुन्हया कु- म्ह्याय्मचायात वसः जुच्छि, पुजाभः ज्वलं १ ज्वः, धौ १ ग्वः, ।

खुन्हुकुन्हया कु- मांम्हेसित वःस जुच्छि, वहया अजःसला १ गू, कय्या बाता १ ग्वः, मचाकथि १ पु, तुखः १ खः, छ्यः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, इमू १ पाउ व पालु १ पाउ ।

झिन्हुकुन्ह कु- मांम्हेसित वसः जुच्छि, मचायात वसः जुच्छि, जिलाजंयात जुच्छि, म्ह्याय् मचायात जाकि १२ मना, जिलाजंयात ६ मना ।

थुलि ज्वनावःम्ह कुमियात भव्य मनःसा धिबा बियाछवयेमाः ।

दछिना छाःवने-

भव्यकःपिनि मचाबू स्वःवनेम्वाः । मचाबुयाः १५/२० न्हु दयेकाः मांम्ह वनाः मचायात दछिना छाःवनी । अनयात बांलाक कोला याकाहयेमाः ।

मचाबू लहीकःवने-

मचाबू लहीकः वनेत समिधखलःपिनाप गबले लहीकःवये धइगु खेंग्वहा वहा यानाः गुबले धाल उबले थः म्ह्याय्मचा काःवने । उबले वसः जुच्छि नं वनावनेमाल । व हे वसः पुंकाः म्ह्याय्मचा वनावये ।

मचाजंको-

काय्मचा जूसा खुला बा च्याला, म्ह्याय्मचा जूसा न्याला वा न्ह्यला- कुन्ह साइतय् लाकाः गुरुं कलशार्चनपूजा याकाः मचायात थाय्भुजा व तिसाभुजासः मचायात कायेके बियाः विधि अनुसारं पुजायाइ । अले धौसगं बियाः थाय्मुस पंचपास याकाः छेया बा फुकी थाकुलि भोजन याकी । भोजन याकेसिधयेव मचाया पाजुम्हेसिनं मचायात धिबा बियाः मचायात बुयाः इनाय् पुजा यंकी । उंपि ल्याहाँ मवः तले पुजा च्वंथाय् पयतुनां च्वंथासं मचाया मांम्ह वने मज्यू । मचा हयाः लःल्हायेवः तिनि दनेजी ।

थुकुन्ह मचायात दछिना छाःवःपि व थःछे खलःपिसं वसः तया हःपिन्त भोछि भव्य धायेमाः । भोराहाँ तय्सं धौसगं व कापः लःल्हानाबियेमाः । थुकुन्ह जंको याःम्ह मचायात ला, खें नके मज्यू ।

मचाजंकोयां कन्हय्कुन्ह थःगु इलाकाया मुख्यम्ह छःयाथाय् वनाः मुस्या पालु सहितया पुजाभः पुज्यानाः मचायात चिपंथीकाहयेमाः । छेय् ल्याहाँ वयाः मचायात व छेया थाकुलिपिन्त सगं बियेमाः । थुलिसिधय् व आलः (जा) नये ।

बुसँखा-

थ्व बुसँखा काय्मचा ३, ५, ७, ९, दया दुने यायेमाः । बुसँखाया छन्हु न्ह्यः दुस्वः याये । थुकुन्ह दुस्वकावयेगु धकाः सच्छि व च्यातु का ल्हानाः का दयेकी । थुकुन्ह पीयय् पुजा छवये । बुसँखाःम्ह मचायात सगं बिये । पाजु

जुम्हेस्यां लुं १ कू आंगसाय घाके । थुकुन्हु सकस्यां भव्य नये ।

कन्हयकुन्हु गुरु ब्राम्हणद्वारा कुसण्डीहोम यांनाः सॅखाके । न्हायपंन्वाः खनेगु विधिअनुसारं पुजा यांनाः धौसगं बी । हानं स्थान गणेशयाथाय् यंकाः पुजा याकाहइ । छेय् लितहयाः भोजन जुइ ।

कयतापुजा-

कायमचा भिर्देलिपा भिस्वदया दुने कयतापुजा जुइ । थ्व कयतापुजा साइतय् लाकाःयायेमाः । कयतापुजाया छन्हु न्हयः दुस्वःयायेगु धकाः पोथय् पुजा छवइ । धौसगं बियाः भव्य नइ ।

थ्वयां कन्हयकुन्हु उपनयन विधि अनुसारं मचायात छेया थाकुलि मन्त्र बान याइ (न्यंकी) । जनाइ नं थाकुलि हे लःल्हानाबी । उकुन्हुनिसें स्वला तक अग्निहोत्रीजुयाः न्हिनिकः होम यांनाः वेद पाथयायेमाः । वेद पाथया साथय् शिक्षा अध्ययन याकेगु नं प्रारम्भ जुयावनी । स्वला दयेव समारपणपूजा धकाः होम यांनाः पुजा याये धुनेव स्थानगणेशय् वनाः ग्वाः, ग्वय्, लवं धिबा लानाः न्हयपलाः छिकाः छः भागियाकाः पाजुं लिगनाहये । छेय् थ्यंकाः सकस्यां भव्य नये । कन्हयकुन्हु वंजलावने ।

स्वलाया भित्तय् थःथितपिसं कयतापुजा याःभ मचायात चिपं थीक-वयेमाः । चिपं थीकःवये ज्वलं थुकथं दु ।

बजि, मह्लि, दुरु, सिसाबुसा ।

वंजलावने-

थुकुन्हु थःगु इलाकायाम्ह मू छःयाथाय् मुस्यापालु सहितं पंचोप-चार पूजा यांना छःयाथाय् तुं चिपं थियाः छेय् त्याहाँ वयाः धौसगं, खँसगं कयाः भोजन याये ।

अनपिनि इहियायेगु भलन मडु । इहियायेगु इलय् थः पुरोहित ब्राम्हणयात पुजा यांनाः गोबान यायेवं गाः ।

बाह्लाःतये-

अनपिनि न्हापान्हापा रजस्वला मजुवं बियाछवइगु प्रचलन खः । आः वयाः थ्व प्रचलन मडुसॅलि थःगु छेय् तुं रजस्वला जुइकाः बाह्लाः च्वनेगु याइ । रजस्वला जुइसाथं सुमिजया ह्वाः मस्वसॅ बाह्लाःक्वथाय् बाह्लाः तइ । १२ न्हु दुकुन्हु बाह्लाः तःम्ह पिकयाः सूर्ययात पुज्यानाः उकुन्हु हे सकस्यां भव्य नइ ।

सुं थःथितिपि वयाः स्वः वयेगु चलन दु । बाह्लाःक्वथाय् म्हितःवःपि मस्तय्त भव्य नकीगु चलन दु ।

व्याहा यायेगु

जीवनया नांचा न्ह्याकेत थःगु कुल परम्पराकथं प्रपंचात्मक दांपत्य जीवन हुनेगुयात हे इहिपाः यायेगु धयावयाच्वन । थ्वय्कःपिनिगु इहिपाःयायेगु परम्परा छतीकथं वव्य न्हयव्वये ।

ग्वय्बीगु-

इहिपाःयायेगु ववःछित घायेव न्हापां छेया मिजंपत्तिइया थाकुलि व मेपि निम्ह स्वम्ह (मिजंत जक) वव्यबियातःकथंया ज्वलं ज्वनावनी । अले मिसापति थःपुरोहित ब्राम्हण सःतातइ । उम्ह पुरोहितं स्वस्तिवाचन यांनाः थनं ज्वनाः-वंगु फुकं मिसाया बीयात लःल्हानाबी । ग्वय्बीगु ज्वलं भव्यबियातःकथंय ।

पुजाभः १ पाः, धौ १ ग्वः, ग्वःगु ग्वय् १० ग्वः, जनाइपु १ पु, दां १ तका ।

स्वस्तिवाचन याःम्ह पुरोहितायात निखलःसिनं दछिना बीमाः ? ज्वनाः वःम्ह कुमियात कौला याकाहयेमाल ।

लखाबीगु-

थ्व लखाबीगु शिन्हु शिन्ग्यान्हु न्हयः ब्यूवनेमाः । ज्वलं वव्य बियातः कथं ।

मह्लिकिस्ति १ पाः, सिसाबुसाकिस्ति थःगु इच्छा अनुसारं, दुरुवाइ (दुरु फच्छि तयाः) १ ग्वः, केरा २ फं, न्या माक्व, तासया लं १ पाः, गापु १ पु, पति १ त्वाः, पुजाभः १ पाः धौ १ ग्वः, दिनपो (साइतपो) १ पो ।

मिसाया मांम्हेस्यां धौसगं बी । थुलि ज्वनाःवंम्ह कुमियात कौला याकाः हयेमाः ।

कल्यां न्ह्याकःवनेगु-

व्याहायाये प्यन्हु न्हयः कल्यां न्ह्याकःवनेबले वव्यबियातःकथंया ज्वलं ज्वनावनी । थुकुन्हु थाकुलि नाकि नं वनेमाः ।

छुनातःगु मल्लि, न्या निम्ह, व्यां निम्ह, मल्लिकसिइ निकः मल्लि १२ ग्वः,
कल्या ज्वः १ ज्वः, व्वत १ ज्वलं, धौ १ ग्वः ।

थाकुलिनकिं नं भौमचायात धौसगं बियाः कल्यां न्ह्याकी । अले कुमि व
थाकुलिनकिं पित्त कौला याकाहयेमाः । अन सगं बियागु व्वतः छेय् लितज्व-
नावयाः थःकाय्मचायात पूतिन्हः तिकाः मिसाया जातः मिजंया पुलिइ तयाः
धौसगं बिये ।

व्यंकेगु-

न्ह्याय्मचा पितबी स्वन्हु न्ह्यः व्यंकेगु धकाः *नीसी याये । थ्व हे
अनुरूपं मिजं पत्तिइ नं यायेमाः ।

दुस्वः-

बियाछव्य् छन्हु न्ह्यः पोथ्य् पुजा छवइ । छेय् ल्यहाँ वयाः धौसगं
बी । थ्व ज्या मिसा व मिजं निथाय् नं यायेमाः ।

भौमचाकाः वने-

मिजंया छेय् थःथिति, इष्टमित्र, पासाभाइपिं व व्याहा याइम्ह काय्-
मचा समेतं बाजं थाकाः जन्त वनी । मिसाया छेय् थ्यनेव मिसाया बी, व मामं
लशकुस यानाः दुकयाः थासय् पयतुकी अले बौम्हेस्यां जिलाजंयात "जामात्री" पूजा
यानाः थकालिनिंकिनं लःधाः हायेकाः व्वकालि नकिनं दुरुधाः हायेकाः मिसाया
बौन हाभोकुस ल्हाःतिइ तयाः न्ह्याय्मचाया ल्हाः ज्वनाः जिलाजंया ल्हाःतिइ तयाः
संकल्प वाक्य व्वनाः जिलाजंया ल्हाःतय् लःल्हानाबी । अले मिसां स्वांमाः व्व-
खायेकी । मिजंनं ० तिलौरी व्वखयेकी । हानं मिसां भातम्हेसित अंगू न्ह्याकी ।

थुलिपाये धुनेव मिजंया पत्तीया मोसिप्व व मिसाया पत्तीया मोसिप्वः-
या किस्ति हिलाबुला यानाः जन्तवःपिं सकसितं निखलःस्थां मोसिप्वः इनी ।

अले थकार्लि (मिसाया पत्ती) निखलःथां ब्राम्हणपित्त पूजा याये सिध-
येव ज्वःव्वतलय् भौमचायात पुजा याइ । न्हापा बियातःगु ग्वय् मिसाया बौनं
मिजंया बी (थकार्लि) यात लितबी । थुलि यायेसिधयेव जन्तवःपिं सकलं थः
थःगु छेय् ल्याहाँ वनी । थुलि सिधयेव मिसाया बौनं जिलाजंयात थतव्वना
यंकाः जन्तसालाय् ह्वंकी । भातं कलाःयात सिन्चा फायेकाबी । पाणिग्रहण विधि
अनुसारं जुइ । बहनिइ भौमचायात ग्वसायेका पितबी । थुकुन्हु हे पय्नबिया
भव्य नकी । भव्यवःपिस व्वसः बियाः भव्य नःवइ ।

*वथिलेगु, मोल्ह्येगु आदि ।

० प्वत्याय् लुं घाना दयेकाः तःगु ।

भौमचा दुकाये-

भौमचा कयाः हयाः छेय् पिखालुखुस विधि अनुसारं लसकुस यानाः तले
व्वनायंकाः योग्यथासाय् पयतुकाः निम्हत्युपुयात नं सहभोजन नके । यदि उकु-
स समयं मबिल धाःसा धौसगं बियाः ताय् दुरु, मल्लि व थाय्भुस तयाः बौबीका
(शःछाकाः) सहभोजन स्वरूप चिपं थीकी ।

सहभोजन नकल धाःसा चौरासी व्यंजन घासाता व्वयाः पंवग्रास याकाः
सहभोजन नकी ।

संघ्याके-

भौमचा दुकयाः कन्ह्यकुन्हु थ्व क्रिया जुइ । कुसण्डीहोम विधि अनुसारं
पाइ । थुकुन्हु थःछेखलःपिसं न्हापा कल्यां न्ह्याकः छवःबले ज्वलंत फुक व मेगु
मगाःगु ज्वलं तनाहयाः कु छवयाहयेमाः । ज्वलं व्वय्बियातःकथं ।

समाःज्वलं, न्ह्यखापा, चुसापा, कुम्होका पातकापः व्हया ज्वालाग्हाय्कं,
वह्यासिन्हःमू - थकुं पिचाय् थुलि ज्वलं तयाहइ । थ्व संघ्याकेगु क्रिया अनुसारं
पुजा यानाः संघ्याकेगु ज्या जुइ । अले भौमचां चुसापा कयाः थःकिजावतयात लः-
ल्हानाबिये ।

द्यगुपुजा-

संघ्याकेयां कन्ह्य बा कंसकुन्हु (बसुबार लाकाः) थःम्ह कुलदेवतायाथाय्
छेया जहानि थःथितिपिं व व्याहा जूपिं सल्लं पुजा वनी । दीक्षा प्राप्तम्ह थका-
लि पुज्यानाः बाहाँ स्यानाः निम्हसितं लसकुस यानाः किसलि छायेकाः धौसगं खेंसगं
बियाः अनवपिं सकसियां सीकाभू यानाः भोजन यानाः ल्याहाँ वइ । थुकुन्हु निसें
अमय नयेगु फुकय् जुइ ।

व्याहाभव्य नकेगु द्यगुपुजा मवकं मज्यगु जूयानित्त द्यगुपुजा वनाः
जक नकेगु याइ । बसुवाः लाकाः जक द्यगुपुजा वनेमाःगु जुयानित्त थःथिति
इष्टमित्र, पासाभाइ जःलाखःलापित्त व्याहाभव्य नकेगु छन्हु निम्ह लिपा जक
नकेगु चलन दु ।

लिलाधू चायेकेगु-

भौमचा थःछेय् वने न्ह्यः लिलाधू चायेकेगु धकाः थःछेखलःपिसं धौ,

० बुत्तादुगु द्यांथा थें न्याःगु सीयागु थज ।

० थ्व लिपाः व्याहा यायेगु छंगु पाः धयागु भावना खः ।

महि, सितावुसा, मसला (मोसिधः) आदि छवयाहइ । श्व जिलाजंयात नकेया लागी छवया हइगु खः । अथे श्व फुक्क कलाः म्हेसित लः ल्हानाबियाः भाः तम्हेसित छः छानाः श्व न व नः धकाः म्हेयाइपुकाः नकेगु याइ । नये सिधयेव कलाः म्हेस्यां हे नुसिकाः बैथिला थः भाः तया मूल्य ज्वालाह्वाय्कं तयाः व्या खल थः भाः तयात कयेकाः भौमचा थः मांम्हेसिथाय् वनी । अले मांम्हेस्यां थः म्हेयाय्यात धौ सगं बियाः म्हेयाय्याः म्हासु वसः फेरेयाकी । हानं खेसगं बियाः म्हेयाय्यात भाः त पिन्थाय् छवयाहइ । अन भाः तम्हेसिके बिदा कयाः भागि यानाः थः छेय् वनी । श्व छगू अनपिनिगु थः गु हे बिशेषता धायेमाः ।

दुचायेके-

श्व दुचायेकेगु थबले धायेमाः धयागु महु । अनुकूल मिलेयानाः जक दुचायेकेगु याइ । दुचायेकीबले निम्हयपु नं नापं तयाः सतमां बा थाकुलिर्नकिनं धौसगं बी । जिलाजं व थः म्हेयाय्मचायात कापः छकू छकू नं बीमाः । निम्हयपु नापं तयाः फयांफछि बांलाक ज्वरेयानाः भुइ तयाः भव्य नकेमाः । नुसिकाः मोसि-महि (पंचितामहि) छता/छता व खाः खय् निम्हसितं बियेमाः ।

दुचायेकः वम्ह काय्मचायात छेया जहानपिसं काः वनेमाः । काः वनेत ज्वनावनेमाः गु ज्वलं थथे ।

केरा १ फे, सुकुन्दा १ प्वाः च्याकाः तः गु ।

अनलि काय्मचा भौमचा व्वनाः छेय् ल्याहाँ वइ ।

नाता ज्वरेयाये-

श्व नाता ज्वरेयायेगु धयागु सम्जिपि सः ता सम्बन्ध (समिज स्वायेगु) ज्वरेयायेगु खः । श्व थबले धायेमाः धइगु नं महु । न्हयः ने वः गु नखः बा जात्रां सः तान केगु याइ । तर भौमचाया मांभौपि भव्य वइमखु छाय्ले धाः सा थः म्हेयाय्मचाया मचा महु तल्ले म्हेयाय्मचाया छेय् नयेमज्यू धइगु अनपिनिगु परम्परा दु ।

देखाबीगु-

व्याहा याये धुनेव म्हेयाय्मचा व जिलाजंयात देखादिल धाः सा थः छे-खलः पिसं थः म्हेयाय्मचा छम्हेसित ववय्कथंया ज्वलं छवयाबियेमाः ।

पुजाभः १ पाः वक्रुन्दा, संख १ खः, मस १ गू, त्रिखुले १ गू, सीजया पुजाभः देमा १ पाः, जः मू १ माः, पात्राखोला १ खः, लंपिचा १ खः दुगु १ म्हु ।

भौमचाया मांम्ह गनं छथाय् मेपिनिगु छेय् च्वनाच्वनी भौमचा अन हे वनी ।

भिमरथारोहण-

श्व भिमरथारोहण थः मांभौ ७७ दे, ७ ला, ७ न्हु दयेकाः काय् भौपिसं या-इगु क्रिया श्व खः । श्व क्रिया यायेबले छन्हु न्हयः दुस्वः धायेमाः । उकुन्हु दुस्वः का धायेगु ज्या जुइ । थुकुन्हु हे फुक्कं पुजा थापके धायेगु ज्या जुइ ।

कन्हय्कुन्हु कुशण्डीहोमपूजा जुइ । भिमरथारोहणया विधि अनुसारं यथाकर्म थंकाः लशकुत यानाहवाः इका, पः कां गालेगु याइ । अले स्नान कलशं स्नान याकाः मिजंम्ह जूसा जनाइ फेरेयाकेमाः । अले अष्टचिरंजिवी दानयाकी । ववय्कथंया अनुसारं ।

अश्वत्थामा बलिर्वांसो हनुमांश्च विभीषण
कृपः परशुरामञ्च मार्कण्डेयश्च ते नमः ॥

चव्य उल्लेखित श्लोकया आधारकथं वृहि, बस्त्र, रत्न आदि जंको याः म्हेस्यां थः पुरोहितयात दान याये । थुलि धुनेव धौसगं बियाः वस, पुनिचा, लुंया अंगू तयाः लः ल्हाके, वसतं पुके । अले सुभ-मूर्हतस स्यामकर्णसल दूगु रथय् रथारोहण याये । मण्डप परिक्रमा यानाः थः गु थासं तुं तयाः काय् म्हेयाय् छय् छुइपिसं तुतिसिकाः कापतं हुइकाः दछिना तयाः सकसिनं भागियायेमाः । थुलि सि-धयेव रथं ववाहाँ दयाः उत्तरथ थः म्हु पुरोहित गुर्यात दान बी । थुकुन्हु अमे नके मज्यू । थुकुन्हु हे इष्टमित्र, पासाभाइ आदि सकसितं जंको भव्य धकाः नकी । भव्य वः पिसं जंको याः म्हेसित वसः लः ल्हाइ ।

वंजला वने-

थः पिसं मानेयानाः तइम्ह इलाकाया छः याथाय् जंको याम्ह व थः थि-तिपि वनाः अमय् फुकय् यानाः चिपं थियावये । अले सकतां नयेजी । छेय् ल्याहाँ वयाः म्हेयाय्मचा, भिनामचा व थः थितिपि सकसिनं धौसगं, खेसगं बी । अले सकस्यां स्याः पि थः थितिपि च्वनाः भव्य नइ ।

महारथारोहण-

श्व निव्वः गु जंको खः श्व - ८८ दे, ८ लाः व ८ न्हु दयेकाः याइगु क्रिया खः । गुम्हगुम्हेस्यां ८० दे दयेकाः नं याः पि दु । भिमरथारोहण यायेबले थं हे पूजाक्रिया याइ । श्व बहनिइ याइ । केवल १६ गू चन्द्रबिम्बु दान धायेगु जुइ । सुभ-मूर्हतय् ह्य् दूगु रथय् रथारोहण याइ । श्व सालाः रथयात्रा याइमखु ।

पुताय्चा (न्हाय्पनय् मुइगु छताजि तिसाः)

लहनाः रथयात्रा याइ । मेगु क्रिया फुक्कं भिमरथारोहण अनुसारं जुइ । बन्धु-
कुन्हु वंजला वनेगु क्रिया नं वहे अनुसारं जुइ ।

देवरथारोहण-

पूजाक्रिया भिमरथ व महारथया अनुसारं जुइ । केवल दानयायेगु सप्त-
ऋषिया आधारकथं जुइ ।

सिनावने धुंका यायेमाःगु ज्याखं

अनित्य देहयात त्याग यानावने धुंसेलि अनपिनिगु परम्पराकथं याना-
वयाचवंगु क्रिया थुकथं दु ।

सीकुन्हु-

न्हापां सीम्हेसित गुरु पुरोहितं लं त्वकाः थः नं लं त्वयाः नीलः
कयाहयाः जनाइ न्हायपनय् तयाः दिवंगत जूम्हेसित स्वाःसिकाः गंगामृतिका
(खुसियागु चाः), सिन्हः, जाकि, स्वां छुकाः, जातः कपालय् तयाः कय् या
खोलां म्हुतुप्वाः तिकाः तयूगु कापते तयाःभुनो । मुलुं कापतय् सुइ । अले पुलिइ
तयाःबी । अले क्रियापुत्रयात “अपसत्य” (जनाइ देपाःपाखे हीकाः) याकाः
“तिलोतम” (कुश, हामो, तच्छो) बीकाः पुजा यानाः थुलि क्रिया सिधयेकाः उम्ह
सीम्ह लहनाःहयाः कवतालय् तये । थुबले हे ज्यापुनियात छवसय् वाकेछवये ।
अले क्रियापुत्रं तीलोतम बीके । थव जम्मां □ न्याववः तक्क बीकेमाः । थुलियाये
धुनेव शवयात्रा जुइ । खुसि सिथय् थ्यंकाः अथे हे तीलोतम पुजा जुइ । हानं
दिपय् थ्यंकाः दिपया जः खः निक्कः तीलोतमा बीके । अले क्रियापुत्रं तिप्वाय् व
लः दुगु अरूप ज्वनाः लः हायेकाः सीम्हेसित रवचा चाःदुले धुनेव हानं गुरु
पुरोहितं सीम्हेमिया म्हुतुइ कपूर तयाःबी । अले क्रियापुत्रं म्हुतुइ लाक्क तिप्वाय्
च्याकाः तयागु सीम्हेसिया म्हुतुइ मि तयाबी । अले बम्हाण्ड (छयं) तज्यायेधुंकाः
(मुइधुंका) क्रियापुत्रं होम यायेमाः । वंगलसिमया हःलय् तछव, हामो, बीब तयाः
सीम्हेसिया म्हेय् दुयाबीमाः । अले क्रियापुत्रं मि निकाः कयाः थः पुरोहितयात लः
लहानाःबी । पुरोहितं मि च्यानाचवंगु थासय् छवयेकाःछवइ । अले फुक्कं भट्टम
जुल धायेव छयंया अस्थि, ल्हाः निपा व तुतिनिपा याः जम्मा न्याथाय्यागु अस्ति
लिकाइ । थुलि लिकाये धुनेव वयागु मनु ज्यानाः ह्यं (मिखा), कौ (म्हुतुं)
तयाः उयात पुज्यानाः व अस्तिकयागु व न्यागः गोम्पचाय् तयाः छयंलय् व ल्हाः
निपाय् व तुति निपाय् छगः/छगः गोम्पचा तइ । उगु भोचित नं पुजायाइः ।

□ थःगु छेय्, पिखालुखुइ, खुसिसिथय्, दिपय् जव व खवं जम्मा न्याक्क

पूजा याये सिधयेव क्रियापुत्रं उगु गोंपचा खुसिइ यंकाः थुनेयंकी । अले भट्टम फुक्क
खुसिइ चुइकेछवइ । अले क्रियापुत्रपि फुक्कं शिन्हुतक क्रियाय् च्वनी । उकुन्हु हे
सीथाय् छेय् नयेमज्य धकाः थःपुरोहितं क्रियाय् च्वपिन्त मल्लि, बजि, पालु,
मिश्रकादा दायेकाः चिपं थोकेहइ ।

दशक्रियाया आधारकथं शिन्हि सुथय् खुसिइ वनाः क्रियापुत्रपाखं
पुरोहितं श्राद्ध याःवनेमाः ।

व्याः वये-

म्ह्याय्मचा, मिनामचा, थःथितिपिसं न्हय्न्हुया दुने व्याःवयेगु धकाः
भवय्कथंया ज्वलं ज्वनावयेमाः ।

बजि, मल्लि, जाकि फच्छि, के (रहर बामू) तरकारी (वांउचा) ।

न्हय्न्हुमा तये-

सिनाः न्हय्न्हु दुकुन्हु म्ह्याय्मचां ज्वरेयाकाः पिखालुखुइ न्हय्न्हुमा
तयाः जोगोनियात बी ।

म्ह्याय्मचां सीम्हेसित भव्य ज्वरेयाकाः स्वंगू भाग तइ । छगू भाग
जोगोनियात, छगू भाग भाःयात, छगू सिकिब्व धकाः बांलाक त्वपुयातइ ।

जाप्वः खायेगु-

शिन्हुकुन्हु बहनिइ जाप्वः खायेगु धकाः दिपय् क्रियापुत्र व पुरोहित
वनाः क्रिया याःवनेमाः । ज्वलं क्वय्याकथं ।

खुत्वाकः दुगु स्वाने १ पु, जाकिमिहचा, बीज मिहचा, फोंसिकथि
१ पु ।

थुलि ज्वलं अन तयाः पुजा यानाः मत बियाः लिफः मस्वसे ल्याहां वये ।

शिछन्हुकुन्हु-

थुकुन्हु सुथन्हापां क्वखं मगाःनिबले खुसिइ वनाः एकादशपिण्ड थयेकः-
वने । अनं छेय् ल्याहां वयाः म्हाःस्वां कयाः सकस्यां सुद्ध भाःपी । अले सपिण्ड
ज्वरेयायेगु धकाः एकादशपिण्ड थइ । आचाःजुं सीथाय् छेलिइ घःसू याइ (होम-
याइ) । थुकुन्हु हे पुरोहितयात सर्वादान, गोदान थःगु श्रद्धा अनुसारं दान याये-
माःगु गुलि नं दु दान-प्रदान याइ । थुकुन्हु सकसियां भव्य नइ ।

शिनिन्हुकुन्हु-

थुकुन्हु अंप दुतेगु क्रिया जुइ । थव अंप न्यागः थुकथं खः । सूर्यकुम्भ

वर्णकुम्भ, शिवकुम्भ, गणेशकुम्भ व नारायणकुम्भ । थ्व स्थापना यानाः षोडशपिण्ड थइ । पिण्डयात शुचिपिण्ड धकाः धाइ । थुलि सिधयेव साधारणकथं भोजन जुइ ।

शिस्वन्हुकुन्हु--

थुकुन्हु समानुत्तरपिण्ड थइ । पिण्ड थये सिधयेव थःपासाभाइ, इष्टमित्र सकासितं भव्य नकी ।

लत्या खुला दकिला--

थुकुन्हु समानुत्तर पिण्ड थइ । भव्य नइ । दकिलाबले बखि फुकय् याये माःसा म्हायाम्चा, भिनामचापिसं चिकंसायेकेगु धकाः चिकं भचा, धोसगं, खेंसगं व कापः ज्वनावयेमाः ।

श्रेष्ठ जातिया छुं परिचय

श्रेष्ठ जाति दुने आपालं जातित दु । थुकी मध्यय् विशेष याना छःथरि श्रेष्ठ गावकं नां जाः । छःथरि धायेबले कर्माचार्यं (आचाःजु), दंजज्ञ (जोशीजु), प्रधान (पःमाः), राजभण्डारी (भलि), मास्के (माय्कें) व अमात्य आर्विपि खः । थ्व हे छःथरिया कचामचा आपालं दयाचवंगु थन नां कयाचवनां साध्य मजू । थुगु श्रेष्ठ जाति ये, यल, खवप आदि थासय् चर्वपि सकस्यां म्हतिम्हति जिपि छःथरि खः धइगु दाबि यानावयाचवंगु खनेदु । थुपि हिन्दुधर्मया अनुयायिपि खः । अल्पसंख्यकय् जक बौद्ध जुयाः वज्राचार्ययात पुरोहित यानावयाचवंगु खनेदु ।

वर्णव्यवस्थाया दुने श्रेष्ठ जातियात क्षेत्रीय वर्णय् दुध्याकाः थुकी नं श्रेष्ठ धकाः निगू जातिइ ब्वथलातःगु दु । थुपि सूर्यवंशी, लिच्छवि व मल्ल आदि जुजुखलःपि नाप क्वातुगु स्वापू दयाचवंगु खनेदु । अनं वयाः राजपुत व खस सामुदायपि नं थुकी दुने मिलेज्वन धइगु अनुमान गुम्हगुम्हस्यां यानावयाचवंगु थु । न्ह्यायेसां थजु थुगु विशिष्टताया पद ग्रहण यानाः जातीय समुदाययात तःब्या यानाः जातीय परम्पराय् अनुपमदेन बियावयाचवंगु दु ।

अमात्य, मास्के व प्रधान —थुपि जुजुया प्रशासकीय ज्याय् फुचाःगुकथं सक्रिय जुयावयाचवंपि खः । थुपि मध्यय् अमात्य व प्रधानया अस्तित्व लिच्छवि-कालया ल्वहंपति वचनाचवंगु *दु । थथे तं मल्लकालय् नं प्रधानया महत्व गाकं न्ह्याःगु खनेदु । खवपया प्रधानाङ्ग व यलया खुम्ह प्रधानपि विशेषं नां जाः ।

भारो— गोपालवंशावतिया अनुसारं भारो धयागु जाति नं गाकं च्व-न्ह्याःगु खनेदु । थुगु जाति बौद्ध व शैव निगुलि खनेदु । थौकन्ह्य वयाः भारो धायेगु मयासे श्रेष्ठ धायेगु हे ययेकू ।

भलि— थुगु जाति जुजुया थोथी धुकुतिइ च्वनाः भलि (भरि ववथाय्

*प्रधानान्ग्रामकुटुम्बिन (पौल्या ६१)

धार्मिकराजिकामात्य (पौल्या ५०८)

धनवज्र वज्राचार्य लिच्छवि कालको अभिलेख ।

चवनीम्ह) जुयाः ज्या यानावयाचवंपि ख. । उकिं शुभित राजभण्डारी धकाः धयावयाचवंगु ख. ।

आचाः जु- शाक्तपरम्पराया अनुसारं तन्त्रचर्या चलेयानाः पूजाक्रिया, कर्मकाण्ड चलेयानाः जजमानी ज्याखं यानावयाचवंपि ख. ।

जोशीजु- जातः स्वयेगु, जातः चवयेगु, ग्रहगति आदिया दशा छुतेयानाः पुण्यकार्यस भिगु दिन (साइत) स्वयावयाचवंपि ख. ।

मल्ल- न्हापानिसें इपि शासनया वागडोर चलेयानाः राज्य सम्भारया ज्याय पलाः न्ह्याकावयाचवंपि ख. । थकूजुया रूपय् आःतक नं झीगु संस्कृतिइ सम्मान दनि ।

थुकथं थोथी विशिष्टता ज्वनावयाचवंपि जातितयसं यानावयाचवंगु संस्कार, संस्कृति छुंछुं पानावयाचवंगु दु । थन निगू जातियागु परम्परा जक न्हयवयाचवना । उगु जाति खः राजभण्डारी (भलि) व राय ।

राजभण्डारीतय्गु परम्पराकथं

जन्म जुइ न्ह्यःनिसें यायेमाःगु ज्याखं

धौबजि नकःवने--

मचा प्वाथय् दयाः गुला दयेकाः प्वाथय्दुम्ह थः न्ह्याय्मचायात मांम्ह वनाः वा छेया परिवारपि वनाः नकःवनेगुयात हे धौबजि नःकवनेमाः धाइ । थ्व नकःवनेबले ववय्बियातःकथंया ज्वलं ज्वनावनेमाः । थुलि ज्वनावःपि छेया परिवारपि व कुमयात बांलाक थ्वय् नकाहयेमाः ।

बजि निफा, लाया कवाफ, १ धानि पुकाला, १/२ धानि धौ १ ग्वः, यः-महि १०० ग्वः, (हामोदुगु), खें ५० ग्वः, खेंवः ५० पाः, कय्गु १ मना, तुयू-सिम्पु १ मना, तरकारी (वाउँचा), ओपा १०० पा, कुन्या १०० म्ह, सिसाबुसा इच्छा अनुसार, महि इच्छा अनुसार ।

सिन्हः तयेकेछ्वये--

मचाबुइसाथं (काय् वा न्ह्याय्) सिन्हः तयेकेछ्वये धकाः ववय्बियातः-कथंया ज्वलं ज्यापुनीयात छ्वइ । मेगु जातिपिसं थ्वयात सिचुपालु ववनेगु धकाः धाइ । ज्वलं थुकथं दु ।

इमू चकंछि, चाकु १ ग्वारा, सुपालु मचा, जीपवः १ पवः, लवं २० पवः, पिपि ५ भे, भुइसिन्हः १ पवः ।

काय्मचा बूसा चवय्बियातःकथं ज्वलं ज्वनावयेमाल । यदि न्ह्याय् मलायाःसा चवय्बियातःकथंया बछिबछि जक तयाछ्वयेवं गाः । विशेष चाकु १ ग्वारा व जीपवः १ ग्वः अनिवार्यया रूपय् तयाछ्वयेमाःगु जुल ।

धयःबजि नकःवने--

मचाबूव्यके न्हयः अर्थात् मचाबुयाः प्यन्हु दुकुन्हु थःछेखलः नं धयः-बजि नकःवनेमाः । मांम्ह बा छेया जहानपि वनाःनकःवने । अनपिन्त खेवं, महि तयाः पाहाँ यानाहयेमाः । ज्वनावनेगु ज्वलं ववय्बियातःकथंया अनुसारं । बजि ८ मना वा फच्छि, धयः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा ।

प्यूचां न्ह्याकःवने--

मचाबुयाः खुन्हु दुकुन्हु मचायात प्यूचां न्ह्याकःवनेगु धकाः थःछेखलः-पिसं लुंया अंगू १ पाः वहया अंगू १ पाः, चाया पाल्चा १२ पाः, जाकि १ मना ज्वनाःवये । थुलि वक्व मचाया निनिम्हेसित लःल्हानाः बी । अले निनिम्हेसिनं मचायात थःछेखलःपिसं तयाहःगु अंगू न्ह्याकाः पाल्चा च्याकाः जाकि पुज्याइ । हानं प्यूचां नं न्ह्याकी । प्यूचा छेय् तुं दयेकाः तइ । थ्व ल्हाःया नाडिइ न्ह्याकी ज्वनावःपि थःछेखलःपिन्त कौला याकाहयेमाः ।

मचाबूव्यके--

मचाबुयाः सिन्हु दुकुन्हु विधि अनुसारं नीसी यानाः थः पुरोहित ब्राम्हण-पाखें पुजा याके । हान सिन्हु दुकुन्हु नीसी यानाः मचाबूव्यके विधि अनुसारं थः पुरोहित ब्राम्हणं पुजा याकाः नामकरण नं थुकुन्हु हे याये । विद्वज्जि नं छ्वास-मजिमा पुजा याइ । आगव्वाचा दान याइ । थुकुन्हु हे थःछेखलःपिसं मचाबूव्यके-गु छ्वयाहयेमाल । ज्वलं ववय्बियातःकथंया अनुसारं । थुकुन्हु न्ह्याय्मचा भि-मामचा फुकीबाकाय्पिन्त थ्वय् नकेमाल ।

मचाबूव्यकेकु- मांम्हेसित वसःजुछि, मचायात वसःजुछि, बौम्हेसित कमज १ पाः, ववतः १ ज्वलं, धौ १ ग्वः, वहःया चमचा १ गू, वइया अजःसला १ गू, मचाकथि १ गू, लासा फांगा, तुखवः १ ख्वः सुबूपाः १ पाः, कय्गुया बाताय् जाकि १ मना, (सुठा-येत), चिकं १ खोला, क्वातिवासः, धोतिचौथि, लाक्या ग्वः १ ग्वः, बाताचा ग्वः १ ग्वः, बजि निफा, मेछयं १ ग्वः, ला १ धानि, कःसू १ मना, वाउँचा, *इस्म, ओ, न्ह्याय्-

*विचा भ्वाथः तयाः दयेकातःगु इडाइचा ।

मचा जूसा मेंछयं बागः जक ।

मचाबू स्वःवनेगु-

मचाबूयाः बाःछि दयेकाः थःथिति (थःछेबा) खलःपि सकलें मुनाः वनी । गोम्ह वनीगु खः व हिसाब यांनाः सकसितं गावक वव्यकथंया ज्वलं तयेके-छवयेमाः ।

बजि १० फा, ला १० धानि, तरकारी मावव, झुति ४ मना कयगु ४ मना, खसी १ म्ह, लपते मावव, दुगंसली मावव, हलू, चि, मल्ला, मसला, धो, साखः, सिसाबूसा ।

थुकुन्ह हे नवजात शिश्यात सकसितं दक्षिणा छयेगु ज्या जुड । १ तका दां छाःम्हेसित निफा चि बियाछवयेमाः । थ्व हे अनुसारं सकसितं चि बियाहइ ।

ग्रौचा बिचाः-

थुकुन्ह हे मेपि थःथितिखलःपिसं मचाबू स्वःवनीगुयात हे ग्रौचा बिचाः वयेगु धकाः धाइ । ज्वनावनीगु ज्वलं वव्यकथंया अनुसारं ।

बजि फच्छि, ला १/२ धानियां चुला, इमू १/२ पाउ, चाकु १ पाउ, पालु १ पाउ, जाकि १ मना, खोलाय् चिकं १ थल, लुइचा, वहइचा ।

मचाबू स्वःवःपि थःथितिपिन्त बांलाक भव्य नकाछवयेमाः ।

ला नकःवनेगु-

ग्रौचाबिचाःयां कन्हयकुन्ह थःछेखलःपि सकलें वनेम्वाः खालि मांबोपि-जक वनेवं गाः । वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाःवनेगुयात हे ला नकःवनेगु धकाः धाइ । इमित कौला याकाहइ ।

बजि फच्छि, चुला १/२ धानि, थ्वे १ सौमा ।

हानं लच्छि फुकाः थःछेय् मचाबू लट्टू वनीबले भाःतया छेय्पाखें नं ला नकःवनेगु धकाः वनेमाः । वनेबले वव्यकथंया ज्वलं ज्वनावनी ।

बजि फच्छि, ला १/२ धानि, थ्वे, पोस्तिकं (वासः) १ धानि । थःछेय् लच्छि च्वनाः भाःतया छेय् वनी । भाःतया छेय् वनेत थःछेय् नं वसः जुछि पुंछवयेमाः ।

मचाजंको-

थ्व मचाजंको काय् जूसा खुला बा च्याला, म्ह्याय्मचा जूसा न्याला

वा न्ह्यालां नकेगु याइ । थःगु परम्परा अनुसारं पूजा क्रिया यांनाः म्ह्याय्मचा, मिनामचा, थःथिति सकलें सःताः भव्य नकी । थुकुन्ह थःछेखलःपिसं वव्यकथंया ज्वलं छवयाहयेमाः ।

मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित जुच्छि, जिलाजंयात कमिज १ पाः, मचायात वह्या कलिज्वः १ ज्वः, धौकु १ कु, बजिकु १ कु, संगंयात खें मावव, न्या मावव, ओ मावव, ववतल्य् चूबूजाकि फच्छि तयाः वसः लःहाये थुकुन्ह थःथिति इष्टमित्र, पासाभाइ, भौमचाया थःछेखलःपि सकलसितं भव्य नके । भव्य वःपिसं थःगु श्रद्धा अनुसारं वसः, धिवा आदि लःल्हाइ ।

बुसँखा खाये-

थ्व बुसँखा घयागु काय्मचा ६/७ दँया उमेरय् याइ । थ्व विधि अनुसारं पाजु निनि जक सःताः पुरोहित मतसे नं याइ । पुरोहित तल धाःसा नं पाजु प्रांगसा ध्यंकाः निनि सँफयाः थुगु बुसँखा क्रिया याइ । थ्व यायेबले भव्य नकेमाः घयागु मडु । कय्तापुजा यांनाः जक भव्य नकूसां गाः । तर वय्कःपिनिगु चलन अनुसारं बुसँखास भव्य नकल धाःसा कय्तापुजां भव्य नकाः च्वने म्वाः । कय्तापुजा याइबलेया पाजुपिसं ज्वनावयेमाःगु ज्वलं यदि थुबले हे भव्य नकूसा ज्वनावये । मनकूसा म्वाः ।

कय्तापुजा-

थ्व कय्तापुजा १०/११ दँ दयेकाः काय्मचायात याइगु क्रिया खः । कय्तापुजाया विधि अनुसारं पुरोहितद्वारा याइ । छुन्ह्यः पाजुम्हेसिनं मचाया प्रांगसाय् लुं १ कू चिकःवयेमाः । कन्हयकुन्ह कय्तापुजा विधि अनुसारं सम्पन्न जुड । थुकुन्ह पाजुम्हेसिनं लुंखोचा वहखोचा सँखाके भाय् यांनाः नौ नं सँखाकाः निनिम्हेसिनं सँफइ । थुकुन्ह पाजुम्हेस्यां मचायात वसः जुच्छि, म्ह्याय्मचायात जुच्छि, जिलाजंयात कमिज १ पाः, भिक्षाबोत जाकि, खेंसंग मावव, न्या मावव, सिसाबूसा मावव, अय्लाः २ मना, महि थःगु श्रद्धा अनुसारं ज्वनावयेमाः ।

निनिम्हेस्यां भिक्षाबोगु ज्वलं व मचायात लं १ पाः ज्वनावये । सँफःम्ह निनिम्हेसित लं १ पाः बियेमाल । अले भोपाहाँपिसं भिक्षाज्वलं (जाकि, धिवा) ज्वनावयेमाल । बुसँखा याबइले भव्य मनकूसा थ्व कय्तापुजां नकेगु याइ ।

इहियाये-

थ्व इहिक्रिया मिसामचायात यायेगु क्रिया खः । थ्व क्रिया गन पुरोहित माहणपिस इहिमुकूथाय् यंकाः इहियाये यंकी । अन थः मचायात बारां छुनाः

वसः लःलहानाः लित हयाः थःगु छेया पिबालुखुस फे बारां छुनाः वसः जुच्छि लःलहानाबीमाः । वय्कःपिनिगु चवन अनुसारं थः स्याःपि थःथितिपिसं पिबालु-
खुस बारां छुयेमाः । अले इमित भव्य नकाहयेमाः ।

बाह्याःतये-

श्व क्रिया न्हयदेनिसें जिनिदेया दुने मिसामचायात याइगु क्रिया खः ।
जोशी वयनाः साइतकयाः उगु साइतय् बाह्याः तइम्ह मचायात धोसगं बियाः बाह्याः
वयथाय् तइ । थुकुन्हुनिसें मांबी निम्हेसित जयबल वयनी । फुकीबाकायपिन्त
प्यन्हु बा खुन्हु दुकुन्हु वयचिकं सायेके धुकाः जयबल वयनी अले थःथितिपिसं जिनि-
निहुया दुने बाह्याः स्वःवयेमाः ।

बाह्याः स्वःवये-

बाह्याः स्वःवयेगु धकाः वययबियातःकथंया ज्वलं ज्वनावयेमाल । श्व सः
बियावइ ।

छुस्यामुस्या न माना, बजि ४ मना, धौ ग्वः १ ग्वः, महि थःगु इच्छा
अनुसारं, सिसाबुसा थःगु इच्छा अनुसारं ।

बाह्याःपिकाये-

जिनिहुकुन्हु विधि अनुसारं पुजा यानाः सूर्य दर्शन याकाः न्हाय्कं चव-
लाम् ज्वकाः इनाय् छय्के यकी । श्व कुहु बाह्याः वयथाय् म्हेतःवःपि थःथिति,
इष्टमित्र, पासाभाइ सकसितं भव्य सःतेमाः । अले छुस्यामुस्या नकःवःपि
(बाह्याःस्वःवःपि) सं वय् बियातःकथंया ज्वलं ज्वनाः भव्य वयेमाः ।

सर्वाजाकि फच्छि, लंपाः १ पाः, पाजुपिसं मचायात वसः जुच्छि ।

व्याहा यायेगु

व्याहा यायेगु घडगु छगू जीवनय् महत्वपूर्णगु दाम्पत्य जीवन हनेगु
गुस्थारम्भया संस्कार खः । भौमचा स्वयाः भौमचा लुइव जातलं तुइकाः वयक्कथं-
या छसिकथं ज्यामो याना यंकी ।

वय्बीगु-

वय्ब्यूवनेगु धकाः वययबियातःकथंया ज्वलं ज्वनाः लमि व कुमि
वनी । इमित बांलाक कौला याकाहयेमाल ।

वय् ग्वः १० ग्वः वहया सिन्हःबत्ता १ बत्ता, लुसिन्हः १ पत्ता, महि
१ किस्ति, सिसाबुसा १ किस्ति, ववतः ज्वलं १ ज्वलं, धौ १ ग्वः ।

लखाबीगु-

भौमचा काःवने ० प्यन्हु वा च्यान्हु न्हयः जक लखा ब्यूवनेगु चलन दु ।
लखा वयक्कथंया ज्वलं ज्वनाः लमि व कुमि वनाः ब्यूवनेमाः । इमित बांलाक
भव्य नकाहयेमाः ।

लखामहि १ धानि थंगु ३२ पाः, अम्बः १ किस्ति, वयलि १ किस्ति
लःसि (छताजि फल) १ किस्ति, खाइसि १० ग्वः, तुपु १२ पु, लंकले २
कले, भोक्त्या १० ग्वः, पासि १० ग्वः, मसला १ किस्ति ।

कल्यां न्ह्याकःवने-

भौमचा काःवने छन्हु न्हयः शाव्य छम्ह, लमि व कुमि वनाः वयक्कथंया
ज्वलं ज्वनाः कल्यां न्ह्याकःवनी ।

जिनिसमहि (धयल्य तुक्क प्यकुं लाक छुनाः मिश्रीचास्तिइ थुनातःगु)
ता ६ ता, ववतः ज्वलं १ ज्वलं, तिकःमहि १२ ग्वः, नांका ग्वः १ ग्वः, वजि
निका, महिया ब्यां ६ म्ह, महिया भंतु ६ म्ह, ज्वःपस्ताः ६ पाः, अय्थ्या ६ पाः,
गुलमहि १ किस्ति, दुरु कच्छि (दुरुदाइ), मेगु महि न्ह्यागु तःसां खुता/खुता
वर तयेगु, कुन्या १/२ धानि (कविगु) ।

विधि अनुसारं पुज्याये धुनेव बा कल्यां न्ह्याके धुनेव इमित भव्य
नके । अतलि पूगु ववतः व भाःतम्हेसित भागतःगु महि आदि ज्वनाः शाव्य,
लमिपि मिजंया छेय् लिहाँ वने ।

छेय् लिहाँ वयाः-

छेय् थ्यनेव ज्वनावःगु पूगु ववतलं भाःतजुइम्हेसित सिन्हः तिकाः भाग
तयाहःगु नं भाःतजुइम्हेसित नके ।

भौमचा काःवने-

थुकुन्हु थःथिति, इष्टमित्र, पासाभाइ सकसित निमन्त्रणा यानाः जन्त
मुंकाः मोसिप्वः, ग्वाः बियाः ज्वःववतः पंचबाजा सहित यानाः जन्त वनी । अन
मिसाया छेय् नं जन्त वववःसित ग्वाः, मोसिप्वः नं बियाः स्वागत याइ ।
पालयाये सिधयेव जन्तवंपि रवाःपि माववः जक अन हे तुं च्वनाः सेपि

० लखा बी धुन धायेव थःगु परिवार स्वरूप भौमचा जुइगु जुयानिन्ति छुं जुयाः
सित वा मेयाय् वन धाःसा मिसायाथाय् वनाः फुक क्रिया याःवने मातीगु
जुयाः केवल प्यन्हु वा च्यान्हु न्हयः जक वियेगु यानावयाचवंगु खः ।

फुक्क थःथःगु छेय ल्याहां वनी । अनवया कन्हयकुन्ह पाणिगृहण विधि अनुसारं क्रिया याताः भौमचा पितबियाहइ ।

छेय ह्वंके-

थःगु कुल परम्परा अनुसारं पिखालुखुस लशकुस याताः विधि अनुसारं ह्वंकेगु याई । बहनिइ इष्टामव, थःथिति, पासाभाइ सकसितं व्याभव्य नकी । भव्य नयेसिधयेसाथ भव्य वक्कमित स्वाः, भव्य बीगु चलन दु ।

सँप्याके-

भौमचा दुतहयां कन्हयकुन्ह सँप्याके विधि अनुसारं पुजा याताः भौमचा-यात भाःनम्हेस्यां न्यागः सपः हिके । थःछेखलःपिसं थुगु सँप्याकेत वव्यकथया ज्वलं छवयाहयेमाः ।

ववतः १ ज्वः, धौ १ ग्वः, ककिचा थकुचा, चुसापा, म्हयखापा, पातकाप, ज्वालान्हायकं १ गू, सिन्हःमू १ गू, कोंखोला १ ग्वः चिकं खोला १ ग्वः, न्हाकपाः १ पाः, तःमकस बजि १ मना, छुस्यामुस्या ८ मना, कलिमहि (मिकःमहि) नांवाग्वः १ ग्वः, म्हयाय्मचायात वसः जुच्छि ।

कोथाबिचाः-

सँप्याकेयां कन्हयकुन्ह कोथाबिचाः धकाः थःछेखलःपिसं वव्य बियातः-कथंया ज्वलं छवयाहयेमाः ।

वसः जुच्छि व महि १ गू किस्ति ।

ख्वाःस्वयेगु--

व्याहा याताः प्यन्ह दुकुन्ह ख्वाःस्वयेगु ज्या जुइ । ख्वाःस्वःवइपि सक-सिनं धिबा तयाः ख्वाः स्वइ । अले लखा बीकुन्ह तयाहःगु ज्वलं फुक्कं तयाहयेमाः भौम्हेसिनं थः म्हयाय्यात बाहि- (ल्हाःतिइ न्ह्यायेगु छताजि चुरा) न्ह्याकाः लुंया अंगु १ पाः नं न्ह्याकेमाः । ख्वाः स्वःवःपि सकसितं मोसिप्वः व स्वाः बियेमाः ।

वंजला वने--

ख्वाःस्वयां कन्हयकुन्ह श्री विद्याधरी देवीयाथाय् काय्, भौ, थःछेया जहानपि न्ह्याःन्ह्याःपि वनाः अन पुजा याताः भाःतं कलाःयात सिन्चो छायेकी । थुकुन्ह थःछेखलःपिसं वव्यकथंया ज्वलं छवयाहयेमाः ।

कँय्या भु १ पाः वसः जुच्छि (म्हयाय्मचायात) लजामहि १ पा, मसला १ किस्ति ।

जिलाजं दुचायेके-

वंजलाकुन्ह बहनिइ जिलाजं दुचायेकेगु ज्या जुइ । जिलाजंयात भव्य सायेकाः जिलाजंयात म्हयाय्महा नापं तयाः धौसगं खँसगं बियाः लमि व जिलाजंया पासा समेतयात नं बांलाक तःजिकथं सकसितं देमाभव्य नके ।

मकःकुइके छवये-

बियाछवयाः दच्छि मडुवं चिकुलां थः म्हयाय्मचायात मकःकुइके छवयेगु धकाः वव्यबियातःकथंया ज्वलं ज्वनावनेमाल ।

मकः २ ग्वः, बरां २ मना, कःछे १ मना, ववं भचा, सिसाबुसा थःगु इच्छा अनुसारं, महि थःगु इच्छा अनुसारं, दोलाई १ पु, लाकां १ जु वसः जुच्छि । थुलि ज्वनावःम्ह मांम्ह व कुमियात कौला याकाहयेमाल ।

बिचाःयाःवने-

बियाछवयाः दछि मडुवं ताल्लां (बर्छां) थः म्हयाय्मचायात बिचाः याःवने धकाः वव्यबियातःकथंया ज्वलं ज्वनाः मांम्ह व कुमि वने ।

सिसाबुसा इच्छा अनुसारं, महि इच्छा अनुसारं ।

थुलि ज्वनावःम्ह मांम्ह व कुमियात कौला याकाहये ।

देखाकाये-

भव्यकःपिनि नं देखाकायेगु चलन दु । थ्व देखा थबले कायेमाः धयागु मयु । गबले थः दाजुकिजापि सकस्यां देखाः कायेगु निर्णय जुइ अबले देखाकाइ । अनपिन्त देखा ब्रामण पुरोहितपिसं बी ।

बुढाबुढि जंको-

थ्व जंको यायेगु वं सकसियां ज्वःलाः । प्रायः पूजाक्रिया जक बौद्ध व हिन्दुधर्मया क्रियाकथं जुइ । तर भव्यकःपिनि जंको याइबले लाभव्य याये मज्यू । महिभव्य याइ । छायाःसा जंको याइपि बुढाबुढितय्त चिसवाः नकेमज्यूगुया निर्ति खः । जंकोयां कन्हयकुन्ह जक धौसगं व खँसगं बियाः चिसवाः नकी । थुकुन्ह हे भोपाहाँपिसं वव्यकथंया ज्वलं ज्वनावयेमाः ।

धौसगं, खँसगं, वसः, वेतालि, न्या व अय्लाः ।

भीमरथारोहण, महारथारोहण व देवरथारोहण श्व स्वंगू क्रिया हिन्दु परम्पराकथं ब्राम्हण पुरोहितपाखें सम्पन्न जुइ । चवय् उल्लिखित भोपाह्रापिसं ज्वनावयेमाःगु ज्वलं स्वंगू जंको यायेबले न व हे ज्वलं अनुसारं ज्वनावये ।

सीधुंकाः यायेमाःगु क्रिया

श्व क्षणभंगुर जीवन अन्त जुयावंसेलि दिवंगतयात मुक्ति प्रदान यायेमाःगुया निरिति इमि यानावयाचवंगु परम्परा छसीकथं ववय् न्हयव्वये ।

सिथंयंके-

बिचाःगूखलःपाखें हारग्वार यानाः स्वतय्सं सीउथेयाकाः सिथंयंके विधि अनुसारं छववासय् वाये, पिचावाये, पाखाकुं थने आदि क्रिया यानाः शवयात्रा यंकी । फुकीबाकाय्पिसं सकलें छवयावनेमाःपिं छवयावनी, । सनाःवने माःपिं सनावनी । विपय् थंकाः स्वतय्सं हे यायेमाःगु क्रिया यानाः दाहासंस्कार याइ ।

फुकीबाकाय्पिसं हइगु-

सीयाय् छेय् ग्वाहालिया रूपय् फुकीबाकाय्पिसं ववय्बियातःकथंया ज्वलं सीकुन्हु बा कन्हय्कुन्हु ज्वनावइ ।

जाकि फच्छि, हलू, चि, कःसू १/२ मना, छयः १/२ पाउ, मन्हि, तरकारि (वाउँचा), बजि २ मना व साखः ।

बिचाःवये-

सिनाःकन्हय्कुन्हु थःथिति फुकीबाकाय्पिसं सकलें बिचाः वइ । थुकुन्हु-निसं पण्डित ब्राम्हणपाखें गरुडपुराण नं झिन्हु तक्क कंकेगु नं चलन दु ।

व्याःवये-

सिनाः प्यन्हु वयेकाः म्हायामचा, भिनामचा, थःथितिपिसं व्याः छवया-हइ । ज्वलं ववय्याकथं -

बजि ८ मना, छयः १/२ पाउ, कःसू १ मना, कय्गू १ मना, वाउँचा, साखः, मन्हि माक्व व सिसाबुसा ।

श्व व्याः छवयाहःगु सिकियात भाग तयाः फुकीबाकाय् सकसितं श्वय् नकेमाः ।

लोचाःबजि नये-

सिनाः खुन्हु दुकुन्हु लोचाःबजि नयेगु धकाः म्हायामचां ज्वरेयाकाः पुःखंयंपिं फुकीबाकाय्पिसं नकेगु खः । श्वयात हे लोचाःबजि नयेगु धाइ ।

न्हय्नुमा तये-

सिनाः न्हय्नु दुकुन्हु छेछ्छां नीसी यानाः म्हायामचां ज्वरेयानाः पिखालुखुस जोगियात व्वभाग बिये । थुकुन्हु हे बहनिइ पाखाजा खाइ । पाखाजा पाये न्हयः जा नइ ।

दूथंयंकःवने-

सिनाः झिन्हु दुकुन्हु थःगु परम्पराकथं दुःखंयंपिं फुकीबाकाय् (मिजंत जक) पिं खुसिइ वनी । मिसात जक छेय् तुं शुद्ध याइ । थुकुन्हु एकादशव्व तयेगु धकाः सीम्हेसिया नामं भाग तयेमाः । भाग तयेगु ज्वलं ववय्बियातः कथं । थुकुन्हु बहनिइ थः गुरु व मितःम्ह विपय् वनाः जाप्वः खाःवनेमाः । जाप्वः खाःवनेगु विधि छःबून्हूपिनिगु अनुसारं ।

बजि, वाउँचा, बूबः, अचार, मन्हि, सिसाबुसा, लासा निपाः, फांगा २ गू व फुंग २ ग्वः ।

थुलि भाग तयाः चछि तकतया तये ।

झिछ्छुहुकुन्हु-

थुकुन्हु सुं क्रियाय् चवंपिं वःसा खुसिइ वनाः कोखं मगायेक आद्ध याःवनेमाः । क्रियाय् मच्चसा स्वाः ।

भाः व जोगियात सिकियात तयातःगु एकादशव्व भाग कोखं मगाःनिबले बिये । अले थःम्ह पुरोहितं ग्वाःस्वां पुजा यानाः सकसितं ग्वाःस्वां बी । थुकुन्हु-निसं शुद्ध भापी ।

घःसू याये-

श्व घःसू यायेगु बिषय वय्कःपिनि झिस्वन्हुं लत्या मयासे ४५ दिन वयेकाः लत्या याइगु जूसा झिनिन्हुं घःसू याइ । झिस्वन्हुं लत्या याइगु जूसा झिछ्छुं घःसू याइ । घःसू वज्राचार्यपिसं याःवनी । झिछ्छुं घःसू याःसा झिनिन्हुं सःपिण्ड थयेमाः ।

घःसू याये सिधयेव फुकीबाकाय्पिसं सकसितं श्वय् नकेमाः ।

लत्या--

थुकुन्हु थः पुरोहितद्वारा पिण्ड थयाः थःगुरु पुरोहित व गरुडपुराण कंन्ह पण्डितयात थःगु गच्छे अनुसारं दान प्रदान यानाः फुकीबाकाय सकसितं भव्य नकी ।

लत्या याये धुनेव लयलय पतिकं छेय मासिकश्राद्ध याइ । खुला, बकिला व निदेंया तिथिकुन्हु नं श्राद्ध यानाः फुकीबाकाय सकसितं भव्य नकी ।

पाहाँः ब्वने—

श्व पाहाँः ब्वनेगु झीस्वन्हुं लत्या याःसा झिस्वन्हुकुन्हु हे पाहाँः ब्वनी । झिस्वन्हुं मयासे ४५ दिनं लत्या याःसा सीबले थःतगवाहालि याःपि, ब्याः छ्वया-हःपि, पासापि, जःलाखःला सकसितं सःताः भव्य नकी ।

रायजातिया परम्पराकथं

रायजातित नं येय बसोबास यानाचवंपि खः । अनपिनिगु धागु अनुसारं हपि नं छःथरी श्रेष्ठ खः धकाः धयावयाचवंगु दु । अनपिनिगु थःगु पुर्खा छ्वपय धकाः धाइ । अनपिनिगु संस्कार संस्कृति छसीकथं न्हयब्वये ।

जन्म जुइ न्ह्यःनिसें यायेमाःगु ज्याखं

धौबजि नकःवने—

श्वय्यकःपिनिगु चलन अनुसारं मचाप्वाथय दयाः गुला दयेव थःछेखलः-पिसं धौबजि नकःवनेगु धकाः वय्यकथंया ज्वलं ज्वनावनेमाः ।

बजि २ फा, १/२ लाया कवाफ, पुकाला १/२ धानि, मनागु खेवः १० ग्वः, यःमहि १२५ ग्वः, मरिता १५ ता, कुन्या १२ म्ह, बूबः १ मना, अचार, वाउँचा, काबले बा वन्दा, सिसाबुसा १ किस्ति, केरा १ फं व तुसि १ ग्वः ।

थुलि ज्वनावंपि परिवारपि व कुमियात भव्य नकाहयेमाः ।

सिचुपालु वयंकेछ्वये—

मचाबूइसाथं थःछेखलःपिन्थाय सिचुपालु वयंकेछ्वयेमाः । वय्यकथंया ज्वलं ज्वनावनेमाल । म्हयाय बूसा वय्यया वव्व बछि/बछि तयाः छ्वयेवं गाः । थ्व ज्यापुनियात बियाछ्वये ।

इमू १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, नि १/२ मना, पालु १ पाउ, जीपवः १ पवः, ग्वःगु ग्वय् १ ग्वः, । गुलि तयाछ्वत उलि सायाहयेमाल ।

मचाबूव्यके—

मचाबुयाः ६ म्ह बा १२ म्ह वुकुन्हु व्यंकेगु ज्या जुइ । थुकुन्हु विदिआजि छ्वासअजिमा पुजा याइ । आगंभ्वचा दान याइ । थुकुन्हु थःछेखलःपिसं

मेमेपिनि थ्व सिचुपालु वयंकेछ्वयेबले ग्वःगु ग्वय् तयाछ्वयेम्वाः थ्व छगू वय्यकःपिनिगु विशेषता थायेमाः ।

व्ययकथंया ज्वलं छवयाहयेमाः । थुकुन्हु कुकीबाकाय सकसितं व्वय नकेमाः ।

व्यकेकु- बजि २० मना, हाकुमुस्या १/२ मना, कयगू १ मना, चिग्वःगु कयगु १/२ मना, कःसू १ मना, वाडेंचा, काब्ले २ श्वाः, पालु १ पाउ, मल्लाचुं १/२ पाउ, जीमले १ पाउ, हलू चकंछि, आलु १ धानि, सिसाबुसा १ किस्ति, चाकु १ पाः, ध्यः १ पाउ, इमू १ पाउ, वहःया चम्चा १ गू, वहःखोला १ खोला, घोतिचौथि, व्वातिवासः जाकि १ मना तथाः कयवाता १ ग्वः, ताव्याग्वः १ ग्वः, वहःया अजःसला १ गू, मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित वसः जुच्छि, बौम्हेसित कमिज १ पाः, मचाकथि १ गू, सुखु १ पाः, तुख्वः १ ग्वः, लुंया अंगू १ पाः, वहःया अंगू १ पाः, म्हासुकापः १ कू, चिकंखोला १ खोला, लाभा १ पाउ, धौग्वः २ ग्वः, महि १ गू किस्ति, हामो १/२ मना, खिचाव्वाथः, कायमचा जूला मेठयं १ ग्वः, म्हायामचा जूसा १/२ ग्वः, ला १ धानि, ।

थुलि ज्वनावम्ह कुमियात व्वय नकाहयेमाः ।

ला नकःवये-

मचाबुयाः १५/२० दिन दयेव स्याःपि थःछेखलःपिसं ला नकःवने धकाः व्वयकथंया ज्वलं ज्वनावनेमाः । ज्वनावःपि कुमियात व्वय नकाहयेमाः ।

ला १/२ धानिया चुंला, मन्हि १ किस्ति, लंपाः १ पाः, बजि ६ मना ग्वाःभे १ भे, दक्षिना मांम्हेसित ५/- व मचायात ५/- ।

मेपि थःछेखलःपिसं हयेगु- बजि ६ मना, ला ४ पाउ, लंपाः १ पाः ग्वाः १ भे, मन्हि १२ ता ।

मचाजंको-

मचाजंको कायमचा जूसा खुला वा च्याला म्हायामचा जूसा न्यालां वा न्हयलां याइ । थुकुन्हु साइत अनुसारं मचायात गनेद्यक्के यंकाहयाः छेय मचायात छेसगं व धौसगं बियाः साइतय् जानकेगु धकाः खीर थुयाः नकी । थुकुन्हु व्वय सःतेमाः धडगु कर मडु, इच्छा दःसा जक व्वय सःती । थुकुन्हु थःछेखलःपिसं व्वयकथंया ज्वलं छवयाहयेमाः ।

वहःया कल्लि १ ज्वः, मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित जुच्छि, बौम्हेसित लं १ पाः, मनागु खेग्वः १४ ग्वः, न्या १४ म्ह, ओ १४ पा, धौ १ ग्वः,

गुम्हेगुम्हेस्यां म्मेछयं १ ग्वः नं तथाछवयेमाः । म्मेछयं तथाछवये म्वाःपिनि ला १ धानि तथाछवयेवं गाः । थ्व ज्वनावःम्ह कुमि व थःछेखलःपिन्त मचाजंको व्वय नकाहये ।

बुसंखा-

कायमचा ७ व ६ दया दुने याइगु क्रिया खः । थ्व बुसंखा याये १ न्हु म्हयः पाजुम्ह वयाः आंगसाय् अंगूचाः घाकःवयेमाः । पाजुयात उकुन्हु बांलाक व्वय नकेमाः ।

कन्हयकुन्हु छेछंछां नीसी यानाः थःपुरोहित व आचाःजु तथाः विधि अनुसारं पुजा यानाः पाजुं लुंखोचां सेंखाके भाय् यानाः नौनं सेंखाकी । थुकुन्हु पाजुम्हेस्यां व्वयबियातःकथंया ज्वलं ज्वनावयेमाः । बहनिइ थः इष्टमित्र, पासाभाइ सकसितं व्वय नकी ।

व्वतः १ ज्वलं, धौ १ ग्वः, खे १६ ग्वः, न्या १६ म्ह, अय्लाः १ मना, लाया पुकाला, ओ १६ पाः, मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित जुच्छि, बौम्हेसित लं १ पाः ।

कयतापुजा-

थ्व कयतापुजा मिजमचायात १२ दं बा १२ दं बा गुम्हेगुम्हेस्या १५ दं दयेकाः नं याः । थ्व थःथःगु कुलपरम्परा अनुसारं थःम्ह पुरोहित बाम्हण तथाः विधि अनुसारं पुजा जुइ । थुबले पाजुम्हेस्यां व्वयकथंया ज्वलं ज्वनावनेमाः ।

कयतापुजा याःम्ह मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित वसः जुच्छि बौम्हेसित कमिज १ पाः, खेग्वः जहान स्वयाः, न्या, ओ २० पाः, अय्लाः कूछि, बाकीजाकि ६ मना, मेपि थःथितिपि भोपाहाँ जूसा सगं ज्वलं व लं १ पाः ज्वनावयेमाः । १ म्ह जक सःतूसा कापः १ कू जक ज्वनावयेवं गाः ।

इहि याये-

थ्व क्रिया मिसामचा ७/८ दं दयेव याइगु क्रिया खः । सुनां गनं इहि मूकूयाय् वनाः इहि यानाहइ । छेय लितहयाः पिखालुखुस सलाःपाःस जाकि तथाः वसः जुच्छि नं तथाः लःल्हायेमाः ।

बाह्याः तये-

थ्व मिसामचाया रजस्वला जुइम्हयः अर्थात् १०/१२ दया वंसय् याइगु क्रिया खः । थ्व बाह्याः तयेत ज्योतिष वरनाः साइत कयाः उक्त साइतय् धौसगं

बियाः बाःहाःवथाय तइ । थुकुन्हुनिसें मिजंतयगु उवाः स्वये मजिल । चिभ्याः न नके मजिल । प्यन्हु बा खुन्हु दयेकाः वचिकं सायेके । थुकुन्हुनिसें चिभ्याः नयेजिल । थःथितिपिसं बाह्लातःगु सीकाः बाह्लाः रवःवइ । ज्वनावइगु ज्वलं ववय् न्ह्यवये । छुस्यामुस्या ६ मना, धौ १ ग्वः, डुरु १ मना, सिसाबुसा मावव, बजि ८ मना, महि मावव ।

बाह्लाः पिकाये-

बाह्लाः तयाः १२ न्हु थुकुन्हु छे छेबां नोसी यानाः विधि अनुसारं पुजा यानाः बाह्लाःतःम्ह मचायात सूर्य पूजा याकाः गणेश नं पूजा याकाः मचायात धौसगं खेसगं बी । थुकुन्हु फुकीबाकाय्, छुस्यामुस्या नकःवःपि व बाह्लाःवथाय् म्हितःवःपि सकसितं ववय् नकेमाः । छुस्यामुस्या नकःवःपि स्याःपिसं ववय् वयेबलेलं १ पाः, वाकीजाकि ६ मना व पाजुपिन्थासं नं वाकीजाकि ८ मना ज्वनावयेमाः ।

व्याहा यायेगु

व्याहा यायेन्ह्यः भौमचा मालेगु ज्या जुइ । भौमचा लुइव जातलं त्वयेथ न्हापां ग्वय्बीगु ज्या जुइ । तर गुम्हगुम्हेस्यां ग्वय् नापं तुं लखा नं बीगु याना-वयाचवंगु डु । ग्वय्बीगु दिन भौमचा काःवने प्यन्हु बा च्यान्हुन्ह्यः बीगु याइ । ज्वलं ववय्कथं जुइ ।

ग्वय्बीगु ज्वलं-

ग्वय् १० ग्वः, सिसाबुसा ८/८ ग्वः, महिता ८/८ ता वरं, तु कले १ कले, केरा १ फे, महिया न्या ४ म्ह, व्यां ४ म्ह, १ धानि ग्यंगु लखामन्हि २ पाः, चखुचामन्हि ६ म्ह, सिंहःबत्ता १ ग्वः, लुसिन्हः १ पता, चुरि १ दर्जन, सचिका १ थ्याः, ववतः १ ज्वलं, धौ १ ग्वः ।

लखाबीगु ज्वलं-

तग्वःगु लखाबाताय् तयाः १ धानि ग्यंगु महि ३२ पाः, "न्यामन्हि व्यामन्हि" डुरु २ मना, धौ २ ग्वः, तु १ कले, अम्बः बयलि, कःछे, सन्ताःसि, सतबय्सि, ।

थुलि ज्वनावःम्ह लमि व कुमियात बांलाक ववय् नकाहयेमाः ।

कल्यां न्ह्याकःवने-

भौमचा काःवने छन्हुन्ह्यः लमि, कुमि व शाक्यजु थुलि ववय्कथंया

ध्यलय् तुक्क छुनातःगु न्या बांलगु, व्यां बांलगु महि ।

ज्वलं ज्वनाः न्ह्याकःवनी । अनपिन्त बांलाक देमाव्वय् नकाहयेमाः ।

मन्हिकसि १ ग्वः, धौ १ ग्वः, महि २ किस्ति, *कलिमन्हि १२ ग्वः थुगु विषय थुजाःगु चलन डुकी कल्याकु काल धाःसा मिसापाखें सॅप्याकेकु छवयाहयेमाः । कल्याकु मकाल धाःसा छवयाहयेमाः ।

भौमचा काःवने-

थुकुन्हु जन्तवःपि सकसितं थःगु छेय् मोसिप्वः ग्वाः बियाः बाजं थाकाः भौमचा काःवने । अनं मिसायाथाय् छेय् थ्यनेव मिसापत्तिइ नं मोसिप्वः ग्वाः बियाः लसकुस याइ । थुलि यायेधुनेव जन्तवःपि सकले थःथःगु छेय् ल्याहाँ वनी । मावव जक अन च्वनाच्वनी । थुकुन्हु हे मिसापिनि थः इष्टमित्र, हातानाता, पासाभाइपिन्त पयन्बियाव्वय् नकी । थुयां कन्हय्कुन्हु सुयन्हापां विधि अनुसारं यायेमाःगु यानाः भौमचा बिवाहइ ।

छेय् ह्वंके-

भौमचा हयाः छेय् थ्यनेव पिखालुखुस लसकुस यानाः विधि अनुसारं ग्वय् फयेकाः ह्वंकेगु ज्या जुइ । थुकुन्हु हे बहनिइ थः इष्टमित्र, पासाभाइ, थःथिति सकसितं व्याहाव्वय् नके ।

फोथा बिचाः-

म्ह्याय्मचा पितबियाछ्वेधुंकाः थुकुन्हु हे बहनिइ छेया मिसापि न्ह्याम्हसां ववय्कथंया ज्वलं कुमियात ववबीका मिजंया छेय् वने । अनपिन्त बांलाक ववय् नकाहयेमाः ।

महि २ किस्ति, सिसाबुसा २ किस्ति ज्वनावयेमाः ।

सॅप्याके-

भौमचा दुतहयां कन्हय्कुन्हु थःम्ह पुरोहितपाखें सॅप्याके विधि अनुसारं सॅप्याकेगु ज्या जुइ । थःछेखलःपिसं सॅप्याकेकु छवयाहइगु ज्वलं ववय्कथं ।

सॅप्याकेकु- समाःज्वलं, \diamond भत्तु ननु, \bigcirc पालुभत्तु, थकूचा, \square थकूचापि, चुसापा, सिंहःबत्ता, ववतः ज्वलं, धौ १ ग्वः, महि ४ किस्ति, सिसाबुसा ४ किस्ति ।

*निकःमन्हि ।

\diamond वहःयागु भत्तु छम्ह जुकाः नतूचा दयेकाः तःगु ।

\bigcirc समाःज्वलं तयेगु थल ।

\square पालुकाय् बांलुइक भत्तु छम्ह तयाः दयेकातःगु ।

युकुन्हु थःथिति, फुकीबाकाय् सकसितं भव्य नकेमाः ।

खवाःस्वःवने—

छेय् ह्वा काः प्यन्हु दयेकाः मिजंया छेय् मिसाखलःयापि थःथिति, हातानाताकुता सकलं व्वनाः खवाःस्वःवनी । न्हापा भव्य ब्यबलेया व्वलं फुक्क मिसापति ज्वनादयाः थःम्ह म्हयाय्मचाया न्ह्यःने व्वयाः खवाः स्वइ । बौम्हेसिनं लुंया अंगू न्ह्याकी । मेपिसं थःगु अद्दा अनुसारं धिबा तयाः खवाः स्वइ । खवाः स्वःवःपि सकसितं मिजंपति मोसिप्वः, ग्वाः बी । थुलियाये धुनेव खवाः स्वःवःपि सकलं ल्याहाँ वनी ।

दुचायेके—

खवाः स्वयेसिधयेव सुकुन्दा च्याकाः जिलाजं व थः म्हयाय्मचा व जिलाजंया पासा छम्ह सहितं थःगु छेय् व्वनायंकी । जिलाजं व थः म्हयाय्मचा नापं तयाः धौसगं बी । अले अनपित्त फत्तिफत्तले देमाभव्य नकी । नुचायेके धुंकाः जिलाजं, पासाम्ह व लमियात तःतागु अय्थ्यामह्लि छता/छता व मोसिप्वः, ग्वाः बियेमाल ।

भव्यकु छवयाहये—

व्याहाः याना दच्छिया दुने किजापुजाबले मिजंया पाखें मिसायाथय् भव्यकु छवयेगु धुंकाः व्वय्कथंया ज्वलं ज्वरेयानाः छवयेमाल ।

बजि, ला (बूगु), तुकं, भुति, कय्गू, अचार, म्येछयं १ ग्वः नं माल ।

थुखे मिसापतिइ नं यःमह्लि पुन्हिकुन्हु दुगु बा च्यांया १ म्ह उमिसं गथे ज्वरेयानाहल अथे हे घासा ज्वरेयानां छवयेमाः । भव्यकु मिजंपति मछ्वःसा थ्व नं म्वाः ।

मकःकुइके छवये—

व्याहा यानाः दच्छि मडुवं थःछेखलःपिसं थः म्हयाय्मचायात माघ महिनास व्वय्बियातःकथंया ज्वलं तयाः मकःकुइके छवयेमाः ।

॥मकः १ ग्वः, सिसाबुसा १ किस्ति, मह्लि २ किस्ति व बरां ४ मना ।

बुढाबुढि जंको—

प्रायः थ्व बुढाबुढी जंको श्रेष्ठपिनि सकस्यां उत्थयं जू । थ्व स्वभवः तक्व

॥मकलय् जायेक बरां तये ।

यायेगु प्रचलन खः ।

थुमि थाकुलि लुइगु चलन मडु ।

सिनावने धुंकाः यायेमाःगु ज्याखें

थ्व अनित्य देहयात त्याग याये धुंकाः वंकुण्ठ लायेमाः धइगु कामना यानाः सीधुंकाः यायेमाःगु ज्याखें फुक्कं व्वय् न्ह्यव्वयाहये ।

सीकुन्हु—

गुथियारपि सकलें वयाः सिथं यंकेगु विधि अनुसारं व्यवस्था (दुकापि-कांतियेगु, छवासाय् वायेगु, पिचा वायेगु आदि) यानाः शवयात्रा यंकी । बिपय् गोंतय्सं दाहसंस्कार याइ । छवयावपि सकलें छेय् ल्याहाँ वइ ।

चिपं थोकःवये—

मुकावये धुंकाः थः स्याःपि म्हयाय्मचा, भिनामचापिसं व्वय्कथंया ज्वलं ज्वनावयाः चिपं थोकःवयेमाः ।

बजि ४ मना, मह्लि थःगु इच्छा अनुसारं, साखः, पालु, चि, घयः । थ्व दुःखंकर्यपि फुकीबाकाय्पित्त नं सःतानकेमाः । क्रियाय् च्वनीपि नं दु, मच्वनीपि नं दु । छुं कर मडु ।

थुयां कन्हय्कुन्हुनिसें पण्डित ब्राम्हणयात गरुडपुराण कंकेगु चलन दु ।

बिचाःवये—

सिनाः कन्हय्कुन्हु सुथन्हापां थःथिति, इष्टमित्रपि बिचाः वइ ।

लोचाःवये—

प्यन्हुकुन्हु मिसा थःथिति इष्टमित्रपि सकलें छवयाः लोचाः वइ ।

व्याः वये—

सिनावनाः न्हय्नुया दुने थःथितिपिसं व्वय्कथंया व्याः छवया हयेमाः ।

बजि फच्छि, कःसू १ मना, वाउँचा, पालु १ पाउ, साखः १ पाउ, मह्लि थःगु इच्छा अनुसारं, सिसाबुसा थःगु इच्छा अनुसारं, चि १ पाउ, कय्गू १ मना, तरकारी ।

लोचाःबजि नये—

सिनावनाः खुन्हुकुन्हु दुःखंकर्यपि फुकीबाकाय् सकसितं नं म्हयाय्मचां

उवरेयाकाः लोचाःबजि नयेगु धकाः सकस्यां भव्य नयेमाः ।

न्ह्यन्हुमा तये--

सिनावनाः न्ह्यन्हु दुकुन्हु म्हायमचां उवरेयाकाः न्ह्यन्हुमा पिखालुखुइ तये । म्हायमचा गोम्ह दु फुकसिनं न्ह्यन्हुमा तयेगु ज्वलं ज्वनावयेमाः ।

पाखाजा खाये--

न्ह्यन्हुमाकुन्हु बहनिइ लेंय शून्य जुल धायेव सीथाय् छेंय पाखाया कुनय् पाखाजा खाइ ।

द्वयंके--

सिनावनाः शिन्हु दुकुन्हु दुःखंयपि मिजंत जुक्व खुसिइ वनाः मिसात जुक्व छेंय तुं मोल्हया शुद्ध याइ । खुसिइ वं पि छेंय त्याहां वयेव सकस्यां जा नइ । थुकुन्हु हे बहनिइ म्हायमचां एकादशव्व उवरेयानाः च्छि चाहीकाः कन्हय् सुयन्हापां भाःयात, जोगियात भाग बीमाः । थुकुन्हु हे बहनिइ विपय् वनाः जाप्वः खाःवनेमाः । जाप्वः खायेगु ज्वलं वय्यकथं ।

खुत्वाकःडुगु स्वाःने १ पु, लिछिम्हिचा १, न्हिछिम्हिचा १ गू कय्प्वाः मदुगु मुलु १ पू ज्वनावनाः थः पुरोहित ब्रम्ह नं वाक्य याकाः जाप्वः खाइ । खाये सिधयेव त्याहां वइ ।

घःसू याये--

क्रियाय् च्वनाः विकसर्ग याःसा ११ न्हु घःसू याइ । घःसूकुन्हु अपदुतीगु याइ । यथे क्रियाय् मच्चन घाःसा १२ न्हु घःसू याइ । १२ न्हुकुन्हु दान बीमाःगु दान याइ । आचाःजुं घःसू याइ । १३ न्हुकुन्हु समापिण्ड थयाः होम यानाः ब्राम्हण-यात भोजन याकी ।

पाहांः व्वने--

१३ न्हुकुन्हु थःथिति, हातनाता, जःलाखःलापि सःता पाहांःव्वनाः भव्य नकी । थुकुन्हु हे स्थाःपि थःथितिपिसं सुयय् प्यंकी (पिण्डय् छायेगु की) तःवइ । ज्वनावइगु ज्वलं वय्यबियातःकथं ।

पुजा ज्वलं १ ज्वलं, कपु १ गू, बजि चकंछि, सिसाबुसा, धौ १ ग्वः, छुचुं चकंछि, धुपाय्, केरा १ पू, इताः आदि ।

छिगू किसिमं पिण्ड थयेगु ।

लत्या, खुला, दकिला--

सिनाः लत्यां व खुलां श्राद्ध यानाः साधारणकथं जक थःफुकीबाकाय् पित्त भव्य नकेमाः । दकिलां बखि फुकय् यायेमाःसा थःथितिपिसं वय्यबियातः-कथंया ज्वलं ज्वनावयेमाः ।

वसः जुच्छि बा लंपा १ पा, सिसाबुसा माक्व, पर्व १ सलि खेंसगं माक्व, चिकं १ सलि, महि माक्व, ।

निदंया तिथि--

लत्या, खुला, दकिलाबले थें तुं श्राद्ध यानाः फुकीबाकाय्, म्हायमचा, भिनामचापित्त साधारणकथं भव्य नकी ।

ज्यापुतय्गु परम्पराकथं

ज्यापु नेपाःया प्राचीन जाति खः । थुपि गोपालवंशया समुदाययापि खः धकाःधाइ । गोपालवंशावलि या अनुसारं श्व जाति नेपाल उपत्यकाया न्हापांगु वंशज खः । भाषावंशावलि या आधारकथं ज्यापु समुदाय स्वीनिगू जातिइ विभाजित जुया च्वंगु खनेदु । उकीमध्ये थौंरुह्य खनेदुपि महर्जन, डंगोल, सुवाल (सुवाः), प्रजापति (कुमाः) सापू (सा लहीपि), हंग्पू (हंग् लहीपि) मुनिकार (मू) आदिपि खः ।

थुपि संस्कृतिइ तःमिपि खः । संगीत, नृत्य, बाजागाजाया नापनापं धर्मप्रेमी जुयाः धार्मिक ज्याख्यं न्ह्याबलें छपलाः चव्यकाः बयाच्वपि खः । कृषिप्रधान नेपाःगालय् थुमिगु देन गाकं महत्वपूर्ण जू । थुमिगु लजगाः बुज्या खः । सामूहिकरूपं ज्याखं यानाः सिनाज्या, मंकाःयनेगु, सिवा ग्वयेगु आदि अनेक गुथिगाना जक मखु दैय्देंसं स्यनेकनेयायेत “आखछे” स्वनाः दापा, घिमे आदि स्यनावयाच्वंगु आःतकं दनी ।

थुकीया नापं थःतमाःगु कापः आदि ताःलाकेत थःम्हेस्यां म्हतिम्हति थाज्या नं यानावयाच्वपि खः । थनंल्य् थःस्वयाः हनेमाःपिन्त फुकथं माःगु ग्वाहालि यानावयाच्वंगु व ततःधंगु श्वजय् हाज्या प्वज्या यायेगुली नं च्वंन्ह्याःपिगु जाति खः ।

इपि थःने, कोने व दथुपुइ यानाः जम्मा रवीनिगु (३२) त्वालय् विभाजित जुयाच्वंगु दु । थःथःगु बुइ बा मेथाय् च्ववंसां नं आःतक नं अन हे वयाः गुथिगाना, श्वय् न्यायेकेगु यानावयाच्वंगु दनि । इमिगु स्वीनिगू त्वाःया धलः वय् न्ह्यव्वये ।

थःनेत्वाः-

१) थंबहि २) क्वाःबहाः ३) बिज्यापु (कुसुबियालाछि) ४) इनि बहाः ५) कोनाय् त्वाः ६) जमो ७) त्योड ८) असं ९) मय्ति ।

दथुत्वाः-

१) त्यंगः २) न्यत ३) किलाघः ४) यटखा ५) वंघः, ६) वेंतु

७) महाबौद्ध ८) दुगंबहि ९) खिचापुखू (पुखूचां) १०) मखं ११) मर ।

कोनेत्वाः-

१) ऊबहाः २) ज्याःबहाः ३) कोहिति, ४) इउतु ५) ब्रम्ह त्वाः ६) भलननि ७) कुमाःननि ८) फसिगां ९) नाय्पाचो १०) तोकंबहाः ११) तःननि, १२) लसकःननि ।

जन्म जुइ न्ह्यःनिसं यायेमाःगु ज्याखं

मचा प्वाथय् दयाः च्याला, गुला दयेव थः न्ह्याय्मचा थःछेय् वइबले धीबजि, यःमहि आदि छुनाः नकाछ्वयेगु चलन दु । थःछेखलःपि निजंया छेय् वनाः धौबजि नकःवनेम्वाः ।

सिचुपालु वयनेगु-

मचाबुइसाथं सिचुपालु वयंकेछ्वयेगु धकाः न्ह्याय् बल बा काय् बल पइगु बुखें कंकेछ्वयेत वय्कथंया ज्वलं तयाः वयंकेछ्वइ ।

इमू, चाकु (काय् बूसा १ ग्वारा न्ह्याय् बूसा १/२ ग्वारा), जीपवः १ पवः, पालु १ पाउ, ध्यः १ पाउ, चि । काय्बूसा गुलि तयाः छ्वःगु खः उलि हे सायाः ह्येमाल । न्ह्याय् बूसा बच्छि जक सायाहयेवं गाः ।

ध्यःबजि नकःवने-

मचाबुयाः निन्हु दयेकाः थःछेखलःपिसं (मांम्हेस्यां) ध्यःबजि नकः-वनेगु धकाः वय्कथंया ज्वलं ज्वनावनेमाः ।

बजि फछि, कःसू १ मना, ध्यः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, महि मावव ।

मचाबूव्यंके-

मचाबुयाः प्यन्हु वा खुन्हु दयेकाः मचाबूव्यंकेगु याइ । थुकुन्हु दिदिप्रजि छ्वासप्रजिमा पुजा यानाः त्वाःया मस्तय्त आगंश्चवा दान यानाः फुकीबाकाय् सकसितं जाभव्य नकी ।

थःछेखलःपिसं ज्वनावइगु- ओ ३० पाः, मनाछ्वय्ला १/२ धानि, चुंला १ धानि, सरुवाजाकि फछि, बजि निफा, सगं ज्वलं, जिलाजंयात सर्वाजाकि ६ मना, न्ह्याय्मचायात चुनाजाकि (चुबु जाकि) ६ मना, मचा यात १ १/२ मना चुनाजाकि, लुइवा, वहःइचा,

मचायात लं १ पाः, म्ह्याय्मचायात वसः
जुच्छि, जिलाजंयात कांस १ पु, वदतः ३ पाः,
(निपाः वदतल्य् चुनाजाकि १ पातय् सर्वाजा-
कि) कय्बाताय् चवय्न्ट्यथनातःगु १ मना
चुनाजाकि, हिला, मनाछवय्ला १ धानि, चिचुं
थलचाय् १ थल, लुंया अंगु, वहःया अंगू थव
छमयलि (छघौ) मचाकथि १ गू, सुखू १ पाः
अजःसला १ गू । मां व बौ वनाः स्वःवनी ।

मोयि थःथितिपिसं ज्वनावडगु- बजि ४ मना, चुंला ४ पाउ थव १ सौमा,
स्वाःमे १ मे । मचाबु स्वःवःपिफुकसित
बालाक भव्य नकाःह्येमाः ।

मचाबूव्यकेकु छवयेगु-

मचाबूव्यकेकु हे थःछेखलःपिसं वदय्बियातःकथंया ज्वलं ताःलाकाः
मचाबूव्यकेकु ज्वनाः स्वःवयेमाः ।

बजि फछि, कःतू १ मना, मुस्या १ मना, पालु १ पाउ, वाउंचा, ला
४ पाउ, चवकि १ मना ।

मचाबू स्वःवनेगु--

मचाबुयाः बाःछि नीन्हु दयेकाः थःथितिपि मिजंया थःछेखलःपि
मिसाया थःछेखलःपि सकलं वदय्कथंया ज्वलं ज्वनाः मचाबू स्वःवनी । थुमि सः
बियाः स्ववनेगु चलन मडु ।

मचाजंको-

मचा जंक्व यायेकुन्हु थःगु छेय् मचायात गणेश्यके यंकाः पुजाभः छपा
पुज्यायेवं गाः । भव्य नके म्वाः ।

यःमहि ववखायेके-

नःलि मचा बुइबले छवः जक निर्दंबुन्हिया निगवः यःमहि मचायात
ववखायेकाः पाजुपिन्त २४ थः यःमहि छवयाविये । अले पाजुम्हेस्यां मचायात
वसः १ जु बियाहयेमाल । यःमहि ब्यूवःम्हेसित खेवः तयाः कौला याकाः
हयेमाल ।

बुसँखा-

थव बुसँखा ७/८ दया दुने याइगु क्रिया खः । जन्म जुसानिसेया

सँखाकेगु हितावं थव क्रिया याइगु खः । पाजुम्हेस्यां सँखाके भाय् यानाः नीनं
सँखाकाः निनिजुम्हेस्यां सँफयेगु याइ । निनि सँफयेसिधयेव मचायात सगं बी ।
पुलि याये धुनेव पाजुम्हेस्यां ज्वनावःगु मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित जुच्छि,
मोम्हेसित १ पाः नं लःल्हानाबियेमाल । थुकुन्हु निनि, पाजु व थःथितिपिन्त
भव्य नके ।

कय्तापुजा-

थव महर्जनतय् कय्तापुजा १२ दया दुने याइ । छेय् यायेम्वाः, थःम्ह
दिगुद्यःयाथाय् वनाः मेखलाबन्धन विधि अनुसारं गुरुगु पुजा याकाः काय्तापुजा
याइ । थाकुलि लुनातःम्ह थाकुलि दःसा उम्ह थाकुलि पुज्याकाः कय्तापुजा
यायेगु नं चलन दु । फुक पूजा दिगुद्यःयाथाय् सिधयेका छेय् वयाः थःथिति,
पासाभाइ, इष्टमित्र सकसितं भव्य नकेसिधयेव फुकीबाकाय् च्वनाः सीकाभू याइ ।

भव्य नये न्हयः कय्तापुजा याःम्ह मचा, मां व फुकीबाकाय् सकसितं
धौसगं, खेसगं, कय्तापुजा याःम्ह मचायात वसः १ जु, मांम्हेसित वसः जुच्छि,
मोम्हेसित व फुकीबाकाय्पि सकसितं ब्यतालि चिके ।

मोपाहाँपि थःथितिपिसं धौसगं, खेसगं, कय्तापुजा याःम्हेसित लं १ पाः
व मेपिन्त ब्यतालि चिके ।

मेपिसं तपुलि १ भः लः ल्हानाः भव्य नइ ।

इहियाये-

छःछःपि प्रतिस्था बा बुडाबुढि जंको याःथाय् सामूहिक रुपं मिसा-
मस्तय्त इहियाये यंकी । इहियानाः लित हयाः पिखालुखुस फे बारां छुनाः
पुकाइ ।

वाह्लाः तये-

मिसामस्तय्त श्रिनिन्हु तक्क ववथाय् दुने तयाः तइगु क्रिया बाह्लाःतयेगु
क्रिया खः । बाह्लाः तयाः प्यन्हु दुकुन्हु थव्यकपिनि ववंचिकं सायेकी । ववंचिकं
सायेके न्हयः दुरु महि नकःवनेगु धकाः पाजुखलःपिसं दुरु ज्वनाः स्वः वयेमाः ।
स्वःवःपिन्त पाहाँ यानाह्येमाः । थव्यकपिनि ववंचिकं साये धुनेव जयवलि
वयमिमखुत । ववंचिकं मसाःनिबले तक जक जयवलि वयनी ।

छुस्यामुस्या नकःवये-

१२ न्हया दुने छुस्यामुस्या नकवयेगु धकाः थःथिति खलःपिसं वव्यक-
कथंया ज्वलं ज्वनाः नकःवयेमाः ।

छस्यामुस्या फछि, बजि २ मना, महि भचा । बाःहाःस्वःवःपि सकसितं भव्य नकाछवये ।

बाःहाः पिकाये-

झिनिःहु दयेकाः बाःहाः पिकायेः धकाः सूर्ययात पुजाभः १ पाः पुज्यानाः ज्वाःलाःहायकं सिन्हःमू ज्वंकाः इनाय पुजा गणेद्ययके यकी । थुकुन्हु हे बहनिइ बाःहाः ववथाय् महितःवःपि छस्यामुस्या नकःवःपि थःथिति, इष्टमित्र, जःलाखःला सकसितं बाःहाःभव्य नके । छस्यामुस्या नकः वःपिसं बाःहाः तःम्ह मचायात लं १ पाः व सर्वाजाकि ६ मना ज्वनावड । जाकि गुलि तयाहःगु खः उलि हे थयेकाः ववाःवः छवः नं तयाछवड ।

वःला तये-

काय्मचा जन्म जुयाः झिनिदेंया थुगु क्रिया यायेमाल अथवा झि निदें मवुसां त्वाःया थाकुलि गुबले न्यायेकीगु खः उबले सकसियां थाकुलिनापं हनाः छसिनिसें न्ह्याववः हे वर्ष दःसां कय्तापुजा सिधयेव वःलाः स्वदेंतवक तयेमाः । थःगु पोथय् वनाः स्वदें यंकं तइ ।

न्हापांगु देंय् काजि (थाकुलि) लय्सिवा ज्वलं पूजा यांनाः अहोरात्र (चछि न्हिछि) उक्त स्थानय् च्वनाः कन्हय्कुन्हु छेंय् वये । वःलाः च्वंकुन्हु मस्तयत् थःथिति हातानातापिसं दुरु, महि व सिसाबुसा ज्वनाः चिपं थिइकःवये ।

निकःगु देंय् न अये हे यांनाः वःला तये ।

स्वकःगु देंय् वःलाः धुंकेगु ज्या जुइ । वःलाः धुंकेगु च्यान्हु न्हयः यच्चि कायेगु धकाः गुरु व्वनावनाः थकालिया थःगु तीर्थय् बा पंच तीर्थय् अननं मखुसा चिन्तामणि तीर्थय् वनाः वःलाःच्वंनीपि सकलसित सुचिनियम याकाः (लुसि ध्यकाः म्बःल्लुकाः, सेंखाकाः) पूजा यांनाः यच्चिलः कयाहइ । कजिया छेंय् यच्चि छः स्थापना याइ । गुरुजु उक्त स्थानय् कलशपूजा याइ । थुलि यायेधुनेव वःलाः च्वनिपि मस्तयत् सकसितं यच्चिलः बियाछवये । थुकुन्हुनिसें वःलाःच्वनीपि मस्तयत्सं छाः, लाभा, प्याज, खिचा आदि थियेमज्यू । हानं वःलाः च्वंपि मस्त थःम्ह कुल देवतायाथाय् कलः छवयाः छः साधना यांनागु स्वरूप किसलि छगः अन्याकाः कजिया छेंय् यच्चिलः स्वनातयाःथाय् तये यंकेमाल । थुकुन्हु हे वःला च्वनीपि मस्तयत्सं थः पाजुपिन्थाय् यच्चिलः ब्यूवने माल ।

गुरुजुं कजिया छेंय् यच्चिछः स्थापना जूथाय् न्हय्नु यंकं यच्चि बी बिये । चिपं थिये । वःलाःच्वनीपि मस्तयत् म्वाः ।

पुस्वः-

न्हय्नु थुकुन्हु कलशपूजा विसर्जन जुइसाथं थुकुन्हु हे वःलाः तयेगु स्थानय् सकलें वःलाःच्वनीपि मस्त वनाः वःलाः च्वंवनी । गुरुजुं कलशपूजा यांनाः मारी (महादीप) छवयेकी । थुकुन्हुनिसें मस्तयत् चिन्थाः नके मजिल । थुकुन्हु वःलाःच्वंपि मस्तय् थःथिति सकलें वयाः महि, दुरु बा च्या, सिसाबुसा, खोसि आदि ज्वनावयाः चिपं थोकःवड ।

थुकुन्हु हे न्यान्हु थाकुलि जूपिनि मस्तय् पाजुपिनिपाखें वःलाः च्वंथाय् थककोचा १ वः, स्याःवजि १२ मना, पौगा (गापु) १ पु व च्वय्या चिपं थोके थयलं नं ज्वनावये ।

पूर्णः-

थुकुन्हु गुरुजुं महादीप विसर्जन यांनाः सहभ्रातृतियज्ज याये सिधयेव मारां छुये । छेंय् नं बारां छुयेत सर्वाजाकि माक्व, मचायात वसः १ जु लः गहाये । मस्तय् पाजुपिसं नं बारां छुये माल । अनं सकलें कजिया छेंय् वयाः थः मस्तयत् पाजुपिसं धोसगं, वःसगं बियेमाल । मस्तय् छेंय् नं हःगु सगं नं बिये-माल व्यर्तालि चिकेमाल । छसीकथं सकसितं पोसः बजि नं बिये ।

अनंलि सकसितं भव्य नके । भव्य नयेवले गुरुजुं गणचक्र यायेत चर्यागोति निगु हालेमाल ।

वःला तइगु थाय् व दिन-

- १) स्वयम्भुइ तइपिनि- आश्विन शुक्ल पूर्णि (कोला थ्व) कतिपुन्ही
 - २) भद्रकालिइ तइपिनि- चंत कृष्ण चतुर्दशि (चित्लागा) पाहांचःह्ने
 - ३) पंचलिइ तइपिनि- आश्विन शुक्ल पंचमि (कोला थ्व) पंचिमहः
 - ४) मय्तिइ तइपिनि- कार्तिक कृष्ण अश्वि (कोला गा) स्वन्ति
 - ५) कमलातिइ तइपिनि- चंद्र शुक्ल पूर्णि (चौला थ्व) ल्हूतिपुन्ही
- स्वीनिगु (३२) त्वाःया ज्वापुतय् मस्तयत् वःला तःवनिगु थाय् व बिन च्वय्या अनुसारं जुल ।

वःलाः तयेधुनेव थःगु परम्परा अनुसारं धिमे बासुरि, पछिमा, व्वंछाछि आदि सेनेकने यायेगु नं सुरु जुइ ।

वःला सेवा-

वःलाः तये धुनेव वःलाःच्वंपि मस्तयत्सं वःलाः सेवा ग्वयेगु धकाः

→ न्ह्याथायासां छथाय गन न्ह्याः अन वनाः कजि कलश पूजायानाः भव्य नयेगु यानाः वइ । श्वयात हे वःलाः सेवा वनेगु धकाः धाइ । श्व वःलाःचवंपि मस्तयसं सकस्यां भव्य नकेगु पाःकायेमाः । श्व लयल्य पतिकं चह्लेसेवा, सन्हसेवा, पंचमि-सेवा धकाः न्ह्याबलेसां छन्हु दिन लाकाः वनी । सकसितं पाः कायेधुनेव सिवाः-धुकी । धुंकेबले सहश्राहुतिहोम यानाः भव्य नइ । वःला सेवा थनंतुं वचचाइ ।

व्याहा यायेगु

न्हापां भौमचा स्वःवनेगु ज्या जुइ । जातलं त्वल धायेव भव्यबीगु चलन मदु । लखा ब्यवनेगु ज्या जुइ । लाखा बीगु दक्कस्यां उथ्यं धायेमाः । अथे नं छु पाःगु वव्य न्ह्यवइचवना ।

लखाबीगु-

चाकु १ ग्वारा, भव्यम्हु ४ म्ह, तियालं पिचा १ ग्वः, सुकुन्दा १ ग्वः, दां १ तका, पुजासिन्हः १ ग्वः, निकः ग्वः २० ग्वः ।

श्व ज्वनावःपि मांभत व लमियात बांलाक भव्य नकाछवये ।

यदि लखा सकाल धाःसा निकःमहि २० ग्वःया पलेसा नीन्यातका (२५/-) दां कायेगु चलन दु ।

निकःखयः वने-

श्व निकःखयः वनेगु धयागु व्याहा यायेबले भौमचा काःवने न्ह्यः व्याहा याइहेसिया निनि पाजुपि मुनाः वव्यकथंया ज्वलं ज्वनावनेगु ।

नांचाग्वः १ ग्वः, कोतः १ ज्वः, निकः महि २ ग्वः बेचि, इमू, बजि १२ मना, मले, चाकु १ पाः, छयः १ पाउ, लखामहि ३ पा, केरा १२ पु, तु १ पु, कःछे, सतबयसि मोसिप्वः ३ प्वः ह्याउं श्वं, भौ श्वं, दुरु, अय्लाः, दानभेगतय १ थलः, हिलः कुओ (ववलाछि व्यागु माय्यागु) २४ पाः, ग्वःगु ग्वय ९६ ग्वः, ○सूओ, दां १ तका, खुपाः पाःचास- चिम्हुकं, मुस्यापालु भुति, पःमाय कःसू, थुलि ज्वना वःपिन्त भव्य नकाछवये ।

भौमचा बियाछव्यकुन्ह पय्नाबिया भव्य नकेगु जुइ । भव्य वववसिनं

→ जमोभितयगु धापुकथं १) स्वयम्भू, २) कमलाछि, ३) पासिक्वअजिमा ४) जमो ५) जनवहाः थुलि न्याथाय वनेगु चलन दु ।

*केरा लखा,महि लखा, दुरु लखा आदि नं बीगु चलन दु ।

○चिचिपागु छुचुयागु व पंच पकुवानमहि थें न्यागु ।

ववसः लःल्हाइ । श्व भवजय ववसः फयेबले पचिता महि छता/छता नं बीमाः । यदि केरालखावा महि लखा वा दुरुलखा काल धाःसा पयनबियाभवजय केरा छकू/छकू वा महि छकू/छकू व दुरु छसली/छसली सकसितं तयाबीमाः ।

भौमचा काःवने-

थुकुन्ह बाजंखलःपि सकसितं छेय् थ्वं त्वंकाः कौलायाकाः भौमचा काःवने । भौमचा काःवने ज्वलं ववय्या अनुसारं-

कोतः १ ज्वः, □सगंपुसागु १ गू सुकुन्दा १ गः, वसः १ जु । माजुम्ह-सितं सुकुन्दा छगः ज्वनाः कुचिकाः सकलें नापं वनी ।

भौमचाया छेय् थ्यंकाः भौमचायात धौसगं व वसः लल्हानाः भव्यसायेकाः सहभोजन नकाः थःगु कुल परम्परानुसार माःकथं विधि यानाः भौमचा पित बिया-हइ । श्वय्कःपिनि निखलःयां त्वाःया नायः निम्ह चवनाः भमचा खें ल्हाइ । गुरुजुपि चवनाः खेंल्हाये म्वाः । थःगु छेय् थ्यंकाः विधि अनुसारं लसकुस यानाः गुरुजु भवनाः भौमचा ह्वंकेगु ज्याः जुइ । बहनिइ व्याहाभव्य नकी । भव्यवःपि सकसितं भौमचापाखें भव्य बीकेगु ज्या जुइ । छेखां छता/छता पचिता महि बीगु याइ । श्व व्याहाभवजय फुकी व गुथियारपिन्त पाःमकलय बजि तयाः ○तात्ला वव्याःतिगलिचा महि छता/छता नं तयाः सकसितं बीमाल ।

वजला वने-

भौमचा व कायमचा ववनाः बिज्यासलय वनाः कलः १ गः पुज्यानाः, कीसली १ गः छानाः भाःतम्हं सिन्चा फायेकी । गुम्ह गुम्हेस्यां पोकनायक गनेछ (पकनायज्वः) याथाय वनी सा गुम्हं प्याः थ्वं अजिमा याथाय वनी ।

खवाः स्वःवने-

मिसापति थःथिति हातानाताकुता सकलें ववनाः खवाः स्वःवने । न्ह्यायमचायात धिवा तयाः खवाः स्वइ । अले मिजंपाखें खवाः स्वःवःपि सकसितं तुच्चाव्वन्ह्यच्याकाः माक्व थ्वं त्वंकी । दुगंसलिखाय तयाः अय्लाः त्वंकी । खवाः स्वये सिधयेव ववथाभव्य (मिसाभव्य) वनेगु ज्या जुइ । थुबले जम्मा शिनिम्ह खानाः वने । पाजु, मले, लमितय कलाः भाःत निम्ह, स्याःपि फुकीबाकार्यापि निम्ह मेरि व मां, बो बाहेक छेया जहानपि वने मज्यु । उबलय फाछि फतले तःजिक धौ हे स्वकः तयाः भव्य नहाहयेमाः श्व भव्य नयेगुयात "चुलां पःखाः वनाः ववय्लां तुक्क धौबजि नयेगु" धकाः न्ह्याइपुक उखान छयलावयाचवंगु दु ।

□छगूकथंया समाल

○तातू, ग्वः, से, तुगःसे ।

श्व भव्य वनेत वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः वनेगुयात तःमकः वनेगु धकाः धाड ।
श्व खुता किसिमया जुड ।

तःमकः वनेगु ज्वलं- कोतः १ ज्वलं, वसः जूछि, छुस्यामुस्य जाकि १२ मना,
बजि ६ मना, हलमलि, छुस्यामुस्या, तःमक (कसि)
१ ग्वः । (छुस्या मुस्या घासां मुस्या तय्मज्यू)

दुचायेके-

म्ह्याय्मचा, जिलाजं नापं तयाः जिलाजंयात ग्वय् सायेकाः धौसगं,
ग्वःसगं, बियाः दुचायेकेगु ज्या जुड । बजि भव्य नकी । तच्चतं तःजिक

भव्यकःपिनि तःतःधंगु ज्या यायेबले भिजा नयेगु धकाः ज्याय् ग्वाहालि
यायाःपि थःथितिपि सकसितं सुथय् कौला याकाः ज्यःनां याके धुनेव हिनय् बांलाक
तःजिक साःगु भिगु मेपुका, सेंपुका, न्हाय्पुका ओ आदि साःसाःगु तयाः तुच्चा
याकेगु चलन दु । यदि व्याहा भव्य जुल बहनिड जा भव्य नकाः भव्य वववसित
महि छता/छता नं बियाछवयेमाः ।

किजापुजाया कु छवये-

व्याहा यानाः न्हम्ह भौमचाया किजापि दःसा भाःतया छेय् वव्यबिया-
तकथंया कु छवयेगु चलन दु ।

यःमन्नि ग्वः २५ ग्व, सिसाबुसा भावव, तःपागु ओ २४ पा, नकेत ओ
१२ पा, भुति १ मना, कय्गू १ मना, सिम्पु १ मना, पःभाय् १ मना या क्वाः
दयेकाः तयाछवयेमाः ।

स्वयम्बर-

श्व स्वयम्बर फुक्क जातिया धइथे थःथःगु गच्छे अनुसारं न्ह्याथाय्सां
छथाय् छःथाय् वनाः स्वयम्बर यायेगु यानावयाच्चंगु दु । श्व विशेष थये हे
यायेमाः धइगु महु ।

बुढाबुढि जंको- वज्राचार्य व शावय कथं हे जक बुढाबुढि जंको याड ।

थाकुलि लुये-

त्वाःया थाकुलि अथवा थःगु कवःया थाकुलि जुल धायेव थाय्पा लुयेगु
ज्या जुड । श्व थाय्पा लुयेत भिगु साइत स्वयाः थाय्पा लुये ज्या श्वः
थुकथ जुड ।

चायागु तें तें बुत तयाः मकः स्वरूप दयेकातःगु तःमक । (नांचा)

थाय्पा लुयेया स्वन्हु न्हयः छेय् नीसी यानाः बहनी छव्यलाभू याये ।
कन्हय्कुन्ह कलशपूजा यानाः महादीप ज्याके । थुयां कन्हय्कुन्ह सुथ न्हापां मारी
बिजंयानाः सहश्राहुति होमयानाः थाकुलि लुयेगु विधि अनुसारं गुरुजं पूजा यानाः
थाकुलि लुयेगु ज्या जुड । छेय् त्यहाँ वयाः धौसगं ग्वःसगं काड । थुकुन्ह थः
थितिपिसं नं थाय्पा लूम्ह सित धौसगं ग्वःसगं व बेनालि चिकः वयेमाः अले ग्राम-
न्वित सकसितं भव्य नकी । कन्हय्कुन्ह मत कायेमाल । थूगु भव्यव्याहा अनुसारं
जुड केवल महि जक ल हीम्वाः । थाकुलि लुये धुनेव गुरु स्वाय्क पूजा यायेगु
अधिकार प्राप्त जूगु खनेडु । अतएव देगुपूजा, कय्तापूजा आदि पूजास गुरु
स्वाय्क पुज्यानावयाच्चंगु झीसं खनाच्चवना ।

सीधुंकाः यायेमाःगु क्रिया

अन्तय् थःगु देहयात त्याग यानाः वने धुंसेलि दिइंगत आत्मायात
शान्ति व दुर्गतिमोचन यायेया निम्ति थःथःगु संस्कारकथं सी उथेयानाः (दुकापिकां
तियाः, छ्वासय् वानाः पिचा वानाः) कुतालय् तयाः थः थःगु इलाकाया मसानय्
शवयात्रा यानाः दाहसंस्कार याये यंकी । श्व संस्कार अप्वःसिया धइथे मिले जू ।
अथे नं चिपं थीकः वइगु क्रियानिसें छसीकथं न्हयब्वइच्चवना ।

चिपं थीकः वये-

सीम्ह मुत धइगु सुचं वये साथं स्याःपि म्ह्याय्मचां, भिनामचा,
दुःखं वयंपिन्त चिपं थीकः वइगु ज्वलं थुकथं दु ।

बजि, महि, अय्लाः ।

बिचाःवये-

सिनावनाः कन्हय्कुन्ह सुथ न्हापां थः थिति हातानाताकुता सकलें मिजंपि
बिचाः वइ । बिचाःवःपिन्त मि कुइकाः वजां त्वंकेगु ज्या जुड ।

लोचाःवये-

सिनावनाः प्यन्हु दुकुन्ह मिसापि थःथिति, हातानाताकुता सकलें बहनिड
खवयाः लोचाः वइ । नापं व्याः नं ज्वनावइ । छेय् हांमापि सीगु जुल धाःसा फें
व्याः वइ । मेपि सीगु जुसा सधारण कथं व्याः वइ । ज्वलं वव्यबियातःकथं ।

फँव्याःया ज्वलं- बजि फच्छि, धौ १ ग्वः, पालु १ पाउ, चि १/२ मना साखः
१ पाउ ।

साधारण व्याःया ज्वलं- बजि ४ मना, बा ६ मना, धौ १ ग्वः, पालु १/२
पाउ, चि १/२ मना, साखः १/२ पाउ ।

लोचाःबजि नये-

सिनावनाः खुन्हु दुकुन्हु लोचाःबजि नयेगु ज्या जुड । थुकुन्हु म्हाय्मचां ज्वरेयाका दुःखं क्यपि फुकीबाकाय् सकसितं भव्य नके ।

न्ह्यन्हुमा तये-

सिनावनाः न्ह्यन्हु दुकुन्हु पिखालुखुस जोगिनीयात न्ह्यन्हुमा बिये । श्व ज्वरेयायेगु फुक्क म्हाय्मस्तयसं याइ । न्ह्यन्हुमा तइगु ज्वलं सकस्यां उर्थे जू ।

थुकुन्हु हे बहनिइ लैय् जू मन्त धायेव पाखाजा खाइ । श्व प्रायः सकस्यां उर्थे खः ।

दूयंकः वने-

सिनाः झिन्हु दुकुन्हु दुःखं क्यपि फुकीबाकाय्पि सकलें थःगु इलाकाया तीर्थय् वनाः म्हाय्मचां आती दायेकी । सकलें मिसापि खवयाः पिहाँ वनी । खुसिइ मिजंतय्त नौनं सँखाकी मिसातय्त नौनीनं लुसि ध्यंकी । अले म्हाय्मचां सकसितं आती, अम्बः, हामो, क्वंचिकं व खौ बी । थुलि ज्वलं नं मोल्हया शुद्ध याइ । अनं छेय् ल्याहाँ वयाः सकस्यां कौला यायेमाः ।

धःसू याये-

सिनाः झिन्हु दुकुन्हु छे छखां नोसी यानाः गुरु वज्राचार्यद्वारा गृहशुद्ध होम यानाः पुजा याये । पुजा सिधयेव म्हाय्मचा भिनामचा फुकीबाकाय् सकसितं भव्य नकेमाल । थुकुन्हु थः स्याःपि म्हाय्मचापिसं पाः छ्वयाहयेमाः । ज्वलं वव्यबियाकथं ।

पाः छ्वया हयेया ज्वलं- श्वे १ स्वमा, मुस्या १/२ मना, पालु १ पाउ, वाउँचा, कःसू १ मना, ला ४ पाउ ।

लत्या-

सिनाः ४५ न्ह दुकुन्हु कलशार्चन पूजा व लौकिकपिण्ड थयाः पुजा जुड । थुकुन्हु म्हाय्मचा, भिनामचा, फुकीबाकाय्पि सकसितं भव्य नकेमाः । स्यापि भिनामचा, म्हाय्मचापिसं कीगः तःवये धकाः कीगः ज्वलं नं ज्वनावयेमाः । ज्वलं वव्यबियातःकथंया अनुसारं ।

खाजा, केरा, सिसाबुसा, धौ, आदि ।

लय्प्यं थये-

सिनाः वनाः यायेगु क्रियामध्ये लय्प्य पतिकं द्वादश तीर्थय् वनाः

लय्प्यं थः वनेगु चलन दु । श्व लय्प्यं थःवनेगु लत्यायां कन्ह्य कुन्हुनिसें सुरु जुड । श्व लय्प्यं थयेबले लौकिकपिण्ड (पोप्यं) थइ । तीर्थया नियम अनुसार वान प्रदान नं यानावइ ।

पाहाँ वने-

श्व पाहाँ वनेगु लत्या, खुला, दकिलाया, दुने याइ । थुबले सीबले पाहालि याःपि थः थिति, हातानाता, जःलाखःला व ब्याः वःपि सकसितं सताः पाहाँ वना भव्य नकी । श्व प्रायः खुला वा दकिलां याइ । थुबले न्ह्यचू खंकेगु धकाः होम यानाः लौकिक पिण्ड व लोकोटर पिण्ड थयेगु ज्या याइ । खास यानाः- थुगु क्रिया लोनपिण्ड थयेगु खः । थुकुन्हु थःथिति खलःपिसं सुथय् कीगः तःवइ । कीगः तःवइगु ज्वल वव्यकथं ।

मह्नि, धौ १ श्वः, चुबू जाकि १ मना, व सिसाबुसा आदि ज्वना वइ ।

न्ह्यचू खंकाः पाहाँ वन धाःसा फुकीबायाय्पिन्त पाः मकलय् निम्न ज्वलं तयाः लः ल्हायेमाः ।

अम्बः, बयलि, चतांमह्नि जु १ तालाव्वया (ताःतू प्यता तयाः) कूलाव्व १ श्व नं न्ह्यच्याकाः पाल्चाय् चिकं तयाः मत च्याकाः बियाछ्वयेमाः ।

निर्दया तिथि-

सिनाः निर्दे दयेकाः गुरु कलशपूजा, लोकोत्तरपिण्ड (जाप्यं) थयाः म्हाय्मचा, भिनामचा व फुकीबाकाय् सकसितं भव्य नकी ।

पिक्कि बोनेगु धकाः थः स्याःपिथाय् दूमाःपिन्त भव्य छसा नकेगु चलनः दु मवसे हे मगा धका धाइ ।

नापिततयेगु परम्पराकथं

नापित (नौ) शीगु परम्पराय् तसकं सत्तीम्ह व मजिमगाःगु जाति खः । थुपि शीगु धार्मिक ज्याखँय् दकले न्हापां थायेमाःगु नीसीया ज्या सँखाकेगु, लुसिधयेकेगु आदि यानाः शीगु परम्परायात छाय्पा वयाच्चर्चि खः । थुकीया अलावा चिकित्सकया रूप्य् मर्क्य् जूगु, साराक्क वंगु व ल्हाःतुति त्वः धूगु आदि स्वाःत्वय्पात मालिस यानाः लेप पाकाः त्वय् लायेकाः वयाच्चर्चि थुपि खः । तर थौकन्ह्य् आधुनिक चिकित्सकं यानाः इमिगु परम्परा तनावनीगु अवस्थाय् लानाच्चंगु दु धाःसां छुं मपाः ।

इमित व्यापालि व मन्त्री धकाः नं धाः । बौद्ध पूजा विधि सफुलिइ “मन्त्री लःल्हाये” “व्यापालि लःल्हाये” धकाः इमिपाखँ सँखाकेगु, लुसि धयेगु ज्या ववःछीगु अर्थय् छय्लातःगु खनेदु । तर इमित व्यापालि व मन्त्री छाय् घाल धइगु खँय् ध्वाथुइके मफुनि ।

थ्यय्कःपि बौद्ध धर्मया अनुयायी खः । थुमिम्ह मूल पुरोहित वज्राचार्य खः । थुमिगु मूलजगाः सँखाकेगु व लुसि धयेकेगु हे यानावयाच्चंगु खनेदु । आः अनपिनिगु परम्परा छसीकथं ववय् न्हयव्वये ।

धौबजि नकःवने-

मचा प्वाथय् दयाः च्याला फुनाः गुलाय् च्वनेव थः छेँखलःपिसं ववय् बियातःकथंया ज्वलं ज्वनाः धौबजि नकःवनेमाः ।

बजि १२ मना, यःमहि १०८ ग्वः, श्रो १२ पा, बूब २ मना, आलु तरकारी वाउँचा, अचार, ला १/२ धानिया कवाफ, ला १/२ धानिया पुकाला, धौ १ ग्वः, खँ १२ ग्वः । थुलि ज्वनावःम्ह कुमियात भवय् नकाः हयेमाः ।

सिचुपालु वयने-

मचाबुइ साथं थःछेँखलःपिन्थाय् ववय्कथंया ज्वजं तयाः सिचुपालु वयंके छवये ।

काय्वूसा- इमू चकंछि, चि १/२ मना, चाकु २ पा, पालु १ पाउ, ग्वःगु ग्वय् २ ग्वः, ।

म्ट्याय्वूसा- चाकु १ १/२ ग्वः, मेगु फुक्क च्वय्बियातःकथंया ज्वलं यथावत तयाछवये ।

थःछेँखलःपिसं थुलि ज्वलं तयाहःगुली गुलि तयाहःगु खः उलि हे तना छवयेमाः ।

ध्यःबजि नकःवने-

मचाबुयाः मचाबू वयंके न्हयः थःछेँखलःपिसं ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः ध्यःबजि नकःवनेमाः ।

बजि ६ मना, ध्यः १ पाउ । थ्व थः छेँयापि न्ह्याम्ह वंसां ज्यू । थ्व ज्वनाः वःम्हसित कौला याकाः हये ।

मचाबू वयंके-

मचाबुया खुन्हु दुकुन्हु छेँछां नीसी यानाः दिदि अजि छ्वास अजिमा पूजा यानाः आगंव्वचा दान याइ । थुकुन्हु फुकी आदि सकसितं सुथय् कौला याकाः भवय् नकेमाः । थः छेँखलःपिसं नं ववय्कथंया ज्वलं तयाः मचाबू वयंकेकु छवयाहयेमाः ।

पूजा १ ज्वलं, मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित वसः जुच्छि, तुखवः १ ग्वः, मचाकथि १ गू, धोतिचौथि, धौ १ ग्वः, सुख १ पाः, म्ट्याय्मचायात लाकां १ जु, मचायात लासाफांगा, वहःया अजःसला, वहःया चमचा १ पु, ताक्या १ ग्वः, ईदाइचा, जानयेवासाय् जाकि १ मना, व चिकं भचा, । थ्व ज्वना वंम्ह कुमियात भवय् नकाहयेमाः ।

मचाबू स्वःवये-

मचाबू वयंके धुनेव अथवा मचाबूया १५/२० न्हु दयेव थःछेँखलः व मपि स्वाःपि थःथितिपिसं ववय्बियातःकथंया ज्वलं ज्वनाः सकसितं सःबियाः मचाबू स्वःवइ । अले स्वःवःपि सकसितं बांलाक भवय् नकाछवयेमाः ।

थःछेँखलःपिसं ज्वना वइगु- बजि १२ मना, चुंला १/२ धानि, महि मावब, थ्व १ धौ ।

मेपि थःथितिपिसं ज्वना वइगु- बजि ६ मना, चुंला ४ पाउ, थ्व १ सोंमा, महि स्वयाः ।

मचा जंको-

मचाबुयाः कायमचा जूसा खुला बा न्याला, म्हयायमचा जूसा न्याला बा न्हयला स्थान गनेछयेके यंकाः छेय हयाः धौसगं खेंसगं बियाः मचायात खिर भोजन याकी । थुकुन्हु भव्य नकल धाःसा थः छेखलःपिसं वव्यकथंया ज्वलं छवयाहयेमाः ।

मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित जुच्छि, जिलाजंयात लं १ पाः, खें ८ ग्वः, न्या ८ म्ह, ओ ८ पाः, धौ १ ग्वः, पुजा ज्वलं १ ।

बुसंखा-

कायमचा ७ देंनिसें ६ देंया दुने छेय पागू लुंखोचा वहःखोचा सेंखाकाः लुंमुलु वहःमुलु न्हायपं प्वा खंकाः निनि सेंफयकाः थ्व बुसंखाकेगु ज्या जुइ । अले धौसगं खेंसगं बी । पाजुम्हेस्यां नं मचायात सगं बियाः वसः जुच्छि लःल्हानाः मचायात जुच्छि मांम्हेसित जुच्छि बौम्हेसित नइनसूत या गा छपु थुलि सिधयेव कौला यानाः थःथिति, इष्टमित्र, पासाभाइ, जःलाखःला सकसितं बुसंखाया भव्य सःती ।

कय्तापुजा-

कायमचा ६ देंनिसें १३ देंया दुने गुरुजुं मेखलावन्धन विधिकथं होम यानाः बा कलशार्चन पुजा यानाः विधि अनुसारं कय्तापुजा याइ । पाजु लुंखोचा वहःखोचा सेंखाकी निनि सें फइ । गुरुं विधि अनुसारं पुजा यानाः स्थान गनेछयेके यंकाः न्हयपलाः छिकाः पाजुं लिगना हयाः छेय धौसगं खेंसगं बी । सेंफःम्ह निनियात लं १ पाः बिमाः । पाजु म्हस्यां वव्यकथंया ज्वलं ज्वना वयेमाः ।

वतः १ ज्वलं, मचायात वसः जुच्छि, धौ १ ग्वः, खें माक्व, न्या माक्व, अय्लाः १ मना ।

निनिम्हेस्यां धौसगं, खेंसगं, व मचायात लं १ पा हयेमाः ।

भव्य नकेमाः धइगु अनिवार्यं मडु । पाजु व निनि निम्हेसित जक भव्य नकसां गाः ।

इहियाये-

ध्व प्रायः सकसियां उथें खः । बिमाः प्रतिस्था, बुढाबुढि जंको बा गनं इहि मुंकूगु थासय् यंकाः इहि यानाः लित हयाः पिछालुखुइ फं बारां छुनाः इहियाःम्ह मचायात छेय नं वसः जुच्छि लः ल्हानाः थतः वनायंके ।

बाह्याः तये-

रजस्वला जुइ न्हयः (१० देंनिसें १३ दें तक) साइतय् मिसामचा-यात धौसगं बियाः बाह्याः ववथाय् १२ न्ह तक मिजंतय्गु छवाः मस्वसे सूर्यया जः नं मखयेका तइ । प्यन्हु दुकुन्हु वव्विकं सायेकीथुकुन्हुनिसें चिभ्याः नयेजिल । थुकुन्हुनिसें जयबलि(खयबलि ?) वयनी । थः थितिखलःपिसं बाह्याः स्वः वइ ।

बाह्याः स्वःवये-

१२ न्ह या दुने वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः थः थितिखलःपिसं सःमबिसे बाह्याः स्वः वइ । उवल्य भव्य नकाः छवइ ।

ज्वनावये माःगु- छुस्यामुस्या ६ मना, बजि ४ मना, धौ १ ग्वः, तु, कःछे, सन्त्रासि व महि ।

बाह्याः पिकाये-

बाह्याः तयाः १२ न्ह दुकुन्हु न्हापां सूर्ययात पुज्याना सूर्य वशन याकाः स्थान गनेछयेके यंकाः लितहयाः धौसगं, खेंसगं बी धुकाः सकस्यां कौला यानाः भव्य नइ । थुकुन्हु बाह्याः स्वःवःपि थःथिति, फुकीबाकार्यपि व बाह्याः ववथाय् मिहःवःपि सकसितं बाह्याः भव्य नकी । भव्य वःपि थःथितिपिसं सर्वाजाकि गुमना व लं १ पाः ज्वनावयेमाः ।

व्याहा यायेगु

थःगु कुल परम्परायात स्थिर यायेत व्यावहारिक जीवन हनेत व्याहा यायेमाःगु जूयानिम्ति थःथःगु संस्कृतिकथं थो तक नं अतूत रूपं न्हयाकावयाचवं गु दु । व्याहाया परम्परा छसिकथं वव्य न्हयः वये ।

वय्बीगु--

भमचा लुय व जातलं तुइव न्हापां वय्बीगु ज्या जुइ । वय् बीबले बौम्ह व लमि वनाः वय् ब्यूवनेमाः । ज्वलं वव्यकथं ।

वहःया लम्पिचा १ ग्वः, वतः १ ज्वलं, ग्वःगु वय् २० ग्वः, लं १ पाः, नीछतका दां, अम्ब, बय्लि, सतवय्सि, तु, कःछे, सन्त्रासि, लई, अय्थ्या माहि ८ पा, न्ह्यागुसां ८ किसिम या महि, ज्वःपस्ताः महि (८ पा) १ पा ।

ज्वनावःपि, बौम्ह व लमियात बांलाक भव्य नका हयेमाः ।

लखाबीगु-

भौमचा काःवने च्यान्हु न्हयः बा बाःछि न्हयः लमि व कुमि ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः लखा व्यू वनी । इमित भवय् नकाः ह्येमाः ।

*लखुमन्हि २० लखु वा ३० लखु गुलि धाल उलि, सिसाबुसा, सतव-
य्सि अम्ब, बयलि, तु १ कले, ववतः १ ज्वलं, धौ १ ग्दः, ल १ पाः, गुनकेराः
स्वां, धगःस्वां, कपुसिन्हाय्स्वां ।

भौमचा काःवने-

भौमचा काःवनेकुन्हु लमियात सुथ न्हापां भौमचायात तीकेगु वसः
तिसा मावव बियाछ्वये । बहनिइ थःथिति इष्टमित्र पासाभाइ सकलें मुंकाः
कौलायाकाः मोसिप्वः व ग्वाः बियाः बाजागाजा थाकाः भौमचा काःवने ।

भौमचाया छेय् थ्यंकाः लसकुस यानाः दुकयाः जन्तवःपि सकसितं
मोसिप्वः व ग्वाः बी । उलि याये धुनेव माछि जक च्वनाः मेपि सकलें ल्याहां वनी ।
थुकुन्हु हे थः इष्टमित्र, पासाभाइ सकसितं पय्नबिया भवय् नकी । भवय् वव-
सिनं भौमचापाखें ग्वय् सायेकाः ववसः लः ल्हाइ ।

भौमचा पितबिये-

भौमचा काःवनेयां कन्हय्कुन्हु गुरु पुरोहितया निर्वेशनय् ग्वय् सायेकी ।
ल्हाःग्वय् पुतुग्वय् लःल्हाकाः सहभोजन नकी । म्हयाम्चायात मांबोन पादार्ध-
याकी । थुलि याये धुनेव थः म्हयाम्चा पितबियाहइ । पिखालुखुइ बाःजुम्हेस्यां
दूफांगां फायेकी । दुलिइ (थोंकन्हय् मोटरय्) तयाः हइ । दुवातय् वा मिसाया
स्थान गणेशःयाथाय् निखलःया गुरुजुपि च्वनाः भौमचा विषयक खेल्हाइ ।

ह्वंके-

छेय् थ्यंकाः पिखालुखुस लसकुसयानाः दुकयाः तले थतः व्वनायंकाः
भौमचापाखें ग्वय् सायेकाः फुकीबाकाय् सकसितं ग्वय् बीकाः धौसगं बियाः विधि
अनुसारं ह्वंकेगु ज्या जुइ । थुकुन्हु हे थः इष्टमित्र पासाभाइ सकसितं ब्याहा
भवय् नकी ।

वंजला वने-

ह्वंकेयां कन्हय्कुन्हु छेया जहान परिवारपि व भौमचा समेत स्याःपि

*चार पाउ ग्यंगु त्याः त्याःगु घ्यलय् तुक छुनाः मिश्री चास्निइ थुनातःगु लखा
मन्हि । छताकिसिमया व्वति ।

थःथितिपि सकलें वंजला वनेगु धकाः गुम्हेस्यां विजयेश्वरीस, गुम्हेस्यां पक-
माय्छःयाथाय् वनी । अन पुजाभः छपाः पुजायानाः भौमचायात सिन्चो फायेकाः
सकसियां भवय् नयावइ ।

एवाः स्वयेगु-

ह्वंकाः प्यन्हु दयेकाः बहनिइ मिसापत्तिइया थःथिति, इष्टमित्र, पासा-
भाइपि बौम्ह, फुकीबाकाय्पि सकलें ववतः १ ज्वलं, सिसाबुसा तु १ कले,
सन्त्राःसि १ किस्ति, सतवय्सि १ किस्ति, हलः १ किस्ति, ब्वलः १ किस्ति, मन्हि
थःगु इच्छा अनुसारं, किस्तिइ तयाः ज्वनावनी ।

अन थ्यंकाः ज्वनावंगु ज्वलं फुवकं म्हयाम्चाया न्हयःने व्वयाः
मिजंया मापिसं धौसगं बियाः एवाःस्ववःपिसकसिनं धिबाः तयाः एवाःस्वइ ।
मिसाया पाजुम्हेस्यां लुया अंगु न्हयाकी । अले एवाः स्वःवःपि सकासनं मिजंपाखें
पवितामहि १ ता व लय्गुलि (गुलु महि) बियाः दुगंसलिखं अय्लाः ४ लू / ५
गु त्वंकी ।

दुचाकेगु-

एवाः स्वयेकुन्हु हे दुचायेकेगु ज्या जुइ । थुकुन्हु मिजंयात च्वयेके छ्वयाः
जिलाजं, जिलाजंया पासा, बौम्ह व लमि थुलि वनाः जिलाजं व म्हयाम्चा नापं
तयाः जिलाजंम्ह सतःखलः सकसितं ग्वय् सायेकी । अले धौसगं बियाः जिलाजंयात
सतःमांम्हेस्यां लंपाः १ पा लःल्हायेमाः । अले खेसगं बीसिधयेव व्वथापाहां यानाः
मालाक तःजिक भवय् नकी । थुलि सिधयेव भौमचा व्वनाः थःगु छेय् ल्याहां वइ ।

बुढाबुढी जंको-

थ्व प्रायः सकस्यां उत्थयं खः ।

सिनावने धुंकाः यायेमाःगु ज्याखें

सोकुन्हु-

थुकुन्हु गुथियारत वयाः देवं फायेकाः माःगु उदलं इमिसं हे ताःलाकाः
मितइम्हेस्यां दुकापिकां तीकाः छ्वासय् वाके छ्वया पाखाकुं थनाः कुतालय् तयाः
फुकीबाकाय् सकलें छ्वयाः म्हयाम्चां वा ह्वलाः जिलाजं नं फिपु, अबीर, धिवा
ह्वलाः गुरुजुं दुर्गतिपरिशोधन धारणी व्वनाः सिथं यंकी । थुखे फुकीतय्सं छ्वासय्
पिचा वाइ । थुमि बाजं तयाः सिथं यंके स्वाः ।

दिपय् थ्यंकाः फुकीबाकाय् सकसितं लः त्वंकाः मि तयेवं गाः । लिक्नु-
पिण्ड थयेम्वाः ।

चिपं थोकःवये-

सोमह मुकावये धुकूगु सः न्यने धुनेव, म्हयामचा भिनामचापिसं ववय-
कथंया ज्वलं ज्वनाः चिपं थोकःवइ ।

बजि ४ मना, पालु १ पाउ, साखः १/२ पाउ, चि चकंछि, छ्यः १ पाउ,
अयलाः १ मना ।

बिचाःवये-

मिनाः कन्ह्यकुन्ह सुथ न्हापां मिजंत थःथिति इष्टमित्र व गुथियारपि
सकलें बिचाः वइ । गुरु पुरोहितं दुर्गतिपरिशोधन धारणी ब्वनी ।

व्याः वये-

सिनाः खुन्हुया दुने म्हयामचा, भिनामचा व थःथितिपिसं ववयकथंया
ज्वलं ज्वनाः व्याः वयेमाः ।

म्हयामचा भिनामचापिसं बजि १२ मना, अले मेपिसं बजि ६ मना, चि
१/२ मना, कय्गू १ मना, मुस्या १ मना, कःसू १ मना, वाउंचा, साखः १/२ पाउ,
पालु १/२ पाउ, धौ १ ग्व, लई १ थु ।

लोचाः वये-

सिनावनाः खुन्हुकुन्ह म्हयामचा भिनामचा व मिसाथःथितिपि खवयाः
दिवंगतया गुणस्मरण यांनाः लोचाः वइ । थुकुन्ह हे म्हयामचां ज्वरेयाकाः
दुःखंवर्यपि फुकीबाकाय् आदि सकसित लोचाःबजि नकी ।

न्हय्नुमा तये-

सिनावनाः न्हय्नु दुकुन्ह सुथय् नीसी यांनाः म्हयामचां ज्वरेयांना
पिखालुखुइ जोगीयात न्हय्नुमाः बी । थुकुन्ह हे बहनिइ लेंय् जू मन्त धायेव
पाखाया कुनय् पाखाजा खाइ ।

दब्यंके-

सिनाः झिन्ह दुकुन्ह म्हयामचां पिखालुखुइ आती बाबेकाः दुःखंवर्यपि
फुकीबाकाय् सकलें थःगु इलाकाया तीर्थय् वनाः सेंखानाः लुसि थिइकाः आती,
अम्बः, हामो, ववंचिकं व खौनं मोल्हुयाः गुरुं ब्यगु पंचगव्यकयाः देह शुद्धयांनाः
बखि बारेयाइपि दःसा बखि वसः पुनाः ज्वाला न्हाय्कं फुकस्यां स्वयाः ल्याहो
वइ । लें दुछि पंच गव्य हा हाः यांनाः वइ । छेय् थ्यकाः सकसितं कौला
याकी ।

बजि, मन्हि, चि, पालु, अयलाः ।

घःसू याये-

सिनावनाः झिनिन्ह दुकुन्ह थः गुरुद्वारा गृह शुद्धि होमार्चन पूजा
यांनाः स्वाःस्वां कयाः गृहशुद्ध याइ । थुकुन्ह म्हयामचा, भिनामचा, फुकीबाकाय्
सकसितं घःसूभव्य नकेमाः ।

लत्या-

सिनावनाः ४५ न्ह दुकुन्ह गुरुजं कलशपूजा लौकिकपिण्ड थयाः दुर्गति-
मोचन कामना यांनाः पूजा याइ । थुकुन्ह गुरुज्यात थःगु गच्छे अनुसारं दान
याइ । पूजा सिधयेव म्हयामचा, भिनामचा, फुकीबाकाय् सकसितं भव्य
नकी । थुकुन्ह म्हयामचा, भिनामचातसें सुथय् कीगः की ज्वनावयेमाः ।

खुला, दकिला-

पूजा लत्याया अनुसारं । गुरुज्यात खुलां वहःया दुंगा १ गू दान याइ ।
दकिलां छुं नं दान यायेस्वाः । थुकुन्ह नं फुकीबाकाय् सकसितं भव्य नकी । खुला
व दकिलां नं म्हयामचा, भिनामस्तय्सं कीगः की ज्वनावयेमाः । दकिलां बखि
फुकयेयायेमाःपि दःसा म्हयामचा, भिनामचापिसं बखिचर्वपित्त धौसगं खेंसां व
लं १ पाः बा तपुलि १ ग्वः ज्वनावयेमाः ।

पाहाँ ब्वने-

थ्व लत्या, खुला व दकिलां पाहाँ ब्वने ज्यू । थुकुन्ह सोबले ग्वाहालि
याःपि थःथिति, इष्टमित्र, जःलाखःलापि सकसितं सःताः पाहाँब्वना भव्य नकी ।

निदँया तिथि-

सिनाः निदँ वयेव दकिला बले थें पूजाक्रिया यांनाः म्हयामचा, भिना-
मचां कीगः की हयेमाः । पूजा सिधयेव सकसितं भव्य नकेमाः ।

तण्डुकारतयुग परम्पराकथं

न्यापानिसें दुपि बौद्ध धर्मया अनुयायी जुयावयाचवंपि तण्डुकार त ज्यापुं ल्यु मू लजगा बुज्या यानाः वयाचवंपि खः । थुकीया अलावा वा सुयाः जाकि मीगु ज्याय थुपिगावकं चवन्त्यापि खः । तर थुगु ज्या थौं कन्हय् वयाः मध्यदेश (थिमिया) पिस थानावयाचवंगु दु । उगु ईया जाकिया बिषय सःस्यु जुयाः बिभिन्न जाकी बा वा सुइगु उकीया गुण भिमभि व उकि वइगु बिक्रुतियात अःपुक हे छुतेयाये फुपि बिशेज्जपि खः । उकि इमित “खुसः” अर्थात् खुसः धाः गु खः । छायुकि तण्डुकार धकाः धयावयाचवंगुलि प्रष्टयाः । गुम्ह गुम्हेस्यां “खु”या स्वलं दुपि” जुयाः हे खुस्वः अर्थात् “खुसः जूव गु खः धकाः धयावयाचवंगु दु । थुमिगु खास जाति मुसल खः नं धाः । मुसल (मुसः) नं हे खुसल (खुसः) जू वःगु थें चवं ? थव बिचारणीय पक्षय लाःवः ।

भाषा वंशावलिइ जुजु जयस्थिति मल्लया जाति बिभाजनय तण्डुकारत-युत बुज्या यायेगु व काः पुयेगु ज्या बियातःगु खनेदु । थौकन्हय् वयाः बौद्ध पक्षय जुयावयाचवंगु हरेक ज्याख्ये तण्डुकारपिसं काः पुयावयाचवंगु दु । आःतक नं अन्तिम संस्कार शवयात्राय काः (यमतुर्य) पुयावयाचवंगु दनि । तर काः पुया-वयाचवंपि तण्डुकारत ये यापि मखसे यलयापि खः ।

थुगु जाति नं ज्यापुत थें हे हाज्या प्वज्या यानाः बिभिन्न ज्याख्ये फुगु चाःगु ग्वाहालि यानावयाचवंपि खः । थौकन्हय् वयाः दकःमि बज्जकःमि व थेकदार आदि लजगाः ज्वनाः थःथःगु जीवन हनावयाचवंगु दु । थुपि बौद्ध धर्मय भेलय पुनाः बज्जाचार्य पुरोहित यानावयाचवंपि खः । आः इमिगु परम्परा छसीकथं न्हयथना ह्ये ।

धौबजि नकःवने-

मचा प्वाथय् दयाः ६ ला वयनेव थःछेखलःपिसं थः म्हायामचायात धौबजि नकःवनेगु थकाः ववय्कथंया ज्वलं ज्वनावनेमाः । धौबजि नकःवःम्ह मांहेसित बांलाक कौला याकाः ह्येमाः ।

यःमहि ५० ग्वः, धौ १ ग्वः, बजि फछि, चाकु १ ग्वारा, प्या न्याया तरकारी, अचार, तरकारी, महि, ला १ धानिया कवाफ, पुकाला ।

सिचुपालु वयनेगु-

मचाबुइसाथं थः छेखलःपिन्थाय् ववय्कथंया ज्वलं तयाः सिचुपालु वयंके छवयेगु चलन दु ।

कायबुल धाःसा- इमू १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, जीपवः १ पवः, पालु १ पाउ, चि १/२ मना ।

म्हायबुल धाःसा- थुकीया बच्छि जक तयाछवयेवं गाः ।

ध्यःबजि नके-

मचाबुयाः पिन्हु स्वन्हु दुकुन्हु थः छेखलःपिसं मचाबूहेसित ध्यःबजि नकःवनेमाः । ज्वल ववय् बियातःकथं ।

ध्यलय सियातःगु बजि २ मना, बजि ६ मना, महि माक्व, ध्यः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, अयलः १ मना ।

थःछेखलःपिन्त बांलाक कौला याका ह्येमाः ।

मचाबू वयंके-

मचाबुयाः प्यन्हु बा खुन्हु दुकुन्हु वयंकेगु याइ । थुबले छेछ्वां नीसी यानाः फुकीबाकायपिनि नं नीसी यानाः दिदिअजि छवासअजिमा पुजा यानाः आगव्वा दान याइ । थुकुन्हु सुथय् फुकीबाकाय् सकसितं कौला याकाः भव्य नकेमाः । थुबले थःछेखलःपिसं ववय् बियातःकथंया मचाबू वयंके कु छवयाः ह्येमाः ।

कःसू १ मना, भुति १ मा, मुस्या १ मना, पालु १ पाउ, कःसू ओ १२ पा, मस्यांचा १ मना, बजि १२ मना, ला १ धानि, वाउंचा, अचार, मचायात बराः जुच्छि, मांहेसित वसः जुच्छि, मचायात लासाफंग, वहःया अजःसला १ गू, तुब्बः १ खवः, मचाकथि १ गू, घोतिचौथि, क्वातिवासः, ।

थुलि मांहेस्यां कुभियात ज्वंकाः वइ । इमित बांलाक भव्य नका छवयेमाः ।

मचाबू स्वःवये-

मचाबू वयंके सिधयेव लछिया दुने थःछेखलःया हातानाताकुता व मिज-या थःथितिपि नं सकलें मचाबू स्वःवयेमाः । मचाबू स्वःवइगु ज्वलं ववय्कथं

महि, श्वे १ सोंगा, ला ४ पाउया चुंला ।

थुलि ज्वनाः मचाव् स्वःवःपि सकसितं प्यता न्याता घासा ज्वरेयानाः भव्य नकाछवे ।

दमरा भव्य—

मचाव्याः लछि दयेव थःछेखलःपि थःमह्याय्मचा याथाय् वव्यकथंया ववाःता ज्वरेयानाः दमराभव्य वयेमाः । ज्वनाःवःपि समिजखलःपिन्त *ताल्ला ववा बांलावक भव्य नका छवेमाः । श्व नःलि छव जक वइगु खः ।

जाकि १ मना, चिकं १ सलि, दछिना १ तक्का, बजि १२ मना, ओ १२ पा, सिम्पु स्वचकं, पःमाय् स्वचकं, कय्गु स्वचकं, ला ४ पाउया चुंला, वाउंचा ।

मचाजंको—

श्व मचाजंको काय्मचा जूसा खला वा च्यालां, म्हाय्मचा जूसा न्याला वा न्हयलां साइतय् मचायात गणेछयेके यकाः केवल भोछिचा जक च्वनाः मचायात जा नकेगु याइ ।

यः महि ववरवायेके—

मचा निर्दे दयेव मचायात निवः यःमहि ववखायेका जन्मनिह याइ । थःछेखलःपिन्त यःमहि वयकेछवेगु धकाः २५ :/३० ग्वः यःमहि वीके छवइ । अले उम्ह मचायात सगं ज्वल व वसः जुच्छि बिया हयेमाः । नलि छकः जक काय्बूसां म्हाय् बूसां ववखायेकेगु चलन खः ।

बुसँखा--

श्व काय्मचायात ७ दे निसें १० देया दुने याइ । थुबले पागुज्महेस्या थः भिन्चायात लुंखोचा, वहखोचां सँखाके साय्गाना नो नं सँखाकी । पाजुम्हेस्या मचायात तपुलि १ ग्वः लःल्हाइ सुइतं भव्य नकेम्वाः । ज्या सिधयेव कौला छव यकाः पाजुयात जा नका छवइ ।

कय्तापुजा—

अनपिनि छगुपुजाबले दुगु छःयाथाय् काय्मचायात थःकुलि नकि नं कय्ता छपु लःल्हायव गाः कय्ताकाःगुया लसताय् छगुपुजाखलःपिन्त महि छता/छता बियाःअय्ला त्वंकेव गाः ।

*तापु, ग्वः, से व अपि थुलि तयाः ।

इहियाये—

श्व मिसामचा ५ देया निसें १० दे दुने सुयां चिभाः प्रतिस्था याःथाय् बा गनं इहिमुंकाय् आदि थासय् यंकाः इहियाये यंकी । इहियाना लित हया थःगु छेया पिखालुखुस फःबारां छुनाः वसःलःल्हानाः दुकाइ । थुबले सुनानं छुं याना ज्वनेम्वाः ।

बाह्लाः तये—

श्व मिसामचाया रजःस्वला मजुवं ७ दे निसें १२ देया दुने मिजंतय्गु छयाः, निभाःजः आदि मकेसे अलग बाह्लाः ववथाय् साइतय् धोसगंबियाः बाह्लाः तइ । प्यन्हु बा खुन्हु ववचिकं सायेके धुनेव जय्बालिक्कनी । जय्बालि वयने धुनेव चिम्प्याः नयेमजिल ।

छुस्यामुस्या नकःवये—

बाह्लाः तयाः झिनिन्हुया दुने थःथितिपि सकसितं वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः छुस्यामुस्या नकःवइ ।

पाजुपिसं हइगु— छुस्यामुस्या फच्छि, बजि फच्छि, महि जहान स्वयाः धो १ ग्वः, सिसाबुसा जहानस्वयाः ।

मेपि थःथितिपिसं हइगु— छुस्यामुस्या ४/६ मना, बजि ४ मना, धो १ ग्वः, महि इच्छा अनुसारं, सिसाबुसा इच्छा अनुसारं ।

बाह्लाः पिकाये—

बाह्लाः तयाः झिनिन्हुकुन्हु बाह्लाः च्वंम्ह मचायात सूर्य पुज्याकाः स्थान गनेछयेके यंकाः ल्याहाँ वयाः छेया थाकुलि नकि नं धौसगं खेसगं बियाः सकसियां कौला यानाः भव्य नइ । थुकुन्हु फुकीवाकाय्, छुस्यामुस्या नकःवःपि, बाह्लाः ववथाय् म्हतःवःपि मस्तयत समेतं भव्य नकेमाः । भव्यवइपि थःथितिपिसं वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः वयेमाः । अनपिन्त बजि १ मना व ववाःवः १ व्व नं थायेका छवेमाः ।

सरूवा जाकि फच्छि, मचायात लं १ पाः ।

व्याहा यायेगु

भौमचा मालाः जातलं तुलघायेव व्याहा यायेगु ववछिनाः छसीकथं व्याहाया ज्याझो न्ह्याकायंकी ।

गव्यबीगु-

जातलं तुइ धुनेव व्याहायायेगु ववछियेगु निमित्त्य लमि व बाःजु जुइम्ह निम्ह वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः वनाःगव्य व्यू वनी । अले अनपिन्त बांलाक कौला याकाः भव्य नकाः हयेमाः ।

गवःगु गव्य १२ गवः, धौ १ गवः ।

लखाबीगु-

भौमचा काःवने च्यान्हु न्ह्यः लखा काःसा वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः माजु, बाःजु, लमि जम्मा न्याम्ह खानाः लखा व्यू वनेमाः । अनपिन्त बांलाक कौला याकाः भव्य नकाः हयेमाल ।

ज्वः पस्तामन्हि कुंल (४ पाउ) ग्यंगु १२ पाः, ववतः ज्वलं १ ज्वलं, धौ १ गवः, खें मावव, न्या मावव, अय्लाः १ मना, वसः जुचिछ, सिन्हः बत्ता १ गवः ।

सिसाबुसा नकःवने-

भौमचा कावने छन्हु न्ह्यः मिजपत्ति वव्यकथंया ज्वलं ज्वना सिसाबुसा नकःवनेमाः ।

बखत अनुसारयां सिसाबुसा

अश्व, वयल, लई, सतवछसि, सन्नाःसि, कःछे, न्यामहि, व्यामहि, चखुचामहि, भत्तुमहि, लखामहि, वसः जुचिछ, खें मावव, न्या मावव, अय्ला ववतः ज्वलं धौ १ गवः, ।

श्व फुक्कं हानं ख्वाः स्वयेबले तया हयेमाः । श्व प्रचलन थौकन्ह्य गव्य व्यू वनेबले सिसबुसा नं थुवले तुं तया यंकेगु याना वयाचवन ।

भौमचा काःवने-

भौमचा काःवने छन्हु न्ह्यः मिजपाखें भौमचायात तीकेत तिसामावव वसः व गव्यवाता बियाछवयेमाः ।

भौमचा काःवनेकुन्हु जन्तमुंकाः सकसितं मोसिप्वः, ग्वाः बियाः वव्य बियातःकथंया ज्वलं सहित नं ज्वनाः पंचबाजा थाकाः भौमचा काःवने । थुकुन्हु व्याहा याइम्हेसिया पाजुम्हेसिया नं पाजुकु १ कु ज्यनाः पाजुतुं ववबुयाः जन्त नापं तुं वनेमाः । ज्वलं वव्यबियातःकथंया ।

छेयं नं यंकेमाःगु- ववतः १ ज्वलं, खें मावव, न्या मावव, सलिमावव,

अय्लाः कुछि, च्वलामू १ गू, ० ल्यांथ्यांथांचा, दुरुकुरि १ थल, प्यान्था २ म्ह, ।

श्व ज्वना वंगु फुक्कं मिसाया मांम्हेसित लः ल्हायेगु ।

पाजु कु- घासाता १२ ता, ओ १२ पाः, बजि १२ मना, श्व १ सोमा, भुति १ मना, कयगु १ मना, सिम्पु १ मना, पःमाय् १ मना, तरकारी, ला ४ पाउया दाय्काला ।

मह्याय्मचा पितबिये-

मिजपत्ति जन्तवःपि सकसितं लसकुस यानाः दुकया पयतुके धुनेव न्हापां कौलानि याके हइ । कौला याके हइगु ज्वलं- खें, मन्हि, पुकाला श्व, व अय्लाः ।

थुलि कौला याके धुनेव मोसिप्वः ग्वाः बी । अले माःपिजक च्वना मेपि सकलें ल्याहाँ वनी । थुकुन्हु पयनाबियाभव्य नकी ।

मह्याय्मचायात विधि अनुसार गुरु द्वारा गव्य सायेका सहभोजन नकाः ल्हाःगव्य पुतुगव्य लःल्हानाः दकले लिपा माजु जुइम्हेस्यां धौसगं खेंसगं बियाः थःम्ह मह्याय्मचा पितबियाः हइ । पिखालुखुस बाःजु जुइम्हेस्यां दूफांगां फायेकाः भौमचा यात छेयं वनाः यंकी । भौमचाया स्थान गनेछःयाथाय् बा दुवातय् वनाः निखलःयां गुरुपि च्वनाः भौमचा खें ल्हाइ ।

भौमचा दुकाये-

थःगु छेयं थनेव पिखालुखुस द्वाःल्याः सहित नं तयाः गुरु वाक्य याना माजु जुइम्हेस्यां लसकुसयानाः दुकाइ ।

ह्वं के-

लसकुस यानाः भौमचा दुकाये धुंकाः तले थतव्वनायंकाः गव्य सायेकाः, धौसगं बियाः सहभोजन नकाः विधि अनुसार ह्वंकी । थुकुन्हु थःथिति, इष्टमित्र सकसितं व्याहा भव्य नकी । भव्य वववसित व्याहायाःम्ह काय्मचा पंचिता मन्हि छता/छता नं बी ।

ख्वाः स्वयेगु-

ह्वं केकुन्हु वा कथं कदाचित थुकुन्हु मलाःसा कन्ह्यकुन्हु ख्वाः स्वयेगु याइ । मिसापत्तिइपि मांभौ, पाजुपि व मेमेपि थःथिति, इष्टमित्र आदि मुंकाः मिजंया छेयं ख्वाः स्वःवनेगु याइ । न्हापा गव्य व्यूबलेया ज्वलनय् मगाःमचाःगु तनाः मगाःस्वयेबले ज्वनावनेमाः ।

○ चद्रमा दान यायेगु छौं थें न्यागु थुके १२ ता मन्हि तयाः यंके ।

मिजपाखे मांबो चवनाः मिसापाखेंया मांबोयात पिखालुखुस नसलाः
बियाः सकसितं लसकुस यानाः दुकाइ ।

सकसितं पयतुके धुनेव म्ह्याय्मचाया न्ह्यःने ज्वनावडगु महिचहि
सिसाबुसा सकतां ब्वयाः सकसितं धिवा बियाः खाः स्वइ । थुलि याये धुनेव
सकसितं कोला (छव्याला प्यकु न्याकु बियाः अयाः दुगंनलिखं प्यलू न्यालू)
त्वंकी अले मोसिप्वः खाः बियाः पंचिता महि छता/छता नं बी । मेपि खाः
स्ववःपि ल्याहाँ वनेव मिसाया मांबो व पाजुपि चवनाः जिलाजं म्ह्याय्मचा नापं
तया धोसगं बियाः जिलाजंयात महिकसि तछ्याकी । उगु महिकसिइ बजि
जायेक व त्रिनिता महि तयाः भोंत हिनाःहइ । अले जिलाजं भाजुं उके चवंगु
बजि स्वकः तक्क ससखलःपिन्त ह्वली । उलि याये धुनेव जिलाजं भाजुं अन चवने
मजिल ।

मिसा भव्य-

महिकसि तछ्याये धुनेव मिसाया मांबो, पाजुपि, फुकीपि व लमि समे
जम्मा त्रिनिम्हेसित फयांफछि तःजिक भव्य नकाःहये ।

दुचायेके-

मिसाभव्य नकेसिधयेव जिलाजं, जिलाजंया पासा बोम्ह, बोम्हेसिया
पासा व लमि जम्मा न्याम्हेसित मिसाया मांबो नं ब्वनायंकाः पिखालुखुस नसला
बिया लसकुस यानाः मिसाया छेय् ब्वनायंकी । म्ह्याय्मचा व जिलाजं नापं
तयाः खेंसगं धोसगं बियाः म्ह्याय्मचात जुच्छि, वसः जिलाजंयात जुच्छि वसः
ससमांम्हेस्यां लःल्हाइ । अले उमित बांलाक्क, तःजिक भव्य नकेमाः । थुलि भव्य
नके सिधयेव मोसिप्वः, खाः व तःतागु पंचिता महि न्याम्हेसित बी । अले भोमचा
व्वनाः बिदाकया थःगु छेय् ल्याहाँ वइ ।

प्यंहु बिचाः-

भोमचा कयाह्याः कन्ह्यकुन्ह प्यंहुबिचाः धकाः प्यंहु बिचाःकु ज्वना
कुमि व मिसाया मांम्ह क्वय्कथंया ज्वलं ज्वनावड ।

त्रिनिता घासाता, बजि १२ मना, ला, बूब ४ ता, ओ ८ पा, खें १
सोमा, अयाः १ अन्ति, खें १२ खः, न्या १२ म्ह, धो १ खः, क्वतः १ ज्वल,
म्ह्याय्मचायात वसः जुच्छि ।

थुलि ज्वनाः वम्हेसित लाग्वः लापि तया भव्यनका छवये । थोकन्ह्य
श्व प्रचलन मदये धुकल ।

*च्यान्हु बिचाकु-

खाः स्वया कन्ह्यकुन्ह च्यान्हुबिचाः धकाः मिसाखलःपति पकनाय्
छःयेके वनीकुन्ह थःछेखलपिसं क्वय्कथंया ज्वलंतयाः च्यान्हुबिचाःकु छवया
हयेमाः ।

घासाता १२ ता, वसः जुच्छि, खें माक्व, न्या माक्वः, अयाः कूछि ।

थुलि ज्वना वःपि सकसितं बांलाक्क भव्य नकाः छवयेमाः ।

बुढाबुढि जंको-

श्व प्रायः सकस्यां उत्थ्यं जू ।

थाकुलि लुये-

श्व प्रायः यानाः छगुपुजा, सीगुथि, आदि या थाकुलि बुल धायेव सगं
बियाः बेतालि चिकाः गुथियार खलः सकसितं भव्य नकी ।

सीधुंकाः यायेमाःगु क्रिया

सिनावने धुंकाः दिवंगतया दुर्गतिमोचन जइमाः धडगु कामना यासे
निर्देयातिथि तक्क संस्कार यायेमाःगु सकसिया चलन खः । आ अनपिसं
यानावयाचवंगु सीबलेया संस्कार छसीकथं क्वय् न्ह्यब्वये ।

सीकुन्ह-

थुकुन्ह गुथियारत वयाः देवं फायेकः वइ । माःगु हलंज्वलं नं उमिसं
हे ताःलाकि । सीबें थिलाः मितइम्हेस्यां दुकापिकां ती । छ्वासय् वाके छवइ ।
पाखाकुं थनी । कुतालय् तयाः गुथियारतय्सं सी क्वबुयाः फुकीबाकाय् आदि
ववयाः शवयात्रा वनी । थुमि सीबाजं थाय् म्बा पिचा वाके छवइ । विपसं थ्यंकाः
ववया वंपि सकसितं लःत्वंकी अले गुथियारपिसं तं लिक्पिण्ड थयेकी । मि तयेकाः
माःगु संस्कार यानाः छवइ । छेय् ल्याहाँ वयाः खःया ल्याहाँ वःपि सकसितं
बलि पिया छेय् द्वाहाँ वनी ।

पय्तिइ लाकेगु-

सिनावंम्हेसियागु छयं, ल्हाः निपाः, तुतिनिपा, जम्मा न्याथाय्यागु अस्थि
कयाः दिपया फल्चाय् न्यागः अपचाय् तयाः खायातइ । कन्ह्यकुन्ह जिलाजपिन्त
छवयाः न्यागु तिथंय् (गोकर्ण, गुह्येश्वरी, शंखमो, राजतिथि, व त्वखाडुवा) यंकाः
पुसिइ चुइकाः छवइ । चुइका छवये धुनेव मोल्ह्या कौला यानाः वइ ।

*थोकन्ह्य श्व थिति न्हावने धुकल ।

चिपं थिकः वये-

सीम्ह मूतधइगु सः कंबयेवं स्याःपि भिनामचा, म्ह्याय्मचापिसं वय्-
कथंया ज्वलं ज्वनाः चिपं थिकः वयेमाः ।

वजि माक्व, पालु १ पाउ, चि १/२ मना, म्हि माक्व, अय्लाः १ मना

बिचाः वये-

सिनाः कन्ह्यकुन्हु थःथिति, गुथियारपि सकलें सुथः न्हापां बिचाः वइ ।
अन थः गुरुं दिवंगत ज्यावंम्हेस्या नामं दुर्गति परिशोधन धारणी ब्वनी । धारणी
ब्वने सिमन्हतल्ले बिचाःवःपि च्वना च्वनी ।

लोचा वये-

सिनाः प्यन्हुदुकुन्हु बहनिइ थःथितिपि (मिनापि) महुम्हेसिगु गुणस्मरण
यानाः खयावइ । साथ्य् ब्याः नं ज्वनाःवइ । ज्वलं वय्कथं ।

स्याःपिसं बजि ८ मना, (मेपिसं ६ मना), पालु १ पाउ, चि १/२ मना,
साखः १ पाउ, धौ १ ग्वः, म्हि इच्छा अनुसारं कःसू १ मना, वाउंचा, चिग्वःगु
कय्गू १ मना ।

थुकुन्हु हे म्ह्याय्मचां ज्वरेयानाः दुःखं वय्पि सकसित लोचाबजि नकेगु
चलन दु मेपिनि खुन्हु दयेकाः जक नयेगु याइ ।

न्ह्यन्हुमा-

सिनावनाः न्ह्यन्हुदुकुन्हु म्ह्याय्मचां ज्वरेयानाः पिखालुखुस जोगियात
न्ह्यन्हुमा बी । थुकुन्हु हे बहनिइ लेंय् मन् जूमन्त धायेव पाखांकुनय् पाखाजा
खाइ ।

द्वयंकः वने-

सिनाः शिन्हुदुकुन्हु दुःखं वय्पि छेया जहानपि व फुकीबाकाय् सकलें
म्ह्याय्मचां पिखालुखुस आती दयेका थःगु इलाकाया खुसिइ वनाः सँखाना,
लुसि थोका थःगु गुरुं पंचगव्य व्यूगु कया आति, अम्बहामो, ववंचिकं, खौ आवि
मोल्ह्या बर्खी च्वने माःसा बर्खि वसः पुनाः सुद्ध याना मि तःम्हेस्यां मार्गसुद्ध
यानाः (पंचगव्य हा हा याना) छेय् ल्याहाँ वये । छेय् थ्यंकाः सकसित कौला
याके । कौला याके ज्वलं वय्कथं ।

बजि, चि, पालु, लई, म्हि, अय्लाः ।

घःसू याये-

सिनाः शिनिन्हुदुकुन्हु छेछ्वां नीसीयानाः थः गुरु पाखें गृह शुद्ध
होम यानाः गृहशान्ति याइ । थुकुन्हु म्ह्याय्मचा, भिनामचा व फुकीबाकाय्पि
सकलें सःतेमाः । थुकुन्हु हे पय्नाबियाछ्वये धुकूपि स्याःपि म्ह्याय्मस्तयसं पाः
छ्वयाः हयेयाः । ज्वलं वय्बियातःकथं ।

बूब १ मना, कःसू १ मना, मुस्या १ मना, पालु १ पाउ, वाउंचा, ला
२ पाउ ।

थुकुन्हु सकसितं घःसू भव्य नकी ।

निमो-

सिना शिस्वन्हुदुकुन्हु फुकीबाकाय्पिन्त पूजा क्रिया फुकय् याये माःसा थु-
कुन्हु गुरुं कलशपूजा व लौकिकपिण्ड थयाः क्रिया याइ । फुकय् यायेमाःपि महुशा नी
क्रिया यायेम्वाः । थव पुजा सिधयेव भव्यनइ थुकि यात शिस्वन्हुया लत्या भव्यनइ ।

लत्या-

सिनाः ४५ न्हुदुकुन्हु अर्थात द्वयवाः लाका (द्वयकेगु बार लाकाः)
थव क्रिया जुइ । थुबले गुरु कलशपूजा, लौकिकपिण्ड गुम्हगुम्हेस्यां लोनपिण्ड याना
होम याइ । थुकुन्हु थःथितिपिसं कीगः तःवयेमाः । कीगः तःवयेगु ज्वलं वय्कथं
पुजाभः ज्वलं १ पाः, धौ १ ग्वः, खाजा १ गू, केरा १ पू ।

थःगुरुयात दिवंगतया नामं यथाश्रद्धां दान प्रदान याइ । थुलि सिधयेव
फुकीबाकाय् सकसित लत्याया भव्य नकी

खुला-

सिना खुला दयेकाः दिवंगतया नामं कलशपूजा व लौकिकपिण्ड थयाः
श्राद्ध याइ । थुकुन्हु नं फुकीबाकाय्, म्ह्याय्मचा, भिनामचा सकसितं भव्य नकी ।
थुकुन्हु गुरुयात वहःया दोगां १ गू व वस्त्रदान याई ।

दकिला-

सिनाः दच्छि दयेकाः कलश पूजा यानाः लौकिकपिण्ड थइ । थुलि पुजा
सिधल धायेव सकस्यां भव्यनइ ।

पाहाँः ब्वने

थव पाहाँः ब्वना भव्य लत्या, खुला व दकिलाया दुने यायेमाः । सीबले

ग्राहालियापि थःथितिपि, जःललाखलापिस्त पाहाँ ब्वना भव्य नकी ।

लत्या व खुलां पाहाँ ब्वन धाःसा थःथितिपिसं वव्यबियातःकथं कीगः
तःवइ अथवा पिण्डय् छाःवइ ।

पुजाभः १ ज्वलं, धौ १ ग्वः, खाजा १ गू, केका १ पू ।

दकिलां पाहाँ ब्वसा स्याःपि थःथितिपिसं सगं, अग्लाः, दसः जू तथा
हयेमाः ।

निर्दयातिथि—

सिनाः निर्दं दयेव कलशपूजा व लोकिक पिण्ड थये । थुकुन्हु फुकिबाकाय्
पि सःता च्वनेमाःगु कर मडु ।

लोहाकारतय्गु परम्पराकथं

शीगु जातीय परम्पराय् लोहाकारतय्गु नं विशेषता दु । थुमिगु प्राचीन-
तापाखे दुवालाः स्वयेबले बुज्यायात मदयेक मगाःगु नैया ज्याभः दयेकाः वयाच्वंपि
पडगु सीडु । हानं शीगु धार्मिक ज्याखेय् नं इमिसं नैया ज्वलं ताःलाकाः
वयाच्वंगु खनेदु । थुकि प्रष्ट याः कि थुमिगु मू लजगाः नैया सरसामान दयेकेगु
खः । उकि हे थुमित नैकःमि, नकमी व कौ धयावयाच्वंगु दु ।

थुमिम्ह इष्ट देवता बिजयेश्वरी (बिज्याःस छः) खः । थुपि बौद्ध धर्मया
अनुयायी जूया निन्ति थुमिम्ह पुरोहित वज्राचार्यपि खः । थौकन्ह्य् मिस्त्री (मोटर,
मोटरसाइकल आदिया) ज्याखे यानावयाच्वंगु दु ।

आः छसीकथं लोहाकारतय्गु संस्कार संस्कृति वव्य न्ह्यब्वये ।

धौबजि नकःवने—

थः न्ह्याय्मचाया प्वाथय्दया च्याला फुताः गुला वयनेवं थःछेखलःपिसं
वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः धौबजि नकःवनेमाः । धौबजि नकःवःपि थःछेखलःपिस्त
बालाक कौला याका हयेमाः ।

धौ १ ग्वः, बजि, महि मावव, सिसाबुसा मावव, छ्वय्ला १/२ धानि,
अप्रचार ।

सिचुपालु वयनेगु—

मचाबुइसारं काय् वा न्ह्याय् न्ह्याम्ह जूसां वव्यकथंया ज्वलं तथाः
मिजंपाखे सिचुपालु वयंके छ्वयेमाः ।

काय्मचा जूसा— चाकु १ ग्वारा, इमू १ पाउ, घ्यः १ पाउ, पालु १ पाउ,
चि १/२ मना, जिफो १ ग्वः ।

न्ह्याय्मचा जूसा— चाकू १/२ ग्वारा, घ्य १/२ पाउ, इमू १/२ पाउ, पालु १/२ पाउ
चि चकंछि, जीफो बागवः ।

थःछेखलःपिसं गुलि तयाहल उलि हे तनाहयेमाः ।

ध्य:बजि नके-

मचाबुया: व्यंके न्ह्य: थ:छे'खल:पिसं मचाबुहेसित नक: वइगुयात हे
ध्य:बजि नक:वनेगु धका: धाइ । ज्वना:वइगु ज्वलं ववय्बियात:कथं ।

ध्यलय्सियागु बजि ४ मना, ध्य: १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, थुलि ज्वना-
वइम्ह थ: मांयात बा छे'या परिवारयात बांलाक भव्य नकाछ्वयेमा: ।

मचाबू व्यंके-

मचाबुया: ४ न्हु बुकुन्हु व्यंकेगु ज्या जुइ । अर्थात् ६ न्हु नं व्यंकेगु
याइ । थुकुन्हु सुथन्हापां नीसीयाना: शुद्ध याये । फुकीबाकायपिसं नं थथे हे शुद्ध
याइ । थुकुन्हु दिदिअजि आगंव्वचा वानयाना: सकसियां सुथसिया कौला याना:
फुकीबाकाय सकसितं भव्य नकेमा: ।

मचाबू व्यंकेकु

मचाबू व्यंके कुन्हु थ:छे'खल:पिसं ववय्बियात:कथंया मचाबू व्यंकेकु
ज्वल छ्वयाहयेमा: ।

व्यंकेकु- बजि १२ मना, भुति १ मना, सिम्पु १ मना, आलु १/२ धानि,
वाउंचा, माय् १ मनाया ओ, ला १ धानि, सुखू २ पा:, मांहेसित
वस: जुच्छि, मचायात जुच्छि, तुख्व: १ ख्व:, ताव्या १ ग्व:, धौ
२ ग्व:, °द्यांचा १ ग्व:, घोतिचौथि, वह:या अज:सला १ गू,
वह:या चमचा १ गू, छ्व:रा १ ग्व:, मचाकथि १ गू, मचायात
लासाकांगा, चत्ति लाकां १ जु ।

भव्यकु- बजि ६ मना, भुति १ मना, सिम्पु १ मना, आलु १/२ धानि,
वाउंचा, माय् १ मनाया ओ, ला १/२ धानि ।

वहनिइ छ्वयेमा:गु सगंकु- कोत:पा: २ पास चुबूजाके १२/१२ मना तया:
न्ह्याय्मचायात व जिलाजंयात तये । मचायात जानयेबाताय्
चुबूजाकि २ मना व काप: छकू तये, बजि ४ मना, ला १/२
धानिया चुला, खेसंगं यात खेमाव्व, न्या माव्व, थ्वे थापि
१ धौ, अय्ला: कूछि, दिदिअजियात लंपा: १ पा:, थ्व
ज्वनाव:म्ह कुमियात भव्य नका: छ्वयेमा: । जाकि तया:
ह:गु कोत: निपातय्सं जाकि गुलि तया: हल बजि नं उलि हे
तया: ववा:व्व छव्व: नं तया: बियाछ्वयेमा: ।

°चन्द्रमा द्यांचा थें न्यागु ।

मचाजंको-

थ्व मचाजंको काय् जूसा खुला वा च्यालां न्ह्याय् जूसा न्याला वा न्ह-
पलां याइ । थ्व प्राय: सकसियां उर्थे छ: ।

थुकुन्हु थ:छे'खल:पिसं छ्वयाहइगु ज्वलं थथे छ:-

मांहेसित वस: जुच्छि, मचायात जुच्छि, अम्हसित कमिज १ पा:,
मचायात लु'या मुन्नि बा मार्चा: अथवा असर्कीया अंगू १ पा:, वहया अंगू १
पा:, वह:या अज:खोला १ ग्व:, घोतिचौथि वत्ता १ ग्व:, खे माव्व, न्या माव्व:
अय्ला: कूछि ।

ता:चा बिचा:-

थ्व ता:चा बिचा: थ:छे'खल:या पाजुपिसं ववय्कथंया ज्वलं ज्वना: मचा-
जंकोया भव्य वइगुयात हे ता:चाबिचा: धका: धाइ ।

खे माव्व, न्या माव्व, अय्ला: कूछि, मचायाता वस: जुच्छि, मांहेसित
जुच्छि ।

य:महि ववखायेके-

काय्मचा वा न्ह्याय्मचा न्ह्याम्ह जूसां न्हापां न:लि छव्व: मचाया निर्वे
बुद्धिकुन्हु मचायात निग: य:महि ववखायेका: जन्मदिं याना: मचाया पाजुखल:पिस्त
५०/५० ग्व:, मेपिन्त १०/१५ ग्व: बीके छ्वयेमा: । थ्व य:महि बीहल धायेव
मचायात पाजुम्हस्यां लं १ पा: बियाहयेमा: ।

काय्मचायात बुसंखा यानाचवने म्वा: ।

कय्तापुजा-

काय्मचायात ७ देनिसें १२ देया दुने कय्तापुजा याइ । थ्व पुजा होम
याना: वा कलशार्चन पूजा याना:याइ । थ्व कय्तापुजाया विधि अनुसारं गुरुजुं
पुजा याइ । थुबले पाजुं लु'खोचा वह:खोचां आंगसा ध्यंका: नौनं सेंखाका: निनि
म्हसितं सेंफइ । पुजा सिधयेव इनायपुजा यंका: पाजुं लिगना हया: पिखालुखुस
फंभारां छुना: दुकाइ । थुकुन्हु पाजुपिसं व भव्य वइपि सकसितं ववय् च्वयागु
ज्वलं ज्वनावयेमा: ।

पाजुं हइगु- खेमाव्व, न्या माव्व, अय्ला: १ मना, मचायात वस: जुच्छि ।

भोपाहाँपिसं हइगु- तपुलि १ ग्व: सगं माव्व । मेमेपिसं लंकाप: वा
तपुलि १ ग्व: ल: ल्हाइ ।

सकसितं भव्य नका छ्वये ।

इहि याये-

बुढाबुढि जंको बा छः प्रतिस्था याःथाय् बा सामूहिक रूप इहि मुंका गु
थासय् यंकाः इहि याये यंकी । इहि यायेगु विधि अनुसार इहिक्रिया सिधयेव थः
थःगु छेया पिखालुखुस फेबारां छुनाः दुतकाइ । श्व प्रायः सकस्यां उथे छः ।

बाह्लाः तये-

बाह्लाः तयेगु मिसामचाया लागी यायेगु संस्कार छः । श्व ७ दैनित्त
१३ दैया दुने रजस्बला मजुवं शिनिहृतक मिजंतयगु छवाः मवयसे धौसगं बियाः
बाह्लाः क्वथाय् तइ । प्यन्हु दुकुन्हु मचाया पाजुपिसं दुरुबजि नकःवइ । ज्वलं क्वय्
कथं-

ध्यः १/२ पाउ, चाकु १ पा, दुरु १ मना, महि मावव, सिसाबुसा मावव ।

बाह्लाः तयाः न्यान्हृतक जयबलि क्यनी । क्वंचिकं सयेके धुनेव
जयबलि फुक्य जुइ ।

छुस्यामुस्या नकःवये-

बाह्लाः तयाः न्यान्ह व खुन्हु दुकुन्हु थःथितिपि सकसिनं छुस्यामुस्या
नकःवयेगु धकाः क्वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः बाह्लाः स्वः वइ ।

छुस्यामुस्या फछि, बजि ४ मना, महि जहान स्वयाः, सिसाबुसा
जहान स्वयाः, धौ १ ग्वः ।

बाह्लाः पिकाये-

बाह्लाः तयाः शिनिहृत दुकुन्हु थःगु चलन अनुसारं बाह्लाः पिकाइ ।
थुकुन्हु दुरु बाजि नकःवःपि पाजुखलःपि, छुस्यामुस्या नकःवःपि व बाह्लाःक्वथाय्
मिहृतःवःपि मस्तय्त समेतं श्वय् सःतेमाः । श्वय् वइपि थःथिति व पाजुखलःपिसं
क्वय्कथंया ज्वलं ज्वना वयेमाः ।

मेपि थःथितिपिसं ज्वना वइगु- सर्वाजाकि फछि, लं १ पाः ।

थुमित बजि १ मना व क्वाःव १ व नं थयेका छ्वयेमाः । थः स्याःपि
फुकीपिसं नं सर्वाजाकि फछि व लं १ पाः ज्वनावयेमाः ।

व्याहा यायेगु

व्याहा यायेत न्हापालाक भौमचा मालेगु व्या जुइ । भौमचा लुयेव
भौमचाया जातः काःवनेत भौमचाया बाःजु व लमि वनाः काःवनी । श्व काःवनेत

धौ १ ग्वः नं ज्वनावनेमाः । (तर गुम्ह गुम्हेस्यां काइमखु कारण छाय्ले धाःसा
म्ट्याय्मचाया शेष नये मज्य धकाः) थुमित बांलाक कौला याकाः हये ।

ग्वय्बीगु-

जातलं त्वयेव भौमचा काःवने प्यन्हु बा च्यान्हुन्यः ग्वय् ब्यूवनेगु ज्या
याइ । ग्वय्बीगु ज्वलं क्वय्कथं ।

ग्वःगु ग्वय् १० ग्वः, भिगु वसः जुच्छि, सिगार सामान १ ज्वः, महि ता
१२ ता/१२ ता दरं, सिसाबुसा ८ ता/८ ता दरं, लखामहि १ धानि ग्यंगु १
पा, धौ १ ग्वः, सिन्हःबत्ता १ गः । श्व लमि व कुर्मि ज्वनावनी । थुमित
बांलाक कौला याकाः हयेमाः ।

लखाबीगु-

ग्वय् बी कुन्हु लखा काःसा १ गू लखाया १/२ धानि ग्यंगु ज्वःपस्ताः १२
पा व दिनपौ समेतं तयाः ब्यू वनी । लखा मकाल धाःसा ज्वःपस्ताः महि बाहेक
ग्वय् बीगु ज्वलं व दिन-पौ छू जक तयाः ग्वय् बीयंकी ।

भौमचा काःवने-

दिनपौ अनुसारं निश्चित दिनय् थःथिति, इष्टभित्त, पासाभाईपि सकलं
गुंकाः सकसितं मोसिप्वः इना पंच बाजा थाकाः जन्त मुंकाः भौमचा काःवनी ।
अन थयंकाः मोसिप्वः ग्वाः बी सिधयेका भौमचाया माजु बाःजु, फुकी आदि गुम्हे-
सित तलय् थत व्वनायंकाः श्वय् नकेमाः । मेपि जन्त वःपि फुकसितं ग्वाः व
मोसिप्वः जक बिये ।

भौमचा पितबिये-

थःगु रितिथितिकथं थः म्ट्याय्मचायात ग्वय् सायेकाः सहभोजन नकाः
ग्लाःग्वय् पुतुग्वय् लःलहाकाः लिपा माजु जुइम्टेस्यां धौसगं, खेसगं बियाः भौमचा
पितबी । थुयां छन्हु न्हयः सकसितं पय्नबिया श्वय् नकी । श्वय् वःपि सकसिनं
मवसः ज्वनावइ ।

भौमचा दुकाये-

भौमचा कयाहयाः पिखालुखुस गुरुं बाक्य याकाः लसकुस याइ । थत
मवना यंकाः ह्वंकेगु ज्या जुइ । “ह्वंके” बले भौमचां ग्वय् सायेकाः विधि अनुसारं
सहभोजन नकाः यायेमाःगु फुककं ज्या सिधयेकी । थुकुन्हु हे थःथिति इष्टभित्त पासा
आइ जःलाखःला सकसितं व्याहाश्वय् नकी ।

हवाः स्वये-

भौमचा दुकयां कन्ह्यकुन्हु हवाः स्वयेगु ज्या जुइ । थुकुन्हु मिसाया थःथिति इष्टमित्र आदि सकसितं आमन्त्रित यानाः मिजंया छेय् हवाः स्वःवनी । हवाः स्वःवनेत स्वयं बलेया ज्वलनय् मगाः मचाःगु तनाः यंकेमाः । व फुकं अन थः म्हयाय्मचाया म्हयःने ब्वयाः सकसिनं भमचायात धिवा बियाः हवाः स्वइ । हवाः स्वःवःपि सकसितं अय्थ्या मन्हि, गुली मन्हि बियाः अय्लाः त्वंकी । हवाः स्वःवःपि इष्टमित्र पि व्याह्रां वनेव भौमचाया मांबो व वाजुकिजापित्त खेवः, पुकाला, मन्हि तयाः तःजिक पाहाँ यानाः छ्वयेमाः ।

दुचायेके-

हवाः स्वये धुनेव थुकुन्हु हे बहनिइ म्हयाम्हेस्यां जूसां सुकुन्हु च्याकाः जिलाजं भाजुकयाः पासा छम्ह व लमि छम्हसित ब्वनाः यंकाः पिखालुखुइ ससः मांसं नसला बियाः थत ब्वनाः यंकी । जिलाजं व म्हयाय्मचा नापं तयाः धोसणं खेसणं बियाः तःजिक भव्य नकी । भव्य नयेसिधयेव जिलाजनं म्हयाय्मचा ब्वनाः थःगु छेय् वइ ।

बुढाबुढि जंको-

श्व प्रायः सकसियां उथ्ये जू ।

सिनावने धुंकाः यायेमाःगु ज्याखँ

जीवन अन्त जुइ धुनेव थःथःगु परम्परा अनुसारं सिथं यंकेगु ज्वलन्य सीबले यायेमाःगु क्रिया छसीकथं वव्य न्ह्यब्वये ।

सीकुन्हु-

गुथियार वयाः सीम्हेस्याम्ह्य देवं फायेकःवइ । स्याःपि थःथितिपिसं फांगा तःवइ ।

दुकापिकां तिये-

दुकापिकां तियेबले गुथियारत बाहेक मेपि सुं तइमखु । दिवंगत जुयावम्हेसित हवाःसिकाः ब्वलं दुकाः सिन्हः तिकाः जातः कपालय् तयाः अले मि तइम्हेस्यां तुपू कापतं भुनाः मुलु स्वति ३ गुति सुयाः दुकापिकां ती ।

छ्वासय् वाये-

सिनावम्हेसिया बमः आदि थः मिसाफुकीपिसं छ्वासय् वाः वनी ।

सीम्हेसिथाय् च्वय् वव्य तयातःगु मत ववत ह्याः पाखाया कुनय् भाजनय् मि च्याकाः पाखाकुं थनी । अले पिखालुखुस कचि अप्पा स्वपा तयाः दिपय् लिक्पुयं अपेत कसिचाय् जा थुइगु भाय् याइ । थुलि याये धुनेव कुतालय् तयाः सिथं यंकी । जिलाजपिसं अबीर ताय् ह्वलावनी ।

पिचा वाये-

सीम्हपित यंके धुंकाः मिसा फुकीपिसं सीम्हेसिया लं १ पाः तुफि १ फि व पिचा १ ग्वः छ्वासय् वाये यंकी ।

दिपय् यायेगु क्रिया-

सीम्ह दिपय् थ्यंकाः गुथियार सकसिनं व ह्वयावपि सकसिनं लः त्वंकाः मि तइम्हेस्यां लिक्पुयं थयेगु हिसाबं तुतिवव्य जाकि स्वपुचः तयेकाः मि तइ ।

चिपं थीकःवये-

सीम्ह मुत धइगु सः न्यने धुनेव स्याःपि म्हयाय्मचा भिनामचापिसं वव्य कथंया ज्वलं ज्वनाः चिपं थीकः वयेमाः ।

बजि माक्व, मलि माक्व, अय्लाः १ मना, पालु, चि ।

बिचाः वये-

सिनाः कन्ह्यकुन्हु सुयन्हापां थःथिति हातानाताकुता सकलें बिचाः वइ । गुं दुर्गतिपरिशोधन धारणी ब्वनी ।

लोचाः वये-

सिनाः प्यन्हु दुकुन्हु म्हयाय्मचा, भिनामचा, थःथितिपि सकलें सीम्हे- सिया गुन लुमंकाः लोचाः वइ । साथय् व्याः नं ज्वनाः वइ । व्याःया ज्वलं वव्यबियातःकथं ।

बजि फछि, धौ १ ग्वः, साखः १ पाउ, पालु १ पाउ, चि १ मना ।

दुकाः वयेगु-

न्ह्यन्हुसा तयेन्ह्यः बा न्ह्यन्हुया दुने स्याःपि म्हयाय्मचा, भिनामचापिसं वव्यबियातःकथंया घासाता ज्वरेयानाः ज्वनाः वइ ।

बबः १ मना, वाउँचा, ओ १२ पाः, आलु तरकारी ।

लोचाःबजि नये-

सिनावनाः खुन्हु दुकुन्हु म्हयाय्मचा ज्वरेयाकाः फुकीबाकाय्पि सकसितं

ला छता बाहेक न्याता घासा ज्वरेयानाः (झ्वाय मयासे) भव्य नकेमाः ।

न्ह्यन्हुमा तये-

सिनावनाः न्ह्यन्हु दुकुन्हु छेछ्वां शुद्धयाना बॅथिलाः म्हयामचा ज्वरे-
याकाः पिखालुखुइ जोगीयात न्ह्यन्हुमा बिये ।

थुकुन्हु हे बहनिइ लंजुवाः न मन्त घायेव सीथाय् छेय् पाखाया कुनय्
पाखाजा खाये ।

दूयंके-

सिनावनाः झिन्हु दुकुन्हु दुःखं वर्यपि फुकीबाकाय् सकस्यां नीसी यानाः
म्हयामचा पिखालुखुस आति दयेका । थःगु इलाकाया तीर्थस वनाः सॅ खानाः
लुसि थोकाः आति, अम्बः, हामो, कोचिकं व खौनं मोल्हुया गुरु पंचमभ्य बियाः
सुद्ध याना छेय् ल्याहाँ वये । सकसितं कौला याके ।

धःसू याये-

सिनावनाः झिनिन्हु दयेकाः दिवंगतया दुर्गतिमोचन कामना यानाः
सीगु थासय् गुरु गृहसुद्ध होम याइ । छेय् शुद्धयाइ । थुकुन्हु फुकीबाकाय्
म्हयामचा भिनामचा सकसितं भव्य नकी ।

यदि फुकीबाकाय्पिन्त फुकय् यायेमाःसा घःसूयां कन्ह्यकुन्हु कलशपूजा
व लौकिक पिण्ड थयाः फुकय् यानाबी । थ्वयात हे झिस्वन्हुया लत्या धकाः धाइ ।

लत्या-

सिनावनाः ४५ न्हु दुकुन्हु गुरु कलशपूजा व लौकिक पिण्ड थयाः पुजा
याइ । अर्थात सहश्रावृति होम लिनपिण्ड आदि पुजा यानाः लत्या याइ । थुकुन्हु
गुरुयात यथाश्रद्धा दान नं याइ । फुकीबाकाय् थःथितिपि सकसितं भव्य नकेमाः ।
स्याःपि थःथितिपिसं सुथय् वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः कीगः ज्वनावयेमाः ।

पिण्डय छाः वय्गु ज्वलं, खाजा, केरा, धौ १ ग्वः ।

लप्यं थये-

लत्यायां कन्ह्यकुन्हुनिसं लयल्य पतिकं द्वादश तीर्थय् वनाः लप्यं
थःवनेगु चलन दु । तर अनिवार्य मजू ।

पाहाँ व्वने-

थ्व पाहाँ व्वनेगु ज्या लत्या, खुला, दकिलाया दुने व्वनेगु जुइ ।

पाहाँ व्वनेगु धकाः थःथिति हातामाता व सीबले ग्वाहालि याःपि सकसितं
मःताः भव्य नकेगु याइ ।

लत्या, खुलां पाहाँ व्वन धाःसा सुथय् पिण्डय् छायेगु धकाः धौ १ ग्वः व पुजा
ज्वलं १ ज्वनावयेमाः ।

दकिला पाहाँ व्वंसा सुथय् कीगः व बहनिइ खेसगं, धौसगं व बॅथि ज्वपि-
न्त वसः अथवा तपुलि १ ग्वः / १ ग्वः ज्वनाः वयेमाः ।

निर्दया तिथि-

झिस्वन्हु लत्या यायेबले थें साधारणकथं जक कलशपूजा व लौकिकपिण्ड
थयाः फुकीबाकाय्पिन्त भव्य नकी ।

मानंधरतय्गु परम्पराकथं

चिकंसाःया स्थापना प्राचीनकलनिसें दुगु खनेदु । “साँगा” या अंशुवर्माया ल्वहंपतिइ हाम्ह (हामो) कुम्ह (?) आदिया चिकं दयेकूगु खनेदु । अथे तं चिकंसाःयात “तैलशाला” धकाः उल्लेख यानातःगु व उगु तैलशाला उद्योगया रूपय् न्ह्यानाचवंगु धइगु नं प्रष्ट जू ।

थुकथं मूलजगाःया रूपय् चिकंसाः स्थापना यानातः चिकंया व्यापार यानावयाचवंगुलि हे थुमित सालमि (साय्मि) तूसिया (तुस्या) घयावयाचवंगु खः । हानं बज्जाःया रूपय् जाकि बजिया व्यापार यानावयाचवंगुपि जुयाः मानंधर धकाः संज्ञा बिल ।

थुपि न्हापांनिसें नसा - रसंसाया पसः तयावयाचवंगुपि खः । हानं हाज्या पोज्याय् नं थुपि उलि हे च्वन्ह्याःगु खनेदु ।

झोगु सांस्कृतिक नखः चखःबले पिदनीगु धार्मिक ज्याखेंय् नं ब्वति कयाः थःगु परम्परा न्ह्याका वयाचवंगुपि खः । ये याःपुन्हीबले जुइगु सांस्कृतिक पर्वस यःसि थनेगु (भाद्रशुक्ल द्वादशीकुन्हु) व यःसि ब्वःथलेगु (आश्वीनकृष्ण चौथिकुन्हु) वयाय् थुमिगु मूज्या जुयाचवंगु दु । थ्व हे आधारकथं गुम्हगुम्हेस्यां जिपि ध्वंजा-धर खः धकाः नं घयावयाचवंगु दु । हानं बहुमत नांगु जात्रा पिथनेकुन्हु (भाद्र शुक्ल चतुर्दशीकुन्हु) नं थुमिगु हे पेंगु साःया परम्परा थौ तक नं न्ह्याकाचवंगु दु । त्वाया धल

१. लाय्कूसा २. फलेचासा ३. दक्षसा (दहिसा) ४. न्हूसा ५. चंसाबो (चंसा) ६. तंलाछि ७. पुखूछा ८. बेंतु ९. थेंहि

साःया धल

१. लाय्कूसाः २. फलेचासाः ३. दक्षसाः ४. न्हूसा ५. चंसाः

थुपि बौद्ध धर्मया अनुयायी खः । थुमिम्ह पुरोहित गुरु वज्राचार्यपि खः । इमि सापार कुन्हु सायाः वनेम्बा केवल बापाथानाः चाः हुलेगु चलन दु । आः थुमिगु परम्परा छसीकथं न्ह्यब्वये ।

धौबजि नके-

म्ह्याय्मचाया प्वाथय् दयाः च्याला वा गुला दयेव थः छेय् वइबले म्ह्याय्मचायात धौबजि, महि सिसाबुसा नकाः छ्वइ । भाःतयाथाय् वनाः नकः वनेम्बाः ।

सिचुपालु वयने-

थः म्ह्याय्मचाया मचाबुइसाथं थःछेखलः पिन्थाय् वय्कथंया ज्वलं तथाः सिचुपालु वयंके छ्वये ।

चाकु १ ग्वारा, जीपवः १ ग्वः, ध्यः १ पाउ, चि १ पाउ, इमू १ पाउ, पालु १ पाउ ।

काय्बूसा च्वय्कथंया ज्वलं छ्वये । म्ह्याय् बूसा च्वय्कथंया बच्छि/ बच्छि जक तयाछ्वयेवं गाः ।

थःछेखलःपिसं गुलि तथाहःगु खः उलि हे साया हयेमाः ।

ध्यःबजि नकःवने-

मचाबुयाः निन्हु स्वन्हु दयेव थःछेखलकं म्ह्याय्मचायाथाय् वय्-बियातःकथंया ज्वलं ज्वनाः मांम्ह वनाः नकः वने । ध्यःबजि नकःवःम्ह मांम्हेसित बांलाक कौला याकाः हयेमाः ।

ध्यः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, बजि ४ मना, महि मावव ।

मचाबू वयंके-

मचाबुयाः प्यन्हु वा खुन्हु छेखलं नीसी यानाः दिदिअजि छ्वातअजिमा पुज्यानाः आगंअवचा दान याइ । अले फुकीबाकाय् सकसितं सुथय् कौला याकाः ध्यःनाः याकी । थुबले थुमि थःछेखलःपाखें मचाबू वयंकेकु छ्वया हयेम्बाः ।

मचाबू स्वःवये-

मचाबुयाः लछिया दुने थःथिति, थःछेखलःपि सकलें मुनाः सःबियाः वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः मचाबू स्वःवइ ।

बजि ४ मना, ला १/२ धानिया चुला, थ्वे १ स्वमा ।

मचाबू स्वःवःपि सकसितं बांलाक वय् नकाः छ्वयेमाः ।

मचाजंको-

काय्मचा जूसा खुला वा च्यालां व म्ह्याय्मचा जूसा न्याला वा न्ह्यलां

साइतय् लाकाः मचायात जंकोलं फिकाः गनेद्येके यंकाः छेय् लित ह्याः धोसगं
खेसगं बियाः क्षीर नकी । थुकुन्हु सुइतं नं भव्य सतेःम्वाः । थःछेखलःपिसं नं छु
हे व्यवहार यायेम्वाः ।

यःमहि ववखायेके-

मचावयाः निदं दयेव निदं बुह्लि धकाः मचायात निगः यःमहि ववखा-
येकी । थ्व नःलि छवः जक काय्बूसां म्हयाय्बूसां ववखायेकीगु चलन दु । थुबले
थःछेखलःपिन्त फुकथं यःगु इच्छा अनुसारं यःमहि बीके छवयेमाः । अले व
यःमहि कयाः मचायात लं १ पाः बियाहयेमाः । थ्व यःमहि ववखायेकेगु ४,
६, ८, १०, १२ दं तकं ववखायेकेमाः । थःछेखलःपिन्त निदं बुह्लि छव जक यःम-
हि बीके छवयेगु सकसियां चलन खः । गुलि दं दत वःगः हे यःमहि ववखायेकी ।

बुसंखा-

थ्व काय्मचा ७ दं वा ८ दं दयेव याइगु क्रिया खः । पाजु वयाः लुंखोचा
वहःखोचां सखाके भाय् यानाः नौनं सखाकी । पाजु जुम्हेस्या मचायात तपुलि छगः
ज्वनावयेवं गाः । अले हानं धोसगं खेसगं बियाः सकसितं इनिमिनि याकाः (कोला
याकाः) भव्य नकी ।

कय्तापुजा-

देःगु पुजावले दिग्दःयाथाय् वनाः कय्ता लःल्हानाः छःगु पुजा खलः
पिन्त अय्लाः व महि फर्मय् यानाः बियेवं गाः ।

वःलाः तये-

काय्मचाया कय्तापुजा सिधयेकाः झिनिदंया दुने थुगु वःलाः तयेगु ज्या
जुइ । थ्व वःला तयेगु परम्परा थःगु जातित्वय् दुतयंकेगु खः । तर गुम्हेस्या
झिनिदंतकं तयेमाःसा गुम्हेस्यां स्वदं जक तयेव गाः । पुखुछांमितय् झिनिदं
तयेमाःसाः मेपिनि स्वदंजक तयेवं गाः । थुकथं गुंनू त्वाःया साय्मितय् वःलाः
तयेगु दं फरक फरक खनेदु । थन पुखुछांमितय्कथं जक न्ह्यब्वइच्चनां ।

“वःलाः ततइगु थाय् व दिन”

थाय्	दिन
१) पचलि-	पचिमहः (आश्विन शुक्र पंचमि)
२) श्रीघः विहार-	श्रीगः पुन्ही (आश्विन शुक्र पुन्ही)
३) स्वयम्भू-	सकि मला पुन्ही (कार्तिक शुक्ल पुन्ही)

पचलि-

थन वःलाः तइकुन्हु वःलाः च्वनीपि मस्तय्त्त सखाकाः लुसि थीकाः नासः
छाःथाथाय् यंकाः मस्तय्गु दुरुपिपिलय् मुलुं सुयाः सुथय् सकसितं लत्याकुसां
कुइकाः वःलाः च्वनीपि मस्तय्त्त पचलिइ यंकी । अन गुरुजुपाखे कलशपूजा यानाः
वःलाः तइ । न्हिछि चछि च्वनी । थुकुन्हु मस्तय्त्त चिम्प्याः नकीसखु । वःलाःच्वपि
मस्तय् थःथितिपिसं खोसि, महि, दुश्, सिसावुसा आदि ज्वनाः स्वःवइ । थुकुन्हु
पचलि आजुया जात्रा नाप नापं तुं वःलाः तइपि मस्तय्त्त नं लत्याकुसां कुइकाः
जाःहिले सिधयेव थःथःगु छेय् ल्यहाँ वनी ।

निकःगु दय् नं थुकथं वःलाः तइ ।

स्वकःगु दय् वयाः पचलि आजुया जात्रा नापनापं तुं *वाःदिगू च्याकाः
जात्रा ववचायेव थःथःगु छेय् वइ ।

प्यक्वःगु दय् उगु दिनय् गुरुजुं सहश्राद्धति होम यानाः मनकयाः पूर्णा
याइ । थुबले हे स्वदंतक वःलाः च्वपि मस्तय्त्त स्वःवःपि मस्तय् थःथितिपि
सकसितं कजी जुम्हेस्यां मस्तय्के ल्हापं कयाः वःलाः भव्य नकाः प्रथमचरणया
पचलिइ तयेमाःगु वःलाः थुलि यानाः ववचायेकी ।

श्रीघः विहार-

पचलिइ प्यदयंक गथे यानाः वःलाःमस्तय्त्त वःलाः तःगु खः थन नं अथे
हे यानाः वःलाः तयाः ववचायेकी । तर दुतीयचरणया वःला तयेगु ज्या प्रथम
चरणय् गथे याःगु खः अथे यानाः ववचायेकी ।

स्वयम्भू-

श्रीघलय् प्यदयंक गथे यानाः वःलाः तःगु खः । अथे क्रिया याइ । थुकुन्हु
धुंकेगु ज्या जुइ । स्वयम्भू महाचैत्य यातपताःछा विधि अनुसारं कापया पताः
छाइ । थुलि याये धुनेव वःलाः तइपि मस्त व मस्तय्त्त स्वःवःपि थःथिति समेत
सकसितं भव्य नकाः तृतीयचरणया वःला तयेगु ज्याः ववचायेकी ।

थुकथं १२ दंतक पुकछांमितय् वःला तयेमाःगु चलन दुगु जुल ।
थोकुन्ह्य वयाः थुगु वःला तयेगु परम्परा लुकुबिनावने धुकुगु खनेदु ।

इहियाये-

मिसामचायात ७ दंनिसं १० दंया दुने याइगु क्रिया खः । गनं चिभाः

*वालं प्यने थे प्यनातःगु दिगू ।

प्रतिष्ठा वा इहिमुक्थाय यंकाः इहियानाः हये धुनेव पिखालुखुइ छेया फेंबारा छये धुनेव मचायात पाजुम्हेसिगु नं बारां छुयाः मचायात लं १ पाः लःहानाः लसकुसयानाः दुकाइ । थुकुन्हु पाजुपिन्त बांलाक नका छयेमाः ।

बाऱ्हाः तये-

श्व मिसामचायात रजस्वला मजुवं १० देंनिसें १३ देंतकया दुने साइतय् धौसगं बियाः बाऱ्हाःक्वथाय् तइ । थुकुन्हुनिसें मिजंतय् खाः व निभाः-या जः स्वयेमजिल । प्यन्हु दयेकाः क्वंचिकं सायेके धुनेव जय्बलि कयनी । थुकुन्हु निसें थुमि चिम्प्याः नये जिल ।

बाऱ्हाः स्वःवये-

बाऱ्हाः तयाः क्वंचिकं सायेके धुनेव थःथितिपिसं क्वय्बियातःकथंया ज्वलं ज्वनाः बाऱ्हाः स्वःवइ ।

छुस्यामुस्या फछि, तिसाबुसा सिजन अनुसारं, दुइ १ मना, महि माक्व ।

बाऱ्हाः स्वःवःपि थःथितिपिन्त भव्य नकाछ्वये ।

बाऱ्हाः पिकाये-

१२ ल्हकुन्हु बाऱ्हाः पिकाइ । सूर्यमण्डल पुज्याकाः सूर्ययाजः कयनाः गनेछयेके यंकाः लित हयाः छेयाः नकिनं धौसगं खसगं बी । थुलि याये धुनेव बहनिइ थःथिति, इष्टमित्र व बाऱ्हाय् क्वथाय् भिहतः वपि मचात सकसितं बाऱ्हाः भव्य नकी । भव्य वःपिसं मचायात लं १ पा ज्वनाः भव्य वये ।

व्याहा यायेगु

श्व व्याहा यायेगु धइगु जीवनय् न्ह्याइपुगु संस्कार खंकेगु, मजिमगाःगु व्यावहारिक जीवन हनेगु छगू परम्परा खः । श्व परम्पराया ज्याझो सकस्यां उभं मज् थःथःगु थितिकथं बनाचवंगु दु । छसीकथं न्हयव्याहये ।

गव्य व लखाबीगु-

व्याहा याये न्हयः भौमचा मालेगु ज्या जुइ । भौमचा लुयाः जातल त्वयेव दिन क्वःछिनाः भौमचा काःवने च्यान्हु न्हयः गव्य व लखानापं व्यूवनी । ज्वलं क्वय्कथं ।

गव्यः गव्य १० गवः, १ धानि ग्यंगु लखामहि १२ पा, लुं नित्वला, क्वतः ज्वलं १, धौ १ गवः, खें माक्व, अय्लाः कूछि ।

थुलि ज्वनाः लमि व कुमि वनाः व्यू वनी । इमित बांलाक्क भव्य नकाः हयेमाः ।

भौमचा काःवने-

थुकुन्हु व्याहा याइम्ह मिजंया छेय् थःथिति, इष्टमित्र पासाभाइ सकसितं लेंस्वयेत निमन्त्रणा यानाः सकसितं मोसिप्वः व ग्वाः बियाः थःगु संस्कृतिया बाजं दापा थानाः थौकन्हय् (बाछाइबाजा) थाकाः क्वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः भौमचा काःवनेगु याइ ।

फुकीतय्सं मुस्याः व सुकुन्दा ज्वनाः वने, क्वतः १ पाः, भौमचायात क्वतः जुच्छि, धौ १ गवः, खें माक्व, ग्या माक्व, सली माक्व, क्वतः १ ज्वलं, अय्लाः कूछि ।

भौमचाया छेय् थ्यनेव लसकुस यानाः दुकायाः सकसितं मोसिप्वः ग्वाः बी । अले माजु, वाःजु, फुकी, लमि व कुमि आदियात तले थत ब्वनायंका च्याता घासा ब्वयाः बांलाक्क भव्य नकी ।

थुकुन्हु हे मिसाया थःथिति, इष्टमित्र, पासाभाइ, जःलाखःला आदि सकसितं पय्ना बियाः भव्य नकी । भव्य वक्वसिनं क्वसः ज्वनावइ । गव्य फयाः क्वसः लःल्हाइ ।

भौमचा पितबिये-

भौमचा काःवनेयां कन्हय्कुन्हु छेय् थः न्ह्याय्मचायात गव्य सायेकाः सहभोजन नकाः ल्हाः गव्य पुतुगव्य लःल्हानाः मांवीनं तुतिसिकाः माजु जुइम्हे-स्यां धौसगं, खेंसगं बियाः भौमचा पित बियाः हइ । पिखालुखुस दुलिइ बा मोटरय् तयाः बाजुमे सिनं दूफांगं फायेकाः भौमचा कयाहइ । भौमचाया स्थान गनेछः-याथाय् वा दुवातय् ज्वनाः निखलःयां गुरुनुपि ज्वनाः भौमचा खेंल्हाइ ।

छेय् थ्यंकाः पिखालुखुस विधि अनुसारं लसकुस यानाः तलय् थत ब्वनायंकी ।

ह्वंकेगु-

न्हापां छःपिन्त माक्व गव्य भागतइ । छेया जहानपि फुकीबाकाय् सकसितं भौमचां गव्य सायेकी । माजु बाःजु व भाःतम्हेस्यानं गव्य फइ । अले निम्ह तिपू नापं तयाः धौसगं बी । गुरुजुं पाखे ह्वंके विधि अनुसारं ह्वंकी । खेंसगं बियाः सहभोजन नकी । थुकुन्हु मिजंया थःथिति इष्टमित्र, पासाभाइ, जःलाखःला सकसितं व्याहाभव्य नकी ।

वक्त्रा बिचा:-

थः स्त्रियायसचा पितृबिया छवयाः बहनिइ मांम्ह व मांम्हेस्या निम्ह पासापि व्वनाः वक्त्रकथया ज्वलं ज्वनाः वक्त्राबिचाः धकाः वनेमाः ।

वक्त्रः ज्वलं, धौ १ ग्वः, खं माक्व, न्या माक्व, वसः जुच्छि, सिसाबुसा इच्छा अनुसारं, महि थःगु इच्छा अनुसारं बजि फच्छि, छस्यामुस्या फच्छि, चाकु १ ग्वारा, समाःज्वलं ।

थ्व ज्वनावःपि सकसितं बांलाक थ्वय नकाह्येमाः ।

हवाः स्वःवये—

भौमचा दुकयाः कन्ह्यकुन्हु हवाः स्वःवनेगु ज्या जुइ । अनपिनिगु प्रचलन अनुसारं न्हू ब्याहाः जुसा जक हवाः स्वःवनेमाः । पुलां ब्याहा जुसा हवाः स्वःवने स्वाः । न्हू ब्याहाः कथं हवाः स्वःवनेबले मिसाखलः यापि थःथिति, इष्टमित्र, पासाभाइ सकसितं छेय् नं थ्वय नकाः यंकेमाः । थ्व हवाः स्वःवनेत वक्त्रकथया ज्वलं ज्वनाः वनेमाः ।

सिसाबुसा (बखत अनुसारया) खुता/खुता दरं किस्तिइ व्वये, महिता खुता/खुता दरं तये, वसः जुच्छि, (स्त्रियायमचायात) मोसिप्वः थःगु इच्छा अनुसारं तये ।

अन थंकाः च्वय्या सकतां ज्वलं स्त्रियायमचाया न्ह्यःने व्वयाः सकस्यां धिवा बिचाः हवाः स्वये । हवाः स्वःवःपि सकसितं मिजपाखें गुलुमह्नि दुगं सलि-खय् १ थल तयाः गुलुमह्नि लिकायेके बिचाः अय्ला स्वल्/प्यल् लुये । अय्लाः त्वंके सिधयेव सकसितं पंचिता मन्हि १ ता / १ ता नं बिये ।

पकनाय् पुजा--

यदि पुलां ब्याहाकथं जुसा हवाः स्वःवने स्वाः । पकनाय् पुजा धकाः पकनाय् छःयाथाय् स्वाःपि थःथिति पासाभाइ, इष्टमित्र व भौमचा समेतं व्वनाः पुजा यानाः थ्वय नयाः ल्याहाँ वइ । भौमचायात थःछेय् छवयाबी ।

दुचायेके--

पकनाय् पुजा वनेकुन्हु बहनिइ जिलाजंयात च्वयकः वइ । नापं तु जिलाजं व लमियात व्वनायंकी । अन थंकाः जिलाजं व स्त्रियायमचानापं तयाः जिलाजंयात ग्वय् सायेकी । ससःमायात पुतुग्वय् लःल्हाइ अले ससमानं धौसगं, खेंसग बिचाः जिलाजंयात लं १ पाः लः ल्हाइ । थुलि याये धुनेव फयांफछि तः जिक थ्वय नकी अले कलाः व्वनाः थःगु छेय् ल्याहाँ वइ ।

थ्वयकःविनि नं स्वकः तक बुरा बुरी जंको यायेगु चलन दु । थ्व सकस्यां उत्थयं खः ।

थाकुलि लुयेगु--

गुरुजुं दीगुछःयाथाय् वनाः थाकुलि लुयेगु विधिअनुसारं याइगु खः । थ्व अनिवार्यं महु ।

सीधुंकाः यायेमाःगु क्रिया

थ्व संसारय् जन्म जुव्व सिनावने माः सुं नं स्वानामच्वं । थ्व केवल क्षण भङ्गूर जक खः । गुलि नं बांलागु बा बामलाःगु यानावनी व फुवकं कर्मया हेतु खः । न्ह्यागु हे कर्म दयेकावसां तबि नं उगु कर्मपाखें मुक्त जुइगु उपाय थःथःगु विश्वासकथं थीथी ज्याखें यानावयाच्चन । थुगु हे अनुरूपं याना वयाचवंगु ज्याखें छसीकथं ववय् न्ह्यव्वये ।

सीकुन्हु--

सिनावनेव थः गुथियार व सनांःगु खलःतय्त सःकंके छवइ । गुथिया-रत वयाः देवं फायकः वइ । माःगु ज्वलं ताःलाका कूताः दयेकी । सौसायेका सोम्हे सिगु म्हुतुइ छवला छगः त्वसुकाः सिन्हः तिकाः, जातः कपालय् तयाः सोम्हेसिया मू फुकी नं दुकापिकां ती । छ्वासय् वाके छवइ, पाखाकुं थनी । सीम्ह व्वतहयाः कूतालय् तइ । स्त्रियायमस्तय्सं वा ह्वलाः गुथियारतय्सं फिपु अबीर धिवा ह्वलाः सिथं यंकी । फुकीबाकाय्त छवयावनी । सनांःगु खलः सनांवनी । थुमि सीबाजं थायेस्वाः ।

दिपय् थंकाः दिवंगतयात फुकीबाकायपिसं लः त्वंकी । अले मितइम्हे-सित गुथियारतय्सं तुं लिक्प्य थयेकी । मि तयाः माःकथं गुथियारतय्सं संस्कार यानाछवइ । मि तये धुनेव मि तःम्ह व फुकीबाकाय् सकलं थःगु छेय् ल्याहाँ वयाः पिखालुखुइ बलिपियाः छेय् दुहांवनी ।

पय्तिइ लाकेगु--

पय्तिइ लाकेगु धइगु इच्छायात धाःसा गुथियारतय्सं न्यागु अंगया अस्थि लिक्पाः भौंचा न्यागलय् तयाः दिपया फलचाय् खायाः दिपय् च्वनीम्ह पोछाः यात जिम्मा बिचाथकी । कन्ह्यकुन्हु सनांःगु खलःत बिचाः वइबले उमित न्यागु तिथय् पासा छम्ह बिचाः ज्याला नं बिचाः अस्थि चुइके छवइ । तिथय् चुइकः बपिनि चुइके सिधयेव मोल्हयाः नोसो यानाः ज्याला बिचाछ्वःगु धिबाया कौला यानाः छेय् ल्याहाँ वइ । थ्वयात हे पय्तिइ लाकेगु धकाः धाइ ।

चिपं थीकः वये-

सिथं यंहाकाः सी मुत धइगु सः न्यने धुनेव सीकुन्हु बहनिइ सकसितं थः थिति, म्ह्याय्मचा, भिनामचापिसं चिपं थीकः वनेगु धकाः ववय्कथंया ज्वलं ज्वना वनेमाः ।

बजि ८ मना, धौ १ ग्वः, पालु १ पाउ, ध्यः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, अय्लाः १ मना ।

बिचाः वये-

सिनाः कन्ह्यकुन्हु सुय न्हापां फुकीबाकाय्, गुथियार, सनांगुखलः आदि सककलें (मिजंत जक) बिचाः वइ । गुरुजं दुर्गति परिशोधन धारणी वनी । अले हानं सनांगु खलःपाखें नं गुरुजु वनाः यंकेमाः । उम्ह गुरुजु नं दुर्गति परिशोधन धारणी वनी । वने सिमह तले सकलें अन च्वनाःच्वनी । वने सिधयेव गुरुजु पिन्त माःगु बछिना बिचाः छ्वये ।

पय्तिइ लाकेत सनांगुखलः न्याम्हसित अह्य प्ह्य यांनाः छ्वये । श्व खं च्वय् न्हय व्वये धुन ।

लोचा वये-

सिनाः प्यन्हु दुकुन्हु म्ह्याय्मचा, भिनामचात मिसापि ख्वयाः लोचाः वइ । नापंतु न्याः नं ज्वनाः वइ । न्याःया ज्वलं ववय्बियातःकथं ।

बजि फछि, धौ १ ग्वः, चि १ मना, पालु १ पाउ, साखः १ पाउ ।

लोचाःबजि नये-

सिनावनाः खुन्हु दुकुन्हु म्ह्याय्मचां ज्वरेयानाः दुःखं बय्यपि फुकीबाकाय् व जहान भोछिसितं श्वय् नके ।

न्हय्नुमा-

सिनावनाः न्हय्नु दुकुन्हु म्ह्याय्मचां ज्वरेयाकाः न्हय्गु न्हय्गू भाग तयाः पिखालुखुस जोगियात भाग बिये । थुकुन्हु हे बहनिइ लोकपि शून्य जुल धायेव पाखा सः पाखाजा खाये । श्व क्रिया नं सकसियां उर्थे जू ।

दूयंकः वने-

सिनाः सिन्हु दुकुन्हु दुःखं बय्यपि फुकीबाकाय् सकलें थःगु इलाकाया तीर्थस वनाः दूयंकः वने । म्ह्याय्मचां पिखालुखुइ आती दायेका मिसात ख्वयाः तीर्थय वनी । तीर्थय थ्यनेवं सँखानाः (मिजंतय्) लुसि थीकाः आती, अम्ब हामो, वव-

चिकं, खौ आदिनं शुद्धयानाः बखि वसः पुनाः गुरुं वय्गु पंचगव्य कयाः मितःम्हेस्यां लं दुच्छि पंच गव्य हाःहाः यानाः छेय् ल्याहाँ वये । छेय् थ्यंकाः सकस्यां कौला याये । कौला याये ज्वलं ववय्कथं ।

बजि, महि, चि, पालु, लई, अय्लाः ।

धःसू याये-

सिनावनाः सिनिन्हु दुकुन्हु छेछ्छां नीसी यानाः गुरुं गृहशुद्ध होम यानाः ग्वाःस्वां आदि कयाः म्ह्याय्मचा, भिनामचा, व फुकीबाकाय् सकसितं श्वय् नकेमाः । थुकुन्हु हे थः गुरुयात थःगु इच्छा अनुसारं दान प्रदान याइ । मेपिनि लत्यां जक दान प्रदान याइगु चलन दु ।

लत्या-

सिनावनाः ४५ न्हु दयेव गुरुं कलशार्चन पूजा व लौकिकपिण्ड थयाः पूजा याइ । गुम्हगुम्हेस्यां किला यायेगु धकाः लीन पिण्ड थयाः सहश्राहुति होमार्चन पूजा नं याइ । थुबले फुकीबाकाय् सकसितं सःतेमाः । म्ह्याय्मचा, भिनामचातय्सं नं ववय्कथंया कीगः ज्वलं तःवयेमाः । थुबले गुरुपिन्त बजि श्वय् नकी । मेपिन्त जाश्वय् नकी ।

पुजाभः १ ज्वलं, धौ १ ग्वः, केरा १ पु, खाजा १ गू ।

ल्यप्यं थये-

यदि ल्यल्य पतिकं सिनिगू तीर्थय वनाः ल्यप्यं थःवंसा लत्यायां कन्ह्य गुम्हनुनिसे थः वनेगु याइ । श्वय्कपिनि गुम्हगुम्हेस्यां तीर्थपतिकं सहश्राहुति होम यानाः ल्यप्यं थयावईपि नं दु गुम्हगुम्हेस्यां दच्छि यंकं न्हिन्हि थः गुरुयात दिवंगत नामं निसला केबु दान याईपि नं दु । निसलाः या ज्वलं ववय्कथं ।

बजि, मरी, धौ, केरा, सिसाबुसा

खुला, दकिला-

सिनावनाः खुला दयेव कलशार्चन पूजा व लौकिकपिण्ड थयाः म्ह्याय्मचा भिनामचा व फुकीबाकाय् सकसितं श्वय् नकी । गुरुयात वहःया द्वागा दानयानाः म्ह्याय्मचा भिनामचातय्सं लत्याया अनुसारं सुथ कीगः तःवयेमाः ।

सिनाः दच्छि दयेकाः खुला वले थें तं पुजा यानाः बखि फुकय् यायेमाः-

ल्यप्यं थः वनीबल्य तीर्थ पतिकं होम तानाः पुजा याना वयेगु चलन दु । ल्यप्यं थः मवंसा थः गुरुयात दक्षियंक न्हिन्हि निसला वीगु चलन दु ।

सा स्याःपि थःथितिपिसं बखि फुकय् याःपित्त लं १ पाः वा तपुलि १ र्वः व धौसगं, खेंसगं ज्वना वयेमाः । बिधि अनुसार पुजा सिधयेव सगं बियाः बखि फुकय् याइ । म्हयाय्मचा, भिनामचा व फुकीबाकाय् सकसितं जाभव्य् नकी । गुरु छम्हेसित जक बजिभव्य् नकी ।

पांहां व्वने-

श्व पाहां व्वनेगु ज्या लत्या, खुला व दकिलाया दुने व्वनी । सीबले ग्वाहालि याःपि थःथिति, इष्टमित्त, जःलाखलाः व फुकीबाकाय् सकसितं सःताः भव्य् नकेगुयात हे पाहांव्वना भव्य् धकाः घाइ । श्व भव्य् नं जा भव्य् जुइ । गुरु छम्हेसित जक बजिभव्य् नकी ।

निदंया तिथि-

खुलाबले थें गुरु श्राद्ध छगू यानाः फुकीबाकाय् सकसित जाभव्य् नकाः गुरु छम्हेसित बजिभव्य् नकी ।

मालाकारतय्गु परम्पराकथं

मालाकार, मालि, गथु, आदिया संज्ञा हनातःपिगु मूलजगाः जातं जात-या स्वां पिःना वा वनय् वनाः स्वां हया मीगु आदि ज्या खः । थुपि बौद्ध धर्मया अनुयायी जुयाः बज्जाचार्य पुरोहित यानाः नं तान्त्रिक चर्याया आधारं स्वयम् छः जुयाः प्वःसः (भोग) कयाः बिचित्रगु धार्मिक सहिष्णुता बियावयाच्चंगु दु । श्व थुमिगु थःगु हे बिशेषता खः ।

पुलांगु शीगु सभ्यताया दुने मल्लकालं निसें म्हयानावयाच्चंगु क्षिनिदंय् छवः पिदनीगु भद्रकालीया गण प्याखें अथे हे पचलिभैरवया गण प्याखें साक्षात छः जुयाः हुलावयाच्चंगु खः ।

बौद्ध पूजाक्रियायात माःगु बिभिन्न स्वांता थौतक न पुरे याना वयाच्चंगु वनी । आः इमिगु परम्परा छसीकथं न्हयव्वये ।

धौबजि नकःवने-

मचा प्वाथय् दयाः च्याला गुला दयेव थःछेंखलःपिसं व्वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः मांबौ वनाः वा छेंया जहानपि वनाः धौबजि नकःवनेमाः ।

बजि ४ मना, धयः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, मह्ति १० ता ।

थुलि ज्वनाः वपित्त बांलाक भव्य् नकाः हयेमाः ।

सिचुपालु वयने-

मचाबुइसाथं छम्ह छम्ह पतिकं कय्कथंया ज्वलं ज्वनाः थःछेंखलःपि-याय् सिचुपालु कय्कथंया ज्वलेमाः ।

काय्बूसा- चाकु १ ग्वारा, इमू १ मना, चि १ मना, पालु १ पाउ, ।

म्हाय्बूसा- च्वय्कथंया ज्वलं बछि ।

श्व ज्वलं थः लमियात बियाछ्वये । ज्वनाः वःम्ह लमियात कोला पाकाः हयेमाः ।

धयःबजि नकः वने-

मचाबू व्यंके न्हयः थःछेखलःपिसं थः म्हयाय्मचायाथाय् ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः मांभौपि धयःबजि नकःवनेमाः ।

धौ १ ग्वः, बजि ४ मना, साठः १ पाउ, केरा १ फं ।

ज्वनावंपि मांभौयात बांलाक भवय् नकाः हयेमाः ।

मचाबू व्यंके-

मचाबूयाः खुन्हू बा झिनिन्हू मचाबू व्यंकेगु याइ । थुकुन्हू छेछां नीसी यानाः स्याःपि फुकीतय् नं नीसी यानाः दिदि अजि आगं व्वचा दान यानाः थःछेखलःपिसं ववय्कथंया व्यंकेगु ज्वलं छवयाहयेमाः ।

मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित जुच्छि, भौम्हेसित वेतालि, मचाकथि १ गू, वहःया अजःसला १ गू, तुखः १ खः, मचायात लासाफांगा, घोतिचौथि, चिकं चकंछि, म्ये छय १ गः (काय्बूसा) ला १ धानि, (म्ह्याय्बूसा) ला २ धानि भुति १ मना, सिम्पु १ मना, सेंकय्गू (तःग्वःगू थें न्याःगु), आलु १ धानि, काय-ले स्वयाः, लई, मुस्या १ मना, पालु २ पाउ, चि १ रिकापि, हलू १ रिकापि, जिमले १ रिकापि, मल्ला १ रिकापि, धयः १ पाउ, ववतः १ ज्वलं, धौ १ ग्वः, खें १२ ग्वः, न्याम्ह, १२ म्ह, जाने बाताय् जाकि १ मना ।

थुलि ज्वनाः मांम्ह, लमि व कुमि वनी इमित बांलाक लाग्वः लापी तयाः भवय् नकाहयेमाः ।

मचाबू स्वःवने-

खुन्हू मचाबू व्यंकूसा १०/१२ न्हू दयेव व झिनिन्हू व्यंकूसा २०/२५ न्हू दयेकाः थःछेखलः पिसं ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः मचाबू स्वःवइ ।

बजि फच्छि, चुंला १/२ धानियाः, धयः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, घोतिचौथि ववातिवासः जीपवः २/३ ग्वः, छोरा २/३ ग्वः ।

मेपि थःथितिपिसं मचाबू स्वःवनीगु ज्वलं ववय्कथं ।

बजि ६ मना, चुंला १/२ धानिया, चिकं १ खोला, चुबूजाकी १ मना, घोतिचौथि जीपवः ३ ग्वः, छोरा ३ ग्वः, थ्वं १ सोंमा ।

थुलि ज्वनाः वःपिन्त बांलाक भवय् नकाः डव १ डव / १ डव नं थयेका छवयेमाः ।

मचाबू लहिहये-

मचाबूयाः लच्छि फुइव थःछेय् मचाबू लह्यू वनेत थःछेखलःपिसं ववय्कथंया नसा त्वंसा ज्वनावनेमाः ।

बजि ६ मना, ला १/२ धानिया चुंला ।

थुलि थः म्हयाय्मचायात नकावये । मांम्ह व लमियात बांलाक भवय् नकाः हयेमाः । भवय् नये सिधयेव दिदिअजि मचाज्वनाः म्हयाय्मचायात दुलिइ तयाहये ।

भाःतम्ह स्वःवइगु--

मचाबू लह्यू वयाः बाःछिति दयेव जिलाजं भाजु ससलय् वयाः गुंव-पाफ बा पोस्तिकं १ धानि ज्वनावयाः मचाया ख्वाः स्वःवइ । अले जिलाजं भाजु यात कौला याकाछवइ ।

भौमचा काःवइगु--

छेय् लह्यू वःम्ह थः भौमचायात मांजुम्ह, लमि व कुमि वनाः ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः काःवइ ।

बजि फच्छि, ला १/२ धानिया चुंला, मल्लि भचा ।

माजु, लमि व कुमियात भवय् नकाहयेमाः ।

मचा जंको--

काय्मचा जूसा खुला वा ख्यालां, म्हयाय्मचा जूसा न्याला वा न्हय्लां स्थान गनेद्यक्के यंकाहयाः मचायात धौसगं बियाः वहःया दबलं छीर थुयाः नकी । हानं थःछेखलःपिसं नं वहःया दबलं छीर थुयाः नकःवने माः । नके सिधयेव उगु वहःया दबल अन् हे त्वःता थकेमाः । उगु वहःया दबल मांम्हेस्यां काइ ।

कय्ता पुजा--

काय्मचा १२/१३ दंया उमेरय् मेखलावधन विधि अनुसारं गुरुजुं पुजा याइ । थुकुन्हू पाजुं लुंखोचा वहःखोचां संखाका निनि सेंकयाः स्थान गनेद्यक्के यंकाः पाजुं लिगनाहयाः धौसगं खेंसगं बियाः थःथिति इष्टमित्र, पासाभाइ सकसितं भवय् नकेमाः ।

थुकुन्हू पाजुं ववय्बियातःकथं ज्वलं ज्वनाः वयेमाः ।

ववतः १ ज्वलं, दुगु १ म्ह, धौ १ ग्वः, खें १२ ग्वः न्या १२ म्ह, अप्लाः

कूछि, कथतापुजा याःम्ह मचायात वसः जुच्छि मांम्हेसित जुच्छि, बोम्हेसित जुच्छि ।

भोपाह्वापिसं सगं व लं १ पाः तपुलि १ ग्वः । मेपि थःथितिपिसं तपुलि १ ग्वः वा लं १ पाः ।

इहि याये—

श्व क्रिया मिसामचायात यायेगु खः श्व प्रायः सकस्यां उत्थंजू ।

बाह्लाः तये

श्व मिसामचायात यायेगु क्रिया खः । मिसामचा १२ दॅया भित्तय बाह्लाः साइतय धौसगं १ पाः बियाः बाह्लाः क्वथाय् तइ । खुन्हु दयेकाः क्वःचिकं सायेकी श्व क्वचिकं सायेके धुनेव *जयबलि कयनी । बाह्लाःतपि मस्तयत् १२ न्हु तवक चिभ्याः नकेमज्यू ।

छुस्यामुस्या नकःवये—

बाह्लाः तयाः खुन्हु दयेकाः क्वचिकं सायेके धुनेव थःथितिपिस छुस्यामुस्या नकःवइ । छुस्यामुस्या नकःवइगु ज्वलं क्वय्कथं । बाह्लाःस्वःवःपित बांलाका श्वय् नकाः छ्वयेमाः ।

छुस्यामुस्या फच्छि, बजि ४ मना, धौ १ ग्वः, साखः १ पाउ, तु, कःछे केरा सन्नासि १० ग्वः, मन्हि जहान स्वयाः ।

बाह्लाः पिकाये—

बाह्लाः तयाः १२ न्हु दुकुन्हु छे छ्छां नोसी यानाः बाह्लाः तःपि मस्तयत् सूर्य पुज्याकाः सूर्य दर्शन याकाः स्थान गनेछय्के यंकाः लित हयाः छेय् बारां छुना, धौसगं खेसगं बियाः वसः १ जु लःल्हाये । सकस्यां कौला याये ।

थुकुन्हु छुस्यामुस्या नकःवःपि थःथितिपि व बाह्ला क्वथाय् म्हेतःवःपि सकसितं श्वय् सःतेमाः श्वय् वइपि थःथितिपिसं क्वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः श्वय् वयेमाः ।

सर्वाजाकि फच्छि, लं १ पाः ।

श्वय् नके सिधयेव बारां तयाहःगु बाताय् क्वाःव्व १/१ व्वः नं तयाः छ्वयेमाः ।

ब्याहा यायेगु

काय्मचा ल्याय्म्ह जुयेव ब्याहा यायेत भौमचा मालाः लुयेव जात

*अयवनि क्षयबाल नं धाः

तुइबं छसीकथं क्वय्कथंया ज्याझो न्ह्याका यंकी ।

श्वय्बीगु—

ब्याहा यायेगु पक्का यायेत श्वय् छगू नि बियाः तयेगु धकाः ब्याहा यायेगु खुला न्हयः हे लमि वनाः श्वय् ब्यू वनेगु चलन दु । श्वय् ब्यू वनेत ज्वनाः वनीगु ज्वलं क्वय्कथं ।

श्वःगु श्वय् १२ ग्वः, माय् ४ मना, ।

श्व ज्वनाः वंम्ह लमियात कौला याकाःहयेमाः ।

लखाबीगु—

भौमचा काःवने च्यान्हु बा बाःछि न्हयः क्वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः लमि लखा ब्यू वनी ।

लखामन्हि (१ धानि ग्यंगु) १२ पा, कुन्या १२ म्ह, दुरु कूछि ।

श्व ज्वनाः वःम्ह लमियात बांलाक श्वय् नका हयेमाः ।

भौमचा काःवने—

थुकुन्हु थःथिति, इष्टमित्र, जःलाखःला भाइवन्धु सकसितं ग्रामन्वित यानाः जन्तमुंकाः सकसितं मोसिप्वः ग्वाः बियाः बाजागाजा थाकाः माबौ व लमि समेत क्वय्कथंया ज्वल ज्वनाः भौमचा काःवने ।

क्वतः १ ज्वलं, धौ १ ग्वः, भौमचायात वसः जुच्छि, श्वःगु श्वय् १ किलो, खे १२ ग्वः, न्या १२ म्ह, अय्लाः कूछि ।

अन थ्यंकाः सकसितं लसकुस यानाः दुक्रयाः मोसिप्वः ग्वाः बी । माजु बाःजु लमि व मेपि प्यम्ह न्याम्ह अन च्वनाः मेपि फुक्कं ल्याहां वनी । अनचर्वपि सकसितं अले लाग्वः, लापी, खेवः तयाः तःजिक श्वय् नकेमाल । थुकुन्हु हे पय्नाबिया श्वय् नकी । श्वय् वक्वसिन क्वसः बियाः श्वय् फयाकाइ ।

भौमचा पितबिये—

भौमचा काःवनेयां कन्हय्कुन्हु न्ह्याय्मचा छेया जहानपित श्वय् सायेकी । थुबले हे छेयागु क्वसः छेया जहानपिसं लः ल्हानाः सहभोजन नकाः मां अबायात ल्हाः श्वय् पुतुग्वय् लः ल्हानाः मांभौ नं न्ह्याय्मचाया तुतिइ पांदागं याकाः न्ह्याय्मचा पितः बी । पिखालुखुइ बाजुम्हेस्यां दूफांग फायेकाः दुलिइ भौकन्हय् मोटरय् तइ । दुवातय् बा स्थान गनेछयाथाय् च्वनाः निखलःयां गुरुजुपि ज्वनाः भौमचा खेल्हाइ । छेय् थ्यंकाः पिखालुखुइ द्वाःल्याः आदि संयुक्त याना लसकुस याइ । तले थत च्वनाः यंकी ।

ह्वं के-

भौमचा कयाहया तले थत व्वनाः यंकाः योग्यथास्य पयतुकाः विधि अनुसारं भौमचां स्वयं सायेके बी । मांजु बाःजुयात लहाःग्वय् पुतुग्वय् लः लहाइ । थः भाःतयात नं ग्वय् बी । गुरुद्वारा वाक्य याताः ह्वं केगु ज्या जुइ । खेंसगं बी । निम्हत्तपुयात नं थायभु १ पातय् तयाः सहभोजन नकी । थ्व सहभोजनया चिप मिजंया पाजुं छ्वासय् वाके छ्वइ । थुकुन्ह इष्टमित्र, पासाभाइ सकसितं व्याहा भवय् नकी । स्वयं वक्वसित काय्मचां अय्थ्या मन्हि लहीमाः ।

ह्वाः स्वयेगु-

ह्वं के ज्या सिधया प्यन्हु दुकुन्ह ह्वाः स्वयेगु ज्या जुइ । मिसापत्तिइया थःथिति, जःलाख ला, इष्टमित्र, पासाभाइपि सकलें सःताः वक्वकथंया ज्वलं ज्वनाः मिजंया छेंय् ह्वाः स्वःवनेगु याइ ।

वतः ज्वलं १ ज्वलं, वसः जुच्छि, मन्हि किस्ति थःगु इच्छा अनुसारं, सिसाबुसा किस्ति थःगु इच्छा अनुसारं, अनिवायंया रूपय् तयाछ्वयेमाःगु झंगः मन्हि ६ म्ह, ब्यांचा मन्हि ६ म्ह धौ १ ग्वः थुलि ज्वलं ज्वनाःवनाः थः म्हयाय्-मचाया न्ह्यःने सकतां व्वयाः थः म्हयाय्मचायात धौसगं बीकाः लुंया अंगू १ पा नं भौम्हेसितं न्ह्यःके सिधयेव सकसितं धिवा बिद्याः ह्वाः स्वइ । अले मिजंयाले ह्वाः स्वःवःपित्त अय्थ्या मन्हि १ पा / १ पा, व मोसिप्वः व ग्वाः बी ।

दुचायेके-

ह्वाः स्वयेकुन्ह बहनिइ जिलाजं भाजुयात च्वय्कः वइ । अले नापं जिलाजं, जिलाजंया पासा व लमि थुलि स्वम्ह व्वनायंकी । छेंय् थ्यनेवं निम्हतिपु नापं तयाः जिलाजं नं ससखलःपि सकसितं ग्वय् सायेकाः निम्हतिपु यात धौसगं खेंसगं बिद्याः निम्हतिपुयात नं सःसःमांम्ह वसः लःलहाइ । थुलि याये धुनेव लमि समेत सकसितं तःजिक बांलाक देमा भवय् नकी । भवय् नये सिधयेव सकसितं बिवा कयाः कलाः व्वनाः थःगु छेंय् ल्याहां वइ ।

बुढाबुढि जंको-

थ्व सकस्यां उत्थं जू । पेज नं १७ सस्वयाविसं ।

सिनावने धुंकाः यायेमाःगु ज्याखें

सीकुन्ह-

जीवन अन्त जुइसाथं थः गुथियारपित्त सःकंवनी । अले गुथियारत बया ।

सीम्हेसिया म्हय् देवं फायेकाः उमिसं हे सिथं थंके ज्वलं ताःलाकाः व्वताः वयेके धुनेव मि तइम्हस्यां सौसायेकाः दुकापिकां तीकाः मिसाफुकीपिसं छ्वासय् वाकी । अले पाखां कुनय् भाजनय् मिच्याकाः पाखाकुं थने धुनेव म्हयाय्मचापिसं वा ह्वयेकाः जिलाजंपिसं ताय् अवीर फिपु व धिवा ह्वयेकाः फुकीबाकाय् व्वयाः गुथियार जःलाखःला आदि सकलें सनावनेत मुनाः सिथं थंके । छेंय् हानं फुकी-पिसं छ्वासय् पिचा वाके छ्वइ ।

विपय् थ्यंकाः सीम्ह व्वबुयावंपि व व्वयावंपि सकसितं लः त्वंकाः श्रद्धा-ऊजलि अर्पण याताः मितइम्हेसित गुथियारपिसं तं लिक्प्यं थयेके सिधयेव मि तयाः दाहसंस्कार याइ । मि तये धुनेव व्वयावंपि सकलें थःगु छेंय् ल्याहां वनाः थःगु छेंय् थ्यंकाः वल्लिपिया दुहां वनी ।

चिपं थोकः वये-

सीम्ह मुत धइगु सः न्यने धुनेव स्याःपि थःथिति खलःपिसं व म्हयाय्मचा भिनामचापिसं वक्वकथंया ज्वलं ज्वनाः चिपं थोकः वयेमाः ।

बजि ४ मना, पाल १/२ पाउ, साखः १/२ पाउ, चि १/२ मना, अय्लाः कूछि, मन्हि स्वयाः ।

बिचाः वये-

सिनाः कन्हय्कुन्ह सुथन्हापां मिजं थःथिति, इष्टमित्र गुथियारपि सकलें बिचाः वयाः गुरुजुं दुर्गतिपरिशोधन धारणी व्वने सिमहःतले अन च्वनाच्वनी ।

लोचाः वये-

सिनाः प्यन्हु दुकुन्ह म्हयाय्मचा भिनामचा मिसा थःथितिपि सकलें व्वयाः लोचाः वइ । नापं वक्वकथंया व्वयाः ज्वलं नं ज्वनाः वइ । थुमि थुकुन्ह थः म्हयाय्मचां ज्वरेयाकाः लोचाःबजि थः फुकीबाकाय् सकसितं नकीगु चलन दु । वक्व व्वयाः ज्वलं न्ह्यव्वये ।

बजि फछि, पाल १ पाउ, चि १/२ मना, साखः १ पाउ, धौ १ ग्वः, पाल १ पाउ, लई २ म्ह, पाछाइ २ थु ।

म्हय्नुमा-

सिनावनाः न्हय्नु दुकुन्ह म्हयाय्मस्तय्सं ज्वरेयानाः पिखालखुस जोगि यात न्हय्नुया जा बी । बहनिइ म्हयाय्मस्तय्सं पाखाजा खाइ । थुकुन्ह फुकीबा-काय् सकसितं जा नकी ।

वुब्बये-

सिनावनाः सिन्हु दुकुन्ह दुःखंय्यपि सकलें थःगु इलाकाया तीर्थय् वनेत

म्ह्याय्मचां पिछालखुस आती दायेकाः दिवंगतया गुण स्मरण यांनाः ख्याः वनी । खुसिइ थंकाः सँखानाः, लुसि थिकाः, आति, हामो, अम्ब दवंचिकं, खो आवि मोल्हुयाः गुरुं वय्गु पंचगव्य कयाः शुद्ध यांनाः बखि चवनीपि दःसाबखिवसतं पुनाः मितःम्हेस्यां लं दुच्छि पंचगव्य हाः हाः यांनाः मार्ग शुद्ध यांनाः छेय् ल्याहा वयाः सकसियां कौला याये ।

बजि, पालु, चि, लइ, महि, अय्लाः ।

घःसू याये—

सिनाः सिनिहु दुकुहु छेछं नीसी यांनाः गुरुजुं गृहशुद्ध होम यांनाः ग्वाःस्वां बियाः शुद्ध याये । थुकुहुनिसें सुद्ध जुल भाःपे । थुकुहु म्ह्याय्मचा, भिनामचा व सीबले ग्वाहालि याःपि सकसितं भव्य सःतेमाः ।

लत्या—

गुरुं कलशपूजा व लौकिक पिण्ड विधि अनुसारं पूजा याये सिधयेव गुरु यात थःगु गछे अनुसारं दिवंगतया नामं दान प्रदान याइ । थुकुहु म्ह्याय्मचा भिनामचापिसं पूजायाये म्ह्यः पिण्डय् छायेगु वय्यकथंया कीगः ज्वनावये । पूजा सिधयेव फुकीबाकाय्पि सकसितं भव्य नके ।

पूजा ज्वलं, धौ १ ग्वः, जाकि १ मना, खाजा १ गू, केरा १ पु

लय्प्यं थये—

लत्यायां कन्ह्यकुहु निसें गुम्हगुम्हेस्यां सिनिगु तीर्थय् वनाः गुरु लौकिक पिण्ड विधि अनुसारं पूजा याये धुनेव अन हे भव्य नयाः वा कौला जाका यांना वये । थ्व अनिवार्य महु ।

खुला, दकिला—

सिनावनाः खुला व दच्छि दयेवं कलश पूजा व लौकिकपिण्ड थया फुकी-बाकाय् सकसितं भव्य नकेमाः । थ्व कुहु म्ह्याय्मचा भिनामचापिसं चव्य लत्या या अनुसारं कीछः ज्वना वयेमाः ।

दकिलां बखि फुकय् यायेमाःसा म्ह्याय्मचा भिनामचापिसं सगं ज्वलं व वसः जुच्छि बखि फुकेयाइम्हेसित तया हयेमाः ।

पाहाँ व्वने—

लत्या, खुला व दकिला दुने थःथिति, इष्टमित्र पासा भाइ, सीबले ग्वाहालि याःपि, गुथियार आदि सकसितं सःताः भव्य नकेगु याइ ।

निर्देया तिथि—

सिनाः निर्दे दयेव चव्य उल्लेख यांनागु खुला बलिया थें पूजा यांनाः फुकीबाकाय्पि सकसितं भव्य नकेमाः । म्ह्याय्मचा भिनामचापिसं कीगः की नं ज्वनावयेमाः ।

चित्रकारतय्यु परम्पराकथं

श्रीगु संस्कृतिया जः स्वरूप देवदेवीपिनिगु किपाः च्वयाः सकसितं आध्यात्मिक शान्तिया त्वाथः गयेकावयाच्वं पि चित्रकार वा पुं खः । किपाः च्वयेगु परम्परा न्हापांसिं दु धयागु सीदः व । अनंवयाः लिच्छवि कालया त्वहं पतिह "पंचरङ्गचित्र त्रमण मणिका त्रय" या उल्लेख दुसा गनं "प्रसाद रत्न त्रित्रणे सिद्धिरर्दा वारिकस्याशितिपर" उल्लेख दुसा गनं "लानिधि कलामु निपुण प्रियवत्" आदिवा धापू नं ज्याया अस्तित्वयात त्वाकातःगु खनेदु धायेमाः ।

गुम्ह गुम्हेस्यां पुण्यकारया अप्रमंशय पुं जूवंगु धकाः नं धाः । छाय धाःसा इमिसं यानावयाच्वंगु लजगाः कथं पुण्यकार्यं स न्ह्यावत्ये तत्पर जुयाः संलग्न जूपि जूगुलि इमित पुं धाःगु खः । मेखतं गुलिनं प्रसिद्ध देगः देगलम् बिज्यानाच्वं पि देवदेवीपिगु लम्पुलि छायेगु ज्या यानाः देवदेवीपिगु मूर्तिया साथ्य पूजाक्रियास प्रयोग जुइगु गंकलश, पूर्णा कलश, अष्टमण्डल, पौभाः (प्रतिभारण्डो) व नागपंचमी पूजायायेम्ह नाग आदि च्वयाः साकार रूप बीपि जूगुलि नं वय्काः पित्त पुं धयागु संज्ञा बिद्याच्वंगु खः ।

थोकन्ह्य वयाः समसामयिक (मोडर्न आर्ट) याइपित्त नं चित्रकार धकाः धयावयाच्वंगु दु तर इमिसं यानावयाच्वंगुली नं थः गुहे मौलिक पना दु । धर्म-कार्य शास्त्रया विधान अनुसारं किपाः च्वयाः परम्परागतया ज्यासः संलग्न जुयाः शिगु संस्कृती त्यवा बिद्याच्वं पि पुण्यकार (पुं) खः । थुपि महायान वज्रयानय दोक्षित जुयाः बौद्धधर्म धारण यानाः नेपाःदेया संस्कार संस्कृतियात वः बिद्या वयाच्वं पि खः । अन्त्य संस्कारया पूजाक्रिया फुकं वज्रयानीकथं यानावयाच्वंगु दु । इमि गुरु वज्राचार्यपि खः । आः इमिगु संस्कार छसीकथं श्रो छुनाहये ।

धौबजि नकःवने-

मचा प्वाथय दयाः च्याला फुनाः गुलाय केनेव थःछेखलःपिसं वय्य कथंया ज्वलं ज्वनाः मांम्ह व छेया परिवारपि न न्ह्याम्हसां वनी ।

लाग्बः, लापी १८ ग्वः, ग्वाः १८ भे, मोसिप्बः १८ प्वः, बजि फाडि,

यखत अनुसारया सिसावसा छगू किस्ति, मरि छता/छता, यःमहि १ ग्वः / १ ग्वः जहान स्वयाः तयार्थके, धौ ग्वः १ ग्वः, अले इमित वालक कौला याकाः हयेमाल ।

सिचुपालु कंकेछवये--

मचाबुइ साथं लमियात वय्यकथंया ज्वलं बिद्याछवयेगु । काय्मचा जूसा चाकु १ ग्वारा, म्हाय्मचा जूसा वा ग्वारा, इमू १ मना, चि १ मना, तःकाय्गु पालु १ काय् । गुलि तयाछवत उलि हे थःछेखलःपिसं सायाहयेमाः ।

छयःबजि नकःवने-

मचाबूयां कन्हयकुन्ह छयल्य सियाः बजि ४ मना, सोकं बजि ४ मना, छयः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा । थुलि ज्वनाः मांम्ह मचाबूम्ह सो वनिड । इमित कौला याकाहयेमाः ।

मचाबू व्यंकेकु छवयेगु- मचाबूयाः खुन्हु दुकुन्ह मचाबू व्यंकी । थुकुन्ह छे छ्वां नीसी यानाः फुकीबाकायपिनि नं नीसी याये । सुयः दिदिअजि वयाः मचाबूम्ह देनाच्वंगु फुकं भुचुका वस्तु छवयेकाछवइ । कोथाय सफा सुधर यानाः बेंथिलाः मचाबूम्हेसित थःछेवःम्ह ज्यापुनिनं मोल्हुकाः मचाबूम्हेसित वसः फेरयाकाः (थःछेहःगु वसः पुंकाः) मचायात दिदिअजि मोल्हुकाः छेहःगु वसः पुंकी अले कूलाव्य स्वनाः व्वसोव्व नं तयाः छवासअजिमा पूजा याइ । आगंब्बचा १२ व्वःनं तयाः पिने मचा तयत्त दान याइ । थःछेहःगु कोतलं मांम्ह बौम्ह मचायात छेया थाकुलि नकिनं पुज्यानाः धौसगं बिइ । दिदिअजि बौम्हयसित दक्षिना छाय्काः मचा लः ल्हाइ । थुलि सिधयेव सकसितं कौला याकिइ । फुकीबाकाय आदि सकसितं वय्य नकी । आः थःछेखलःपिसं छोयाहइगु ज्वलं कोय्याकथं ।

कोतः २ पाः, मचायात लासा फांगा, तुह्व १, मचाकथि १ गू, वहया अजःसला १ गू, जानयेवाताय जाकि छमना, तिखोलाचाय चिकं १ थल, लुंया अंगू १ पा, वहया अंगू १ पाः, लुंइचा वहइचा, मांमेसित चिकने च्वनेत वसः जुछि, सथंलय्तयायंकेगु वसः जुछि, जिलाजंयात गा १ पु, काय्मचा जूसा स्पेछयं भाग, तःपाःगु कोतल्य जाकि ४ मना, वाताय बजि ४ मना, दिदिअजियात जाकि

४ मना, दायकाला १/२ धानि, चुलायात ला १ धानि, भुतन १ धानि धौ १ गवः, सगं, लप्ते, अयलाः, श्वं १ धौ, मस्ला आदि सकतां कुमियात कोबयेका मांम्ह वनेमाः । मां व कुमियात कौला याकाः बांलाक भव्य नकाहयेमाः ।

मचाबू स्वःवने-

मचाबूयाः बाःछि दयेव कोयकथंया ज्वलं ज्वनाः मांम्ह स्वः वनेमाः ।

बजि फछि, १/२ धानियाचुला, ध्य १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, श्वं १ धौ, जानय्बाताय जाकि १ मना, ति खोलाय चिकं जायेक । श्व समधि खलः यात कौला याकाः भव्य नकाहयेमाः ।

मचाबू लहीहयेगु-

मचाबू स्वःवनाः जिन्यान्हु कुन्हु हाकनं मांम्ह वनाः मचाबू स्वःवनीबले या ज्वलं ज्वनाः स्वःवनेमाः थुकुन्हु नं स्वःवःम्ह समधिनियात कौला याकाहयेमाः । मचाबू लहीहइ ।

लहीहया पेन्हु दय्का-

मचाबू लहीहयाः पेन्हु दुकुन्हु माजुम्ह वयाः मचाबूम्ह सोवयेमाः बजि, ला, ध्यः चाकु, श्व आदि तया ज्वना वं अले कौलाः व बांलाक भव्य नका छोयेमाः ।

प्य्चां न्ह्याकःवयेगु-

मचाबू लहीह वयाः बाछिति दयेका बाःजुम्ह वयाः थः छय्चित लुंयागु पिउचां न्ह्याकः वइ । अनयात नं कौला याका बांलाक भव्य नका छोयेमाः ।

जानकेगु-

काय्मचा जूसा खुला वा च्यालां न्ह्याय्मचा जूसा न्याला वा न्हय्लां जंकी यायेगु याइ । थुकुन्हु छे छ्छां नीसी यानाः थः गुरु द्वारा पूजा याकाः सिधयेव पाजुम्हसिनं मचायात बुयाः मार विचा सुयेकाः, लनं फिकाः मचायात गणेछा केयकिइ । निनिम्हसिनं गनेछः पुजायाइ । छेय् लितहयाः मचा आदि सककितं धौ सगं खेसगं बी अले थाय्ब्व न्हय्च्याकाः पंच ग्रास याकाः थाय्ब्व चिपं थोकिइ । थाकुलि नसे छत्तांथं लुंया असाफि दःसा असाफि तुयाः नकी । यदि मनुसा वयां तुयाः नकी (खिर) थुलि सिधयेव सकसियां सिन्हःतिनाः पूजा बिसर्जनं याइ । थुकुन्हु सकसितं भव्य नकी ।

निदं बुन्हि-

मचा निदं व पेदं दयेकाः यःमरी कोखायेकाः जन्हमनि यायेगु चलन दु ।

थुकुन्हु मचायात धौसगं बियाः धौबजि दान याइ । फुकीबाकाय् व पाजु पिन्थाय् यःमरि सिसाबुसा तयाः पाजु निनिपित्त बोके छोयेमाः । थन पिनिइ बसंखा यायेगु चलन मडु ।

कय्तापुजा-

कय्तापुजा काय्मचा न्हय्दं निसें १३ दया दुने याइगु क्रिया खः । थुकुन्हु मेखलावन्धन विधि अनुसारं कलशार्चन पूजा वा होमयानाः पुजा याइ थुकुन्हु पाजु लुंखोचा वहखोचां सेंखाके भाय् याइ । नौनं सेंखाकि निनिम्हसिनं सेंफइ । पूजा याये सिधयेव वनान्तर छोयेगु हिसापं धनुष तीर व लिछिम्हचा चलाया छेगू बियाः स्थान गनेछःथाय यकाः ग्वाः ग्वय्सः न्यासिका न्हय्पला छि-का गणेछः भागियाका पाजुं धिवा बिया लिंगना हइ । पिखालुखुसः फबारां छुना दुकाइ । तले थत व्वनाहयाः थासय् फेतुकाः वसः पुंकाः धौसगं खेसगं बियाः पुजा सिधयेव फुकिइबाकाय् न्ह्याय्मचा भिनामचा सकसितं सगं बीमाः । थुकुन्हु थःछे खलःपिसं कोय् कथंया ज्वलं ज्वनावयेमाः ।

कय्तापूजा याःम्ह मचायात वस जुछि, धौ १ गवः, बोम्हेसित वसः छजु मांम्हसित वसः जुछि, बाज्याम्हसित बेतालि अजिम्हसित लं छपाः, खेसगं माव्व, धौ १ अय्ला कूछि ।

व न्हय्कू होनागु कय्तालःल्हानागु कय्तापूजा याःपि मस्तय्सं ४ न्हु तक त्वते मज्यू । थुकुन्हु सकसितं भव्य नकी । श्वनं चलन दुकि सुथः गनेछःथायाय् दुगु वलिदी यंकेनाःगु । बहनी सकसितं भव्य नके सिधयेकाः फुकी-बाकाय् व थः परिवारपि च्वनाः *सिसगंविइ । श्व कय्ता पूजा गुम्ह गुम्हेसिया कय्तापूजा याइपित्त पित मयंकुसे बैगलं तुं सिधय्की पि नं दु ।

भव्य सःतीपि थुकथं वनाच्चंगु दु । पाजु खलःया जहान परिवार, न्ह्याय्मचा भोछि, भिनामचायात दुज, इष्टमित्र व जलाःखला यात छिपां मेपि इष्टमित्र जःलाखःला पासाभाइपित्त नं भव्य सःताः नकी ।

इहियायेगु-

इहियायेगु क्रिया मिसा मचायात यायेगु ५ दं नसे ७ दया दुने याइ । श्व इहिइवलये गनं चैथ्य प्रतिस्था वा भिमरथारोहन आदि याःथाय यंकाः याये यंकी छन्हु न्हय् मचायात मोल्हुकाः शुद्ध यानाः यंकी अन विधि अनुसारं इहिकमं यानाः वारां छुनाः लितहयाः पिखालुखुस फबारां छुनाः दुकाइ । श्व क्रिया साय्द सकसिया उथ्यं हे धायेमाः

बाह्याः तये-

बाह्याः तयेत उद्योतिष केनाः साइतय् तयेमाः । श्व ७ दैनसे १३ दया दुने तइ । सूर्यया जः मवयेक होष्वाः तिना (वालं पेना) तयेमाः थुकुन्हु बाह्या तःम्ह मचायात धौसगं बियाः मचा व बाह्या पासा नापंतु कोथाय् ते । थुकुन्हु निसे व मचां बाह्याः पिनाकातले मिजंतयगु ह्वाः स्वये मजिल । बाह्याः तयाः पेन्हु कुन्हु मचायात मोल्हका वसः फेरेयाकाः कपाय्या बाह्याः रुपाया मूर्ति २ गू दयेका, अङ्गले वा खाखने जवखवं चद्र सूर्ययामूर्ति तइ । सयनगु (निगः प्यंग) नगुनं तयाः थफूचा, ककीचा, न्ह्याउंसन्ह म्हामुसिन्हः, अजः, कोखोला चिकखोला न्हाय्कं बाह्याः कोथाया छयाय् ध्याकूचाय् तया पेन्हुया पेता घासा (आलु वूबोः वाउचा व कमघासा तयाः) स्वव्व तइ । बाह्याः चोम्ह व बाह्याः पासायात व्वचिकं सायेकी ।

बाह्याः स्वःवयेगु-

व्वचिकं सायेके धुंकाः निन्हु पेन्हु दयेकाः पाजुपि, निनिपि व थःथिति-पिसं छुस्यामुस्या नकः वं कोय्या ज्वलं ज्वनाः ।

बजि ४ मना, छुस्यामुस्या फछि, धौ १ ग्व, दुरु १ मना, वरां १ मना, बखत अनुसारया सिसा बुसा सोयाः, अय्ला १ मना श्व स्ववःपि सकसीतं भव्य नका छोयेमाः ।

बाह्याः पिकाये कुन्ह-

*बाह्याः तयाः सिनिन्हु दुकुन्हु बाह्याः पिकायेगु ज्या जुइ । थुकुन्हु छे छठां नीसी यानाः बाह्याः तयाम मचायात ह्वाःत्वपुयेकाः सूर्य दर्शन याकाः (बाताय् लतयाः) सूर्य केनाः थः गुरु वज्राचार्य कलशार्चन पूजा याना (कुमारी पूजानं) याइ । मचायात न्हाय्कं व सिन्हमू ज्वंकाः थान गनेस थंका पूजा याका लितहया गुरु गुरुमां थाकुलि थाकुलि नकी आदिघात पासः बजि बिका पूजा सिधयेकी थुकु

*बाह्याः तयेबले काल गति सिनावन धाःसा केवल मिसापिसं तुं जानाः धनि होवना थःथाय् छेरीन्तु मारेयाना छोयेमाः । मेगु संस्कार यायेम्वाः धयागु धारणा न्यने दु । झीसं नेनातया कथं थुपि अग्नी जुयाः प्रेत जुयाः खने दय्कः वया दुःखं व्यू वै धयागु अप्बोसिनं न्यनावयाच्वंगु खः । यव्व न्हय या चलन खःसा थौकन्हय् थये बाह्याः तयाः सिनावनः धयागु झिगु जीवन भरं न्यनेमदु नि ? थयति थौकन्हय् बाह्याः तयाः बिरामि जुन धाःसा तुरुस्त हे पिकायेगु नं या धार । हानं छन्हु जकं बाह्या तयानं पिकायावयाच्वंगु दु । थुजाःगु हे बिधि यानाः बाह्या तयाः सिनावनि थौकन्हय् मद्गु ज्वीमाः ।

न्हु बाह्याः स्वःवःपि बाह्याः कोथाय् म्हितःवःपि मचात फुकीबाकाय् सकसितं भव्य नके माः । (पाजु पिसं) सगं व्यू वयेमाः ।

न्हिकं काये-

काय्मचा जूसा कय्तापूजा धुनेव न्हयाय्मचा जूसा बाह्याः तये धुनेव थः गुरु वज्राचार्यद्वारा न्हिकंकाये थौकन्य न्हिकं कायेगु त्वःताहलः । न्हिकं दुपिसं हे न्हिकं मयासे नयेगु यानावयाच्वंगु दु ।

व्याहा यायेगु

गव्य बिये-

दाम्पत्य जीवनया व्यावहारिक जीवन हनेतः न्हापां भौमचा मालेगु ज्या जुइ । भौमचा लुये व जातलं त्वयव पक्का यानातयेमाः धकाः न्हापां गव्य बीगु ज्या जुइ । थुकुन्हु लमि छम्ह वनाः कोय्या ज्वलं ज्वनावनेमाः । अनयात बांलाक कौला याकाहयेमाः ।

गव्य १० ग्वः, धौ १ ग्वः, ।

इमि लखाबीगु धकाः अलग लखा ब्यूवने म्वाः कल्यां न्ह्याक वनेबले जक लखा नं तयायकेवंगाः । लखाबीगु गुलि धाल उलि निकः महि बिये ।

कल्या न्ह्याकः वने-

भौमचा काःवने च्यान्ह न्हयः बौम्ह (बाजु) व लमि वनाः वव्य कथंया ज्वलं ज्वनावनेमा इमित बांलाक कौला याकाः भव्य नकाहयेमाः ।

कोतः ज्वलं १, धौ १ ग्वः, मरिक्सि १ ग्वः, लखा स्वरूप निकःमहि माको, (श्व मरिक्सि तये), प्याग्या २ मना, संग्या २ मना, हिला १८ कू, तक् ला १८ कू, सेला पेकुं लाक तानाः १८ कू, पला १८ कू ग्वः १८ कू, लाग्व १८ ग्व, लापी १८ ग्व, ओ १८ पा, जोपस्ताः १८ ता, अय्थ्या मरि १८ ता, गुलिमहि १ किस्ती, न्या ४ म्ह मल्ली, व्यांचा महि ४ म्ह, सतफल महि ४ म्ह, तःतागु अय्थ्या २ ता, मस्ला पो १८ पो, ग्वाः १८ भ्य, सिसाबुसा थःगु पुछा अनुसारं, बजि २ फा छथी व फछि जम्मा सोफा, खें १८ ग्वः, न्या २० भौम्ह, थ्वे निधौ, लाया कवाफ १ देमा, तुमा ४ पु, कल्या ज्व १ ज्वः, ।

भौमचा काःवने-

थुकुन्हु थःथिति इष्टमित्र पासाभाइ सकसितं ग्रामत्रित यानाः जन्त मुंकि

व्याःयाः पाखें लमिवात वसः जुच्छि नं बीमाः । वहे वसः पुना लमी वयेमाः । थुकुन्हु बहनी जन्त मुंकाः मोसिप्वः ग्वाः बियाः जन्त वनी । जन्त वने न्ह्यः थःथितिपिसं अय्ला त्वंकाः पाहां याकेमाः । जन्त वनेत पंचवाजा, सुकुन्दा, मुस्याः आदि ज्यापु-नीयातः कोतः छपाः सः *पास्वां तयाः बियाछोइ । जोकोतल्य् खालि ग्वाः चू, ग्वय् चूं, धौपती सिन्हःमू सलांचूं श्री खण्ड, पुतु ग्वय् न्यास द्याः स्वां जाकि तया यंकी । भौमचाया छे थेनेवः लसकुश यानाः दुकया अन नं मोसिपो ग्वाः बीं माको अग चोताः जन्त वःपि छे लिहां वनी । पय्न बियाहइपिनि उकुन्हु हे थःथिति सक-सितं भव्य नकी । कोसः बियाः सकसियां भव्य नइ ।

भौमचा पितबिये-

पित बी कुन्हु म्हाय्मचायात न्हापां छः छःपिन्त निग्वः २ ग्वय् तये धनेव फुकीबाकाय्पिन्त ग्वय् सायेकी अले धौसगं खेंसगं बियाः सहभोजन नकी । सहभोजन वांछोय् धनेव भौमचा पितदोगु ज्या जुइ । भौमचापित बी न्ह्या स्वाने फुसय् ससःबी जुइम्हेसितः व मां जुइम्हेसित ल्हाः ग्वय् पुतु ग्वय् लः ल्हाइ । थुलि लःल्हाय् धुंकाः भौमचाया बीनं लुकुं छिनाः दूजःसि सोकः चाः हिलाः दुलिइ ते । भौमचाया पालिकोय् लीबाता छग्वः १ व ग्रामखोरा १ ग्वः नं तइ । वाःजुम्हेसिनं दूःकाणां फायेकाः भौमचा न्ह्याके धुंकाः स्थान गणेशया न्ह्यःने निखःलया गुरु पि च्वनाः भौमचा-खें ल्हाइ ।

भौमचा ह्वंके-

थःगु छेकोय् पिखालुखुस द्वाल्या तयाः माला लानाः भौमचायात बिधि अनुसारं लसकुस यानाः दुकयाः माजुं ताःचा ज्वंकाः थत व्वना यंकी । थासय् फेनुका ग्वय् सायेकाः काय्मचा भौमचानापं तयाः गुरु ह्वंकेगु बिधि अनुसारं ह्वंकी । धौसगं खेंसगं बियाः सहभोजन नकी । सिधयेव थुकुन्हु थःथिति इष्टमित्र पासाभाइ सकसितं व्याः भव्य नकी । थुगु व्याः भवजय् ० व्वतां खाना भव्य नकेगु चलन दु । थ्व भव्य नकेबले धौ सिसाबुसा तये धुकाः इमि थःगु हे पह खतं हापन माजुम्हेसिनं ऐला लू वनिइ भातमेसिनं (व्यायामेसिनं) अय्थ्या मरी ब्यूवनी । निनिम्हेसिनं अय्ला लू वनी । मेपि थःथितिपिसं लापी छग्व छग्व ब्यूवनीइ । थनं लू म्हाय् मयां अय्ला लू वनिइ, फुकिबाकाय्या थाकुलिम्हं काला फुलू ता वनिइ । छेया थाकुलिम्ह मिसां अय्ला लूवनिइ । फुकीपिनि मिसा म्हेसिन-
❖ खौबा तः वनिइ ।

*ग्वय्स्वांयामाः हना दयकातःगु (बेता चिथे)

० न्हिखुता घासाता व्वयेगु सिका तुकरा निकू निकू तःवनेगु ।

❖ यला पासनि धौ लः मिलययानागु लप्तेया पलं चाया भचा तयेगु ।

भौमचा ह्वंके सिधयेव व्याहा याम्हेसिया पाजुम्हं सगंबियाः वसः लः ल्हानाः व्यतार्लि चिकेमाः थथे हे स्याःपि थःथितिपिसं नं व्यतार्लि चिकी ।

थ्व छगू इमिगु थःगुहे परम्परा धायेमाः । अय्लाः ५ लु तयेगु अनिवायं जुयाच्वन । अय्ला छलुया ल्यू लापी अय्थ्या मरि, लाग्वः काला कुलुं खोका आ-वि ल्हाःती बियेगु ।

निछ्या भू-

व्याहाभव्ययां कन्हय्कुन्हु नी छयायेगु धकाः गुरुजुं कलशार्चन पूजा यानाः काय्मचा जवय्, भौमचा देपाय् माजुम्ह दथूइ च्वना माजुया चिप भौयात नकी । थुकुन्हु भोछि फुकिबाकाय् म्हाय्मचा भिनामचा सकसियां भव्य नइ ।

वजला वने-

निछ्याभू यानाः कन्हय्कुन्हु श्री बिद्याधरी देबीयाथाय् वनाः अंजला बिधि अनुसारं पूजा यानाः भाःतम्हेसिनं कलाःयातः न्यापु सतवत प्यंका सिचाफाये-किइ पूजा सिधयेव अनर्वापि सकसियां भव्य नयावइ । छे ल्याहां वयाः उकुन्हु हे बहनिइ ह्वाः स्वःयेगु ज्या जुइ । भौमचाया थःछेखलःपि फुकीबाकाय् थःथिति इष्टमित्र सकल्ये थः म्हाय्मचायातः ह्वाः सो वइ । थाय् निनिया छे यायेमाः । थुकुन्हु सिसाबुसा तयाः किस्ती माको मरिता माको, मस्लाः किस्ति माको वसः जुछी बौम्हेसिनं लुंया अंगू छपाः नं न्ह्याकेमाः दसाः मदुसा कर मदु । ह्वाःसो वःपि सकसिनं थःगु अद्रा अनुसारं मोह तका बियाः ह्वाः सोइ । थुलि सिधयेव ह्वाःसो वःपिन्त जोपस्ताः १/१ पा बियाः व खेंतया अय्ला लुयेगु ज्या निनिपिसं याइ ।

दुचायेके-

ह्वाः सोय् सिधयेव थः म्हाय्मचा जिलाजं जिलाजंया पासा १ म्ह लमि व्वनायंकाः म्हाय्मचा जिलाजं नापं तयाः ग्वय् सायेकी । जहानपि सकसिनं ग्वय् फइ । धौसगं बी, जिलाजंयात वसः जुच्छि नं लःल्हानाबी खेंसगं बी । जिला-जं, पासा, लमियात बांलाक पाहां यानाः दैमाय तयाः भारि नकसां भव्य नकिइ । ग्वाः मोसिपो इनानिइ । जिलाजं नापंतु थः म्हाय्मचा छोयाबिइ । छे धनेव माजु म्हेसिनं निमतिपू यात नं किसली १/१ ग्वः अय्थ्याकाः कोथा बिइ । कन्हय्कुन्हु सुथय् थःछे भौमचा कायेक हइ । थःछे छोयाबी पेन्हु तक ल्याहां वइ मय् । पेन्हुकुन्हु बहनिइ लमि व निनिम्ह कोय्या ज्वलं ज्वनाः भौमचा सःतःवनी ।

लापा, श्वं छसोना ।

थायपा लुये-

इमि थायपा लुयेगु चलन दु । गुथिगानास थाकुलि जुड्व थायपा लुइ । श्व विधि अनुसारं दिगुद्या थाय वनी थुबल्य थःथितिपिसं व्यतालि चिकः वयेमाः । श्वय व्याः श्वय अनुसारं ।

बुढाबुढि जन्को-

श्व बुढाबुढि जन्को सोकः तक यायेगु चलन दु । श्व प्रायः यानाः सकसियां उर्थे जूव । श्वय व्याः श्वय अनुसारं ज्वी ।

सीधुंकाः यायेमाःगु क्रिया

सिथं यंके कुन्हु-

सिनावने साथं थः गुथियार थःथितिपिन्त सः कनिइ । सकलें वं गुथियार पिसं देव फायेकः वं माःगु ज्वलंत ताःलाकी कूताः दयेकी थुकुन्हु पंचमे लात घाः-सा श्वःम्ह पंचमे लाःगुखःवःगःहे खे गर्भे तथा कुशया मनू ज्याना गुरु दयेकी फुक्क ज्वलं तालात धायेव गुथियारत थाहांवयाः दुकापिकां तीकेगु ज्या याइ । गुथियार तयसं सोम्हेसिया ख्वालय को चिकं बुइकाः अबिर इलिइ जातः कपालय तथा ख्वला छगः सोम्हेसिया म्हुतुइ तयेकाः तुयूगु कापतं भुनाः महादिगु स्वरुयं मि तं म्हसिनं सौब सायेकाः (गोबरं स्वस्ति बाँ लुयेका) थुकीया छःने तथाः दुकापिकां तिइकी । सिधयेव फुकीया मिसापिसं छ्वासय वाके छोइ । पिखालुखु अर्थात पा-खं कुनय भाजने मि च्याकाः पाखाकु थनी । पिखालुखुस कचिअपा ३ पा तथा कसिचाय जाकि तथाः जाथुइ भाय्यानाः व कसिचा खुसी तथा यंकाः वहे जाकि लिकप्यं थइ । श्व काचअपा सिथंयंके न्ह्यः छ्वासय वाके छोइ ।

सिथं यंकी फुकीबाकायपि सकलें ख्वायवनी । थःथितिपि सकलें सनावं जिलार्जपिसं अबीर धिवा होलाः थः गुरुं दुर्गतिपरिशोधन धारणी व्वनावनी सिथं यंके धुनेव भौमचां छ्वासय पिचा वाइ । दिपस थ्यंकाः सी कोबुयावः पिसं ल त्वंकि अले खोयावपि सकसिनं त्वकी । मितम्हसिनं सोम्हेसिया लिकोय गुरुं बिधि अनुसारं लिको प्यंथइ सिधयेव मि तं । सकल्ये लिहां वं । वलिपिया द्वाहा वनी । गम्ह गम्हेस्यां खुसिन्तु वलिपी । मितम्हेसिनं नौ चुयेकाः छेय लिहावया छे छळा बं पुना धू फुकं पिखालुखुस वांछवइ ।

चायागु पाल्चास छोय्ला तथा छायेगु ।

सीथाय छेय गुथियारपिन्त सःसिपं ल्हुकेगु धकाः थःगु गच्छे अनुलारं धिवा बिइ । गुथियारतय सी मुकाः कन्हयकुन्हु पाःलाःया छेय सिपं ल्हुकेगु धकाः वजि, हाकु छोय्ला, अय्लाः, त्वनेगु चलन दु ।

चिपं थिकः वये-

सिथंयंकाः दिपय यायेमाःगु अन्त्य संस्कार फुकं सिधयेकाः मुकाः गुथिया रत लिहांवयाः मुत धयागु खबर वयेव म्हायामचा भिनामचां व समजिखलः आदि पिसं कोय कयंया ज्वलं ज्वनाः चिपं थिकः वयेमाः ।

चि, पाल, मलय, व अय्ला । श्व जहान सोयाः ज्वनावइ ।

फुकीबाकायपिसं तयेहइगु-

सीथाय छेय ग्वाहालि यायेगु हिसापं फुकीबाकायपिसं कोयकथंया ज्वलं पालपाः तःवइ ।

जाकि, तरकारि, चि, हलू, चिकं आदि माल ।

बिचाः वये-

सिनावनाः कन्हयकुन्हु सुथन्हापां थःथिति हातानाताकुताया मिजं पि सकलें बिचाः वं । थः गुरुं दिवंगतया सुगति कामना यानाः दुर्गति परिशोध धा-रणि व्वनी । धारणी व्वने सिमधःतले बिचावःपि च्वनाच्वनेमाः श्व बिचानिन्हु यंक ज्वी ।

लोचाः वये-

सिनावनाः पेन्हु दुकुन्हु म्हायामचा भिनामचा व थः स्यापि सकसिनं ग्वाहा वं श्व ज्वना वःगु (व्याहा वंगु प्वकेत) जिलार्जपि वयाः प्वकः वयेमा ग्वाःवंगु ज्वलं व्वय्या कथं ।

वजि फछि, पाल, चि, धौ श्वः १ श्वः ।

लोचाः वजि नये-

सिनावनाः ग्यान्हु दुकुन्हु लोचाः वजि नये । पेता घासा ज्वरेयानाः दुःखं ग्वापि फुकीबाकायपि सकसितं व छेया जहानपि सकसिया नइ । म्हायामचां ज्वरे ग्वाकाः नयेमाः । निभाः मव्युवं नयेमाः ।

सीम्हेसिया म्हुतुइ लुं तयाहःगु दःसा वहे मियाः सिपं ल्हाकेगु याइ मदुसा म्हाय्या अनुसारं ।

न्ह्यनुमा तये-

सिनावनाः न्ह्यनुहु दुकुनुहु छे छळां नोसि यांनाः म्ह्याय्मचां ज्वरेयांना पिखालखुस जोगियात न्ह्यनुमा बिये सिधदेव सकसियां जा नइ । थुकुनुहु हे बह- निइ पाखां कुनय् सुं जु मदयेव पाखाजा खाइ । थ्व पाखाजा जिलाजपिसं खाः वयेमाः । पाखाजा खाय् न्ह्यः सीथाय् ववथाय् सछि व च्याप्वा १०८ देवा च्याकेमाः । जिलाजपित कौला याकेमाः । पाखाजा खानाः म्ह्याय्मचात ह्वःया लिहां वनी ।

दूयंक वने-

सिनावनाः झिन्ह दुकुनुहु थःगु इलाकाया तीर्थस फुकीबाकाय् दुखंयपि सकलें दूयंकेंगु ज्वलं म्ह्याय्मचां ज्वनाः तीर्थस वने । अन थंकाः मिजंपिनि स खानाः लुसि थिएका मोल्हुइ । म्ह्याय्मचां खुसिइ तुं आती दाय्की । सकसियां आती अम्बः हामो, को चिकं, खो आदिनं मोल्हुयाः सिकां सःछेना गुग्गुन्यु पञ्चगभ्य कया सुद्धयाये धुंका मितः म्हसिनं माःगं शुद्धयांनाः लिहावयाः तां मोलय् थंकाः ज्वलान्हाय्कं सोयाः छे छळां तीर्थयालः हाहा यांना शुद्ध याये । अले सकसियां चिपं थिये । ज्वलं कोय्पाकथं सकसितं जा नके ।

चि, पाल, मलय, अय्ला,

घःसू-

सिनावनाः झिनिन्ह दुकुनुहु दिवंगतःयाः नामं गृह शुद्ध होम यायेगु यातहे घःसू यायेगु घकाः धाइ । थुकुनुहु गुरु कलशाचनं यत्न व ग्वाःसं क्रिया यांनाः सक- सितं ग्वाःस्वां बियाः शुद्ध याकी । थुकुनुहु म्ह्याय्मचा भिनामचा दुखं वयंपि फुकी बाकाय् व गुथियार आदि सकसितं भव्य नकेमाः । जग्य यांनागु अपानिभाः मय्युं छवासय् वाय् यंकेमाः । गुथियारतय्तः *कय्लं बीवा ।

नो प्यं थय्गु-

थ्व क्रिया झि स्वन्ह दुकुनुहु यायेगु खः । फुकीबाकायपित पूजा फुकाय यांना बी माःसा जक याये । पुजा फुकय् याये म्वासा आवश्यक महु । थुकुनुहु कल- शाचनं व लोकोत्तर पिण्ड थइ । सुं सःता च्वनेम्वाः भोछिचा जक च्वनाःयाइ ।

लत्या-

सिनावनाः ४५ पी न्यान्ह दुकुनुहु थुगु क्रिया ज्वी वज्रयान या आध्या- कथं यर्पागीति हालाः लोकोत्तर पिण्ड थइ (जाप्यं) थुकुनुहु फुकीबाकाय् म्ह्याय्म-

*थापना यांनाः पूज्यानातयागु कलशलः यात हे कय्लं धाइ ।

चा भिनामचा व गुथियार आदि सकसितं सःतेमाः सकसितं भव्य नकेमाः । म्ह्याय्मचा भिनामचापिसं कोय्कथंया पिण्डय् छायेगु ज्वलं ज्वनावयेमाः । थः गुरुयात दिवंगतया नामं थःगु यथाश्रद्धा दान प्रदान याइ । थनपिनि लत्याया भव्य नके वलय् छगु थःगु हे बिशेषता दु । थन न्ह्यव्वय् । भव्य नया धौतयाः सिसाबुसा तय् धुनेव मितःम्हस्यां भव्य वववसित लापी १/१ बी अय्ला ३ लु लुइ । भव्य ववचा- येकी ।

कुलाघः यायेगु-

लत्यायां कन्हय्कुनुहु फुकीबाकाय् म्ह्याय्मचा भिनामचा आदि सकलें च्वनाः न्हयतकुनुहुया सिन्हःतिनाः पुगु प्रसाद कयाः सकसियां कौला याइ ।

लय्प्यं थय्गु-

लत्यायां कन्हय्कुनुहु नसें प्रारम्भ याइ । गुम्ह गुम्हेसियां द्वादश तीर्थय वंसा गुम्हसिया छगुजक तीर्थय वनाःनं आद्ध याः वनी थ्व आद्ध ० लौकिक पिण्ड थइ लय्प्यं थये धुंकेवलये न्यखुस पूजा सिधयेकाः यलय् अगिमथःस पूजा यांना भव्यनःव । थुवलय् सुं फुकीबाकाय् सःता च्वनेम्वाः थः भोछिचा गुरु म्ह्याय्मचा थुलि दयवंगाः । दान प्रदान यायेगु तीर्थया विधि अनुसारं ।

खुला याये-

सिनावनाः खुला दयेव च्वय् लत्याया अनुमारं पूजा यांनाः लोकोत्तर (जाप्यं) थये । थुकुनुहु म्ह्याय्मचा भिनामचा फुकीबाकाय् सकलें सःतेमाः थुकुनुहु बहया दुंगा व वस्त्र दान यायेमाः । सकसितं भव्य नकेमाः ।

दकिला-

सिनावना वक्षिवयेव यायेगु क्रियायात हे दकिला घकाः थ्व खुलां यायेगु थेंहे खः । थुकुनुहु फुकीबाकाय् म्ह्याय्मचा भिनामचा व गुथियारपि सकसितं सःतेमाः । बखिफुकय्मायेमाःसा पाजुखल नं बखिफुकय्मात वसः जुच्छि तयाहयेमाः म्ह्याय्मचा भिनामचा पाजुपि सगं ज्वलं व वसः वा तपुलि ग्वः १ हयेमाः

○पोप्यं (तछोचुं यात)

१ गोकर्ण २ गुह्येश्वरी ३ शङ्खमो ४ राजतीर्थ ५ त्वखादुवाः ६ भचा यूसि ७ लवुतीर्थ ८ कन्ह खुसी ९ तयख दुवान १० दानगाः ११ भाजुगाः १२ नेखु थुगु तीर्थसः छताछता दान यायेगु स्नानययेगु विधि दु अनुसारं दना याये ।

म्हणाय्मचा भिनामचा पिण्ड्य छायेगु ज्वजं मुथय पूजा यात लाका ज्वनावयेमा ज्वलं कोय्पाकथं । गुथियार खलपिसं पिण्ड्य छायेगु ज्वलं ज्वनावयेमा ।

जाकि, स्वां धुं, धुपाय्, खाजा, केरा, सिसाबुसा धौग्वः १ सगं ज्वलं - खें माको, न्यामाको, अय्ला १ मना, वसः वा तपुलि ।

पाहाँ व्वने-

श्व पाहाँ व्वनेगु लत्याः, खुला व बकिला यादुने यायेगु चलन खःसां आ-पासियां लत्यां वा खुलां याइपि दु । ब्याः छोयाहःपि थुकुहु फुकीबाकाय् म्हणाय्मचा भिनामचाः सीबल्य् स्वाहालि याःपि थःथिति जलःखःला पासाभाइपि सकसितं सता भव्य् नकी । भवज्यस ☐ व्वतां खानाः भव्य् नकेमाः ।

निदँया तिथि-

थुकुहु नं लत्याः खुला बल्यथ्ये बज्रयानी कथं पूजा यानाः लोकोत्तर पिण्ड थयाः आद्व याइ । म्हणाय्मचा भिनामचा फुकीबाकाय् सकसितं भव्य् नकेमाः । तापाःपि थःथितिपिनं सःतेमाः ।

अनपिनि भव्य् सिधय्का कनये कुन्हु ज्यासः दुःख स्यूपि सकसितं सःता नकेगु भव्य् यात हे ब्यबा भव्य् धाइ । ज्यासनेत लुसि कोतायेगु धकाः धाइ (भव्य् छन्हु न्ह्यो यातः धाःगुखः) ।

☐ जीनिता घासाता ।

रंजितकारतय्गु परम्पराकथं

रंजितकार अथवा छिपा थुपि कापतय् रंगं छिनाः थोथोया बुत्तां छाय्-पाः वयाचवंपि खः । लिच्छविकालया त्वहंपतिइ गनं गनं रंग दयेकाः रंगया कर कायेगु परम्परा नं खने मदुगु मखु । भाषा वंशावलिइ जुजु जयस्यति मल्लया जाति विभाजनं वंचुगु आदि न्याता रंगया का कापः आदि छोगु व बुज्या यायेगु ज्या उक्त वंशावलिइ न्ह्यथनातःगु दु । इमि पुरोहित वज्राचार्य खः । इपि बौद्ध धर्मया अन्यायो खः । आः इमिगु परम्परा शो छुनाह्ये ।

धौबजि नकःवने-

म्हणाय्मचाया प्वाथय्दयाः च्याला फुनाः गुलाय् ब्यनेव थःछें खलःपिसं प्वाथय् दुम्ह म्हणाय्मचायात बवय्कथंया ज्वलं ज्वनाः धौबजि नकः वनेमाः ।

यःमहि १२५ ग्वः, धौ १ ग्वः, बजि १० मना, मनाःगु खें १२ ग्वः, खेंवः ६ पा, लाग्वः १५ ग्वः, लापी १५ ग्वः, माय्गो १५ पा, सन्नासि ८ ग्वः, केरा १ दर्जन, अय्लाः १ मना, मनाछव्वलाः १/२ धानि, पुकाला ।

थुलि ज्वलं ज्वनाः भांम्ह व कुमि वनाः स्वःवनी । उबलय् इमित बांला-क भव्य् नकाह्येमाः ।

सिचुपालु वयंके छवये-

मचाबुइसाथं काय् वा म्हणाय् न्ह्याम्ह जूसां सिचुपालु वयंके छवयेमाः । ज्वलं बवय्कथं ।

इमू १ पाउ, पालु १ पाउ, चि १/२ मना, लवं ६ पवः, चाकू १ ग्वारा ह्यः १ पाउ ।

काय् जूसा चवय्कथंया ज्वलं व म्हणाय् जूसा चवय्कथंया बच्छि बच्छि जक तयाछवये ।

थःछें खलःपिसं कयाः गुलि तथा हःगु खः उलि हे साया छवयेमाः ।

मचाबू व्यंके-

मचाबुया प्यन्हु वा खुन्हु सुथ न्हापां नीसी यानाः लुसि ध्यनाः मोल्हुयाः दिदिअर्जि पुजा याकाः आगंन्वचा दान याकाः फुकीबाकार्यापि सकसिनं भव्य नकाः वा ज्यःना याकाः मचाबूव्यंके । थुकुन्हु थःछे खलःपिसं वव्यबियातःकथंया ज्वलं तयाः मचाबूव्यंके कु छवयाहयेमाः ।

सुखू १ पाः, मचायात लासाफांगा, मांहेसित वसः निजु, मचायात लं निजु, मचाकथि १ गू, तुखः १ खः, लः ववाकेत खोला १ ग्वः वहःया अजःसला १ गू, वहःया प्यूचा १ गू, धोतिचौथि वत्ता १ ग्वः, तःग्वगु कयूगू १ मना, कःसू १ मना, तुयूसिम्नु १ मना, मी बाचकं, हलू बाचकं, अकुचा भचा, मुस्या १ मना, पालू १ पाउ, खिचाभ्वाथः, चोकी १ मना, ववतः १ ज्वलं ।

थुलि ज्वनावःम्ह कुमियात बांलाक भव्य नकाः छवयेमाः ।

मचाबू स्वःवये-

मचाबुया १५ न्हु बा २० न्हु दयेव सः बियाः थःछे खलःपि वव्यबिया- तःकथंया ज्वलं ज्वनाः मचाबू स्वःवइ ।

बजि ४ मना, चुंला १ धानि, चाकु १ पा, ध्यः १ पाउ, चिकं थल १ ग्वः, जाकि १ मना, ख्वे छ सोमा ।

थथे स्वःवःपि सकसितं भव्य नकाहयेमाः । हानं थःछे खलः कं जाकि न्यागः व चिकंभचा चमुप्वालय तयाः आसिका याइ कि १२० दं तक्क म्वाय फये- मा धकाः कामना याइ ।

मेपि थःथिति खलःपिसं वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः स्वःवइ ।

बजि ४ मना, चुंला २ पाउ, चाकु १ पा, ध्यः १ पाउ, चिकं भचा ख्वे १ सोमा ।

मचा जंको-

काय्मचा जूसा खुला बा च्याला म्हाय्मचा जूसा न्याला वा न्हय्लां थ्व क्रिया याइ । दकल्यू न्हापां स्थान गनेछय्के यंकाः लितहया छेय् धौसगं, खे सगं बियाः मचायात जा नकी । थुकुन्हु सुं सःताच्चवनेम्वाः भोछिचा च्वनाः याइ । थःछे खलःपिसं नं छुं हयेम्वाः ।

यदि बांलाक यात धाःसा थःछे खलःपिसं वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः वयेमाः ।

वसः १ ज्वलं, धौ १ ग्वः, सगंयात खे माक्व, न्या माक्व, ख्वे १ सोमा, *रक्षामाः १ माः नं तयाः यंकेमाः ।

यःमहि ववखायेके-

मचा निदं दयेव निदंन्वहि यायेमाः । थुकुन्हु मचायात तःग्वःगु यःमहि २ ग्वः व लोहेंचासहि २ ग्वः कोखायेकाः जन्मन्हि यायेमाः थःछे खलःपिन्त यःमहि बिइके छोयेमाः । पाजुपिन्थाय् १०८ ग्वः व मेपि तःके हे पिन्थाय् १२ ग्वः बियेके छोये पाजु म्हासिनं मचायात वसः जूछि मेपिसं मचायात लं पाः छपाः बियाह- येमाः । थ्व नली मचा बुईवले जक काय् जूसां म्हाय् जूसां ।

बुसंखा-

थ्व काय्मचा यात ७ दं बा ८ दंया उमेरय् छेय् पाजु लुंखोचां सेंखा- के भाये यानाः नौनं सेंखाकाः निनि सेंफयाः छेय् थाकुलि नकिनं सगं बीकाः बुसंखा क्रिया याइ । पाजुम्हेस्यां वव्यबियातःकथंया ज्वलं ज्वनाः वयेमाः ।

धौ १ ग्वः, ववतः १ ज्वलं, खे माक्व न्या माक्व, अय्लाः १ मना बुसं- खाःम्ह मचायात लं १ पा । सेंफःम्ह निनियात लं १ पाः बीमाः ।

फुक क्रिया सिधल धायेव फुकसित भव्य नके ।

कय्तापुजा-

थ्व कय्तापुजा १२ दं १३ दंया उमेरय् मेखरावन्दन विधि अनुसार गुरुपि च्वनाः सहश्राहुति होम यानाः कय्तापुजा याइ । थुकुन्हु पाजु सेंखाके भाय् यानाः नौनं सेंखाकाः निनि सेंफयाः माःगु विधि अनुसार पुजा सिधयेव स्थान गनेछय्के वनाः पाजुं लिगनाः छेय् हयाः धौसां खेसगं बी । थुकुन्हु पाजुम्हेस्यां वव्यकथंया ज्वलं छवया हयेमाः ।

ववतः १ ज्वलं, धौ १ ग्वः, खे माक्व, न्या माक्व, भिक्षा वियेत जाकि १ मना, कय्तापुजा याःम्ह मचायात वसः जुच्छि, मांहेसित वसः जुच्छि, भौम्हेसित जुच्छि ।

मेपि थःथितिपिसं ज्वनावइगु ज्वलं थथे खः । भोपाहापिसं खेसगं धौ सगं व लं १ पाः बा तपुलि १ गः, मेपिसं लं १ पाः बा तपुलि १ गः ज्वनाः भव्य वये ।

*हःथं, कौ, धुंया लुसि, भालुया लुसि, भौमिखा, रुद्राक्षि, च्याम्पति आदि तयाः माः हना तःगु थ्व ववखायेकल धायेव सर्वप्रकरं रक्ष जुई ।

इहियाये-

श्व मिसामचा ५ दैनिसें ८ दैया दुने श्व क्रिया याइगु खः । श्व चेत्य प्रतिस्था, भीमरथारोहण वा सुनां नं इहिमुंका थाय वना इहि याना हयाः छेया पिखालखुइ फेंबारां छुनाः दुकाइ । श्व सकस्यां उथ्यं खः ।

बाऱ्हाः तये-

श्व क्रिया रजस्वला जुइ न्हयः साइतय धौसगं बियाः बाऱ्हाः ववथाय तइ । १२ न्हुतक मिजंतयगु सुयागु खवाः स्वये मज्यू । सूर्यया जलं खयेके मज्यू । प्यन्हु दयेकाः ववंचिकं सायेकी । ववंचिकं सायेके धुमेव खय्बलि (खय्-गुसि) वयनी । थुकुन्हुनिसें परंपरागत क्रिया छुं हे याये मजिल ।

बाऱ्हाः पिकाये-

बाऱ्हाः तयाः १२ न्हु दयेकाः सूर्य दर्शन याकाः सूर्य पुज्याकाः गुरु व गुरु मांपिसं विधि अनुसारं पुजा यानाः स्थानगनेछय्के यंकाः बाऱ्हाः पिकाइ । बाऱ्हाः स्वःवःपि, बाऱ्हाःवःथाय म्हितःवःपि, जलःखःला आदि सकसितं बाऱ्हाःभव्य नकेमाः । स्याःपि पाजुखलःपिसं ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः भव्य वयेमाः ।

धौ १ ग्वः, खें माक्व, न्या माक्व, अय्लाः १ मना, चुबूजाकि फछि, लं १ पाः, (मचायात) ।

मेपिसं लं १ पाः ज्वनावयेव गाः ।

व्याहा यायेगु

व्याहा याये न्हयः भौमचा मालेगु ज्या जुइ । भौमचा लुयाः जातल त्वयेव छसीकथं ववय्बियातःगु अनुसारं ज्याझो न्ह्याकाः यंकी ।

ग्वय्बीगु-

जातलं त्वयेवं व्याहा यायेगु पक्का जुल भापा न्हापां ग्वय्छता नि बिया-तयेगु धकाः ववय्बियातःकथंया ज्वलं ज्वनाः लमि व कुमियात ग्वय्बीके छवइ ।

ग्वःगु ग्वय् १० ग्वः, ह्याउं सिन्हः १ ग्वः, म्हासुगु सिन्हः १ ग्वः, ववता १ ज्वलं ।

थुलि ज्वनाः वःपि लमि व कुमियात बांलाक कौला याकाः हयेमाः ।

लखाबीगु-

भौमचा काःवने च्यान्हु वा बाःछि न्हयः लमि व कुमि वनाः ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः सखाः व्यू वनेमाः ।

ववतः १ ज्वलं, लखामन्हि १/२ पा, *मिथाइपा ४ पाः, सिनिग्वः निकःमन्हि स्वथनातःगु नांचा १ ग्वः (थुकि भोंत हिनातइ) ।

थुलि ज्वनाः वनाः भौमचायात पयतुकाः धौसगं बीकी । भौमचायात नांचा तछयाके बी । नांचास तयाः हःगु निकःमन्हि छग्वः छःयात छायेकी । सुकुन्दाय् छग्वः छाइ । भाःत जुइम्हेसित १ ग्वः भाग तइ । हानं निकःमन्हि १ ग्वः कयाः लमियात कयेके बी । श्व छगु उमि थःगु हे विशेषता खः । थुलि याये धुनेव लमि व कुमियात बांलाक भव्य नकेमाः ।

लिकुकु छवयेगु-

श्व लखा व्यूवइकुन्हु मिसाया पत्ति थः जिलाजं जुइम्हेसित लिकुकु धकाः तःजिक धासाता व भव्य ज्वरेयानाः छवयेमाः । ज्वलं ववय्कथं- सिनिता धासाता स्वताकिसिमया ओ (○चन्द्रमा ओ, तुसिपु ओ, चाकःलाओ), बजि ४ मना, लाग्वः, √लपीपा, ताःतुपुका, सें पुका, ग्वःपुका, न्हाय्पं पुका, मेपुका, मिखा पुका, न्हयपु पुका आदि ।

लमि व कुमियात नं श्व हे वमोजिम सकतां ववाःता व बजि १ मना १ मना तयाः १ ग्व / १ ग्व भाग बीमाः ।

लमि व कुमि लिकुकु ववनाः जिलाजंया छेय् वनाः फुकं न्हयःने तयाः छः छायेकाः भोजन याकी ।

भौमचा काःवने-

थुकुन्हु थःयित, इष्टमित्र, पासाभाइ सकसितं ग्रामन्वित यानाः जन्त मुंकाः मोसिप्वः व ग्वाः लःल्हानाः बाजागाजा सहित सुकुन्दा ज्वःववतः आदि ज्वनाः भौमचा काःवने । मिसायाथाय् थ्यनेव लसकुस यानाः दुकयाः अन्न नं मोसि-प्वः ग्वाः बी । अले बाःजु छम्हेसित थतः ववनाः यंका खेंवः पुकाला, व महि तयाः पाहाँ याकी तर नइ मखु । थुलि याये धुनेव अन्न चवने माक्व चवनाः मेपि थःगु छेय् वनी । थुकुन्हु उमि थः इष्टमित्र, पासाभाइ, सकसितं पय्नाःबियाभव्य नकी । भव्य वववसिनं भौमचापाखे ग्वय् सायेकाः ववतः लःल्हाइ ।

भौमचा पितबिये-

भौमचा काःवनेयां कन्हयकुन्हु गुरुया उजंकथं न्ह्याय्मचायात ग्वय्

*धयलय् तुक्क छुनातःगु प्यकुं लाःगु मन्हि ।

○माय्पागु चन्द्रमा बालूगु, तुसिपु बालूगु व चाकलाःगु ओ ।

√सालूकः लापी दयेकाः तःगु ।

सायेकाः, मांभोयात म्ह्याय्मचां ल्हाःग्वय् पुतुम्बय् लःल्हानाः सहभोजन नकी
सिधयेव म्ह्याय्मा तुनिइ मांभोनं पादार्घ यांनाः विधि अनुसार म्ह्याय्मचा पित
बियाहइ। पिखालुखुइ बाःजुम्हेस्यां दूफांगा फायेकाः दुलिइ थोंकन्हय् मोटरय्
तइ। लेंय् दुवातय् वा स्थानगनेछःयाथाय् निखलःयां गुरुजुपि च्वनाः भौमचा लें
ल्हाये सिधयेव मिजंया छेंया पिखालुखुइ लसकुस यांनाः तले थतः च्वनायंकी।

ह्वंके-

भौमचा कयाह्याकुन्ह भौमचा व काय्मचा नापं तयाः भौमचापाखें
फुकीबाकाय्, थःथिति व थः भाःतयात समेतं ग्वय् सायेकाः धौसगं बियाः विधि
अनुसार ह्वंकी। थुलि याये धुनेव खेंसगं बियाः निम्हेसितं थाय्भू छपातय् तयाः
सहभोजन नकी। थुकुन्ह थःथिति, इष्टमित्र, पासाभाइ सकसितं व्याहाम्बय्
वक्वसित व्याहायाइम्हेस्यां पंचिता महि छता/छता लःल्हायेमाः।

ह्वाः स्वयेगु-

भौमचा दुतहयाः कन्हय्कुन्ह मिसापित ह्वाःस्वःवनेगु धकाः थःथिति,
इष्टमित्र व पासाभाइपि मुंकाः ग्वय्बियाबलेया ज्वलंस मगाः मचाःगु तनाः ह्वाः।
स्वःवने। अले अन थंकाः ज्वनावंगु ज्वलं सकतां म्ह्याय्मचाया न्ह्यःने च्वया।
सकसियां धिवा तयाः ह्वाः स्वइ।

ह्वाः स्वये सिधयेव मिजंपाखें ह्वाःस्वःवपि सकसितं ल्हाःमहि (पंचि-
ता महि) छपा/छपा, ज्वःपस्ताः महि छपा/छपा, गुलुमहि छम्ह/छम्ह, व
चिग्वः कय्गू पवयातःगु निग्वः निग्वः बियाः दुगंसलिखय् न्यालु/न्यालु अय्ला।
त्वंकी।

दुचायेकेगु-

ह्वाः स्वये सिधयेव उकुन्ह हे बहनिइ जिलाजं, जिलाजंया पासा छम्ह व
लमि च्वनायंकाः जिलाजंपाखें ससःखलःपित ग्वय्सायेकाः ससःमां मं धौसगं
बियाः जिलाजंयात लं १ पाः लः ल्हायेमाः थुलियाये धुनेव लमि सहित सकसितं
तःजिक च्वय् नकी। च्वय् नये सिधयेव ससःखलःपिके बिदा कया कलाः च्वना
थःगु छेंय् ल्याहां वइ।

बुढाबुढि जंको-

श्व प्रायः सकस्यां उथ्यं खः। भिमरथारोहण देवरथारोहण, महारथा-
रोहणया विधि अनुसार गुरु वज्राचार्य द्वारा पुजा यांनाः याइगु खः।

थाकुलि लुइगु-

गुरु वज्राचार्य विधि अनुसार दिगुछःयाथाय् च्वनाः थाकुलि लुइगु याइ।
श्व प्रायः सकस्यां उथ्यं जू।

सिनावने धुंकाः यायेमाःगु ज्याखें

सोकुन्ह-

देह अन्त जुइव सकसितं सः कनी गुथियारतय् सःकनी। गुथियारतय्-
सं देवं फाय्कः वैं। माःगु सकतां ज्वलं सनागू खलःपिसं ताःलाकी छें दुकापिकां ती
अनपिनि मित्तंम्हसितं तिगुमछु गुथियारपिसं याइ। सौबः थिलेगु नं मीतः मेसियां
याये म्वाः। फुकिबाकाय्मा मिसापिसं याइ। ह्वासय् वायेगु पिचा वायेगु नं
फुकीपिमन्तु याइ। सिथंयंकेगु खर्च फुकं सनागू खलकं व्यहोरे यांनाः अन्त्य
संस्कार याइ। थुलि जक मछु गुथियारपिसं तःरि सीसा २००/- दां व मचा
सीसा १००/- दां सनागूखलक बोगु यांनाः वयाच्वंगु दु। श्व सा पहे बोलागू
नियम धायेमाः।

खुसिबजि नकःवये-

दिपय् सी मुइधुंकल धइगु सः न्यने धुनेव स्याःपि म्ह्याय्मचा, भिना
मचा व सन्धिपि वयाः खुसिबजि नकः वयेगु धकाः वय्कथंया ज्वलं च्वनाः
वइ। श्वयात हे मेपिनि चिपं थोः वयेगु धकाः धाइ।

बजि, चि, पालु, साखः, लई, महि, अय्लाः १ मना आदि माक्व ज्वनाः
सीम्हेसित छगू भाग तयाः दुःखं क्यंपि फुकीबाकाय् सकसितं भाग तयाः नकी।

बिचाः वये-

सिनाः कन्हय्कुन्ह सुथन्हापां मिजं फुकीबाकाय् थःथिति, गुथियार
सकले बिचाः वइ। गुरुजुं दुर्गतिपरिशोधन धारणी च्वने सिमन्हःतले सकलें अन
च्वनाच्वने।

लोचाः वये-

सिनावनाः प्यन्हु दुकुन्ह म्ह्याय्मचा भिनामचा व मिसा थःथितिपि
सकलें दिवंगतया गुण स्मरण यांनाः ह्वया लोचाः वइ। नापं व्याः नं ज्वनाः वइ।
व्याः या ज्वलं वय्कथं।

कचिकं वयेगु- बजि फछि, कम्घासा, लइ, वाउँचा, धौ १ ग्वः, साखः १
पाउ।

बुका वयेगु- बजि १२ मना, कःसू, कम्घासा, बाउंचा, धौ १ श्वः, ओ १२ पाः, व (कःसू ओ)

लोचा बजि नये-

सिनावना: खुन्हु दुकुन्हु लोचा: बजि नये धका: म्हयाय्मचां ज्वरेयाका: दुःखंवर्यपि फुकीवाकाय्पि सकसितं बहनी भव्य नकेमा: ।

न्हय्नुमा-

सिनावना: न्हय्नु दुकुन्हु म्हयाय्मचां ज्वरेयाका: दिवंगतया नाम पि- खालुखुइ जोगियात न्हय्नुया जा बी । थुकुन्हु सकस्यां जा नइ । बहनी लय् सून्य ज्वीव: पाखां कुनय् पाखाजा खाइ । म्हयाय्मचात खवया छे लिहावनि ।

दूव्यंक: वने-

सिनावना: सिन्हु दुकुन्हु फुकीवाकाय्पि सकलें मुना: म्हयाय्मचां पिखा लुखुइ आती दायेका: मिसात थःथितिपि दिवंगतया गुण स्मरण यांना: खवया: थःगु इलाकाया तीर्थय् वना: सेंबाना:, लुसि थोहा: गुरुजुं ब्यगु पंचगव्य कया: अम्ब:, हामो, वंचिकं, खौ, आदि नं मोल्हुया बखि च्वनीपि दःसा बखि वस: पुना देह शुद्ध यांना: लें दुछि मितःम्हेस्यां पंच गव्य हा:हा: यांना: मार्गं सुद्ध यांना: सकलें थःगु छेय् थनेव सकसितं कौला याकी ।

घःसू याये-

सिनावना: सिनिन्हु दुकुन्हु गुरुं गृहशुद्ध होम यांना: दुःखंवर्यपि सकसितं घःसूभव्य नके ।

लत्या-

सिना: ४५ न्हु दयेव गुरुपाखें कलशपूजा व लौकिक पिण्ड थया: विधि अनुसार पूजा याइ । म्हयाय्मचा भिनामचा व थःथितिपिसं कीगःकी तःवयेमा: । थुगु ज्वलं वव्यकथं ।

धौ १ श्वः, खाजा १ गू, केरा १ पु, जाकि सिन्हः, पूजा १ ज्वलं ।

थुकुन्हु हे थः गुरुपात दान प्रदान व सोबले ग्वाहालि याःपि थःथिति, इष्टमित्र, पासाभाइ सकसितं पाहांव्वनाभव्य नकेगु चलन दु ।

खुला, दकिला,-

सिना: खुला दयेद गुरुजुं कलशपूजा व लौकिक पिण्ड थया विधि

अनुसारं पूजा यांना: फुकीवाकाय् सकसितं भव्य नकी ।

थुकुन्हु नं म्हयाय्मचा, भिनामचापिसं कीगःकी चव्यकथंया ज्वलं ज्वना: वयेमा: ।

सिना: दछि दयेव पूजा क्रिया लत्या व खुला अनुसारं व कीगःकी नं व हे अनुसारं ज्वनावयेमा: । थुकुन्हु बखि फुक्य् यायेमा:पि दःसा बखि फुक्य् याइ । खुलि याये धुनेव खुलाबले थें हे सकसितं भव्य नकेगु याइ ।

निदंया तिथि--

सिना: निदं दयेव दिवंगतया दुर्गति मोचन जुइमा: धइगु कामना यांना: खुला बले थें हे पूजा क्रिया यांना: म्हयाय्मचा भिनामचापिसं कीगः की तयेहया: विधि अनुसार पूजा तिघयेव फुकीवाकाय् सकसितं भव्य नकी ।

राजबाहकतय्गु परम्पराकथं

स्वयम्भूया ल्युने इचंगु नारायण वनेगु लेंय येया होल्चो धइगु स्थानय् राजबाहक व नगरकोटी धइगु निगु समुदायेलय् बिभाजित जुयाच्चंगु नेबाः जाति मध्ये खः । थुमित पुतुवाः व दुई (दली) धकाः नं धया वयाच्चंगु दु । येयाः पुन्हीबले कुमारीया जात्रा ज्वःछि दय्देसं भैरव, सबः व भकु पिदनीपि खलः थुपि हे खः । जात्रा ज्वःछि इतुंबहाःया काय्गः ननी छःछेय् चवनी । उगु काय्गःननीयात हे दुईबहाः धकाः संज्ञा बियावयाच्चंगु दु । जात्रा सिधयेव थःगु छेय् ल्याहां वनाः सकस्यां भव्य नयेगु याइ । हानं झिनिदेय् छवः आकाश भैरवया गच्छि प्याखं पिदनीपि खः । राजबाहकपिनिगु थोक्न्हय् २४ खा छे दु । होलिचोया कोसं छगू गांचाहे नगर कोटिगां खः । थुमित नं दुइ धाइ । तर राजबाहक तः नाप छुं सम्बन्ध मदु धयाःगु सोदव । थुपि नगर कोटं वया चवः पिला धयागु अनुमान याये वहःजू । थये नं न्यनेदु पल्लने भर्ना मयागुलि नगर कोटि धयागु स्वाना पल्लने भर्ना जुल धयागु आपाः सिया धापू दु । थव गुलिछे पायेछि खः अन्वय सनया बिषये तिनि ।

थुमिगु लजगाः स्वां मीगु, सेउवा मीगु, सिं मीगु व सिसाबुसा मीगु खः । थुमि पुरोहितद्वारा यायेमाःगु पुजा क्रिया छुं मदु । फुक्क थःथःपिसं याइ । आः इमिगु परम्परा छसीकथं न्हयव्वयाहये ।

जन्म जुइ न्हयःनिसें यायेमाःगु ज्याखं

मचाबू कुन्हु-

मचाबुइ साथं दिदिअर्जि मचाया पि ध्यनाः मुकां चीब मचाबूगु खं थःछे खलः पिन्थाय् नं सः कंके छवइ । सः न्यनाः थः म्हाय्मचाया थाय् मचाबूगु स्वः वइ । स्वः वयेत छुं ज्वनाः वयेम्बाः । स्वःवःपिन्त कौला याकाः छवये ।

मचाबू व्यंके-

अनपिनि ४ न्हु बा ६ न्हु बा १२ न्हु मचाबू व्यंकेमाः धइगु मदु । मचा

बूबले पीध्यानाः चिना थक्कू का गुबले कुनु वइ अबले व्यंकेगु जुइ । थुकुन्हु छे छ- खां नीसी यानाः दिदिअर्जि छवास अजिमा पुज्यानाः व्यंकेगु ज्या सिधयेकी । थुकुन्हु थःछे खलःपिसं वव्यक्थंया ज्वलं दिदिअर्जियात बियाहयेमाः । दिदि अर्जियात बांलाक ज्योना याकाः छवयेमाः ।

बजि २ मना, जाकि २ मनाया थुयातःगु जा, लाभा १ पाउ, मस्ता भचा, चि भचा, हलू भचा, पाछाइ, झालू २ पाउ, खाया ला ।

मचाजंको-

मचाबुयाः काय्मचा जूसा खुला वा च्यालां, म्हाय्मचा जूसा न्याला बा न्हय्लां मचाजंको याइ । थुकुन्हु श्री आकाश भैरवयात ग्वंगः स्वानाः बांलाक पुजा यानाः छेय् ल्याहां वयाः मचायात धौसंगं, खेसंगं बियाः फुकीबाकाय्पिस दिर्घायुया कामना यानाः मचायात दक्षिना छायेमाः । झले फुकीबाकाय् सकसितं जाभव्य नकि ।

कय्तापुजा-

कय्तापुजा थुबले यायेमाः धइगु मदु । छेया परिस्थिति बिचाः यानाः जक कय्तापुजा यायेगु वःछिइ । कय्तापुजा याये कुन्हु सुथः न्हापां कय्तापुजा याइम्ह मचायात सेंखाकाः मोल्हूकाः मचा व फुकीबाकाय्पि सकलें श्री भैरवया स्थानस वनाः पुजा यानाः ल्याहां वयाः छेय् पाजुम्ह वव्यक्थंया ज्वलं अनुसारं कय्तापुजा याःम्ह मचायात संगं बियाः वसः लःल्हाइ ।

पुजा ज्वलं १ ज्वलं, धौ १ ग्वः, खे २ ग्वः, न्या २ म्ह, ध्वं १ सोंमा, कय्ता १ पु, तपुलि १ ग्वः ।

श्री भैरवयाथाय् पुजा याःवनेत पाजु ज्वनावःगु संगं (खे १ ग्वः व न्या १ म्ह) व पुजाभः ज्वलं नं ज्वनावनेमाः ।

पुजा सिधयेव सकलें छेय् ल्याहां वयाः सकस्यां समय नये । समय नयेबले न्हयःने भव्य व १ व / १ व नं तयाः समय नये । भव्यव्वय् च्वंगु ववाःता यःयःगु देपां कयाः नइ ।

थुमि मिसा मचायात यायेगु क्रिया “इहियायेगु” “बाह्लाःतयेगु” छुं यानाचवनेम्बाः ।

व्याहा यायेगु

व्याहा याये न्हयः भौमचा मालाः भौमचा जुइम्ह लुइव वव्यक्थंया ज्वलं

सहित ज्वनाः लखा ब्यूनो । लखा ब्यूनोम्ह लमि व कुमियात साधारणकथं
भव्य नकाः हयेमाः ।

सखाबोगु-

जाकि ५ फा, लखाबां २० तका, दुहूमू २० तका, मांम्हेसित पसि १
त्वाः, *सतकि १ गू, लुंया धुंग्री १ ज्वः, तिलहरी १ माः, मुन्नि १ गू, वसः २
जु, व ववतः १ ज्वलं, खे मावव, न्या मावव ।

भौमचा काःवने-

थुकुन्हु थःथिति, फुकीबाकाय्, इष्टमित्र, जःलाखःला व बाजा गाजा
थाकाः भौमचा काःवने । मिसाया छेय् थ्यंकाः लसकुस यानाः दुकयाः सकसि-
तं तःजिक भव्य नकाहइ । थुकुन्हु इमि थःथिति खलःपि, पासाभाइ आदि सक-
सितं नं पय्नाबियाभव्य नकी । भव्य वडपि थःथितिपिसं थःगु गच्छे अनुसारं
ववसः लःल्हाइ । भव्य सायेकेगु चलन मडु ।

मह्याय्मचा पितबिये-

थःम्ह मह्याय्मचायात धौसगं, खेसगं बिये धुनेव सहभोजन नकाः
मह्याय्मचा पित बियाहइ । थुखे मिजंपाखे जन्त बःपि सकलें भौमचा व्वनाः
थःगु छेय् थ्यंके हइ । पिखालुखुस लसकुस यानाः भौमचा दुकाइ ।

ह्वंके-

भौमचा कयाहयाः योग्य थासय् तयाः काय्मचा व भौमचा निम्ह नाप
तयाः धौसगं खेसगं बियाः निम्हतिपूयात नं सहभोजन नकी । बहनिइ थःथिति,
इष्टमित्र, पासाभाइ सकसितं व्याहाभव्य नकी ।

हवाःस्वये-

भौमचा ह्वंकाः प्यन्हु बयेकाः हवाःस्वयेगु जुइ । भव हवाःस्वःवनेत
मिसापतिइयापि छेया जहानपि काय्मचा मह्याय्मचा ग्वःम्ह दु उलि वनेव गाः ।
थःथितिपि सुं व्वनायंकेम्वाः । हवाःस्वःवनेत वव्यकथंया ज्वलं ज्वना वनेमाः ।

हलुवाइ महि जायेक भुपाः १ पाः, बजि ३ मना, छव्याला १ गू रिका-
पि, भुति १ मना, मुस्या १ मना, आलु २ पाडया तरकारि, खे २ ग्वः, न्या १
म्ह, मुस्याचा १ मना, ओ २ पा ।

*भौमचा जुइम्हेस्या माया दुरु त्वना वःगुया बापते बीगु दां ।

*सचिका

थुलि ज्वनावंगु ज्वलं सकतां मह्याय्मचाया न्हयःने व्वयाः मह्याय्मचा
यात धौसगं, खेसगं बी । अले हवाःस्वःवःपि सकसितं मिजपति जाभव्य नकी ।

पंचरात फकेय् यायेगु-

हवाःस्वये सिधयेव जिलाजं व्वनायंकाः जिलाजंतात सगं बियाः बांलाक
देमाभव्य नकी । भव्य नये धुनेव थः कलाः व्वनाः छेय् ल्याहाँ वइ । भव्यात हे
पंचरात फकय् यायेगु धाइ ।

सीधुंकाः यायेमाःगु क्रिया

अन्तिय देइयात त्वःता वनिबले गुथियार खलः व फुकीबाकाय्पिगु
गवाहालि अन्त्य संस्कार जुइ । अन्त्य संस्कार यायेत सिमा १ न्यानाः तत्कालं
सिमा ववःथलाः थःगु इलाकाया दिपय् यंकी । थुखे गुथियारपिसं कुताः दयेकाः
प्यम्हेस्यां ववबुइकाः मि तइम्ह व थःफुकीबाकाय्पि सकलें हवयाः शवयात्रा वनी ।
दिपय् थ्यंकाः मि तयाः अन्त्य संस्कार सिधयेकाछवइ । भव सीकुन्हया खचं गुथि-
यारतय्सं बेहोरय् याइ ।

सिनाः झिन्हु दुकुन्ह-

थुकुन्हु छेछ्छां नोसी यानाः मोल्हुयाः छेया जहानपिसं वव्यकथंया
ववाःता ज्वरेयानाः जोगियात व छ्वासय् भाग तयेवं गाः ।

जाकि प्यमनाया जा, बजि ४ मना, ला २ पाड, आलु, बाउंचा, कय्गू,
बकूलाः, मुस्या, माय्के, तःखाः ।

थुलिया निगू भाग जोगियात व छ्वासयात ।

थुलि भाग तये सिधयेव फुकीबाकाय् सकसितं जा नके ।

सिनाः दच्छि दुकुन्ह-

थुकुन्हु चव्य झिन्हुकुन्ह न्हयथनागु अनुसारं जोगियात व छ्वासय् भाग
तयेवं गाः । मेगु छुं यानाचवने म्वाः । थुकुन्हु थःथितिपिसं वव्य न्हयव्वयागु
ज्वलं ज्वनावयेमाः । इमित भव्य नकाः छवयेमाः । थुपि चच्छि अन हे रात
चवनी । कन्हय्कुन्ह सुथय् जा नकाछवयेमाल ।

जाकि १ मना, बजि १ मना, पाछइ १ म्ह, चि, पालु, मल्ला, हलू ।

भव्यकःपिनि दैय्देसं आद्ध नं यायेमाः धइगु मडु । छुं मेमेगु संस्कार
यायेम्वाः । थुलि हे जीवन हनाः संसारयात त्वःता वनी ।

कुलुतय्गु परम्पराकथं

श्रीगु संस्कृतिइ न्हापांनस्ये न्ह्यानावया चवंगुवाद्य बादनयायेगु सेने कने-
यायेगु परम्परा दयाचवंगु खः । लिच्छविकालय् वयाः बाजंया बन्दोबस्त यायेगु
आदि सेनेकनेया प्रबन्धया झोलय् “बादित्त घोष्ठी” नापं बिभिन्न पांचलि दनाचव-
गुलि प्रष्ट जू । उगु ताकया त्वहंपति केना चवंगु दु ।

थुगु परम्परां पिदंगु ज्या ज्वनाचवंपि थुपि श्रीगु समाजय् सीमित
समूहय् दयाचवंपि खः । थुमिगु मू लजगा श्रीगु नेपाःया संस्कृति बाजागाजात
दय्केगु मर्मत यायेगु व छेगूया म्हिचा आदि दयेकेगु थौतक नं यानावयाचवनतिनि
उकिहे थुमित चर्मकार धकाः धयावयाचवन ।

भाषा वंशावली जुजु जयस्थिति मल्लया जाति बिभाजनं थुमित थुकथं
चिनातःगु खनेदु । थुमिगु मू लजगाया रूपय् छेगूया म्हिचा दय्केगु छेगूया
“कुसा” ? दय्केगु बाजने छेगुलि भुनेगु आदि खः । थुमि पुरोहित सेंखाकीम्ह व
लुसि ध्यंकीम्ह थःगु हे जातिया सःम्ह स्पूम्हसे यायेगु व इहीपाः यायेत थःगु जाति
सुं मन्त धाःसा थःगु जातयात बांलाक उलाः श्रेष्ठ नसे कुसल्यानीतकंयापि
हयेज्यू थुकी दोष मदु धयागु वशावली न्हयथनातःगु दु ।

तत्कालिन समाजय् न्ह्याथे जूसां थौकहे सीमित रूपं दयाचवंपि थुगु
जातिया संस्कार छसीकथं न्हयव्वयाहये ।

जन्म जुइ न्ह्यःनिसें यायेमाःगु ज्याखं

धौबजि नकःवने-

मचा प्वाथय् दयाः ६ ला दयेकाः थःछेखलःपिसं वयक्कथंया ज्वलं
ज्वनाः धौबजि नकःवनेमाः । बांलाक कौला याकाः छवये ।

खे १० ग्वः, न्या १० म्ह, बजि ६ मना, धौ १ ग्वः, लड्डु महि स्वयाः ।

थुमि सिचुपालु वयंके छवयेमाः ।

मचाबू ब्यंके-

मचाबूयाः खुन्हु दुकुन्हु सुथः न्हापां नीसी यानाः दिदिअजि छवास अजिमा
पुज्यानाः आगंव्वचा दान यानाः भोछिस्यां जा नइ । फुकीबाकार्यपि सुं नं सःता
चवने स्वाः ।

मचाबू स्वःवने स्वाः ।

ध्यःबजि नकःवने-

मचाबूयाः लच्छि दयेव थःछेखलःपिसं वयक्कथंया ज्वलं ज्वनाः ध्यः
बजि नकःवनी ।

ध्यः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, ध्यलय् भियाः बजि २ मना ।

थुकुन्हु हे मचाबू लहीहइ । अर्थात् मचाबूम्ह थःछेय् व्वनाहइ ।

मचाजंको-

काय्मचा जूसा खुला बा च्याला, न्ह्याय्मचा जूसा न्याला बा न्हय्लां
साइतय् स्थान गनेद्यक्के यंकाः लड्डु लानाः नकाः छेय् हयाः छीर चिपं थीकी ।
सुयातं भव्य नकाचवनेस्वाः ।

इहियाये-

मिसामचा ५ दे वा ७ देया दुने गनं इहि मुंकूगु थासय् यंकाः बा श्री
बिजयेश्वरी यंकाः इहियाये यंकी । लित हयाः छेय् पिबालुखुइ फवारां छुनाः लं
१ पाः लःल्लानाः तले थत व्वनायंकी ।

बाह्लाः तये-

मिसामचाया रजस्वला जुइ न्हयः साइतय् धौसगं भियाः १२ न्हु तक्क
बाह्लाः व्वथाय् बाह्लाः तइ । प्यन्हु दयेकाः व्वचिकं सायेकी । थुकुन्हुनिसं जयबलि
व्वनी ।

बाह्लाः स्वःवये-

१२ न्हया दुने थःथितिखलःपिसं वयक्कथंया ज्वलं ज्वनाः बाह्लाः स्वः
वइ ।

छुम्पा मुस्या फछि, धौ १ ग्वः, बजि ४ मना, तु १ पु, महि छेय्
हान स्वया, सन्त्रासि केरा थःगु इच्छा अनुसारं, अय्लाः १ मना ।

बाह्लाः पिकाये-

बाह्लाः तयाः १२ न्हु दयेकाः बाह्लाः चवम्ह मचायात सूर्य पूजा याकाः

सूर्य दर्शन याके धुनेव स्थान गनेद्यके यंकाः लितहयाः छेय् धौसगं खेसगं बियाः कौला याकाः बहनिइ बाह्याःस्वःवःपि थःथितिपि, बाह्याः स्वथाः म्हितःवःपि इष्टमित्र पासाभाइ जःलाखःला सकसितं भव्य नकेमाः । भव्य वःपिसं छुं नं ज्वना वयेम्वाः ।

कयतापुजा—

कायमचा ७ दैनिसं १२ देया दुने गुरुद्वारा छेय् मेखराबन्धन विधि अनुसारं पूजा यानाः कयतापुजा जुइ । थ्व विधि प्रायः सकस्यां उथ्वं खः । पाजुं ज्वनावइगु ज्वलं वय्यकथ ।

व्रतः १ ज्वलं, धौ १ स्वः, खे माक्व, न्या माक्व, मचायात बसः जुछि । सेंफः म्ह नितियात छेय् लपाः १ पाः नं तयाः बीमाः ।

थुकुन्ह थःथिति, इष्टमित्र, पासाभाइ, सकसितं भव्य नकेमाः । भव्य ववसिनं मचायात कापः बा तपुलि १ स्वः बी । व स्याःपि थःथितिपिसं धौसगं खेसगं काप बा तपुलिः ल्हायेमाः ।

व्याहा यायेगु

व्याहाः यायेत लमि भौमचा माला जातलं त्वयेव मिसापत्ति गुलि लखा धाल उलिलखाया ध्यबा बियाः बांलाःगु साइतग् सूर्य बिनायक्य वनाः स्वयम्बर यानाः अन हे तुं निखलः सियां थःथितिपिन्त पय्नाःबियाभव्य व व्याहाःभव्य नकी । मिसापत्ति पय्नबियाभव्य वःपि थःथितिपिसं थःगु गच्छे अनुसारं ववसः बी ।

थुलि यानाः व्याहाःया सम्पूर्ण ज्याखें सिधयेकाः वइगु परम्परा हु ।

बुढाबुढि जंको—

भव्यकःपिनि जंको यायेबले दिगुद्यःयाथाय् वनाः गुरुजुं संक्षिप्तं जंको क्रिया यानाः छेय् ल्याहाँ वयाः थःथितिपि व सन्धि खलःपिन्त भव्य नकी । भव्य वःपिसं सगं ज्वलं (खे, न्या, व धौ) जक ज्वनावयेवं गाः । मेगु छुं यानाः च्वने म्वाः ।

सिनावने धुंकाः यायेमाःगु ज्याखें

सीकुन्ह—

थुकुन्ह अन्त्य संस्कार यायेत गुथियारपिसं देवं फायेकः वइ । सीधे थोकाः दुकापिकां ती । छासय् वाके छवइ । पाखाकुं थनी । दिवंगतयात कुता-

लय तयाः सिथं यंकी । फुकीवाकाय्पि सकलें स्वयाः वनी । थःथिति पासाभाइपि सकलें सना वनी । छासय् फुकी मिसातय्सं पिचा वाइ । सीम्ह दिपय् थंकाः मितयेकाः गुथियारतय्सं अन्त्य संस्कार यानाः छेय् ल्याहाँ वइ । अले सीमुकाः गुथियारत सकलें सीथाय् छेय् ल्याहाँ वइ । उबले छेया म्हायामस्तसं गुथियार सकसितं पवयातःगु चिन्वःगु कय्गु छपुचः छपुचः बियाः अय्लाः त्वंकी । चिपं थोकाः वयेम्वाः ।

बिचाः वये—

सिनाः कन्ह्यकुन्ह सुयन्हापां थःथिति गुथियार खलःपि सकलें बिचाः वइ ।

लोचाः वये—

सिनाः प्यन्हु दयेकाः थःथिति म्हायामचा भिनामचा सकलें स्वयाः लोचाः वइ । लोचाः नापंतु वय्यकथंया ज्वलं ज्वनाः व्याः नं ज्वनावइ । व्याःया फुकं ज्वरेयानाः ज्वनावयेगु चलन दु ।

बजि फछि, अय्लाः १ मना, कःसूओ १२ पा, वाउँचा तरकारी माक्व आलु १ धानि, कवाफ, धौ १ स्वः, महि माक्व ।

लोचाःबजि नयेम्वाः ।

न्ह्यन्हुमा—

सिनावनाः न्ह्यन्हु दुकुन्ह न्ह्यन्हुमा तइगु परम्परा सकस्यां उथ्वं खः ।

द्वयंके--

सिनावनाः झिन्हु दुकुन्ह दुःखंयपि सकलें खुसी वनाः म्हायामचां पिबालुखुइ आती दायेकाः स्वयाः थःगु इलाकाया तीर्थय् वनाः सेंखानाः लुसि थोकाः बाखि च्वनीपि दुसा बाखि वसतंनुना गुरुं ब्यगु पंचगव्य कयाः लें दुछि पंच गव्य मार्ग शुद्धयानाः छेय् ल्याहाँ वयाः छेय् थंकाः सकसितं कौला याकेमाः ।

धःसू याये--

सिनाः १२ न्हु दयेकाः गुरुजुं गृहशुद्ध होम याइ । म्हायामचा भिनामचापिसं प्यंपुजा धकाः कीगः ज्वनावयेमाः । थुकुन्ह दुःखंयपि फुकीवाकाय् व म्हायामचा भिनामचापि सकसितं धसू भव्य नकेमाः ।

लतया—

सिनाः ४५ दिन दयेव गुरुं कलशपूजा व लौकिकपिण्ड विधि अनुसारं

पूजा याइ । म्हयाम्मचा भिनामस्तय्सं कीगः तीया नापं मां बा प्यतुकेगु धकाः
कुश निपु नं तयाहयेमाः । थुकुन्हु गुरुज्यात यथायदां दान प्रदान याइ ।

खुला, दकिला—

सिनाः खुला व दलि दयेव दिवंगतया नामं लत्या बले थें पूजा क्रिया
विधि अनुसारं पूजा यानाः म्हयाम्मचा भिनामस्तय्सं कीगः की व कुश निपु हये-
माः । बलि फुक्य यायेमाःसा दकिलां याइ । थुकुन्हु गुथियारतय्सं जक तपुलि
१ गवः / १ गवः ज्वनावड । मेपिसं ज्वनावयेम्बाः ।

थुकुन्हु सकसितं भव्य नके ।

पाहां ब्वने—

सिनाः खुला बा दकिलां पाहां ब्वनी । आद सिधयेव बहनिड ब्याः
छवयाहःपि थःथिति म्हयाम्मचा भिनामचा गुथियार सकसितं भव्य सःतेमाः ।

निदँया तिथि—

थुबले सुं सतेम्बाः म्हयाम्मचा भिनामचापि जक ब्वनाः गुरुं लत्या बबे
थें आद यानाः सिधयेकी । थुकुन्हु नं म्हयाम्मचा भिनामस्तय्सं प्यंकी ज्वना
वयेमाः ।

नाय्तय्गु परम्पराकथं

नाय (नायः) जाति नं संस्कृतिइ तःमिपि खः । थुमित म्येपु, कसाई,
खडगे, शाही आदि धयावयाच्चंगु दु । थुमिगु मूलजगाः म्ये लहीगु, दुरु मीगु,
म्ये स्यानाः ला मीगु खः । थुकीया अतिरिक्त दू, उलिकाथ, मुखपाल आदि बवबुधे-
गु नं परम्परा खः । २००७ साल न्हयः तक नं भरिया नाइके अड्याया ज्यामित
नं थुपि हे खः । न्हापांनिसें न्ह्यानावयाच्चंगु घण्टा-घोषण यायेगु परम्परा मल्ल
कालंनिसें वयाः राणाकालयत्कं नं थुगु हे जाति लाय्कुलिइ जुइगु जुजुया पाखें
जुइगु छुं नं खेत प्रजापिन्त थुइकाबीगु सीकेगु लागी नाय्खि च्वयेकेगु धकाः
संचार माध्यमया ज्या नं थुमिसं हे यानावयाच्चंगु खः ।

थुमित गुम्हगुम्हेस्यां जुजुया खलः जुयाः शाही कसाहि आदि धाःगु खः
धाःसा नायर प्रदेशं वःपि जुयाः नाय् धाःगु खः । जुजुखलः जुयाः नं खड्ग ज्वनाः
साहिया ज्या यानाजूगुलि नं थुमित खड्गे धाःगु खः धकाःनं घाइ । तर थुगु
परम्परा न्ह्याथेहे थुइमा थुमिगु संस्कृति परम्पराय् विसकं देन दु । थव
महत्त्वपूर्ण जू ।

थुकथं थुमिगु न्हापांगु पूजा जनबहाःछः रथय् तइबले मेपिनिगु पुजाया
सिबे न्हापालाक थुमिगु हे काइ । अथेतुं मोहनिबले तलेजु, नासः चोक्य म्ये स्याइम्ह,
(कालरात्री कुन्हु म्ये स्याइम्ह) थुगु हे जातियात जाभांसिनाः छत्रं कुइकाः न्हयः
न्हयः नाय्खि थानाः वनेमाःगु परम्परा दु । हरेक जात्रा यात्राय् नाय्खि थानाः
न्हयः न्हयः वनेगु व पाहांचःह्ने नखःला शन नाय्खिया नखः धाःसां छुं मपाः ।
अझ मृत्युसंस्कार (सिथंयंकेबले) यमबाद्य थानावयाच्चंगु दु । बौद्ध पूजाक्रिया
नं थुमिगु हे आवश्यकता दु । अथे हे इहि, जंकी आदि विशेष पूजाय् नाय्खि
थानावयाच्चंगु दु । इमिसं गुगुं गुगुं जातिपिन्त लुसि थोकेगु बा ध्येकेगु ज्या नं
यानावयाच्चंगु दु । थुजाःगु विशिष्टतां जाःगु परम्परा न्ह्याकावयाच्चंगुपि जातीया
परम्परा छसीकथं न्हयब्वये ।

जन्म जुइ न्हयःनिसें यायेमाःगु ज्याखं

धौबजि नकः वने-

मृदायमचाया प्वाथय् दयाः च्याला दयेव ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः
थःछेखलःपि प्यम्ह न्याम्ह वनाः धौबजि नकः वनेमाः ।

खे २ ग्वः, धौ १ ग्वः, छवय्ला १/२ धानि, बजि फच्छि, महि मावव,
केरा ४/५ पु, सन्नाःसि ४/५ ग्वः, ग्वाः २ भे, ग्वय् २ कू, वाउंचा, अचार,
भुति, आलु, अय्लाः १ मना, व थ्वे १ सौमा ।

धौबजि नकः वनेबले माजुम्ह न्ह्यःने तयाः सगं बियाः वयेगु चलन दु ।
इमित बांलाक देमाभव्य नकाहये ।

सिचुपालु वयने-

मचाबुइमाथं थःछेखलःपिन्थाय् सिचुपालु वयंके छवयेत ववय्कथंया
ज्वलं ज्वनाः वनी ।

इमू १ पाउ, पालु १ पाउ, चि १ मना, चाकु १ ग्वारा, जीपवः १ ग्वः,
ध्यः १ पाउ ।

कायमचा जूसा चवय्कथंया ज्वलं व मृदायमचा जूसा फुकं बच्छि
बच्छि जक तयाछवयेवं गाः । गुलि तयाछवःगु खः उलि हे साया हयेमाः ।

थुमि ध्यःवजि नकः वनेम्वाः ।

मचाबू व्यंके-

मचाबुयाः ४ न्ह, ६ न्ह वा ८ न्ह छे छखां नीसी यानाः दिदि अजि
छ्वास अजिमा पुजा यानाः आगंवचा दान याइ । थुकुन्ह सुथय् व बहनिइ थःछे
खलःपिसं ववय्बियातःकथंया मचाबू व्यंकेकुया ज्वलं छवयाहयेमाः ।

सुथय्- ववतः १ ज्वलं, मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित जुच्छि, लासा,
फांगा, फुंग, मचाकथि १ गू, लुइचा, वहःइचा, ला १/२ धानि, चाकु
१ पा, बजि ६ मना, जाकि फछि, ध्यः १ पाउ, लाकां १ गु,
सुखू १ पाः, पाःचा सुखू १ पाः, ।

बहनिइ- ववतः १ ज्वलं, धौ १ ग्वः, खे ४ ग्वः, न्या ४ न्ह, जिलाजंयात
वसः जुच्छि, मचायात जुच्छि, मृदायमचायात जुच्छि, चवकि १/२
मना, खिवाभव्यः, भुति, वाउंचा, ओ १२ पा, ला १ धानि,
मुस्या, पालु, थ्वे १ सौमा, अय्लाः १ मना, बजि ८ १/२ मना ।
थुकुन्ह हे दिदिअजियात छेय् नं ववय्कथंया ज्वलं बीमाः ।
लं १ पा, जाकि १ मना, ला ८ पाउ ।

थुकुन्ह बहनिइ फुकीबाकाय् दिदिअजि व फुकीबाकाय् समेत सकलें
थःथिति यात भव्य नकाछवयेमाः ।

*मचाबू स्वःवने-

मचाबुयाः लछि दयेव थःछेय् मचाबू लहीके हइ । प्यन्हु थुकुन्ह माजुम्ह
वयाः ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः मचाबूम्ह भौयात स्वःवनेमाः ।

बजि ६ मना, महि भचा, चाकु १ ग्वारा, खुला १/२ धानि, थ्वे १ सौमा,
ग्वय् १ कू, ध्यः १ पाउ, ग्वाः १ भे ।

स्वःवःम्ह माजुम्हेसित खेवः महि तयाः बांलाक कौला याकाहये ।

मचाजंको-

कायमचा जूसा ६ ता बा ८ ला, मृदायमचा जूसा ५ ला वा ७ ला
स्थान गनेछःयाथाय् यंकाः पुजाभः छपाः पुजा यानाः छेय् लित हयाः धौसगं खेसगं
बियाः, खीर थुयाः वहःया चमचां लुंया चमचां नकी । मुइतं सःता भव्य नकाः
चवनेम्वाः ।

बुसँखा-

थुकुन्ह छेछखां नीसी यानाः बुसँखा खाइम्ह मचायात नं नीसी याकाः
मचाया पाजुम्हेस्यां लुंखोचां, वहःखोचां सँखाकाः निनिम्हेस्यां सँफयाः बुसँखा
विधि अनुसार पुजा सिधय् देनाभव्य नये । थुकुन्ह पाजुम्हेस्यां मचायात तपुलि
१ ग्वः जक ज्वनावयेवं गाः ।

कय्तापुजा-

कायमचा १२ दँ बा १३ दँय् कय्ता पुजा याइ । थुकुन्ह मचायात
मोल्हकाः निनिम्हेस्यां लुंछलि, वहःछलि नं लुसि थोकाः सँ खाके । निनि सँफयाः
निनिम्हेसित छेय् लं १ पाः बीमाः । थुलि याये धुनेव मचायात धौसगं, खेसगं
बी । निनिम्हेसित नं ववय्कथंया ज्वलं ज्वनावयाः धौसगं, खेसगं व कय्ता १ पु
लःल्हाइ ।

खे ४ ग्वः, धौ १ ग्वः, न्या ४ न्ह, कय्ता १ पु ।

इमि इहि याये म्वाः ।

बाह्यातये-

मिसामचायात ८ दँनिसँ १२ दँया दुने रजस्वला मज्जूब साइतय् धौसगं

*थःथितिपिसं मृदायमचायात मचाबू स्वःवयेगु चलन मदु ।

बियाः कपायथा चन्द्रमा स्वकाः नगु स्वकाः १२ न्हु तक मिजंतयगु खवाः मस्वसे व सूर्यया जः तक नं मखयेक बाह्लाः तइ । खुन्हु दुकुन्हु मचायात मोल्हुकाः वचिकं सायेके धुनेव जयबलि वयनी ।

बाह्लाः तयाः प्यन्हु दुकुन्हु मचाया पाजुम्हेस्यां वयकथंया ज्वलं ज्वनाः दुरुबजि नकः वयेमाः ।

दुरु २ मना, बजि २ मना, महि भचा ।

छस्यामुस्या नकःवये-

बाह्लाः तयाः वचिकं सायेकाः १२ न्हुया दुने थःथितिखलःपिसं वय- कथंया ज्वलं ज्वनाः छस्या मुस्या नकः वइ ।

छस्यामुस्या फछि, तु १ पु, कःछे, बरां, धौ १ ग्वः, महि मावव, सिसाबुसा मावव ।

बाह्लाः स्वःवःपि थःथितिखलः सकस्यां सः बियाः वइ । सकसितं भव्य नकाः छवयेमाः ।

बाह्लाः पिकाये-

बाह्लाः तयाः १२ न्हु दुकुन्हु सूर्य पूजा यानाः सूर्य दर्शन याकाः स्थान गनेद्यके यंकाः छेय हयाः धौसगं खेसगं बियाः बाह्लाः पिकाये विधि अनुसारं माःगु ज्या यानाः बाह्लाः पिकाइ । थुकुन्हु पाजुपिसं वयकथंया ज्वलं छवया- हयेमाः ।

मचायात वसः जुच्छि, धौ १ ग्वः, ववभचा, ववतः १ ज्वलं, खे १२ ग्वः, न्या १२ म्ह ।

मेपि भिलाय भव्य (बाह्ला भव्य) वइपिसं ज्वनावयेमाःगु ज्वलं वय- कथं ।

खे ४ ग्वः, न्या ४ म्ह, धौ १ ग्वः, अबुम्हेसित बेतालि, मचायात लं १ पाः ।

थुमि भिलाय भव्य सःतेमाः धइगु कर मदु ।

व्याहा यायेगु

ववःजिकःवने-

व्याहा याये न्हयः भौमचा मालेगु ज्या जुइ । भौमचा लुयाः जातलं

तुइव ववःजिकः वनेगु धकाः छेया जहानपि न्याम्ह खुम्ह वयकथंया ज्वलं ज्वनाः वनी ।

ववतः १ ज्वलं, सिसाबुसा १ किस्ति, लखामह्नि १ धानि ग्यंगु १ पा, धौ १ ग्वः, महि २ किस्ति, न्यातपौ (छविलामू) १ ज्व, ग्वःगु ग्वय् १ पाउ, लखा महि ३ पाउग्यंगु १०० पा, तु १२ पु ।

थुलि ज्वनावःपि समिजखलःपिन्त बांलाक भव्य नकाहयेमाः ।

भौमचा काःवने-

थुकुन्हु थःथिति, इष्टमित्र, पासाभाइ आदि सकलें मुंकाः ज्वःववतः बाजागाजा लहित यानाः जन्त वनीपिन्त मोसिप्वः ग्वाः बियाः भौमचा काःवनी ।

मिसाया छेय थ्यंकाः सकसितं लसकुस यानाः दुकयाः मोसिप्वः ग्वाः बी । अले मावव जक अन च्वनाः मेपि फुक्क थः थःगु छेय ल्याहां वनी । अले मां बी, एजु, लमि, कुमि, फुकीबाकाय आदि जम्मा १२ म्हेसित मिजंपाखें बांलाक भव्य नकेमाः । थुकुन्हु हे मिसापति इष्टमित्र, पासाभाइ, आदि सकसितं पय्न बिया भव्य नकी । भव्य वववसिनं ववसः लःल्हानाः ग्वय् काइ ।

पुलांगु चलन कथं भौमचा काःवनेवल्य आपाः वनेम्वाः । पेम्ह च्याम्ह जक वनाः काःवनेवंगाः । ज्वलं कोतः १, मरि भचा, अय्ला १ मना, खे मावव, न्या माको, भौमचायात वसः जुच्छि ।

म्ह्यायमचा पितबिये-

भौमचा काःवयां कन्ह्यकुन्हु सुथन्हापां समाः याकाः म्ह्यायमचां ग्वय् सायेकाः सहभोजन नकाः मांबोनं पाबाघं यानाः विधि अनुसारं म्ह्यायमचा पित हयाः पिखालुखुइ ससःबोम्हेस्यां दूफांगां फायेकाः बुलिइ बा थोकन्ह्य मोटरय तयाः छेय हयाः पिखालुखुइ लसकुस यानाः दुकाइ ।

ह्वंके-

भौमचा कयाहयाः छेय निम्हतिपू नापं तयाः भौमचां ग्वय् सायेकाः धौसगं खेसगं बियाः सहभोजन नकी । मिजंपाखें थुकुन्हु थःथिति, इष्टमित्र, पासा भाइ सकसितं व्याहा भव्य नकी ।

खवाःस्वयेगु-

व्याहा यानाः प्यन्हु दुकुन्हु मिसाया थःथिति, फुकीबाकाय, पासाभाइ इष्टमित्र सकलें मुनाः मिजंया छेय वयकथंया ज्वलं ज्वनाः खवाःस्वःवनी ।

वतः १ ज्वलं, धौ १ ग्वः, तु १२ पु, सिसाबुसा १ किस्ति, महि २ किस्ति, खामहि १ धानि, ग्यंगु १ पाः, मोसिप्वः १ रिकापि, ग्वा ८ भे ।

थुलि ज्वनाः ख्वाःस्वःवपिन्त न्हापालाक्क महि ख्वः, दुगंसलिखं ३/४ लु अय्लाः त्वंकाः पाहां याये सिधयेव बांलाक भव्य नकाः च्वय कथया ज्वलं सकतां म्हायमचाया, न्ह्यःने व्वयाः मिजंया मांम्हेस्यां धौसगं बिये सिधयेव सक-स्यां धिवा तयाः ख्वाः स्वइ ।

दुचायेकेगु-

ख्वाः स्वयेकुन्हु बहनिइ जिलाजं व लमि व्वनायंकाः छेय् थ्यंकाः निम्हतिपू नापं तयाः मिसाया थाकुलि नकिनं धौसगं खेसगं बियाः तःजिकः देमा भव्य नकी । जिलाजंयात प्यन्हु तक लित छवयाहइ मखु ।

कायमचा लित कायंगु-

दुचायेका प्यन्हु दुकुन्हु मांबौपि वनाः थः कायमचा भौमचा काःवनेगु धकाः व्वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः वनेमाः ।

सम्जिपिनि जहान स्वयाः महि माक्व, अय्लाः कूछि ।

थ्व ज्वनावःम्ह सम्जिखलः मिजंया मांबौपिन्त बांलाक देमाभ्यय नकाः थः म्हायमचा छोयाहयेत म्हायमचायात वसः जुच्छि व जिलाजंयात वसः जुच्छि तयाः बिदा बियाछ्वये ।

बुढाबुढि जंको-

थुगु क्रिया भिमरथारोहण, देवरथारोहण, महारथारोहण क्रिया प्रायः सकस्यां उलि हे दे व्वेकाः याइ । थुमि पुरोहित यल (कोन्ति) या तण्डुकारपि खः । थुमित गुभाजु भाजु धाइ । इमिगु जंको विधि अनुसारं याइ ।

सीधुंकाः यायेमाःगु ज्याखं

सीकुन्हु-

सीकुन्हु दकले न्हापां गुथियारपि सकसितं सी कंके छवइ । गुथियारपि सकलें वयाः देवं फायेका शवयात्राया व्यवस्था याइ ।

चिपं थीकःवये-

सी मुकावःगु सः न्यने धुनेव व्वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः थःथिति, म्हायमचा, भिनामचापिसं चिपं थीकः वयेमाः ।

आलु कवाफ, बजि जहान स्वयाः, चिग्वःगु कयगू, लइ, अय्लाः १ मना ।

सिकेयात छगू भाग तयाः दुःखंवर्यपि फुकीबाकाय सकसितं भाग तयाः नके ।

बिचाःवये-

सिनावनाः कन्हय्कुन्हु सुथन्हापां थःथिति, गुथियारपि मिजंत सकलें बिचाः वइ ।

व्याः वये

सिनाः प्यन्हु दुकुन्हु म्हायमचा भिनामचात व्वय्कथंया व्याःया ज्वलं ज्वनाः लोचाः वइ ।

बजि ४ मना, धौ १ ग्वः, पालु १ पाउ, अय्लाः वा थ्व १ मना, महि माक्व, चि चकंछि, सन्नासि, कःछे, साखः १ पाउ ।

थुमि लोचाः बजि नयेम्वाः ।

न्हय्न्हुमा-

सिनाः न्हय्न्हु दुकुन्हु म्हायमचा ज्वरे याकाः पिखालुखुइ जोगियात न्हय्न्हुमा बिये ।

थुकुन्हु दुःखंवर्यपि फुकीबाकायपिन्त समय नकेमाः अले जाभव्य नकी ।

दूब्यंके-

सिनाः सिन्हु दुकुन्हु थःगु इलाकाया तीर्थं वनेत म्हायमचां पिखालु-खुइ आती बायेकाः दुःखंवर्यपि सकलें खुसिइ वनाः सँखानाः लुसिथीकाः म्हायमचां मोल्हयेत आती, अम्ब, हामो, व्वंचिकं, खौ आदि बियाः सकसितं मोल्हकाः शुद्ध यानाः छेय् त्याहाँ वयाः म्हायमचां ज्वरेयानाः फुकीबाकायपि सकसितं समय नकाः जा नकी ।

घःसूयाये-

सिनाः सिनिन्हु वयेकाः थःगुरु वयाः गृह शुद्ध जज्ञ यानाः विधि अनुसारं पूजा यानाः शुद्ध याइ । थःथिति फुकीबाकायपि सकसितं जाभव्य नकेमाः ।

थुकुन्हु म्हायमचा भिनामचात "पिस्कि" वयेगु धकाः व्वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः वयेमाः ।

महि जहान स्वयाः, अय्लाः १ मना ।

बहनिइ जाभव्य नये सिधयेव जिलाजं भाजुं नितःभेसित गनेछः भागि याके यंकेमाः । गनेछःयाथाय् तुं अय्लाः भचा चिपं श्रीकाहयेमाः ।

लत्या-

सिनाः ४५ दिन दयेव कलशपूजा व पोष्यं थयाः आद्ध याइ । थुकुन्हु थःगुरु यात गछे अनुसारं दान प्रदान याइ । थुकुन्हु जाभव्य नइ ।

यदि फुकीपिन्त पुजा क्रिया फुह्य यायेमाःसा सिनाः १३ न्हु दुकुन्हु आद्ध यानाः सिस्वन्हुं लत्या थाइ ।

लय्प्यं थये-

अन पिनि म्हासावव्यं कायेः धकाः छयेंया अस्थि काःसा लय्लय् पतिकं लत्यायां कन्हय्कुन्हुनिसें सिनिगू तिर्थय् लय्प्यं थः वनी । थव लय्प्यं थः वनेबले पोष्यं थया आद्ध याइ । थुकुन्हु म्हाय्मचा भिनामस्तय्सं वाकी जाकि फछि ज्वनाः गुरु फुकीबाकाय् सकसितं बारां छुयेमाः । बारां छुना ल्यं दुगु फुवकं लिपा हानं गुरुजुयात तुं लः ल्हाये । पुजा सिधयेव भव्य नयाबइ ।

खुला, दकिला-

सिनाः खुला दयेव लत्यां याःथे आद्ध याये धुनेव थुकुन्हु फुकीबाकाय् सकसितं जा भव्य नकी ।

सिनाः दछि दयेव लत्यां थें पूजा क्रिया यानाः बखि फुक्य् याये माःसा थःथितिपिसं वसः जुच्छि, तपुलि १ ग्वः, खें ४ ग्वः, धौ १ ग्वः, न्या प्यम्ह, ग्दय् १ क्, ग्वाः १ भे ज्वनावयेमाः ।

थुकुन्हु वाह्लावापि म्हाय्मस्तय्त लं १ पा / १ पा नं बीमाः ।

निदंया तिथि-

सिनाः निदं दयेव खुलाबले थें आद्ध यानाः फुकीबाकाय् सकसितं जा भव्य नके ।

ध्वव्यातय्गु परम्पराकथं

थव रजक (ध्वव्या) तय्गु बिषय भाषावंशावलि या अनुसारं सिमरौन गढया जुजु हरिसिंहदेव नेपालसम्बत ४४४ सय् नेपाः दुहांवःबले नापंवःपि धयागु न्यनेदु । थुमिगु लजगाः हिज्याहीगु (वसः हीगु) खः । हिन्दुधर्मया अनुयायी जुयाः ब्राम्हण पुरोहितद्वारा कर्मकाण्ड यानावयाच्चपि खनेदु । बयेकः पिनि निगू किसिमया भेद दुगु खनेदु । गथे कि शुद्ध मधंया व कनौजिया खः । अयेनं थुमित रजक, संघत, ध्वव्या, आदिया संज्ञां हुनातःगु दु । आःतक नं वहे लजगाः यानावचंगु दु । आःथन इमिगु परम्परा न्हयव्वये ।

जन्म जुइ न्हयःनिसें यायेमाःगु ज्याखं

धौबजि नकःवने-

म्हाय्मचाया मचा प्वाथय् दयाः च्याला दयेकाः थःछेंखलःपिसं वव्य-कथंया ज्वलं ज्वनाः धौबजि नकःवनेमाः नकःवःपिन्त बांलाक कौला याका छवयेमाः ।

धौ १ ग्वः, खसिला १ धानि, बजि फछि, महि माव व खें ४ ग्वः ।

छयःबजि नकःवने-

मचाबुयाः निन्हु दुकुन्हु थःछेंखलःपिसं वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः छयः बजि नकःवनेमाः ।

छयः १ पाउ, बजि ४ मना, महि स्वयाः ।

मचाबू व्यंके-

मचाबुया प्यन्हु दयेकाः मचाबूव्यंकेगु ज्या जुइ । थुकुन्हु सुथ न्हापां नीसी यानाः बिदिअजि छासअजिमा पुज्याइ । पुजा सिधयेव सकसियां कौला यानाः जा नइ । थःछेंखलपिसं मचाबूव्यंकेगु छावाहयेगु व मचाबूस्वःवये म्वाः ।

मचाबूलहू वइगु-

मचाबुयाः लच्छि दयेकाः म्हाय्मचा थःछेंय वनाः मचाबू लहिकः

वनी । अनं लच्छि दयेव थः भाःतया छेय् ल्याहां वनेत थः छेय्या मांबोनं
वव्यकथंया ज्वलं थः म्हायामचायात बियाछवयेमाः ।

म्हायामचायात वसः जुच्छि, मचायात वसः जुच्छि, अजःसला १ गु,
मचाकथि व धोतिचौथि ।

मचाजंको—

कायमचा जूसा खुलां म्हायामचा जूसा न्हय्लां मचायात स्थान गनेछयके
यंकाः पुजा यांनाः लितहयाः मचायात जा नके । सुयातं सःता भव्यु नके म्हाः ।

कयतापुजा—

श्व कयतापुजा ७ दैनिसें ११ दया दुने याइ । हिन्दुपरम्पराकथं
ब्राम्हण पुरोहितं पुजा याकाः होम यांनाः वा होम मयासे नं कयतापुजा याइ ।
कयतापुजा याःम्हेसित पाजुं लुखोचा बहःखोचां सँखाके भाय् यांनाः हजामं सँखाकी
गनेछयके यंकाः पाजुं लितहयाः छेय् धोसगं खँसगं बियाः सकस्यां भव्यु नइ ।
थुकुन्हु पाजुं वव्यकथंया ज्वलं ज्वनावयेमाः ।

खँ मावव, धौ १ गवः, अय्लाः १ मना, वसः जुच्छि, न्याः मावव, तपुलि
१ गवः ।

थुमि मिसामचायात इहि यायेगु व बाह्याः तयेगु यायेम्बाः ।

व्याहा यायेगु

पक्का याःवने—

भौमचा मालाः भौमचा लुइव जातः कयनाः त्वयेव भौमचा काःवने लच्छि
म्हायः वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः मांबोपि वनेमाः ।

खँ मावव, न्या मावव, अय्लाः १ मना ।

भौमचा काःवने—

थुकुन्हु थःथितिपि सकलें मुंकाः मोसिप्वः ग्वाः लःल्हानाः बाजागाजा
थाकाः कायमचा सहितं भौमचा काःवने । थुकुन्हु थःथितिपि सकलितं पयनबिया
भव्यु नकी । भव्यु वववसितं थःगु गच्छे अनुसारं ववसः लःल्हाइ ।

म्हायामचा पितबिये—

जिलाजं सहित लँस्वःवःपि सकलितं स्वागत यांनाः दुकयाः मोसिप्वः ग्वाः
लःल्हाइ । थुबले अन हिन्दु परम्परा कथं स्वयम्बर यांनाः बा जज्ञसालाये ह्वांकाः
माःगु क्रियानाः पितबिया हइ ।

छेय् ह्वांके—

भौमचा कयाहया थःगु छेय् थयंकाः पिखालुखुस लसकुस यांनाः दुकया
तले थत व्वनायंकाः ब्राम्हण पुरोहितं ह्वांकेगु ज्या जुइ । थुकुन्हु थःथितिपि
सकलितं व्याहाम्भव्यु नकी ।

थुलि हे व्याहाया ज्या ववचाइ ।

सीधुंकाः यायेमाःगु क्रिया

सी साथं थः थुथियार व थःथितिपि सः कके छवया सकल्यं वयाः हार
ग्वार यांनाः अन्ते संस्कार याये यंकी । पाखाकुं थना कुता दयेकाः ध्वाय् पताकाः
आदि दयेकाः थःथितिपि सनाः वनेमाः । इमि श्व छगु थःगु हे विशेषताः धायेमाः
सनाः वपि गुलि दु इपि सकलितं सि छका छका नं दिव्यु ज्वनावनेमाः ।

बिपय् सीम्ह तयाः मि तया ल्याहां वयेबले बिचय् लँय् आगोपानी कायेगु
धकाः सलिखय् मितया उकी ईका पःका तयाः कूवयेकाः खोयावपि व मि तम्ह
हाचा गायावयेगु चलन खः । मेपिनि जूसा वली पोगु धाइ ।

बिचाः वयेगु—

सिनाः न्यान्हु दुकुन्हु सीबले गुलि सनाःवःपि थःथितिपि खः उपि सकलें
बिचाः वयेगु धकाः थःगु इच्छा अनुसारं जहान स्वयाः महि ज्वनाः वइ ।

दूव्यंकेगु—

श्व क्रिया सिनाः झिन्हु दुकुन्हु छेय्या जहानपि सकलें खुसिइ वनाः म्वः
लहुयाः शुद्ध याइ । थः पुरोहित ब्राम्हणं बखिचवने माःसा बखिबसः लःल्हानाः
बी । थुकुन्हु फुकीबाकायपि सकलें वयेमाः । बहनिइ सकलितं मि तःम्ह समेतं
दिव्यु उकुन्हु छन्हु जा तः वनेमाः । ल्याहां वयाः खुसिइ वःपि सकलितं जाभव्यु
नकेमाः । खुसिइ जा तःवनीगु ज्वलं जा, के, अचार खः ।

दुकुर फुकय् यायेगु—

सिनावनाः च्यान्हुनिसें झिन्हुया दुने थःथितिपिसं व्याहा वयेगु ज्वलं
ज्वनावइ । वव्यकथंया व्याःज्वलं ज्वनाः वइगुयात हे दुकुर फुकय् यायेगु धकाः
धाइ ।

बजि ४ मना, छुचुं ३ मना, केरा १ पु, स्वारि १ पा, धवः १ पाउ ।

झिछन्हुकुन्हु—

सिनाः झिछन्हु दुकुन्हु दिवंगतया नामं ब्राम्हणयात थःगु गच्छे अनुसारं

दान प्रदान थुकुन्ह हे याइ । तर थुकुन्ह दान व्यंगु ग्राम्हणं यकी मखु । कन्ह्यं कुन्ह जक तये यंकेमाः ।

झिनिन्हुकुन्ह-

थुकुन्ह सुय न्हापां छे छखां नोसि यांनाः ग्राम्हणद्वारा आद याये धुनेव होम यांनाः सिधयेकाः थःथितिपि सकसितं भव्य नकेमाल ।

लछि दुकुन्ह-

थुकुन्ह नं ग्राम्हणद्वारा आद छगू याइ । सुं सःताचवेम्बाः । भोछिचा चवना सिधयेकी ।

लत्या-

सिनाः ४५ दिन दयेकाः बिधि अनुसारं आद यांनाः दुकुरु फुके याःवःपि थःथितिपि सकसितं भव्य नकी ।

खुला, दकिला, व निदँया तिथि-

लत्याया अनुरूपं थुकुन्ह विधि अनुसारं आद यांनाः थःथितिपि सकसितं सःता भव्य नकेमाः ।

दकिलां बखि फुक्य यायेबले थःथितिपिसं छुं बबबहार याः वयेम्बाः ।

इमि सीमेसिया नामं सायाः छोयेगु, बालागू व उपाउ बनेगु आदि यांनाः वया चवंगु दु । मां बौया खबाःसोके छोयंगु नं प्रचलन दु ।

थुमिसं म्येया ला खाया ला मनः ।

कपालितयगु परम्पराकथं

रहस्यमय कौल परम्पराया अनुयायी जुयावयाचवंपि जुया हे कपालि घाःगु खः । थुपि पूर्णरूपं शैव खः । पशुपतिनाथयात भैरवया स्वरूप माने यांनाः बिभिन्न भैरव स्थापना यांनाः बलिबिया हिंसाकर्म आदि यांनाः वयाचवंपि खः । ये याः वले कुमारी साली कुन्ह भेल्लुया (भैरव) खतय थुमिसं बलि बिया हिंसा यांनावयाचवंगु दनि । अनं बयाः महालक्ष्मीया ब्रतदना बिसर्जन याये धुंका जात्रा आदि यांनावयाचवंगु दनि । इमितः दर्शनधारी, कुसले, जोगी, आदिया संज्ञा हनातःगु दु ।

तत्कालीन समाजय जुजुपिसं हे विशेष सन्मानबियाः माःगुतक व्ययस्था यांनाः बियातःगु खनेदु । थाय थासय त्वाः त्वालय मन्द्या स्वरूपय मण्डप सतः आदि थाय थासय नकेगु त्वंकेगु पूरा तजबीज यांनातःगु खनेदु । उकि हे जोगीचक्र नके जोगी मन्द (मण्डप) आदिया उल्लेखं प्रस्त या । दसुया रूपये मरुसतयात कायफु उगु सतलय दयाचवंगु बिभिन्न अभिलेखं ध्वाथुइकाः चवंगु दु । ये यल खपःस दयाचवंगु सतः व अभिलेखं नं प्रस्त याः ।

थुमिगु मू लजगा खः देगः देगलय बें पुयेगु बाजं थायेगु माघ महिनां डब डब थांनाः महाद्यःया भेष कयाः त्वाःत्वालय छे खा यतीं भिक्षा फोनेगु धार्मिक ज्या खेय व बिबहा आदिस पंचबाजा थायेगु । थनंल्य न्हयनूमा कायेगु नखचखः बलय सिकेव्व कायेगु सुजिकाः वसः सुयेगु आदि ज्या यांनावयाचवंपि खः ।

थुमिगु पंचबाजा व जयबिजय बाजा दबाइबाजां यांनाः त्वप जूगु खने दु । थथे हे माघं डब डब थांनाः फो जुइगु परम्परा नं लोप जुजु भनाचवंगु शीसं खनाचवनाःगु दु ।

जुजु जयस्थिति मल्ल सोयां न्हयः हे थुपि गृहस्थ जुइधुकूगु खनेदःव भाषा वंशावलि जाति विभाजन या शीलय थुमित थुकथं चिनातःगु खनेदु । बिबाह ब्रतबन्ध, जंको, चूडाकर्म, आदिसः बाजं थांनाः दस्तुर कायेगु । त्वालय ज्वाखें जुइबलय चुक सफा यायेगु महाद्यःयाभेष जुया डबडब थांना फोनेगु व पुरोहित थः-

गुहे जातियाम्ह, बुज्या यायेगु ।

थुकथं परम्परां निसं न्ह्यानावयाचवंपिगु बिस्कं परम्परा दु । त्वाजं (टोल जन) या रूप्य झोगु संस्कारय् मजिमगानाः चवंपि खः । आ थन अनपिनिगु संस्कार छसीकथं झो छुनाहये ।

मृत्युशङ्ख (सतिवनी बलय् ब्वनेगु)

धौबजि नकःवने-

मृत्याय्मचाया प्वाथय् दयाः गुला दयेव थःछेखलःपिसं ववय्कथंया ज्वलं ज्वना धौबजि नकः वनेमाः ।

बजि फछि, महि जहान स्वया, यःमहि जहान स्वया, अय्लाः १ मना, धौ १ र्वः, खे माक्व ।

निम्हतिपू नापं तयाः सगं बीमाः । थःछेखलःपिन्त कौला याकाछ्वये ।

सिचुपालु वयनेगु-

मचाबुइ साथं थःछेखलःपिन्थाय् ववय्कथंया ज्वलं तयाः सिचुपालु वयंके छ्वयेमाः ।

इमू चकछि, चाकु १ ग्वारा, चि १ मना, पालु १ पाउ, जीपब १ र्वः ।

काय् बूसा चवय्कथंया ज्वलं व मृत्याय्मचा बूसा चवय्कथंया बछि जक ज्वनावनेवं गाः । गुलि तयाहःगु खः उलि हे सायाहयेमाः ।

ध्यःबजि नके-

मचाबुयाः मचाबू वयंके न्ह्यः थःछेखलःपिसं ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः ध्यःबजि नकःवनेमाः ।

बजि फछि, ध्यः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा ।

ध्यःबजि नकःवःपिन्त कौला याकाः छ्वये ।

मचाबू वयंके-

मचाबुयाः खुन्हु दुकुन्हु मचाबू वयंकेगु याइ । नलि छवः जक खुन्हु वयंकी मेबले न्ह्याबले प्यन्हु वयंकी । थुकुन्हु दिदिग्रजि छ्वासग्रजिमाः पुजा याना प्रागंबवचा दान याइ । थुलि याये धुनेव फुकीबाकार्पि सकसितं भव्यनकेमाः । थुकुन्हु थःछेखलः मिसायी मां व लमि ववय्कथं मचाबू वयंकेगु ज्वनाः वयेमाः ।

बजि २ फा, ला १ धानि, काय् जूसा म्येछयें १ र्वः, मृत्याय् जूसा १

र्वः बूवः २ मना, ओ १२ पा, वाउंचा, खिचाभ्वाथ, मांम्हेसित वसः जुच्छि, मचा यात जुच्छि, वहःया अजःसला १ गू, मचाकथि १ गू, धोतिचौथि, तुख्व १ र्वः, मचायात लासा फांगा, फुंग ।

थुलि ज्वनावपिन्त बांलाक भव्य नकाछ्वयेमाः ।

मचाबू स्वःवयेगु-

मचाबुयाः शिन्हु शिन्थान्ह दुकुन्हु स्याःपि थःछेखलःपि व थःथितिपि सकलें ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः मचाबू स्वःवइ । थुपि सः बियाः नं वयेफु । मबिसे नं वयेफु ।

बजि फछि, ला १ धानिया चुला, र्वे १ सोमा ।

मचाबू स्वःवःपि सकसितं बांलाक भव्य नकाहयेमाः ।

मचाबू लहिकःवने-

मचाबुयाः लछि दयेव थःछे वनाः मचाबू लहिकःवनी । मचाबू लहिकः वया बाःछि दयेव भाःतम्ह वा माजुम्ह ववय्कथंया ज्वलं ज्वना ला नकः वयेमाः ।

बजि ४ मना, चुला १ धानि, र्वे १ सोमा, पोस्तिगं भचा ।

थुलि ज्वनाः ला नकः थःपि सम्धिखलःपिन्त कौला याकाः छ्वयेमाः ।

मचा जंको-

मिजंमचा जूसा खुलां मिसामचा जूसां न्यालां साइतय स्थान गनेद्यय्के यंकाः पुजा यानाः मचायात लई ल्वसुकाः लितहयाः *तिसाभुजा ल्ययेकाः सगं बियाः मचायात अरफि तुयाः (थोकन्हय् दबलं तुयाः) जा नके । थुकुन्हु सुं नं सःतेम्बाः । भवछिचा जक च्वनाः यायेवं गाः । गुम्ह गुम्हेस्यां सताः बांलाक भव्य न्यायेकीपि नं दु ।

यःमहि ववखायेके

मचा निदें दयेव मचाया जन्मनिह कुन्हु मचायात निग्वः यःमहि ववखायेकी । थुकुन्हु थःछेखलःपिन्त १०८ र्वः यःमहि बीके छ्वयेमाः । थःछेखलःपिसं मचायात लं १ पाः व न्ह्यवःसा तयाः छ्वयाहयेमाः ।

थुमि शिनिदेतक लगातार जन्मनिह पतिं यःमहि ववखायेकाः जन्मनिह यायेमाः । नलि छक जक थःछेखलःपिन्त यःमहि बीके छ्वयेमाः । मेबले म्वाः ।

जोगि छुये-

काय्मचा ७ दैनिसं १२ दया दुने बसंखाकुन्हु हे जोगि छुयेगु धकाः

उद्राक्षिमातां ववखायेकाः सूकां मुडकाः (न्यायपनय् तीगु छताजि तिसा) ल्हाःतिइ कलि न्ह्याकाः नीसी यानाः भुकाचा (कमण्डलु थे न्यागु) ज्वकाः बिधि अनुसारं गुरुजं पुजा याकाः स्वाःलि पिथनाः चच्छि चा च्वनाः बिधि अनुसारं नासः पुजा याइ । थुकुन्ह हे मन्त्र नं प्रदान याइ । थ्व थ्वन्हु तक जुइमाः धयागु मडु । थःगु इच्छा अनुसारं जुइगु छः । थःगु इच्छा मडुसा प्यन्हु तक जोगिया रूपय् च्वनाः गृहस्थिइ द्वाहाँ वइ । थ्व प्रचलन थौंकन्हय् मदये धुंकल । थुकीया सत्ता कय्तापुजा यायेगु याइ । कय्तापुजा यायेगु चलन न्हापा मडु ।

थुमि इहि यायेम्वाः ।

बाह्याः तये-

म्ह्याय्मचाया रजस्वला जुइ न्ह्यः मचायात नीसी यानाः साइतय् धौस-गं बियाः मिजं व सूर्यया जः मस्वकुसे जिनिहुतक बाह्याः ववथाय् बाह्याः तइ । प्यन्हु वा खुन्हु दयेकाः क्वेचिक सायेकी । थुकुन्हनिसं चिभ्या नये मजिल । क्वेचिकं सायेके धुनेव जयबलि वयनी । थुकुन्हनिसं छः पुजा याये मजिल ।

छुस्यामुस्या नकःवये-

क्वेचिकं सायेके धुनेव थःथितिपि सकलं वया ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः छुस्यामुस्या नकः वये ।

मुस्या बाहेक छुस्या बूब फच्छि, बजि, महि, धौ १ ग्वः, सिसाबुसा ।

थुलि ज्वनावःपि थःथितिखलःपिन्त भव्य नकाः छ्वयेमाः ।

बाह्याः पिकाये-

बाह्याः तयाः १२ न्हु डुकुन्ह (बाह्याः पिकाये कुन्हु चान्हय् बाह्याः तःम्ह मिसामचायात मोल्हुकाः कापः लायाः व्यपाली (दर्या) लुसि धय्की । थुलि यानाः या ज्याला स्वरूप वा फछि व लं १ पा बीमाः ।

सुथय् छ्वाः त्वपुनाह्याः सूर्य दर्शन याकाः सूर्य पुज्याइ । सूर्य पुज्यायेत ववय्कथंया ज्वलं तयाः पुज्याइ ।

किसली १२ ग्वः, धुं १२ पु, महि १२ ता, सिसाबुसा १२ ग्वः, ग्वा १ मे, जाकि, सिन्हः नैवद्य सादुरु आदि ।

थुलि याये धुनेव गनेद्यके यकाः लित ह्याः खेसगं धौसगं बियाः सह भोजन नकी । थुकुन्ह बाह्याः स्वःवःपि सकसितं बाह्याः भव्य नकेमाः भव्य वःपि सःनं बाह्याः तःम्ह मचायात लं १ पाः ज्वनावयेमाः ।

व्याहा यायेगु

पक्का यायेगु--

भौमचा मालाः जातलं त्वयेव भौमचा काःवने बाःछि न्ह्यः पक्का थाःव-नेगु धकाः भाजु व लमि ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः लखा स्वरूप व्यूवनेमाः ।

ग्वय् ५ ग्वः, धिवा ५० गः, धौ १ ग्वः ।

थुलि ज्वनाः वःपिन्त बांलाक भव्य नकाहयेमाः ।

भौमचा काःवने--

थुकुन्ह लमि, माजु, व थःथितिपि सकलं मुंकाः सकसितं मोसिप्वः ग्वाः ग्वय् बियाः पंचबाजा थाकाः भौमचा काःवने ।

अन थ्यकाः सकसितं मोसिप्वः ग्वाः ग्वय् बी । मेपि ल्याहाँ वइ । माजु बाःजु, लमि व स्याःपि अन च्वनी । अले उमित बांलाक भव्य नकी । थुकुन्ह मिसाया थःथिति इष्टमित्र सकसितं पय्नबियाभव्य नकी । भव्य ववय्कसितं ववसः ज्वना वइ ।

म्ह्याय्मचा पितबिये--

म्ह्याय्मचायात समाः याकाः कलि न्ह्याकाः ग्वय् सायेकाः छेया जहानपिसं ववसः ल ल्हानाः धौसगं, खेसगं बियाः सहभोजन नकाः गुरुजं बिधि अनुसारं पूजा यानाः म्ह्याय्मचा पितबियाः पिखालुखुइ बाःजुम्हस्यां दूफांगां फायेकाः दुलिइ तयाः हइ । मिसाया छेया दुबातय् वा स्थान गनेद्यःयाथाय् निख-लःया गुरुजुपि च्वनाः भौमचाखे ल्हानाः हये । छेय् थ्यकाः पिखालुखुइ लसकुस यानाः दुकाये ।

ह्वंके-

भौमचा कयाह्याः तले थतव्वनाःकाः भौमचां फुकीबाकाय् सकसितं ग्वय् सायेकाः निम्ह्यपू नापं तयाः बिधि अनुसारं गुरुजं वाक्य यानाः ह्वंकी । अले सहभोजन नकी । थुलि याये धुनेव थुकुन्ह थःथिति इष्टमित्र सकसितं व्याहा भव्य नकी ।

वंजला वने-

ह्वंकेयां कन्हय्कुन्ह थः गन वनेगु इच्छा दु उम्ह द्यःयाथाय् वनाः पूजा यानाः भव्य नयाः वये । थ्व मिजं पाखे वनी । भौमचायात नं व्वना यकेमाः । अन सकस्यां भव्य नयावये ।

उवाः स्वःवने-

ह्वाः प्यन्हु दयेकाः मिसा पाखेंयापि थःथिति, इष्टमिर्वापि ह्वाः स्वःवनेगु धकाः
वय्यक्थंया ज्वलं ज्वनाः वने ।

मह्लिया किस्ति, सिसाबुसा किस्ति आदि ।

अन थ्यंकाः थनं ज्वनाः वंगु फुक्कं थः म्हायामचाया न्ह्यःने वय्याः
सकस्यां धिवा बियाः ह्वाः स्वइ । ह्वाः स्वये धुनेव मिजं पाखें थःगु गछे अनु-
सारं कौला याकाः दुगं सलिखं अय्लाः त्वंकी । थुलि याये धुनेव स्याःपिन्त मिजं
पाखें वयथाभव्य धकाः बांलाक भव्य नकेमाः ।

दुचायेके-

ह्वाः स्वयेकुन्हु बहनिइ जिलाजं, जिलाजंया पासा छम्ह, व लमि व्वना
यंकाः धौसगं खेंसगं बियाः बांलाक देमाभव्य नकी ।

काय् लिपयायेगु-

दुचायेके कुन्हु मिजंया बौम्ह छम्ह नं धौ १ ग्वः ज्वनाः काय् लिपयायेगु
धकाः वनेमाः । अले अनयात नं बांलाक भव्य नकाहइ ।

थुलि यानाः बिदा कयाः भ्वाः ग्वय् व्यगु कयाः भौमचा व्वनाः सकलें
छेय् ल्याहां वये ।

देखाबीगु-

थ्व देखाबीगु छेया सकस्यां कायेमाः धइगु मदु । इच्छा दःसा ग्रहणबले
नीसी यानाः बागमतिइ वनाः किसली १ ग्वः तयाः गुरुं वाक्य याकाः देखाकाये ।

बुढाबुढी जंको-

थ्व विधि अनुसारं स्ववःतक भीमरथारोहण, महारथारोहण व देवर-
थारोहण यायेगु प्रचलन नं दु । जंको यायेबले थःथितिपिसं धौसगं, खेंसगं
व जंको याःम्हेसित लं १ पाः नं ज्वनावयेमाः । हानं व्यपालि (दय्या) यात
बारां छुयेमाः ।

थाकुलि लुये-

थुमि थः फुकीबाकायपिनि दथुइ थाकुलि लुयेम्वाः । सीगुथिया थाकुलि
जुल धायेव बिधि अनुसारं गुरुजु पूजा यानाः सगं बियाः व्यतालि चिके । थुलि
यानाः भवजय् न्ह्यागुसां मह्लि १ ता / १ ता फर्माय् यानाः बियेवं गाः ।

सिनावने धुंकाः यायेमाःगु ज्याखँ

सीकुन्हु-

सीसाथं गुथियार थःथितिपिन्त सःकंवनी । अले गुथियारत वयाः देवं
फायेकाः थलःव्वलाः यायेगु धकाः सीम्हेसिया ल्हाः तुति संकाचवनेमाः । नव
काराक विग्रीक चवनीगु जूयानिस्ति थ्व यायेमाःगु खः । मुलपति थ्याकातये
धुंकाः अले थः गुरुं धर्मं संज्ज व्वनाः जोगि जूबलेया ज्वलंत फुक्कं लः ल्हानाः
बिभूति वुडकाः भिखाचा, शीला, त्वंबा लःल्हानाः गुथियारतयसं दुकापिकां
तियेगु याइ । थुलि सिधयेव छ्वासय् वाके छ्वइ । पाखाकुं थनी सीम्हेसित ववतः
हयाः कुतालय् तइ । अये हे ग्वाहातुडका मुलपति थ्याकाः तुं तयाः सिथं यंकी ।
थः फुकीबाकाय छेया जहानपि सकलें ह्वयाः वनी । म्हायामचां वा ह्वलाः गुथि-
यारतयसं तुं फिपू धिवा अबरि ह्वलावनी । थुखे हानं छ्वासय् पिचा वाइ ।

सीम्ह दिपय् थ्यंकाः समाधिष्ठ यायेगु थासय् निम्ह/स्वम्ह गुथियारत
न्हापा हे वनाः सीम्ह बांलाक तयेछिक उत्तरपाखे स्वकाः गाः म्हुयाः वा व धिवा
ह्वलातइ । दिपय् थ्वनेव गाः म्हुयातःथाय् चवसं दिकाः ह्वयावंपि सकसिनं स्वकः/
स्वकः तक्क लः त्वंकाः मूलक्रिय याइम्हसिनं न्याक्क लः त्वंकी । थुलि यायेधुनेव
सीम्हेसित तान्त्रिक विधिकथं मुद्रा यानाः मुलपति थ्याकाः उगु गालय् समाधिष्ठ
याकी । अले गुरुजु धर्मं संज्ज व्वनाः विधि अनुसारं पूजा याये धुनेव सीम्हेसिया
म्हुनुइ खोला छग्वः लवसुकाः सीम्ह ल्हायेत “मत्तिबिये” धकाः गुथियार सकसिनं
चा छपाय् छणाय् व्यपालियात बियाः ल्हाके बिये । थुलि यानाः सकलें थःथःगु
छेय् ल्याहां वये ।

जा व्यवने-

सिनाः कन्हय्कुन्हुनिसं न्हय्हु तक सुथय् सीम्हेसित जा व्यवनेगु धकाः
दिपय् सीम्हेसित समाधिस्थ यानातःथाय् वय्यक्थंया ज्वलंत तयाः जा व्यवनेमाः ।

म्हासु सिन्हः १ तपरि, ध्यः कस्ति, सादुरु १ तपरि, बिभू १ तपरि,
पाःचास स्वां, इताः, जजंका, हानं पाःचाय् जा, कःमू (कःसू) कय्गू, लइ, झाल
आदि ।

थ्व चवय्या तपरि कुसा लप्तेयागु दयेकाः यंकेमाः । जा तःवनेबले मि
तःम्ह व थःम्ह गुरुजु वनाः न्यान्हु तक समाधिस्थ यानातःथासं म्हुछि म्हुछि पाक्क
थ्व धर्मसंज्ज व्वनेबले मस्त देनाचवंगु दःसा थनाः तिनि व्वनेमाः । यदि देनाचव-
पिन्त मथन धाःसा उर्पि बेहेस जुइ धइगु धारणा दु ।

लिज्यावयाः पुज्याये । खुन्हु दुकुन्हु समाधिस्थ यानातःथाय् पुज्यानाः न्हय्नुह तक प्यकुनय्सं पुज्यायेमाः ।

ध्व जा ब्यूर्वापि लिमथ्यंतले छेय् गुनानं जा नयाच्चने मज्यू । ल्याहां वये धुंकाः तिनि जा नयेमाः ।

चिपं थीकः वये-

सिनाः प्यन्हुया दुने थःथितिलःपि, स्याःपि भिनामचा म्हाय्मस्तय्सं वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः चिपं थीकः वयेमाः ।

बजि ६ मना, ध्यः १ पाउ, कय्गू १/२ मना, पालु १ पाउ, लं १ म्ह, महि मावव, अय्लाः १ मना, चि, सिसावुसा ।

सीम्हेसित न्हापां १ गू भाग तयाः दुःखंवर्यपि सकसितं भाग तयाः नके ।

बिचाः वये-

सिनाः प्यन्हु वा खुन्हु दुकुन्हु म्हाय्मचा भिनामचा, स्याःपि मिसाथः थितिपि सकलं खयाः बिचाः वइ । नापं तु व्याः नं वइ । व्याः वयेत व्याः वयेगु ज्वलं ज्वनाः वइ । मिजंत बिचाः वयाः छुं भतीचा पयतुनावनी ।

यदि खुन्हु दयेकाः बिचाः वलधाःसा व्याःज्वलं दव्वं ज्वरेयानाः बुकाः ज्वनावयेमाः । ज्वलं वव्यकथंया अनुसारं ।

बजि फछि, कय्गू, आलु तरकारि, लइ तरकारि, वाउंचा, ध्यः १/२ पाउ, महि श्रद्धा अनुसारं ।

लोचाःबजि नये-

सिनाः खुन्हु दुकुन्हु हे बहनिइ दुःखंवर्यपि सकसितं म्हाय्मचा ज्वरेयाना लोचा बजि नकेगु धकाः वव्यकथंया भव्य ज्वरेयानाः नकी । ध्व ह्यानाः दयेके मज्यू ।

बजि, आलु, वाउंचा, लइंचा ।

दूव्यंकः वने-

सिनाः न्हय्नुह दुकुन्हु छे छळां बंधिलाः दुःखंवर्यपि सकलं थःगु इजाका या तीर्थय वनाः व्यपालि लुसि थिकाः सेंखानाः, अम्ब, चिकं, हामो, बर्वेचिकं व खौनं मोल्हयाः बखिच्चने माःसा व्यपालि बखि वसः लः ल्हानाः पुनाः पंचगभ्य कयाः लं दुछि मि तःम्हेस्यां मार्गं शुद्ध यानावये ।

न्हय्नुहमा-

दूव्यंकाः ल्याहां वयाः म्हाय्मस्तय्सं ज्वरे यानाः वबल्लाय् जा तयाः

जायाद्याःने पुजा ज्वलं नं छायापियाः दिपय् वनाः सीम्ह समाधिस्थ यानातःगु थासय् गुरुजं प्यकुनय् पुज्यानाः जहानपि सकसितं जा छाये । जा छाये धुनेव न्हय्नुहमा भाग व्यपालियात बिये । थुलि याये धुनेव गुरुजं सकसितं चिकं भवाभवा ल्हाःतय् बियाः छयनय् पीकाः (वर्चिकं सायेकाः) सकसितं ल्हातय् समे छव्यालाः बियाः अय्लाः १ खोला / १ खोला त्वंकाः सकलं छेय् ल्याहां वये ।

घःसू याये-

न्हय्नुहमा तयावये धुनेव छेय् गुरुजं विधि अनुसारं श्राद्ध यानाः दुःखं वर्यपि सकसितं घःसूभ्य नको । थुकुन्हु गुरुज्यात व व्यपालि सिरा निसला व थःगु श्रद्धा अनुसारं दान यायेमाः ।

पाखाजा तये-

घःसू कुन्हु बहनिइ सीथाय् ववथाय् वव्यकथंया भव्यज्वलं तयाः भव्य ब्वयात भेगतं त्वपुयाः उकीया छःने मत छवाः च्याकाः तये । भव्यज्वलं—

बजि, ला, खं, न्या, ओ, कुन्या, बूबः, मुस्या, पालु ।

यदि बुधबारकुन्हु घःसू यात धाःसा खायाछयं १ वः नं ब्वयाः छःने तयेमाः ।

नीजा बीगु-

घःसूयां कन्हय् कुन्हु म्हाय्मस्तय्सं ज्वरे यानाः नीजा बीगु धकाः बजि भव्यव १ व, व जा भव्यवः १ वः, व्यपालियात बिये ।

लय्प्यं थयेगु-

सिनावनाः लच्छि दयेव झिनिगू तीर्थय वनाः श्राद्ध याःवनेमाः । ध्व प्रायः वनेमाः धइगु कर महु । थुकुन्हु यदि वन धाःसा म्हाय्मचा भिनामचा तय्सं प्वनय् छायेत वव्यकथंया ज्वल ज्वनावयेमाः ।

तछ्वचुं, जाकिचुं, छुचुं, जाकि १ मना, बजि १ मना, पुरि, खाजा, केरा, धौ १ वः, स्वां, धुपाय् आदि ज्वनावयेमाः ।

यदि लय्प्यं थःमवसा गुरुज्यात सिरां व निसला जक दान यायेवं नाः ।

लत्या-

सिना ४५ दिन दयेव दिवंगतया नामं श्राद्ध यानाः गुरुज् यात थःगु श्रद्धां दान प्रदान याये । मूलगु बहःया दवंगा १ वः नं दान यायेमाः । ध्वकुन्हु पुजा तिथयेव लत्याया भव्य नये ।

थुकुन्ह न स्याःपि म्ह्याय्मचा, भिनामस्तय्सं प्यनय् छायेत चव्यकथांया
ज्वलं ज्वनावधेमाः ।

खुला, दकिला-

सिनाः खुला दयेव लत्यां थें आढ यांनाः भव्य नये । विशेष गुरुयात
वसः दान यायेमाः । थुकुन्ह न म्ह्याय्मचा भिनामस्तय्सं प्यनय् छाये हयेमाः ।

सिनाः दळि दुकुन्ह खुला थे गुरुजं आढ यांनाः बळि फुकय् यायेमाःपि
दःसा बळि फुकय् यांनाः फुकीबाकाय् सकसितं दकिलाया भव्य नकेमाः । थुकुन्ह
न म्ह्याय्मस्तय्सं प्यनय् छायेगुहयेमाः ।

निदंया तिथि-

सिनाः निदं दुकुन्ह खुला दकिलां थें आढ यांनाः भव्य नयेमाः ।
म्ह्याय्मस्तय्सं प्यनय् छाये हयेमाः ।

छःलातय्गु परम्पराकथं

न्यनेदु कथं बंगालया पोण्डू वःपि जुयाः हे पोडे प्वहःचा धाःगु धका
छाड । थुमिगु लजगाः बेंपुयेगु, फोहर आदि सफा यायेगु, न्या लायेगु, मातृकाः
पीथय् छःपाःलाः जुइगु ग्रहणय् ग्रहण की फोनेगु आदि छः । थुमिगु जातियात
नं प्यंगू जातिइ विभाजन यांनातःगु दु ।

पोद्या छःला (पीठ पीठय् छःपाःलाः जुइगु व बेंपुइगु) च्यामखलः (च्यामे
बेंपुइगु, छः न्यालायेगु व बें पुयेगु), हालाहुलु (बें पुयेगु व चःबि कायेगु) छः ।
चव्यया स्वंगू समूहय् नं न्हय्नुमा आदि कायेगु छः ।

थुकथं न्यनाचवंगु जातिया दुने विभिन्न जातित द्वाहावनाचवंगु नं झीसं
मस्युगु मखु । गथेकि तत्कालीन समाजय् सतीप्रथाया दुने सुनं मिस्त सतीवनाः कारण
वस् सतीवने मफुत धाःसा पोद्यानी जूवनी मेखतं अबंध रूपं गर्भपात यांनाः दुपि
मचात नं पोद्यातय्सं यंकाः पालन् पोषण यांनावयाचवंगु छः । थुजोपि मस्त नं
पोद्या हे जुया वनाचवंगु दु । थुगु श्रमानबिय् ज्यासः सुधार याम्हः तत्कालीन
प्रधानमन्त्री श्री ३ चन्द्र शम्सेरया सक्रियतां यांनाः थुगु परम्परा हतय्
जुयावनः ।

म्ह्यागु जूसां थजु झीगु देशया निर्ति मरेकं मगाःगु सफा सुधार यांनाः
वयाचवंगु छः । भाषावंशावली जयस्थिति मल्लया जाति विभाजनं थुमित निभाः
बीव दे दुने द्वाहांहय् मदु धकाः प्रतिबन्ध तयातःगु दु । थुकथं झीगु परम्परा दुने
उगु ताक्या शासकतय्सं लावेयानातःगु छगू बन्देज जक छः । आः संस्कारं
छसीकथं न्हयन्वये ।

धौबजिनकः वने-

म्ह्याय्मचा बियाछवयाः मचा प्वाथय् दयाः च्याला दयेकाः थःछे खलः
पिसं (मोम्ह या मेपि न्ह्याम्हसां छेया जहानपि) क्वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः धौबजि
नकः वनेमाः । छेया जहानपि सकसितं गावव ज्वरेयानाः यंकेमाः ।

*बजि, धौ १ ग्वः, थ्वे १ सोमा, कय्गू, फसि, चाना, भुति, झालु,

*छम्हेसित १ मना दरं ।

वाउंचा तरकारी, मल्लि जहान स्वयाः, अय्लाः कूछि ।

ज्वनाः बंपिन्त बांलाक कौला याकाहयेमाः ।

सिचुपालु वयंके छवयेगु व छयः बजि नकःवने म्वाः ।

मचाबू व्यंके-

मचाबूयाः कन्हयकुन्हु हे व्यंकेगु याइ । थुकुन्हु दिदिअजि वयाः छ्वात अजिमा पूजा यानाः आगंबवचा दान याइ । थुलि याये धुनेव जहानपिनि सकस्यां जाभव्य नइ ।

थःछेखलःपिसं मचाबू व्यंकेगु छ्वायाहयेम्वाः । हान थःथितिपिसं मचाबू नं स्वःवयेम्वाः ।

मचायात जानके-

अव मचायात जा नकेगु मिजं मचा जूसां मिसा मचा जूसां बिजोरय लाकाः अर्थात् न्याला, न्हय्ला, गुलां जा नकेगु याइ । थुकुन्हु छेय नीसी यानाः बेंथिलाः, निनिम्हेस्यां मचायात गनेछयंके यंकी । छेय लितहयाः मचायात धौसगं छेसगं बियाः खीर थुयाः वहःया चमचां जा नकी । थुकुन्हु अव्य नयेमाः । तर सुयातं नकेम्वाः थः भोछि व निनि छम्हेसित जक नके ।

बुसंखा-

अव बुसंखा कायमचा ५ दे ७, दे ९ दे व ११ देया दुने यायेमाः । थुकुन्हु छेछ्वां नीसी यानाः दिगुछः, पिखालुखुस पूजा यानाः बुसंखा याइम्ह मचायात मोल्हुकाः पाजुं सेंखाकाः निनिम्हेस्यां सेंफइ । सेंखाके सिधयेव मचायात सगं बी । सेंखाकुम्ह पाजुयात जाकि १ मना व च्याःना छग (३३ गः) धिवा व निनिम्हेसित नं च्याःना छगः धिवा व लं १ पाः बीमाः । अले पाजुं अव्यकथं या ज्वलं ज्वनावयेमाः । थुकुन्हु थःथितिपि सकसितं अव्य नकी ।

खे १ ग्वः, धौ १ ग्वः, न्या १ ग्वः, तपुलि १ ग्वः ।

मिसा मचायात यायेमाःगु क्रिया इहियायेगु बाह्याः तयेगु आदि छुं याये म्वाः । हान कयतापुजा नं यायेम्वाः ।

व्याहा यायेगु

लखाबीगु-

व्याहा याइवले लमियात भौमचा माय्काः भौमचा लुल धायेव जातः बयनाः जातलं त्वकाः मिसापति गुलि लखा धाल उलि लखाया धिवा लमि

यात बियाछवये । लखा बूवंम्ह लमियात कौला याकाहये ।

भौमचा काःवने-

भौमचा कावने कुन्हु माजु जुइम्ह बाःजु जुइम्ह व थः स्याःपि प्यम्ह खुम्ह व्वनाः काःवने । भौमचा काःवनेत अव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः वनेमाः ।

ववतः १ ज्वलं, धौ १ ग्वः, खे माक्व, न्या माक्व, अय्लाः १ मना ।

अन थ्यंकाः सकसितं मिसापाखें बांलाक अव्य नकाः हयेमाः ।

भौमचा काःवःकुन्हु मिसापाखें थःथिति, फुकीबाकायपिन्त पयनबिया अव्य नकी ।

भौमचा दुकाये-

भौमचा कयाहयाः थःगु पिखालुखुइ थ्यनेव जाकि बलि पियाः भौमचा दुकाये ।

थुकुन्हु थःथितिपि सकसितं व्याहाव्य नकी ।

ख्वाः स्वःवये-

भौमचा कयाहया प्यन्हु दुकुन्हु भौमचाया खलःपि सकलें (खुम्ह न्हयम्ह) मुनाः जिलाजंया छेय ख्वाः स्ववइ । म्हाय्यमचा पयतुकाः थःछेखलःपिसं ववसः या रुपय थःगु गच्छे अनुसारं धिवाः बियाः ख्वाः स्वये सिधयेव पालं याकेगु धका अव्यकथंया ज्वलं तयाः नकी ।

खेवः, मल्लि, पुकाला, थ्वे माक्व, अय्लाः माक्व ।

दुचायेकेगु-

ख्वाः स्वयाः पतिं नके धुनेव जिलाजं व म्हाय्यमचा निम्ह नापं व्वनाः यंकाः दुचायेकी । जिलाजंयात तःजिक बांलाक अव्य नकी । अले मिसाया पाजु, दाजु, फुकी दाजु व किजा पिथ्याय दुचायेकेगु दतले छेय व्याहाँ वइमखु ससल्य च्वनाच्वनी । फुक्क थासं दुचायेके सिधयेव कलाः व्वनाः थःगु छेय व्याहाँ वइ ।

थुमि जंको यायेम्वा । थाकुलि नं लुइम्वाः ।

सीधुंकाः यायेमाःगु ज्याखें

सीकुन्हु-

देह त्याग यानावनेव फुकीबाकाय गुथियारपि सकसितं सःकंके छवइ । सकलें वइ । गुथियारतब्सं देवं फाय्कः वइ । मिसा फुकीबाकायपि ख्वः वइ ।

गुथियारतसें माःगु ज्वलं ताः लाकी । थःगु परम्परा अनुसारं सी उथे याइ ।
जिलाजंपिसं सी ववबुडमाः ।

सिथंयंकाः दिपय् थनेव थः गुरुजं सीम्हेसिया तुतिववय् लिक्प्यं थये-
की । खवयावंपि सकसिनं लः त्वंकी । मि तयाः माःगु संस्कार याइ । अले सीम्हे
मुतधायेव फुकीबाकायपि सकलें नौ चुइकः वयेमाः । स्याफुकीपि सकसिनं खुसिइ
तुं चिकं कयाः वइ । (चिकं फुके याइ) थुलि यानाः छेय् त्याहाँ वइ ।

चिपं थीकः वयेम्बाः ?

बिचाः वये—

सिनाः कन्हय्कुन्हु बिचाः वयेगु ज्या जुइ । थुकुन्हु थःथिति खलःपि सुं
बिचाः वयेम्बाः । गुथियार खलःपि जक बिचाः वइ ।

थुमि लोचा वयेगु, व्याः वयेगु, लोचा बजि नके घःसू आदि छुं नं याना
चवने स्वाः ।

न्हय्नुमा—

सिनाः न्हय्नु दयेका न्हय्नुमा म्हाय्मचां ज्वरेयाकाः पिखालुखुस
न्हय्नुमा हालाहुलु यात चिये । थुलि सिधयेव फुकीबाकायपि जा स्वय् नके ।
थुलि याये धुनेय दूयंगु जुल ।

लत्या—

सिनावनाः ४५ बिन दुकुन्हु सीम्हेसियानामं आद यानाः सिधयेकाः सुं
मसतुसे भोछिसिया जक जास्वय् नये ।

खुला—

लत्याबले थें आद छगू यानाः भोछिचा चवनाः जास्वय् नये ।

दकिला

सिनाः दछि दयेव लत्यां थें आद यानाः थुकुन्हु थःथिति सकसितं सःता
पाहाँ वनाः स्वय् न्यायेकी । थुकुन्हु थःथिति खलःपिसं छुं ज्वनाः वयेम्बाः ।

निदंया तिथि—

लत्या बले थें आद छगू यानाः भोछिचा चवनाः जास्वय् नये ।

कचाल

थौकन्हय् खने मदयावंगु जातत

नेवाः समाजय् दुथ्याःपि नाभिछेदकार (भम्बः) भाः व चिता दीयक
(पुलुपुलु) थुपि थःगु लजगाः कोहें भाःपा मेगु हे लजगा ज्वनाः गगु समूहय्
संमिश्रन जूवन अता पत्ता मदु । थुगु कारणं यानाः इमिगु संस्कार संस्कृति थुगु
सकृतिस् दुथ्याके मफुतः । आः अनपिनिगु लजगाः न्हय्ब्वये ।

नाभिछेदकार (भम्बः) :- भम्बतः नौनं लुसि ध्यकिपि समूह तयेत
मचाबूया पेन्हु दयेकाः मचायात पि ध्यंकेगु
ज्या यानाः माःगु दस्तुर काइ । नैनं लुसि
थिइकी पित्त नैनंतु पिध्यंकेगु यानावयाः चवंगु
दु । तर थुमित भम्बः धकाः मघाः नें हे घायेगु
चलन दु । तर थौकन्हय्या परिस्थिति अनुसारं
प्रसव व्यथाः जिवव हे चिकित्सालय् (हस्पितलय्)
यंका मचा बुयकेगु चलन जूगुलि नं थ्व पीध्यंकेगु
प्रचलन मदयावन । हस्पितलये मचाबुइसाथं
डाक्टर वा नर्सतय्सं पि ध्यंकाः हें ।

भाः— थ्व भाः घयागु जात नं जोगीत थें दान कायेगु ज्याः याइपि खः ।
हिन्दूधर्माबिलम्बी छः भाजु, राज भण्डारी, व खुगु धारीया श्रेष्ठ
समूदायेलय् सीबले दान काइपि छगू समूह खः । थ्व भाः तयेगु
विषये मल्लकालय् लायकू नाप गाक सम्बन्ध दुगु खें गोपाल
वंशावलि नवनाचवंगु दु ।

चित्ता दिपक (पुलुपुलु) :- थुपि सवयात्रा यायेत माःपि नौनं लुसि
ध्यकिपिगु समूहस जकमाः । सीम्हेसिया बस्त्र
(वसः) या महादीप (मारी) दयेकाः पुलुपुलु
मत च्याकाः वनीपि छगू समूह खः । तर इपि
छु समूहय् मिसय् जूवन थें थौ शीगु न्हयःने
खने मदया वन ।

चक्षु उल्लेख यानां गुं गुं समूहया संस्कार संस्कृति न्ह्यव्वये धुंगु दु । थुकीया अतिरिक्त हानं भम्बः, भाः, पुलु पुलु, या लजगाः उल्लेख यानाः । थनं ल्यूनं नेवाः समाजय खने दयाचवंपि थोकरे, लःति, व बराही, धयागु समूहः तः गुं समूहयापि खः । थ्व न्ह्यसः जक जुयाव्यगु दु ? थुमिगु लजगाः थुकथं वनाचवंगु दु । थोकरे पुलां पुलांगु ली, कंय सीज. आदि धातुया भारा हिउं वंपि वमुजाया व्यापार याइपि खः । लःती धयागु जात नं होलिबल्य् अबीर थनाः कयकाः म्हितेगु झउया लोला दयका वंचवंपि खः । तर थो इपि छु समूहय त्वाक ज्याः वन अता पता मदु । हानं बराही जात छगू नं दुगु खः । थुपि नं थो गनवनाः मिले जूवन थें ? जुजु जयस्थिति मल्लया त्वहपती थथे धकाः उल्लेख यानातःगु दु ।

इति श्री नेपाल जातिकाः मालिकाः भूपति
जय स्थिति मल्लेन प्रभुणं धर्मशास्त्रा वन व
धृता शिलाभरेण मया शुभम् ॥
थुकी जम्मा ८२ चयनिगु जात न्ह्यव्वयातःगु दु

थिति रिति

मांया ह्वाः सोके छोयेगु बोया ह्वाः सोके छोयेगु चलन सकसियां दु । श्रेष्ठ तये जूसा मकः कुके छोयेगु, व किजापूजा वलय् स्वयंकु छोयेगु । मिसा पाखें नं यःमरि पुन्हि कुन्हु भाःत पिन्थाय् मिजपाखें ज्वरेयानाः छोयाहःगु खः । अथे हे ज्वरेयानाः नेपाः फैंचा वा दुगु छम्ह नं छोयेमाः । थ्व चलन मेपिनि सुयां मदु ।

थ्व ह्वाः सोकेछवयेबलय् न्ह्ययाः छकः बाँ लाक छोयेमाः धयाःगु सकसियां धारणा दु । तर तया छोइगु सकसिया उर्थे मजू थःथःगु गछे अनुसारं तयाछोइ । तर थोक्न्हय् वयाः तचोतं भ्वासि पहलं तयाछोयेगु चलन जुया वयाचवन । थ्व छगू छेया मिसापिगु निर्दशानुसार जूगु खनेदु ।

देगु पूजा न्याःसा भौमचाया थःछेय् देगुपूजा कु छोयाहयेगु प्रचलन सकसियां हे दुगु धायेमाः ।

थुगु सफुतिइ शिंगुं जातीय समूहया जन्म निसें मृत्यु तकया संस्कार संस्कृति न्ह्यःव्वयागु जूसां षोडश संस्कार नाप छगू हे अंग थें जुयाः समाजय न्ह्याना चवंगु गुथि गाना न्ह्यव्वये मफुत । थः थःगु जातिकथं न्यायेका वें चवंगु गुथि गानाः गथे कि आचाःगु, बरेगु, ध्वाय्गु, यः सिगु, चह्य् सेवा, सल्ह सेवा, पुन्ही सेवापचमी सेवा, दशमी सेवा, किर्किपावुसादे व चीभाः बुसादे आदिया नामं व सीगु, सनागु, बिचागु, थे याःगु कुक जातिया छगू हे प्रकार यागु गुथि त खः । थथे हे कुल देव याथाय् वनाः थः स्यापि फुकिबाकार्यपि सकल्यं मुना दैय् दसं न्यायेकाः वयाचवंगु देगु पुजा खः । यदि देगु पुजा मन्यासां कायबुल धाय् भौमचा व्याहा यात धायेव दुगु देथाय् वना कल १ र्व जक पुजा यानासां हुतेमाः । यदि दु मृत्यु तल्ले छेया सदस्यताय् दु मथ्याःगु भाः पिगु झोगु चलन दु ।

थः थःगु गुथि अयोयानाः मेल मिलापया भाव तयाः न्यायेकाः वंचवंगु बांलाक सीदु । तर थोक्न्हय् आध्यात्मिक व व्यावहारिक भाव स्वयाः भौतिक व आर्थिक कट्टरतायात जक कःघानाः उदार ताया सताय् सकुचितता यात न्ह्यचीकाः व्यवहार यायेगु यानाः हःगुलि थ्व गुलित अव्यावहारिक व त्वापु या त्वह जक जूवनाचवंगु खनेदु । थुखेपाखे बांलाक दुवाला पुलांगुया मूयात न्ह्याः यानाः सुधार यायेमाःगु दु ।

सीपिनिगु नामं याइगु ज्यात

मांया जूसा मातातीर्थ व बोयागु जूसा गोकर्ण औसिया दिने आदियाः वनेगु प्रचलन राजबाहक व छःलातय् बाहेक मेपि सकसियां बौद्ध हिन्दू निखलः सियां यायेगु परम्परा दु ।

वज्राचार्य, शाक्य, व तुलाधरपिनि अस्तिकाःसा ततः धंगु तीर्थस्थल जामाच्च, सिपूच्च, चोचि, नमो बुद्ध (नंबोरा) आदि स्थानस वनाः बिधिपूर्वक अस्थि पूयेकः वनी । हिन्दू धर्मावलम्बिपिनि थ्व चलन मदु । मानंधर व तण्डू-कारतय् पँयति लाकेगु धकाः अस्थि कयाः न्यागु तीर्थसः अस्थि चुयेक छोय्गु चलन दु ।

सिनावनाः दक्षिया कुने देव देवीस्थाने देवा मत च्याकः वनेगु गुंला वलय् न्यक् पुयेकःवनेगु बाला चतुर्दसि कुन्हु शयषमान्तक वन (गुह्येश्वरी पशुपति गः) चाः हुलेगु चसिजा (दागि वनेगु) द्वादशी कुन्हु बहनी धुं धुपाय् च्याकाः नामसंगीति स्त्रोत्र आदि व्वनाः उपाउ वनेगु आदि सि नेपामि नेवा तय्गु संस्कृत धायेमाल । हिन्दू धर्मया अनुयाइ पिनि न्यक् पुयेकः वनेगु अस्थि पुयेकः वनेगु

प्रचलन मनु ।

बौद्ध वा हिन्दू धर्मया अनुयाइ जूसां यानावया च्वां गुणुन्हिया कन्ह्य कुन्हु (सापार कुन्हु) सायाः छोयेगु वज्राचार्य, शाक्य, तुलाधर, छःभाजु, चित्रकार, व मानंधर बाहेक सकसिया चलन दु ध्यानु सीतु वः । थन मानंधरतय सापार कुन्हु थःगु संस्कृतिया बाजा गाजा (दापा) थानाः चाःहु वनेगु परम्परा दु ।

ये देशस खने दुगु जातया धलः

गुभाःजु—	वज्राचार्य
बरेजुः—	बुद्धाचार्य वा शाक्य
उरायुः—	तुलाधर, स्थापित, शिक्रीकार, कंसाकार, ताम्राकार, आवाः, राजकनिकार
छःग्रम्हः—	राजोपाध्याय, जुजु, छःभाजु
स्यःस्यः—	मल्ल, कर्माचार्य, प्रधान, राजभण्डारी, जोशि, गुरुवाचार्य, मास्केय राये, खयरगुलि, माथेमा, थुपि स्यस्यः खःसां ५/४ थरी धंगु समूहनः फुकं श्रेष्ठ जुयाचवंगु दु ।
ज्यापुः—	महर्जन, सुवा (सुवाल), डगू (डंगोल), मू (मूनिकार), सि, प्रजापति, सापू, हयपू, पाछाइ आदि
नौः—	नापित
खुसः—	तण्डूकार
कौः—	लोहाकार
साय्मिः—	मानंधर, ध्वजाधर
गधुः—	मालाकार, माली
पुंः—	चित्रकार
छिपाः—	रन्जितकार
दुइः—	राजबाहक, पुतवा, दली, नगरकोटी
कुलुः—	चर्मकार
नाय्ः—	खड्ग, कसाँड, म्येपू
ध्वव्याः—	मधेया, कनौजिया
जोंगीः—	दर्शनधारी, कपालि कुसले व्यपालि (दंग्या)
छःलाः—	प्योऱ्या, पो, च्यामखलः, हालाहलु

थुगु ताःचाप्वाय् माः हनेत ग्वाहालिग्यापिं

भाजु मय्जु पिंगु नामावलि

श्री करुणामणि वज्राचार्य
 श्री दानरत्न वज्राचार्य
 श्री स्वस्तिरत्न शाक्य
 श्री माणिकबहादुर चित्रकार
 श्री वलदेव जुजु
 श्री तीर्थलाल नधःभलि
 श्री मोहन कुमारी राजभण्डारी
 श्री भिन्धः तताःजु
 श्री हेरामान महर्जन
 श्री काजिमान महर्जन
 श्री नजरमाया तण्डूकार
 श्री हेराशोभा स्थापित
 श्री सानु नकःमि
 श्री कान्छा माली
 श्री चन्द्रकुमारी मानंधर
 श्री सूर्यमाया रंजितकार
 श्री तारादेवी
 श्री हेमकुमारी नापित
 श्री पारां राजबाहक
 श्री पुनमाया कुलु
 श्री गणेशमाया शाहि (गडगे)
 श्री रामलाल दर्शनधारी
 श्री किसंमाया कपालि
 श्री मीनबहादुर मधेया
 श्री थिकय् छःला

सवल बहाः
 मरुबहि
 भुलूखा देगः
 चिकंग्रतः
 चोखाछेय् गल्लि
 थाय्मदुन्हुबहा
 " "
 सवल बहाः,
 " "
 बालाजु चक्रपथ
 बुरां खयो
 प्येगः थां
 वाँसबारी, चक्रपथ
 मरुबहि
 चिकंग्रमू
 मर्जिपाः
 " "
 सवलबहाः
 होलिचो
 यटखा
 सवलबहाः
 नछे गल्ली
 सवल बहाः
 क्षेत्रपाटी ध्वव्याचौर
 प्वऱ्या त्वाः